

SÓLO PRO SOPRÁN: O ŽENÁCH V ČESKÉ POLITICE

Marta Vohlídalová
Hana Maříková
Marie Čermáková
Romana Volejníčková

SÓLO PRO SOPRÁN: O ŽENÁCH V ČESKÉ POLITICE

Marta Vohlídalová
Hana Maříková
Marie Čermáková
Romana Volejníčková

Praha 2016

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., ve spolupráci s Fórem 50 %, o.p.s.

Odborné recenzentky:

Mgr. Kateřina Machovcová, Ph.D., PhDr. Lenka Václavíková, Ph.D.

Publikace vznikla v rámci projektu „Ženy a muži v rovnováze“ (č. 255) a s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68378025.

Projekt „Ženy a muži v rovnováze“ podpořila Nadace Open Society Fund Praha z programu Dejme (že)nám šanci, který je financován z Norských fondů. Prostřednictvím Norských fondů přispívá Norsko ke snižování sociálních a ekonomických rozdílů a posílení vzájemné spolupráce v Evropě. Podporuje především ochranu životního prostředí, výzkum a stipendia, rozvoj občanské společnosti, péči o zdraví, děti, rovnost žen a mužů či zkvalitnění justice. Program Dejme (že)nám šanci podporuje rovné příležitosti žen a mužů v pracovním i osobním životě a prevenci a pomoc obětem domácího násilí v České republice. Spravuje ho Nadace Open Society Fund Praha, která od roku 1992 rozvíjí hodnoty otevřené společnosti a demokracie v České republice.

Autorky působí v Sociologickém ústavu AV ČR, v.v.i.

*Projekt podpořila Nadace Open Society Fund
z programu Dejme (že)nám šanci, který je
financován z Norských fondů.*

SÓLO PRO SOPRÁN:
O ŽENÁCH V ČESKÉ POLITICE

Copyright © Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2016
ISBN 978-80-7330-293-1

OBSAH

- 7 | **ÚVODEM**
- 12 | **1 NEÚPLNÁ DEMOKRACIE ANEB NÍZKÉ ZASTOUPENÍ ŽEN V POLITICE Z PERSPEKTIVY TEORETICKÝCH PŘÍSTUPŮ A VÝZKUMŮ**
- 25 | **2 SKLENĚNÝ STROP PRO ŽENY V POLITICE: ČESKÁ REALITA**
- 34 | **3 NÁZORY ČESKÉ VEŘEJNOSTI NA ŽENY V POLITICE V DATECH A ČÍSLECH**
- 60 | **4 JAK SE ŽIJE ŽENÁM V ČESKÉ POLITICE ANEB O ČEM VYPOVÍDAJÍ ROZHOVORY S ČESKÝMI POLITIČKAMI**
- 79 | **5 ROZHOVORY S POLITIČKAMI V KLÍČOVÝCH A VRCHOLOVÝCH FUNKCÍCH**
- 81 | LENKA TESKA ARNOŠTOVÁ
„Můžete kritizovat ledacos, ale pokud se to nerozhodnete změnit, situace se nezlepší.“
- 93 | PAVLA BRADY
„V politice jsem šla svou cestou. Ale je jednodušší, když vám může někdo pomoci, poradit.“
- 105 | IVANA CABRNOCHOVÁ
„Domnívám se, že máme našlápnuto správným směrem, ale klidně ještě můžeme přidat.“
- 115 | MARTINA DLABAJOVÁ
„Viviane Redingová jednou prohlásila: ‚Nemám ráda kvóty, ale mám ráda to, co kvóty dovedou.‘ Tento názor sdílím i já.“
- 125 | JANA FISCHEROVÁ
„Když je nějaká pozice ve firmě nebo v politice nabídnuta muži, okamžitě odpoví: ‚Beru to!‘, ale když je to samé nabídnuto ženě, přemýšlí a zvažuje pro a proti.“
- 133 | MILUŠE HORSKÁ
„Názory, že kvóty mohou podpořit někoho, kdo na to nemá, jsou nesmyslné. Stejně se jednou ukáže, zda na to ten člověk má, nebo ne.“
- 143 | SOŇA MARKOVÁ
„Formálně sice máme rovnoprávnost, ale v podstatě tady rovnost není.“
- 157 | MICHAELA MARKSOVÁ
„Politika – to jsou mužské struktury, které mají určité myšlení, a dá to práci v nich prorazit.“

- 169 JANA PASTUCHOVÁ
„Ženy by spolu měly začít mluvit, učit se být v politice, protože často nemají dostatek sebevědomí.“
- 179 OLGA SEHNALOVÁ
„Přezíravé postoje mužů vůči ženám v politice svými kompetencemi či znalostmi nezlomíte. Svou pozici v politice si každá žena musí vydobýt, a to nekompromisně.“
- 189 MICHAELA ŠOJDROVÁ
„Pořád nenastala doba, kdy by společnost pochopila, že promarňuje kapitál, který v ženách je, a že musí ženy více podpořit.“
- 203 KATEŘINA VALACHOVÁ
„Každý racionálně smýšlející člověk se musí zamyslet: „Aha! Znam spoustu skvělých mužů, ale také žen, které by tady mohly být. Proč tady nejsou? Co jim v tom brání?““
- 211 HELENA VÁLKOVÁ
„Pomoci ženám v politickém zastoupení je třeba. Co mají znamenat ty historické průpovídky typu „postel, kostel, kuchyně“ v 21. století? Vždyť je to šílené!“

223 | LITERATURA

231 | SUMMARY

ÚVODEM

Marta Vohlídalová

Úvodem si dovolím parafrázovat slavnou větu z prvního novoročního projevu Václava Havla z roku 1990: Naše země, co se týče genderové rovnosti, nevzkvétá. Poukazuje na to několik indexů, hodnotících jednotlivé země. Podle Globálního indexu genderové mezery (Global Gender Gap Index),¹ který každoročně sestavuje Světové ekonomické fórum, jsme se ze 145 sledovaných zemí zařadili v roce 2015 na 81. místo, za země, jako je Honduras, Černá hora, Rumunsko, nebo dokonce Rusko. A o našem značně podprůměrném postavení v rámci zemí EU vypovídá i další index genderové rovnosti (Gender equality index),² který sestavuje Evropský institut pro genderovou rovnost (EIGE). Oba tyto indexy zohledňují míru genderové rovnosti ve společnosti z hlediska řady různých ukazatelů, jako je např. přístup žen a mužů ke vzdělání, zdravotní péči nebo na trh práce. Ukazuje se však, že na našem nepříliš dobrém postavení v rámci těchto žebříčků má opakovaně vinu zejména velmi malý podíl žen na politické a ekonomické moci. V rámci EU se z hlediska těchto ukazatelů umísťujeme pravidelně v dolní třetině sledovaných zemí. Právě postavení žen v české politice, překážky jejich většího zapojení a biografie žen, které v této oblasti obstály, jsou předmětem naší publikace.

Události posledních let, stejně jako poslední volby do Poslanecké sněmovny i volby komunální, daly vyniknout řadě výrazných ženských politických osobností, jakými jsou např. Věra Jourová, Kateřina Valachová, Michaela Marksová,

Adriana Krnáčová či Helena Válková. Na první pohled by se tak mohlo zdát, že si v tomto ohledu vedeme dobře a že se postavení žen v české politice po letech minulých, kdy jsme byli zvyklí vídat ženy opravdu zřídka, výrazně zlepšuje. Nenechme se však zmylit. Ve většině případů totiž zastoupení žen v politice zůstává stále velmi nízké, nebo se dokonce snižuje. V Poslanecké sněmovně zastoupení žen oproti minulému volebnímu období (2010) pokleslo o 2,5 procentního bodu (z 22 % na 19,5 % v roce 2013).³ Zastoupení žen v Senátu je stejné jako v roce 2010 – ženy zde tvoří 18,5 %, což je třetí nejnižší podíl od roku 1996. S podílem 23,8 % žen v Evropském parlamentu patříme k zemím s nejnižším zastoupením žen. Jen mírné zlepšení zaznamenal podíl žen ve Vládě ČR, kde jsou v současnosti tři ministryně, a v zastupitelstvech měst a obcí, kde podíl zvolených žen stoupl mezi lety 2010 a 2014 z 26,3 % na 27,1 %. V případě voleb do krajských zastupitelstev se podíl zvolených žen mezi lety 2008 a 2012 zvýšil ze 17,6 % na 19,9 % (viz statistiky Fóra 50 %). Výrazný rozdíl mezi procentem žen, které kandidují ve volbách, a podílem žen, který je nakonec zvolen (v roce 2013 kandidovalo ve volbách do Poslanecké sněmovny 26,9 % žen, ale zvoleno bylo jen 19,5 %), však poukazuje na to, že pokud se ženy na kandidátky dostanou, jsou často umísťovány na nevolitelné pozice.

Z hlediska evropského srovnání si přitom také nestojíme úplně nejlépe. Pokud srovnáme jednotlivé země EU-28 podle podílu žen v parlamentech (horní i dolní komoru zde posuzujeme dohromady), ČR se s necelými 20 % žen dělí s Bulharskem, Irskem, Řeckem a Slovenskem o 20.–24. místo. Průměr EU činí 28 %, přičemž s výjimkou Řecka se zastoupení žen v parlamentech starých členských zemí EU (EU-15) pohybuje mezi 26 % (Francie) a 44 % (Švédsko). Nejvyššího zastoupení žen v národních parlamentech přitom tradičně dosahují skandinávské země (Švédsko, Finsko, Dánsko) a překvapivě také Španělsko – tedy země, kde fungují nebo v minulosti fungovaly v určité podobě kvóty prosazující vyrovnané zastoupení žen a mužů na kandidátkách. Existuje přitom řada pádných argumentů pro i proti zavádění těchto opatření. Pravdou však je, že se dlouhodobě ukazují jako nejefektivnější nástroj zvyšování zastoupení žen v politice. Česká politická reprezentace nicméně kvótám pro zastoupení žen a mužů na kandidátních listinách zatím nakloněná není – poslední návrh tzv. zipového zákona vláda zamítla v roce 2015. Jak přitom ukazují i výsledky našeho výzkumu, kterým se věnujeme v této publikaci, příliš kladně se k tomuto typu opatření nestaví ani česká veřejnost a zejména pak její mužská část.

Podle teorie kritické masy Drude Dahlerup (1988), z níž de facto vychází i idea kvót pro podprezentované skupiny (Dahlerup 2006), je nezbytným předpokladem pro to, aby začalo docházet ke kvalitativní proměně politiky, k růstu podílu dané menšiny na moci a k významnější reprezentaci jejích zájmů, alespoň 30% zastoupení této menšiny (v našem případě žen) v rozhodovacích

orgánech. Ze zkušeností i výzkumů je přitom zřejmé, že toto početní hledisko není jediným, ale pouze jedním z faktorů, které vedou k reálné změně politického klimatu a politického rozhodování. Nejen kritická masa, ale také kritičtí jednotlivci (tedy genderově senzitivní politici a političky) v sobě totiž nesou potenciál skutečné změny.

Kniha se snaží přispět k diskusi o podmínkách a okolnostech ženské politické participace v ČR. Vychází jak z dat kvantitativní, tak i kvalitativní povahy. Představuje názory a postoje české veřejnosti, stejně jako i samotné životní příběhy vrcholových političek, které odkrývají, co to znamená být ženou v maskulinním světě české politiky.

V první kapitole představuje Hana Maříková teoretické přístupy k tematizaci postavení žen v politice a sumarizuje hlavní zjištění zahraničních výzkumů. Věnuje se teoretickým přístupům k participaci žen v politice, podrobněji rozebírá teorii kritické masy i paritního zastoupení žen v politice a základní koncepty, které se vztahují k politické reprezentaci žen, včetně jejich kritiky. Ve druhé části kapitoly se zaměřuje na teorie, identifikující na různé úrovni obecnosti faktory a popisující mechanismy, které ovlivňují zastoupení žen v politice a podílejí se na jejich nízké participaci. Na tuto část pak navazuje kapitolou zacílenou na představení českého kontextu. Identifikuje v ní hlavní trendy zastoupení žen v politice na různých úrovních a zabývá se specifickým kontextem a bariérami participace žen v prostředí české politiky.

Třetí kapitola Marty Vohlídalové se soustředí na kulturní rovinu související s postavením žen v politice, konkrétně pak na názory české veřejnosti na postavení žen v politice. Postoje veřejnosti k ženám v politice představují důležitý kulturní kontext, v jehož rámci se utvářejí podmínky pro jejich politickou participaci, a mají proto dopady na postavení žen v politice. Na základě dat z dotazníkového šetření se autorka v kapitole zaměřuje na to, jaké jsou názory české veřejnosti na deskriptivní reprezentaci žen v politice v ČR, a sleduje vývoj těchto názorů v čase. Klade si otázku, jaká očekávání si lidé s ženami v politice spojují a jaké jsou jejich názory na bariéry, které ženám brání se v politice aktivně angažovat, s čímž úzce souvisejí postoje lidí k aktivním opatřením na podporu žen v politice.

Čtvrtá kapitola Marie Čermákové uvozuje vlastní rozhovory s vybranými političkami působícími v nejvyšších pozicích české politiky, které tvoří poslední část této publikace. Cílem kapitoly je zarámovat jednotlivé rozhovory a dodat jim širší kontext, upozornit na podobné trendy a styčné momenty vyprávění. Analýza je založena na dvaceti rozhovorech uskutečněných v roce 2015 s političkami v nejvyšších mocenských pozicích – s poslankyněmi, senátorkami, místopředsdkyněmi politických stran, europoslankyněmi a ministryněmi. Zaměřuje se na vybrané tematické okruhy, které dobře charakterizují postavení

žen v české politice, překážky, na které ve své práci narážejí, a důležité momenty utváření jejich politických kariér. Patří mezi ně např. role širší rodiny a zázemí, studijní a pracovní dráhy, politické starty, život v mužských koalicích a sítích, otázky ženské solidarity a podpory i názory týkající se prosazování ženských práv.

Na tuto analýzu pak navazuje prezentace třinácti vybraných rozhovorů (řazených abecedně), které přinášejí neobvykle otevřenou výpověď o tom, jak se žije ženám v české politice a co obnáší snaha prosadit se v této oblasti. Rozhovory zahrnují političky z různých politických stran a různého smýšlení, které se nacházejí v různých stadiích životní dráhy. Cílem publikace těchto autorizovaných rozhovorů je dát hlas samotným ženám, které mají osobní zkušenosti s vrcholovou politikou, a představit jejich názory, reflexe a životní příběhy v celé jejich komplexnosti. Rozhovory mohou sloužit jako inspirace pro jiné ženy, které svou politickou participaci teprve zvažují. Lze je číst i jako určitý publicistický žánr. V neposlední řadě je však možné číst je také prizmatem tzv. strukturního čtení (Erel 2007), které umožňuje sledovat, jakým způsobem jsou ve vyprávěních zachyceny vlivy různých strukturálních omezení a bariér, jak tyto bariéry působí na životní příběhy političek a jejich volby a jak je aktérky samy reflektují a prožívají. Souvislost individuálních voleb a rozhodnutí, o nichž životní příběhy těchto političek vypovídají, s širšími společenskými strukturami a bariérami totiž zpochybňuje obvyklý názor, podle něhož stojí za malým zastoupením žen v politice především individuální příčiny, jako je nedostatek jejich motivace, zájmu nebo odlišné životní preference. Data z dotazníkového šetření provedeného v rámci našeho výzkumu přitom potvrdila, že jde stále o velmi rozšířený názor (viz Vohlídalová 2015). Rozhovory umožňují identifikovat hlubší zdroje těchto individuálních faktorů a potažmo i nerovností v politice, a proto představují nesmírně cenný empirický materiál umožňující pochopit bariéry, problémy i výzvy, kterým musí ženy v české politice čelit.

Když se kanadského premiéra ptali, proč tvoří polovinu jeho vlády ženy, odpověděl: „Protože je rok 2015.“ Že by něco takového nastalo v dohledné době i v českém prostředí, se zatím nezdá příliš pravděpodobné. Je zřejmé, že cesta k vyrovnanému zastoupení žen a mužů v české politice je ještě dlouhá a klikatá a je na ní třeba počítat s neúspěchem, odmítáním a zdoláváním řady překážek. Připomeňme jen, že i volební právo pro ženy dnes vnímáme jako něco naprosto samozřejmého, co v našem kulturním kontextu nikdo nezpochybňuje. Na přelomu 19. a 20. století o ně však byla v Evropě a Americe svedena úporná bitva ze strany progresivního ženského hnutí, jehož členky čelily policejní perzekuci a společenskému odsouzení. Věříme, že tato publikace přispěje ke zviditelnění problému nerovného zastoupení žen a mužů v politice v ČR, který, jak ukazují naše data, je stále méně vnímán jako palčivý, a to i přesto, že se zastoupení žen

v politice výrazněji nemění. Doufáme také, že přiměje relevantní politické aktéry a aktérky, stejně jako i voliče a voličky k zamyšlení nad dopady politiky prováděné de facto s vyloučením ženské veřejnosti.

Poznámky

¹ <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/>

² <http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index>

³ Všechna data viz statistiky Fóra 50 % (<http://padesatprocent.cz>)

NEÚPLNÁ DEMOKRACIE ANEB NÍZKÉ ZASTOUPENÍ ŽEN V POLITICE Z PERSPEKTIVY TEORETICKÝCH PŘÍSTUPŮ A VÝZKUMŮ

Hana Maříková⁴

Třebaže ženy ve společnosti představují početně stejně velkou skupinu jako muži, jejich postavení stále ještě není rovnocenné s postavením a statusem mužů. Ženy nemají takový vliv a moc jako muži, a tudíž nemohou stejně jako oni ovlivňovat dění ve společnosti, v regionu a lokalitě, kde žijí, ani směřování jejich dalšího vývoje. V důsledku tak mají ženy horší možnosti spolurozhodovat v oblasti politiky než muži.

Absence či neadekvátní zastoupení žen na různých úrovních politického života vyvolává celou řadu otázek, jako např. v jakém počtu a proč vlastně by ženy měly být v politice, jakým překážkám čelí, když chtějí do politiky vstoupit a participovat v ní, nebo naopak, jaké faktory a mechanismy napomáhají vstupu žen do politiky a zvyšují jejich šance v této oblasti uspět. Na tyto otázky odpovídají jednotlivé teoretické přístupy a explanační modely různě podle toho, z jakých výzkumných tradic vycházejí. Často se přitom zaměřují také na rozdílné úrovně analýzy sledovaného fenoménu.

V následujícím textu se budu věnovat teoretickým explanacím, které kladou důraz na zastoupení žen v politice a řeší tuto problematiku z hlediska genderové rovnosti. Nejprve se zaměřím na obecnou rovinu této problematiky, a sice na otázku proč vlastně a v jakém počtu by ženy měly být zastoupeny v politice. Pak zmíním teoretické přístupy a explanační modely, které se na různé úrovni obecnosti snaží nabídnout vysvětlení toho, jaké faktory a institucionální

mechanismy ovlivňují zastoupení žen v politickém životě. Zaměřím se také na možnosti zkoumání životních drah političek ve vztahu k jejich individuálním, institucionálním i širším kulturním a strukturálním omezením a podmínkám.

ARGUMENTY PRO VYŠŠÍ ZASTOUPENÍ ŽEN V POLITICE

Z feministické perspektivy i z perspektivy sociální rovnosti a spravedlnosti je demokracie neúplná a nedokonalá, pokud polovina lidstva, tedy ženy, nemá ve společnosti odpovídající moc, vliv, přístup ke zdrojům a nemá dostatečně zajištěnou lidskou důstojnost (srov. Dahlerup 1993: 20).

Podle konceptu kritické masy (Dahlerup 1988 a 1992) představuje 30% hranice nejnižší možný poměr zastoupení minority v rámci skupiny s rozhodovacími pravomocemi pro to, aby daná minorita (v našem případě ženy) byla schopna změnit v daném společenství svou pozici a mohla účinně prosazovat své potřeby a zájmy. Jinými slovy řečeno, tento podíl představuje podmínku nutnou pro to, aby se daná menšina byla schopna vymanit z pozice minority a mohl se začít měnit její sociální status a mocenský vliv ve společnosti (ibid.). Navýšením počtu zástupců a zástupkyň dané minority v rámci politické reprezentace se přitom také mění pohled společnosti na schopnost minority vládnout (srov. Mansbridge 1999).

Vyšší, resp. paritní zastoupení obou pohlaví v politice (tj. 50:50) pak požaduje teorie parity. Ta vychází z faktu, že ve většině ústavních systémů je zakotven princip rovnosti obou pohlaví. Proto by muži a ženy, jejichž podíl na skladbě obyvatelstva je zpravidla rovnocenný, měli mít stejnou šanci aktivně participovat v politice. Pokud tomu tak není, pak tato skutečnost vypovídá o tom, že ve společnosti fungují mechanismy zvýhodňující jedno pohlaví (viz např. Dahlerup 1988, Phillips 1994 a 1995, Childs a Krook 2008).

V diskusích o charakteru politické reprezentace se obvykle rozlišuje mezi reprezentací deskriptivní a substantivní. V případě deskriptivní reprezentace složení volených orgánů odráží složení společnosti (Lovenduski 1993: 2). Důraz se přitom klade na definiční znaky skupiny – tedy na vnější podobnost reprezentovaného/ho a reprezentujícího/ho. Aplikováno na situaci žen to znamená, že ženy by v politice měly být reprezentovány ženami.

Ve druhém případě pak tato podobnost nehraje roli, důležité je však reálné (angl. substantive) jednání v zájmu určitých voličů či voliček. Z tohoto hlediska jsou (či mohou být) zájmy žen reprezentovány nejen ženami-političkami, ale také genderově senzitivními muži-politiky (srov. Tremblay a Pelletier 2000, Childs a Krook 2009), resp. jakýmkoliv zvolenými zástupci a zástupkyněmi bez ohledu na jejich pohlaví.

V tomto případě se obvykle argumentuje tím, že i když ženy mají stejnou zkušenost marginalizace, která vychází z jejich postavení ve společnosti, netvoří homogenní skupinu, protože každá žena (anebo část žen) může mít s touto pozicí jinou zkušenost – může ji vnímat a definovat různě (srov. Weldon 2002). Viděno touto optikou ženy reprezentují skupinu značně heterogenní z hlediska složení, konkrétní sociální pozice a s ní svázaných potřeb i zájmů apod. Těžko tak lze hovořit o zájmech, na kterých by se shodly všechny ženy bez ohledu na třídní příslušnost, národnost, náboženské přesvědčení nebo sexuální orientaci. Homogenní není skupina političek ani skupina voliček.⁵ Političky se od sebe mohou lišit svými názory a postoji ke konkrétním politickým tématům, hodnotami, kterými se v politice řídí, kdy může platit, že primárně reprezentují voliče a voličky své politické strany, nikoli „ženy“ coby deskriptivní skupinu (vymezenou určitými shodnými znaky). Také pozice, postoje a zájmy různých voliček se od sebe mohou výrazně lišit nebo být ve vzájemném konfliktu. Zdá se tak být zřejmé, že ne všechny političky v politice nutně artikulují témata, která se týkají „žen“ anebo „jiných žen“, a nehájí tudíž vždy „ženské“ zájmy (srov. Beckwith a Cowell-Meyers 2007), jež z tohoto úhlu pohledu ostatně není snadné nebo dokonce možné vymezit.

Nicméně požadavek, aby ženy v politice reprezentovaly ženy-voličky, v sobě spojuje pojetí reprezentace jak deskriptivní, tak i substantivní (srov. Gelnarová 2010: 125–126). Skutečnost, že voličky by měly být reprezentovány ženami, odpovídá deskriptivní reprezentaci. Substantivní reprezentace je to proto, že se jedná o zastupování zájmů žen ženami. Vzhledem k tomuto požadavku nemohou být při převaze mužů v politice zájmy žen (resp. témata, která se v genderově nerovné společnosti dotýkají stále ještě více životů žen než mužů) dostatečně diskutovány a reprezentovány právě pro nedostatečnou přítomnost žen v politice.

Tvrzení, že by ženy v politice měly reprezentovat ženské zájmy, resp. že více žen v politice zajistí lepší reprezentaci zájmů žen, vyvolává celou řadu teoretických otázek, na které v současnosti neexistují jednoznačné odpovědi (srov. Gelnarová 2010, Dolan a Sanbonmatsu 2008, Karp a Banducci 2008, Dolan 2006, Weldon 2002). I kdybychom pominuli tento bezesporu zásadní problém, zůstává zde legitimní otázka, proč by ženy v demokratické společnosti měly být vylučovány z možnosti ovlivňovat přímo řešení těch otázek a problémů, které se týkají všech (např. otázky životního prostředí, bezpečnosti apod.; srov. Lovenduski 2005, Rai 2012). Základní argumentace vychází v tomto případě z teorie sociální spravedlnosti (srov. Phillips 1994), podle níž je nespravedlivé, aby si jedna skupina občanů (resp. privilegovaní muži)⁶ monopolizovala politickou reprezentaci na úkor jiných skupin, tedy žen a neprivilegovaných skupin mužů. V demokraciích západního typu by podle ústav jednotlivých států měli mít

občané a občanky stejná práva i stejné povinnosti. Měli by tedy mít stejnou šanci i reálné možnosti prosazovat svůj (kolektivně sdílený) přístup k řešení problémů, které se týkají všech (viz otázky obrany a bezpečnosti, životního prostředí, lidských a sociálních práv apod.), stejně jako k prosazování specifických skupinových zájmů. To v praxi znamená mít stejnou šanci být zvolen či zvolena bez ohledu na pohlaví (či jiné sociálně konstruované charakteristiky) a mít stejnou možnost aktivně působit v politice.

DOPADY VYŠŠÍHO ZASTOUPENÍ ŽEN V POLITICE

K jakým výsledkům dospívají výzkumné studie zaměřené na problematiku nízkého zastoupení žen v politice? Mnohé zahraniční empirické výzkumy dokládají, že zvýšení počtu žen v politice s sebou přináší změnu na „vstupu“, „průběhu“ i „výstupu“ (vrcholové) politiky (srov. např. Beckwith a Cowell-Meyers 2007, Karp a Banducci 2008).

Výzkumy potvrzují, že více žen v politice (tj. jejich vyšší deskriptivní reprezentace) znamená zvýšení viditelnosti i symbolického efektu angažovanosti této skupiny, která byla v daném prostředí do té doby vnímána jako minoritní. Mění se tím chápání kompetencí žen „dělat politiku“, protože se mj. posiluje pojetí politiky jako prostředí vhodného pro ženy a dochází k zeslabování stereotypů vážících se k ženám a jejich kompetencím pro aktivní participaci v politice (srov. Karp a Banducci 2008, Childs a Krook 2008). Studie, které sledují vztah mezi počtem, resp. poměrem političek a politiků v zákonodárných sborech v jednotlivých zemích a nastolováním politické agendy (např. Skard a Haavio-Mannila 1985, Thomas 1991, Thomas a Welch 1991, Yoder 1991), přinášejí důkazy o tom, že již dosažení „kritického množství“ žen v parlamentu může mít vliv na změnu politických priorit, které se týkají ženské populace, na celkové zvýšení počtu legislativních iniciativ zabývajících se ženami i na zvýšení průchodnosti jejich řešení, stejně jako na změnu v legislativních prioritách mužů. Více prostoru se v tomto případě dostává nejen otázkám a problémům spjatým s ženskou populací, ale obecně sociálním otázkám a politikám zaměřeným na jejich řešení. Analýzy zabývajících se přítomností žen v politice potvrzují (Karp a Banducci 2008, Celis a Childs 2012), že pokud je více žen v politice, stejně jako na pozicích, kde se rozhoduje o veřejných záležitostech, pak se sociální rozdíly mezi muži a ženami ve společnosti zmenšují.⁷

Důležitým zjištěním je, že lidé často preferují vyšší zastoupení žen v politice, než jakého je nakonec ve volbách dosaženo (Dolan 2010). Více žen v politice přitom znamená také pozitivnější hodnocení demokratických procesů, které ve

společnosti probíhají, a zvýšení důvěry v politiku a politickou reprezentaci (Karp a Banducci 2008). Zvýšením počtu žen v politice se tak podle zahraničních zkušeností z některých zemí se západním typem demokracie mění nejen samo politické prostředí, které se stává pro ženy přátelštější, ale proměňuje (demokratizuje) se rovněž celá společnost (srov. Beckwith a Cowell-Meyers 2007, Childs a Krook 2008).

MOŽNOSTI A BARIÉRY POLITICKÉ PARTICIPACE ŽEN

Politická participace žen je často zkoumána v rámci komparativních kvantitativních šetření nebo národních studií téhož typu, méně často je zde uplatňován kvalitativní výzkum nebo výzkum využívající kombinaci obou těchto postupů. Různé teoretické přístupy hledající odpověď na otázku, kdo a proč je politicky aktivní, se od sebe liší mimo jiné podle toho, na jakou rovinu analýzy se zaměřují. Při sledování politické participace žen je možné analyticky rozlišit různé roviny daného fenoménu, a sice a) makrouroveň neboli strukturální rovinu zahrnující problematiku modernizace společnosti a institucionální rovinu fungování politického života, b) mezouroveň, zaměřující se především na problematiku sociálních sítí a sociálního kapitálu jedinců, a c) mikroúroveň, týkající se jak individuálních zdrojů jedinců, tak i průběhu jejich životních drah. Na všech těchto rovinách je pak možné identifikovat bariéry (inhibitory), stejně jako „stimulátory“ (incentivy) průniku žen do politiky a možností v ní působit.

MAKROÚROVEŇ NEBOLI STRUKTURÁLNÍ, KULTURNÍ A INSTITUCIONÁLNÍ ROVINA POLITICKÉ PARTICIPACE ŽEN

Některé přístupy se snaží vysvětlit participaci žen v politice prostřednictvím teorie modernizace společnosti (např. Norris 2002, Inglehart a Norris 2004).⁸ Podle této teorie ve společnostech tzv. Západu došlo v důsledku dlouhodobých systémových změn v oblasti hospodářství, skladby obyvatelstva, techniky, technologií a informací apod. nejen ke zvyšování životní úrovně obyvatelstva, ale také k podstatným změnám v jeho hodnotové orientaci, která bývá označována za tzv. tichou revoluci (srov. Inglehart 1977 a 1997). Důraz na tzv. postmaterialistické hodnoty se vyznačuje mimo jiné i proměnou charakteru politické participace, kdy dochází k odklonu občanů a občanek od aktivit v tradičních hierarchických organizacích (včetně tradičních politických stran) a formuje se nový typ politické participace založený na aktivnější veřejné participaci v rozho-

dovacích procesech prostřednictvím tzv. nových sociálních hnutí (srov. Norris 2002). Ta kromě toho, že jsou decentralizovaná a nabývají neinstitucionalizované formy participace, přinášejí do politiky nová témata včetně těch, která se týkají výlučně nebo převážně ženské populace.

Politická participace žen je v empirické rovině sledována konkrétně ve vztahu ke stupni ekonomického rozvoje země, míře religiozity i vzhledem k širšímu kulturnímu a hodnotovému kontextu fungování daných společností. Z tohoto zorného úhlu se ve výzkumech mapuje systém společensky uznávaných hodnot, postoje veřejnosti k participaci žen v politice (srov. např. Huddy a Terkildsen 1993, Sanbonmatsu 2002, Dolan a Sanbonmatsu 2009), případně se analyzuje veřejný diskurz tematizující otázku zastoupení žen v politice (srov. Havelková 2008) apod.

Zatímco zahraniční výzkumy staršího data (ze sedmdesátých a osmdesátých let minulého století) přicházely se zjištěními, že u žen existuje menší pravděpodobnost politické participace než u mužů, v současných západních demokraciích tento rozdíl v politické participaci podle pohlaví spíše neexistuje (např. Letki 2003, Pattie, Seyd a Whiteley 2003). Z mezinárodního srovnávacího výzkumu ISSP 2004: Občanství (International Social Survey Programme 2004: Citizenship), kam byly zahrnuty také postkomunistické evropské země, vyplývá, že ve většině sledovaných zemí neexistuje rozdíl v míře politické participace podle pohlaví (Vráblíková 2009: 885).

Rozsáhlá srovnávací studie politické participace žen ve vztahu ke stupni modernizace společnosti (viz Inglehart a Norris 2004) dokládá, že:

- Existují podstatné rozdíly v postojích k ženám v politice mezi postindustriálními, postkomunistickými a rozvojovými zeměmi.
- Tradiční postoje představují hlavní bariéru pro vstup žen do vrcholové politiky.
- Kultura představuje zásadní faktor ovlivňující podíl žen v parlamentech (a to i v případě, že je kontrolován vliv ostatních strukturálních a institucionálních faktorů).

Druhá skupina přístupů v této rovině ozřejmuje participaci žen v politice ve vztahu k institucionálnímu rámci politiky. Je proto analyzována například legislativní rovina rámcující politickou participací občanů a občanek dané země či nadnárodního regionu, volební systém, míra politické soutěže (měřena

počtem parlamentních stran) (srov. Inglehart a Norris 2004, Norris 2004). Pozornost se ale věnuje také fungování konkrétních politických stran, sdružení či hnutí, například jejich ideologii, pozici v daném politickém systému, existenci a fungování ženských skupin v rámci politických subjektů. Sledují se rovněž postoje veřejnosti k participaci žen v politice (srov. např. Matland 1998, Rakušanová 2005, Karp a Banducci 2008, Celis a Childs 2012).

Poměrný volební systém je z hlediska zastoupení žen pokládán obecně za vhodnější než systém většinový (srov. Norris 1985, Matland 1998, Rakušanová 2006b). Některé badatelky pak poukazují na to, že v případě volby jednoho kandidáta mají strany tendenci nominovat na kandidátku tzv. „standardní produkt“ (Havelková 2002), tzn. muže středního věku a ze střední vrstvy. Ženy jsou naopak podporovány pouze tehdy, je-li k tomu výslovná politická vůle. John Ishiyama (2003: 271) nicméně upozorňuje na to, že v některých postkomunistických zemích Evropy a bývalého Sovětského svazu se do parlamentů vrcholové politiky daných zemí dostává relativně nízké procento žen, přestože je zde poměrný systém zastoupení. Příčinu vidí v tom, že menší politické strany umísťují ženy na nevolitelná místa, což je také případ ČR (Šprincová, Adamusová 2013). Třebaže zpravidla existuje možnost dávat preferenční hlasy, šance, že lidé budou preferovat někoho z nevolitelné pozice (tj. ženy), bývá obvykle nízká.¹⁰

Zahraniční analýzy zastoupení žen v rámci politického spektra ukazují, že čím levicověji je strana orientovaná, tím v ní bývá vyšší zastoupení žen (Caul 1999), stejně jako to, že levicové strany spíše hájí zájmy žen a prosazují politiky genderové rovnosti (Beckwith a Cowell-Meyers, 2007; Lovenduski a Norris 1993) než strany pravicové. Nicméně některé výzkumy, zejména z prostředí USA, potvrzují (Childs a Webb 2011), že v rámci pravicových stran je patrná tendence, kdy političky v porovnání se svými spolustraníky zastávají postoje, které je možné označit za progresivnější, liberálnější a více feministicky orientované, a jednají častěji v zájmu žen, tj. v zájmu některých jejich potřeb a požadavků.¹¹

MEZOÚROVEŇ POLITIKY A JEJÍ VLIV NA PARTICIPACI ŽEN V POLITICE

Na mezoúrovni zkoumají politickou participaci žen tzv. organizační teorie politické participace (Norris 2002), které zajímá vztah mezi politickou participací jedince, jeho sociálně formovanými dovednostmi, sociálními sítěmi, do nichž je daná osoba zasazena a v jejichž rámci v občanské společnosti funguje, a sociálním kapitálem (srov. např. Putnam 2000, Teorell 2003, Norris 2002, Stolle 2007).

Řada výzkumů politické participace (nejen) žen potvrzuje, že existuje pozitivní

vztah mezi členstvím v dobrovolnických či zájmových organizacích a sdruženích a politickou aktivitou. Jednotlivé teorie se ovšem různí podle toho, na co kladou důraz, zda na rozvoj tzv. občanských dovedností, nebo na mobilizaci (resp. na mobilizační aspekt sociálních sítí) či v neposlední řadě na rozvoj sociálního kapitálu (Vráblíková 2008).

V prvním případě se předpokládá, že aktivitou v dobrovolnických skupinách lidé získávají tzv. občanské dovednosti (např. schopnost organizovat mítinky) a rozvíjejí svůj lidský kapitál, což jim usnadňuje aktivní participaci v politice.

Další přístup nahlíží sociální sítě jako nástroje mobilizace a rekrutace jedinců (Norris 2002, Verba et al. 1995, Brady et al. 1995). Z tohoto hlediska lidé participují v politice proto, že jim to někdo nabídl a oni této příležitosti využili. Brady, Verba a Schlozman (1995: 271) tento mechanismus označují jako „nobody asked“ („nikdo se nezeptal“). Ve své analýze možností lidí participovat v politice v rámci USA uvádějí, že: i) Někteří lidé nejsou v politice, protože nemají dostatečné individuální zdroje času (pro participaci), dovedností (pro zapojení), peněz (pro povinné členské příspěvky apod.); ii) Někteří v ní pak být nechtějí, protože o ni nemají zájem, což je odrazem jimi zastávaných hodnot; iii) Někteří lidé v ní nejsou, protože se jich nikdo nezeptal, tzn. že jsou izolováni od sítí, které mobilizují lidi k politické participaci.

Další přístup nahlíží sociální sítě jako nástroje mobilizace a rekrutace jedinců (Norris 2002, Verba et al. 1995, Brady et al. 1995). Z tohoto hlediska lidé participují v politice proto, že jim to někdo nabídl a oni této příležitosti využili. Brady, Verba a Schlozman (1995: 271) tento mechanismus označují jako „nobody asked“ („nikdo se nezeptal“). Ve své analýze možností lidí participovat v politice v rámci USA uvádějí, že: i) Někteří lidé nejsou v politice, protože nemají dostatečné individuální zdroje času (pro participaci), dovedností (pro zapojení), peněz (pro povinné členské příspěvky apod.); ii) Někteří v ní pak být nechtějí, protože o ni nemají zájem, což je odrazem jimi zastávaných hodnot; iii) Někteří lidé v ní nejsou, protože se jich nikdo nezeptal, tzn. že jsou izolováni od sítí, které mobilizují lidi k politické participaci.

V neposlední řadě je pozornost věnována sociálnímu kapitálu, který bývá vymezován na základě vztahů reciprocity mezi jedinci, kdy vytvářené sociální sítě zajišťují tok informací a vedou k vzájemnému prospěchu a důvěře (srov. Putnam 2000: 19). Podle Putnama jsou lidé, kteří žijí v prostředí bohatém na sociální kapitál, díky všeobecné důvěře v politice aktivnější (srov. Vráblíková 2008: 379). Putnam pokles politické participace v USA (Putnam 1995, 2000) vysvětluje právě slábnoucím sociálním kapitálem. Nicméně výzkumy z jiných zemí tuto tendenci nepotvrzují (srov. Norris 2002, Ekman a Amnå 2012).

INDIVIDUÁLNÍ ROVINA PARTICIPACE ŽEN V POLITICE

Politická participace jedinců bývá vysvětlována také osobními charakteristikami a vlastnostmi jedinců (Verba et al. 1995, Brady et al. 1995, Letki 2003), stejně jako průběhem jejich životních drah. V osobnostní rovině se ukazuje, že participace jedince v politickém životě souvisí s jeho či jejím sebevědomím, s jeho či jejími životními zkušenostmi, stejně jako s přesvědčením, že angažovanost v politice zvládne, neboli že dokáže proměnit osobní moc a sílu v politický vliv a získání pozice v politice (srov. např. Václavíková 2004, Rakušanová a Václavíková Helšusová 2006).

Některé přístupy sledují tzv. objektivní charakteristiky, jako socioekonomický status jedince (tj. vzdělání, gender, věk, příjem, zaměstnání). Jiná pojetí zase kladou důraz na hodnoty, postoje a motivy občanů a občanek (srov. Duch 1998, Pattie a Seyd 2003, Bratton 1999). V tomto případě se zkoumá politická orientace a subjektivní preference politických aktérů a akterek, jako např. jejich zájem o politiku, důvěra v politické instituce či pocit politické efektivity (srov. Vráblíková 2008: 378). V neposlední řadě se sleduje také průběh životních drah politických aktérů a akterek s cílem objasnit, jaké životní události a okolnosti působí na politickou kariéru daných jedinců, případně v jakém směru ji ovlivňují (srov. Rakušanová a Václavíková Helšusová 2008, Rai 2012).¹²

Analýza individuálních (socioekonomických) zdrojů ve vztahu k politické participaci jedinců se zaměřuje na vztah mezi politickou participací mužů a žen a jejich sociálně-ekonomickým statutem. V tomto případě sleduje, zda lidé mají stejnou možnost se efektivně zapojit do politiky anebo zda se zde reprodukují sociální nerovnosti na základě pohlaví. Neúčast v politice je ospravedlnitelná pouze tehdy, jedná-li se skutečně o svobodné rozhodnutí jedince neparticipovat v této oblasti života společnosti, a nikoli tehdy, je-li způsobena strukturálními bariérami a omezeními (srov. Teorell 2006).

Bádání na toto téma rozkrývá „čí hlas je slyšet“ – tedy kdo, resp. jaké sociální skupiny mají rozhodující vliv na to, jaké požadavky a zájmy se stávají politickým tématem a jsou v rovině politiky řešeny (Verba et al. 1995). Výzkumy tohoto typu zpravidla docházejí k závěru, že zájmy a požadavky občanů a občanek nejsou reprezentovány ve srovnatelné míře (tj. rovně) a že rozdíl v jejich politické aktivitě je spjat se sociálně ekonomickými charakteristikami a sociálními nerovnostmi, včetně těch genderových. Řada studií uskutečněných v zemích západní Evropy a Severní Ameriky (např. Verba et al. 1995, Armingeon 2007), ale i mimo tento region (např. Bratton 1999) dokládá, že lidé s vyšším sociálním statutem participují v politice obvykle více než ti s nižším. Konkrétně to znamená, že jedinci s vyšším vzděláním a vyšším příjmem, kteří jsou mužského pohlaví a středního věku, zpravidla více participují v politice než ostatní skupiny

obyvatelstva. Ženy obvykle participují v politice méně než muži a příslušníci etnických menšin bývají v politice zpravidla méně aktivní v porovnání s většinou obyvatelstvem.

Politická participace je ale sledována také s ohledem na hodnoty a postoje, které souvisejí se zájmem o politiku a s motivací být politicky aktivní (Norris 2002, Verba et al. 1995). V tomto případě se zkoumá, zda osobní hodnoty aktérů a akterek mají nějaký vliv na jejich politickou angažovanost, případně jaký tento vliv je (srov. Thomassen a van Deth 1998).

Není totiž zcela zřejmé, zda jsou zastávané hodnoty a politické postoje jedinců katalyzátorem politické participace, nebo jsou naopak jejím produktem. Bádání na toto téma nicméně odhalují, že zájem o politiku představuje podmínku nutnou, nikoli však dostačující pro politickou participaci, kdy jsou zároveň na základě zájmu konstituovány komplexnější politické postoje (srov. Vráblíková 2008: 377).¹³ Empirické výzkumy dále potvrzují, že mezi základní faktory ovlivňující politickou participaci jedince patří tzv. míra subjektivní kompetence, stejně jako pocit subjektivní politické efektivity. To jinými slovy znamená, že politiky se účastní lidé, kteří se domnívají, že politice rozumějí, a kteří si myslí, že jejich vynaložené úsilí nebude zbytečné.¹⁴

Otázka rekrutace politické reprezentace, tedy i žen, a jejího nerovnoměrného rozložení bývá řešena většinou v rámci ekonomizujícího přístupu, konkrétně pak teorie racionální volby.¹⁵ Ta mapuje vztah mezi poptávkou a nabídkou, kdy zvýšení poptávky může vyvolat změnu nabídky a naopak (Childs 2004). Jak ale upozorňují některé badatelky (Liddle a Michielsens 2007, Rai 2012), polarizace sociální struktury na straně jedné a subjektivity na straně druhé nenabízí dostačující vysvětlení sledovaného problému.

Méně často se při řešení otázky nerovnoměrné politické reprezentace včetně podreprezentace žen v politice využívají také jiné přístupy a koncepty, které se snaží překlenout opozici mezi strukturou a jednáním jedince. Jedním z nich je například koncept habitu a sociálního pole neboli společensky umístěné subjektivity a systému sociálních pozic (Bourdieu 1972, Liddle a Michielsens 2007) nebo studium životních drah postavené na „strukturním čtení“ životních příběhů (srov. Erel 2007).

Kombinace biografického a strukturního hlediska v tomto případě umožňuje sledovat individuální dráhy politických aktérů, resp. akterek, ve vztahu ke kulturním rámcům, institucionálnímu nastavení i strukturálním podmínkám jejich životů. Podstatným momentem tohoto přístupu je důraz na lokaci životních drah v čase a prostoru. Nejedná se přitom jen o časování klíčových životních událostí, ale také o provázanost jednotlivých trajektorií životních drah jedinců (tj. jejich vzdělanostní, pracovní, partnerské, rodinné apod. dráhy) s historickými okolnostmi a událostmi i s proměnami institucionálních rámců

(Heinz a Krüger 2007, Krüger a Lévy 2001, Crompton a Harris 1998). Podstatný v tomto přístupu je rovněž důraz na propojenost životů, kdy jsou životní dráhy včetně individuálních životních voleb a rozhodnutí sledovány v kontextu životů druhých lidí, a to jak mezi generacemi (v rodině apod.), tak uvnitř generací (mezi partnery apod.) (např. Moen a Sweet 2002, Mayer 2009). Životy lidí a jejich pracovní, rodinné a potažmo i politické dráhy tak nejsou nahlíženy jako výslednice čistě individuálních voleb a svobodných rozhodnutí, jak tvrdí zjednodušeně některé studie (např. Hakim 2000), ale jako výsledek individuálních rozhodnutí pevně zasazených v konkrétních institucionálních a strukturálních podmínkách konkrétní společnosti (Heinz a Krüger 2007, Krüger a Lévy 2001, Crompton a Harris 1998). V souvislosti s kulturními specifiky jednotlivých zemí se hovoří o tzv. generativní gramatice – tedy neviditelných pravidlech, jež muže a ženy vedou k určité volbě rolí a jejich uspořádání uvnitř domácností, které má poté zásadní dopady na jejich životní a pracovní dráhy, včetně např. rozhodnutí politicky se angažovat.

Hlubkové rozhovory s biografickými prvky umožňují odkrýt dimenzi formování politických drah, stejně jako poukázat na hlubší reflexe toho, co znamená prosadit se jako žena v dominantně mužském prostředí, jakým je politika. Pokud má tedy veřejný diskurz tendenci klást nízké zastoupení žen v politice především za vinu samotným ženám, perspektiva zprostředkovaná analýzou individuálních životních drah žen v politice vrací zpět do hry strukturální bariéry, kulturní faktory včetně genderových vztahů a institucionálního nastavení, a činí z nich klíčové aspekty, které spolu s individuálními volbami spolurozhodují o tom, jakým způsobem se bude vyvíjet politická kariéra žen. Tato perspektiva proto umožňuje analyzovat zdroje nízkého zastoupení žen v politice, aniž bychom podléhali příliš zjednodušujícím vysvětlením.

ZÁVĚREM

Na účast žen v politice je možné a v zásadě nutné nahlížet nejen skrze výše uvedené roviny, ale také prizmatem jejich osobní, stranické/politické a genderové identity ve vztahu ke konstrukci potřeb a zájmů žen, stejně jako ve vztahu k pojetí problematiky genderové rovnosti a spravedlnosti. Třebaže se jednotlivé badatelky různí v označení konkrétního přístupu (srov. Rakušanová 2005, Ring 1999), lze s vědomím určitého zjednodušení vydělit tři hlavní přístupy k uvedené problematice. Jeden z nich, přístup liberální, klade důraz na osobní identitu, na individuální schopnosti, dovednosti a preference, což je spojováno se svobodou volby nepodmíněnou vnějšími okolnostmi (vlivy, faktory apod.).

V tomto rámci je zpravidla popírána genderová identita, nikoli však nutně identita stranická (politická). Konzervativní přístup naopak klade kolektivní identitu (politickou a genderovou) nad osobní. Třebaže politická identita bývá nezděděná nadřazena identitě genderové, konzervativní političky vnímají potřeby a zájmy žen ve vztahu k jejich tradičním rolím, tj. zejména ve vztahu k tradiční rodině, k problematice péče o druhé apod., a prosazují opatření a politiku, jejichž cílem je konzervace tradičního způsobu života (srov. např. Childs a Webb 2011, Celis a Childs 2012). Genderově senzitivní přístup kladoucí důraz na sociální spravedlnost a genderovou rovnost naopak zvýznamňuje genderovou identitu, která je chápána vztahově. Je konstruovaná a rekonstruovaná nejen ve vztahu k jiným osobám (mužům, ženám s jiným sociálním statutem apod.), ale především ve vztahu ke společenským strukturám a institucím (zejména k normativním strukturám heterosexuality, k dichotomii veřejného a soukromého apod.). V tomto pojetí se ženy nutně nevyznačují sdílenými vlastnostmi, a tedy ani stejnými konkrétními potřebami, ale společně jim je určité připisované postavení v rámci společenských struktur, které podmiňují genderové vztahy ve společnosti (Young 2008). V rámci strukturních omezení a institucionalizovaných mocenských hierarchií jsou pak některé zkušenosti, potřeby a přání žen odsouvány do pozadí, vylučovány z komunikativní praxe a veřejného diskurzu, čímž se umenšují možnosti většiny žen spolupodílet se na definování podmínek jednání a na rozhodování o svém vlastním životě (srov. Uhde 2012).

Poznámky

⁴ S přispěním Marty Vohlídalové a Romany Volejníčkové.

⁵ Analogicky lze ale uvažovat také o skupině mužů – ani oni netvoří homogenní sociální skupinu z hlediska svých životních zkušeností, perspektiv, možností, zájmů, ale ani z hlediska podílu na moci ve společnosti (srov. Connell 1995).

⁶ V intenci konceptu hegemonické maskulinity (Connell 1995, Connell a Messerschmidt 2005) bývají za tyto muže v globalizovaném světě, tedy i v naší společnosti, považováni běloši heterosexuální orientace ze střední vrstvy, zpravidla v mladším středním věku, kteří jsou soutěživí až agresivní a prosazují se ve veřejné sféře, tedy i v politice. Charakterizuje je síla, úspěch, spolehlivost, schopnosti, kontrola. Jsou to muži s mocí a u moci (srov. Šmídová 1999, Kimmel 2001).

- ⁷ Naopak nedosažení této hranice ovlivňuje chování žen jako tokenů (srov. Kanter 1977, resp. Dahlerup 1988, Yoder 1991), kdy v dominantně mužském prostředí nejsou schopny reagovat dostatečně proaktivně a měnit daný status quo (srov. ibid.). Dochází proto k reprodukci stávajících genderových nerovností v dané společnosti.
- ⁸ Modernizace neboli přechod od společností rurálních přes industriální po postindustriální představuje dlouhodobý proces systémových změn v různých oblastech života společnosti. Podle některých teoretiků a teoretiček (srov. Inglehart 1977 a 1997, Inglehart a Norris 2004) došlo ve společnostech západního typu nejen k růstu životní úrovně, k rozvoji sektoru služeb a tzv. znalostního sektoru, ale také ke vzniku nového typu občanské politiky, která se vyznačuje decentralizací, deinstitucionalizací, větším důrazem na aktivní participaci jedinců i novými politickými tématy.
- ⁹ Politická participace zde byla vymezena širěji než jen jako účast ve volbách nebo členství v politických stranách či jiných organizacích občanské společnosti, a sice jako občanské aktivity zaměřené na ovlivnění politických výstupů: distribuci sociálních statků a norem (srov. Vráblíková 2009: 870–871).
- ¹⁰ Nevyužívání preferenčních hlasů ve volbách potvrdily mimo jiné skupinové rozhovory s muži a ženami provedené v rámci námi realizovaného výzkumu (viz Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016).
- ¹¹ Právě uvedené zjištění ale může platit jen v určitém sociokulturním kontextu a nemusí mít nutně univerzální platnost mimo jiné i proto, že pojmy levice a pravice v sobě obsahují silné kulturní i historické konotace.
- ¹² Individuální rovina politické participace a reprezentace bývá zpravidla zkoumána v rámci kvantitativních výzkumů, méně často je zde využíván kvalitativní přístup (srov. např. Liddle a Michielsens 2007, Rai 2012), nejčastěji v podobě různých typů rozhovorů (od polostrukturovaných až po narativní).
- ¹³ Tyto postoje se vztahují jak k hodnocení politického systému jedincem (tj. k vnímání legitimacy tohoto systému), tak i k tomu, jak daný jedinec chápe smysl a význam své politické angažovanosti.
- ¹⁴ Nicméně lze rovněž předpokládat, že politické odcizení může vést k pokusům o změnu situace a „paradoxně“ k politické angažovanosti těch jedinců, kteří mají nedůvěru ve stávající systém.
- ¹⁵ Strana „poptávky“ je konceptualizována jako dostupnost volných míst pro kandidující osoby, jako percepce voličských preferencí a postojů těch, kteří nominují, i těch, kteří volí apod. Strana „nabídky“ bývá tematizována zejména skrze individuální motivace, ambice, preference a volby apod. (srov. Lovenduski 2005: 64).

SKLENĚNÝ STROP PRO ŽENY V POLITICE: ČESKÁ REALITA

Hana Maříková¹⁶

Třebaže ženy a muži jsou si v České republice formálně rovni – naše ústava a relevantní zákony zaručují ženám a mužům rovnost před zákonem a na základě ratifikace mezinárodních úmluv mají obě pohlaví i stejná politická práva – fakticky si rovni nejsou. Genderové nerovnosti přetrvávají jak ve sféře soukromé, tak i veřejné, kam patří též oblast politiky. Ženy jsou dlouhodobě podprezentovány na všech úrovních politického života, ačkoli veřejně či politicky nejsou méně aktivní než muži (viz např. Vohlídalová 2015). A v odpovídající míře nezastávají ani vysoké stranické funkce a politické pozice (viz níže).

V této kapitole se proto budu nejprve zabývat trendy zastoupení žen na různých úrovních naší politické scény a následně se zaměřím na bariéry vstupu žen do politiky a na možnosti setrvání v politice, a to na základě analýzy doposud provedených výzkumů a odborných studií. Mým cílem je rozkrýt ty vlivy a faktory, které stále brzdí cestu žen do politiky, resp. do jejich vyšších pater, a fungují jako inhibitory jejich politické kariéry.

TRENDY V ZASTOUPENÍ ŽEN NA RŮZNÝCH ÚROVNÍCH POLITIKY U NÁS

Problematika zastoupení žen v politice po roce 1989 začala být (hlouběji) reflektována nejen odbornou veřejností (srov. např. Čermáková a Navarová 1990,

Vodrážka et al. 1996, Maříková 1997), ale také na úrovni občanské společnosti, v neziskovém sektoru (viz např. Gender studies, Hlídací fena nebo Fórum 50 %). Zájem o toto téma byl nepochybně způsoben výrazným počátečním propadem zastoupení žen ve vrcholové politice a velice zdoluhavým procesem získávání jejich pozic ve vyšších úrovních politiky. Před rokem 1989 byla pro zastoupení žen v tehdejší parlamentu ČSSR stanovena 30% kvóta,¹⁷ která byla zrušena po prvních demokratických parlamentních volbách v roce 1990. Zastoupení žen ve Federálním shromáždění v roce 1989 činilo 29,5 % (viz Čermáková a Navarová 1990). Po prvních volbách v roce 1990 se však propadlo o více než 19 p. b.¹⁸

Jak v minulosti, tak i v současnosti se potvrzuje, že ve volbách na všech úrovních (místní, krajské, vrcholové i evropské) kandiduje vždy vyšší procento žen, než je jich nakonec zvoleno. Nejmenší rozdíl mezi kandidujícími a zvolenými ženami je možné zaznamenat v místních volbách (dlouhodobě se pohybuje kolem 5 p. b.), kde podíl kandidujících žen dosahuje nejvyšších hodnot ze všech úrovní politiky. V roce 2010 i 2014 jich mezi kandidujícími bylo více než 30 % (konkrétně 31,30 % v roce 2010 a 32,23 % v roce 2014). Na této úrovni voleb je také patrné nejvyšší procento žen mezi zvolenými zástupci. V posledních volbách v roce 2014 to bylo 27 %, což je však stále hodnota pod hranicí tzv. kritické masy (srov. Dahlerup 1988). Kandidatura i zvolení žen na komunální úrovni souvisí s mírou moci, množstvím práce i výhod. Ukazuje se, že právě tato rovina je lidmi vnímána jako oblast politiky s nejmenší mírou moci, velkým objemem práce a nejmenšími výhodami (srov. Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016). V krajských volbách zastoupení žen mezi zvolenými zástupci rovněž roste (z 14,4 % v roce 2000 na 19,9 % v roce 2012). Mezi kandidujícími pak dosáhlo zastoupení žen vrcholu v roce 2008 (kandidovalo 29,2 % žen), zatímco o čtyři roky později zde došlo k mírnému poklesu (na 27,6 % žen mezi kandidáty). U krajských voleb, stejně jako u voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR či do Senátu, je nicméně mezera mezi podílem kandidujících a zvolených žen výrazně větší než u komunálních voleb. To indikuje, že ženy jsou na kandidátních listinách v rámci těchto voleb častěji umísťovány na nevolitelné pozice a že se ve vyšších patrech politiky setkávají s bariérami, které ztěžují jejich přístup do aktivní politiky.

V posledních letech je oproti minulosti patrné vyšší zastoupení žen mezi zvolenými kandidáty do Poslanecké sněmovny. Tento nárůst ale nemá kontinuálně vzestupný charakter, neboť podíl zvolených političek neustále kolísá. Zatímco v roce 1990 bylo do České národní rady zvoleno 13 % žen, v roce 1992 to bylo již jen 10,5 %. Ve volbách mezi lety 1996 a 2006 byl počet žen poměrně stabilní (kolem 15 %), s výjimkou v roce 2002, kdy jich bylo mezi zvolenými zástupci 17 %. V roce 2010 se do Parlamentu dostalo historicky nejvíce žen,

a sice 22 %, v roce 2013 se ale jejich podíl snížil na 19,5 %.

Co se týče zastoupení žen na kandidátních listinách pro volby do Poslanecké sněmovny, do roku 2006 rostlo zastoupení žen z 13,3 % v roce 1990 na 27,7 % v roce 2006, po roce 2006 však jejich podíl mezi kandidujícími poklesl o necelý 1 p. b. (tj. na 26,9 % v roce 2013). Zejména v případě voleb do Poslanecké sněmovny se ukazuje, že vysoký podíl žen na kandidátce nemusí nutně vést k vyššímu zastoupení žen mezi zvolenými zástupci. V roce 2006, kdy kandidoval historicky nejvyšší podíl žen (27,74 %), jich totiž bylo zvoleno pouze 15,5 %, přičemž mezera mezi podílem žen mezi kandidátkami a žen s mandáty byla největší.

Ve volbách do Senátu podíl kandidujících žen kopíruje podíl žen mezi zvolenými kandidáty. Do roku 2004 se s výjimkou roku 2000 (15 %, 4 ženy) pohyboval podíl nově zvolených kandidátek kolem 11 % (3 ženy). Od voleb roku 2006 podíl zvolených žen kolísá v rozmezí 22,2 % (6 žen; 2006) a 18,5 % (5 žen; 2008, 2012, 2014), s poklesem na 14,8 % (4 ženy) v roce 2010. Důvodem nižšího zastoupení žen v Senátu než v Parlamentu je do značné míry odlišný systém voleb. Volby do Senátu neprobíhají na bázi poměrného, nýbrž většinového volebního systému.¹⁹ Ten je z hlediska šancí žen na zvolení méně příznivý než systém poměrný (srov. Norris 1985, Matland 1998, Rakušanová 2006b). Tento fakt jasně dokládají podíly žen zvolených do dolní a horní komory Parlamentu, kdy podíl žen zvolených do Poslanecké sněmovny je vždy o několik p. b. vyšší než podíl žen zvolených do Senátu. Třebaže poměr mezi nominovanými a zvolenými senátorkami u nás kolísá a z devíti senátních voleb mezi lety 1996 a 2012 v pěti z nich kandidovalo vždy relativně méně žen, než jich nakonec bylo zvoleno (srov. Šprincová a Adamusová 2013), s výjimkou roku 2006 senátorky doposud v těchto volbách nepřekročily hranici 20 %. Otázkou tak zůstává, proč nominace žen v senátních volbách zůstává dlouhodobě nízká, resp. nižší než ve volbách do Parlamentu, i proč v těchto volbách voliči a voličky dávají častěji svůj hlas nominovaným mužům než ženám.²⁰ Počet žen, které byly v jednotlivých vládách, značně kolísá a nelze v něm vysledovat nějaký výraznější trend. Největším počtem (5) byly ženy zastoupeny ve vládě premiéra Mirka Topolánka mezi lety 2007 a 2009, a ve vládě B. Sobotky od roku 2013 (5 žen), o jednu ženu méně (4) bylo ve vládě Jana Fišera mezi lety 2009 a 2010. Žádná žena nebyla naopak zastoupena ve vládách Václava Klause v letech 1992–1996 a Miloše Zemana v letech 1998–2002. Jedna žena byla ve vládě Václava Klause mezi lety 1996 a 1998 a v úřednické vládě Jiřího Rusnoka v roce 2013. Z hlediska resortů, které měly ministryně na starosti od roku 1992, se jich 17 (tj. 58,6 %) věnovalo resortům školství, zdravotnictví, sociálních věcí, kultury a lidských práv. 12 (41,4 %) z nich pak byly svěřeny resorty obrany, informatiky, zemědělství, místního rozvoje nebo spravedlnosti.²¹

Jak tedy ukazují i výše uvedená data, zatímco v méně prestižní místní politice najdou ženy více příležitostí se reálně uplatnit, jejich zastoupení dramaticky klesá úměrně s výší a prestiží politické úrovně a pozice. Dosud žádná žena v našich soudobých dějinách neobsadila nejvyšší posty, jakými jsou premiéřská a prezidentská funkce.

Také v prostředí naší země se potvrzuje tendence, kdy ve volbách kandiduje více žen, než jich nakonec bývá zvoleno (srov. Box-Steffensmeier et al. 2004, Jelen et al. 1994). Sledujeme-li vztah mezi podílem kandidujících a zvolených političek, ukazují se rozdíly v jednotlivých politických stranách. V případě voleb do Poslanecké sněmovny bylo historicky nejvíce žen zvoleno za Stranu zelených. V roce 2006 za ni kandidovalo sice necelých 34 % žen, ale mezi zvolenými zástupci jich bylo plných 50 %. V roce 2010 získalo poslanecký mandát za stranu Věci veřejné 33,3 % žen (kandidovalo jich 27,30 %) a 42,5 % za KSČM (kandidovalo jich 30,1 %). KSČM spolu s TOP 09 přitom patří ke stranám, kde přinejmenším v posledních letech kandiduje relativně méně žen, než jich nakonec bývá zvoleno. Např. v roce 2013 kandidovalo za KSČM 28 % žen a jejich podíl mezi zvolenými kandidáty tvořil 33,3 %. V případě TOP 09 v roce 2010 bylo na kandidátních listinách 24,3 % žen, v roce 2013 pak už jen 18,4 % žen, ale zvoleno jich pokaždé bylo téměř 27 %.

Za zmínku stojí také KDU-ČSL, za kterou v posledních volbách kandidovalo téměř 22 % žen, ale zvolena nakonec nebyla žádná. Tato strana totiž nominovala na volitelná místa kandidátky hlavně muže, takže ženy měly mnohem menší šanci na zvolení. Výrazně úspěšná z hlediska zvolených žen není ani ČSSD, pro niž platí obvyklý vzorec – více kandidujících žen než zvolených poslankyň. ČSSD totiž doposud neuplatňovala systém tzv. zipování, tj. střídání pořadí kandidujících osob na kandidátní listině podle určitého klíče z hlediska pohlaví (např. 1 muž ku 1 ženě nebo 2 muži ku 1 ženě, případně je zvolena jiná kombinace).

ČSSD je přitom parlamentní stranou, která již v roce 1999 přijala vnitrostranické kvóty pro účast žen ve stranických orgánech a na kandidátkách. Tehdy měly ženy tvořit alespoň 1/5 ze všech kandidujících osob. V březnu 2015 si tato strana na svém stranickém sjezdu odsouhlasila již 40% kvótu pro sněmovní a krajské volby. Vnitřní kvóty pro ženy a muže má již od roku 2011 Strana zelených. Na kandidátkách a v orgánech strany má být podle těchto pravidel minimálně jedna třetina méně zastoupeného pohlaví, na úrovni předsednictva má pak být poměr mužů a žen 50:50. Stranické orgány KSČM se naopak řídí pouze doporučující metodikou, podle níž by na kandidátkách měla figurovat nejméně jedna žena v první pěti kandidujících osob. Poměr mužů a žen na kandidátních listinách přitom dlouhodobě činí 56 % ku 44 %.²²

Podle domácích analýz (srov. Rakušanová 2006a) je důležitým faktorem, který má vliv na zvýšení podílu žen na kandidátkách (kromě kvót), právě podíl žen ve

vedení strany. Od toho se odvíjejí možnosti žen participovat na procesu sestavování kandidátních listin, v němž záleží nejen na početním zastoupení žen na kandidátkách, ale i na jejich umístění.

BARIÉRY BRÁNÍCÍ ŽENÁM PŘI VSTUPU DO POLITIKY: ČESKÁ REALITA

Zastoupení a situace žen v politice u nás ukazuje, že stejně jako ženy v managementu nebo např. i ve vědě narážejí na podobné ne zcela reflektované bariéry, které pro svou „neviditelnost“ bývají označovány za tzv. skleněný strop (srov. Baxter a Wright 2000). Tyto bariéry či omezení ztěžují jednak vstup žen do politiky, jednak zpomalují až zcela brzdí jejich politickou kariéru a postup do vyšších pater politického života. Analogicky lze uvažovat také o skleněném útesu (srov. Ryan a Haslam 2005) pro ženy v politice. I tady ženy mohou prorazit skleněný strop v situacích, kdy je politická strana v krizi (nemá už co nového nabídnout svému elektorátu) a je třeba ji z ní efektivně vyvést, na což poukazuje i jeden z rozhovorů v naší publikaci. Žena je v tomto případě jakousi poslední volbou – když neuspěje, tj. nedovede stranu (či vládu apod.) v krátkém časovém horizontu k plánovanému úspěchu, je v lepším případě „pouze“ sesazena, jinak z politiky odchází.²³ Tuzemská politika, obdobně jako firmy, tak přichází o vysoce kompetentní jedince. Podle uvedeného mechanismu žena proráží skleněný strop a je „vynesena“ na vrchol z ryze utilitárních a zpravidla i krátkodobých politických důvodů. V tomto případě ale hrozí, že z něj bude odstraněna pokaždé, nedokáže-li rychle zareagovat a naplnit očekávaný stranický či jiný politický cíl.

V této souvislosti se zákonitě vynořuje otázka: na jaké překážky ženy v naší politice narážejí? Potvrzují analýzy tuzemské situace ohledně možností uplatnění žen v politice výsledky zahraničních výzkumů, anebo se od nich odlišují? To jsou některé z otázek, které si klademe v následující části kapitoly.

Ženská populace u nás má vysokou vzdělanostní úroveň (v mladších populačních ročnících absolvuje vysoké školy více žen než mužů; Tenglerová 2015), má vysokou míru zaměstnanosti (vyjma období péče o malé děti, tj. mezi 30. a 40. rokem věku), má nízkou míru reprodukce. To jsou přitom charakteristiky, které jsou spojovány se zvýšením statusu žen ve společnosti, dále obecně s modernizačními trendy a s možností přístupu žen do politiky ve vyspělých demokraciích (srov. Havelková 1996, Inglehart a Norris 2004).²⁴

Jestliže ženská populace u nás splňuje předpoklady pro vstup do politiky, proč jsou ženy stále výrazně podrepresentovány, zejména ve vyšších úrovních politického života? Zajímají se snad ženy méně o politiku než muži, jsou méně

politicky angažované než oni? Data z mezinárodního srovnávacího výzkumu ISSP 2004: Občanství (International Social Survey Programme 2004: Citizenship) k tématu politické participace²⁵ dokládají, že tomu tak není.

Ve sledovaných evropských postkomunistických zemích, včetně České republiky, nebyl zjištěn výrazný rozdíl v politické participaci z hlediska pohlaví. Jinými slovy, ženy se v naší společnosti účastní politického života ve stejné či srovnatelné míře jako muži. Proč tomu tedy stále neodpovídá jejich zastoupení v těch úrovních politického života, které jsou postaveny na politické reprezentaci na základě voleb a které dlouhodobě ovlivňují každodenní životy lidí?

Výsledky doposud provedených analýz v ČR (viz např. Vodrážka et al. 1996, Maříková 1997, Havelková 2002, 2006 a 2008, Rakušanová 2005, 2006a, 2006b, Rakušanová et al. 2004, Rakušanová a Václavíková Heľšusová 2008 aj.) potvrzují, že bariéry přístupu žen do politiky a možnosti v ní působit stále existují, a týkají se jak makro, tak mezo a mikroroviny jejího fungování.

Vstup žen do politiky i jejich působení v ní jsou určovány nejen vnitřní motivací, osobními preferencemi a rozhodnutími (jak se běžně předpokládá), ale také vnějšími okolnostmi, které jedinec nemůže jednoduše ovlivnit a které (přesto) intervenují do průběhu jeho či její životní dráhy. Rozhodnutí, zda žena vstoupí do politiky, ovlivňují z hlediska individuálních biografí jak zjevné faktory, jako například historické události (viz v minulosti např. Sametová revoluce, rozdělení Československa, vstup do EU apod.), tak okolnosti, které nemusejí být vždy zcela zřejmé. Domácí studie potvrzují známý fakt, že při vstupu žen do politiky, stejně jako během působení v ní, sehrávají roli inhibitorů tradičně chápané genderové role a genderové nerovnosti ve fungování rodiny a domácnosti (Rakušanová 2004, Rakušanová a Václavíková Heľšusová 2008). Autorky také upozorňují, že přístup žen do politiky a jejich působení v politickém životě dále ovlivňují institucionální vlivy a mechanismy na úrovni fungování politických stran vůči ženám, ale i postoje veřejnosti vůči ženám v politice, stejně jako veřejný diskurz k této problematice (více viz např. Havelková 2006 a 2008).

Za klíčový faktor nízkého zastoupení žen zejména ve vrcholové politice u nás není pokládán typ volebního systému (např. Rakušanová 2005 a 2006a), nýbrž mechanismus sestavování kandidátních listin. Vedení politických stran funguje v roli tzv. strážců brány (angl. gatekeepers), hledajících, pověřujících a nominujících jedince, kteří se ve volbách ucházejí o politické posty.

Z hlediska fungování jednotlivých politických stran u nás se nepotvrzuje trend levicovosti a pravicovosti, resp. to, že každá levicová strana má mezi zvolenými poslanci a poslankyněmi více žen (viz výše) než jednotlivé pravicové strany (viz výše). Spíše se potvrzuje, že záleží na složení vrcholových orgánů jednotlivých politických subjektů a na reálných možnostech žen ovlivňovat nominační proces, včetně konkrétního umístění žen a mužů na kandidátních listinách

(srov. Rakušanová 2006a). Nemalý vliv zde také sehrávají genderové stereotypy, resp. tradiční postoj k rolím žen a mužů v rodině a širší společnosti, a to jak na úrovni ideologie strany a jejího vedení, tak u jejich elektorátu (viz např. KDU-ČSL).

Významnou bariéru pro vstup žen do politiky tvoří rovněž postoje české veřejnosti k politické angažovanosti žen i k rolím žen a mužů v soukromé sféře (srov. Rakušanová 2006a, viz i kapitola 3 Marty Vohlídalové v této knize). Třebaže je naše společnost výrazně sekularizovaná (v porovnání s některými jinými evropskými státy) a česká veřejnost se domnívá, že žen by v politice mělo být více, jejich zastoupení zejména na nejvyšší úrovni tomu stále neodpovídá. Naše politická scéna stejně jako veřejnost nepodporují opatření, která by mohla efektivně zvýšit aktivní zapojení žen v politice (srov. kap. 3). Kromě toho naše společnost zpravidla stále ještě nahlíží na ženy a muže jako na „dva odlišné druhy“. Ženám a mužům jsou ve společnosti často připisovány zcela odlišné charakteristiky, schopnosti a kompetence a rozdílně je vnímána i jejich legitimita a možnosti se aktivně politicky angažovat. K ženám se obvykle vztahují odlišná (často příliš vysoká) očekávání a jsou na ně kladeny nadměrné nároky (např. Havelková 2006, Vohlídalová 2015), odlišná bývá i tolerance k jejich chování v politice v porovnání s muži (srov. i kap. 4). Zahraniční studie (např. Norris 2004, Dolan a Sanbonmatsu 2009) přitom dokládají, že postoje veřejnosti k ženám v politice významně ovlivňují rozhodování elektorátu ve volbách.

Uplatnění žen na naší politické scéně dále souvisí s reálným fungováním politiky i s vnímáním jejího charakteru. Pokud v politice muži dominují a pokud politika funguje a/nebo je diskurzivně rámována jako hra podle mužských pravidel, hodnot a priorit (srov. např. D'Amico a Beckman 1993, Vodrážka et al. 1996, Maříková 1997, Rakušanová 2006a aj.), jde v ní hlavně o moc a nikoli o odpovědnost vůči druhým (srov. Chapman 1993), pak tento charakter politiky může některé ženy odrazovat od vstupu do politického života (viz Rakušanová 2006a, Rakušanová a Václavíková Helšusová 2008).

Participace žen v politice ale také souvisí s rovinou politického života. Účast žen v komunální politice je zpravidla dána jejich zájmem o řešení konkrétních problémů a témat, kdy ženy vnímají komunální politiku jako oblast, která je blíž každodennímu životu. Zatímco ženy v tomto případě nejsou nutně členkami politických stran, vstup do vrcholové politiky je již úžeji spjat s členstvím v politických stranách či uskupeních (i když nikoli výlučně). Kromě toho ženy tuto sféru politiky chápou často jako „mužskou hru“, kdy jde více o „dohadování“ než faktické rozhodování (srov. Rakušanová a Václavíková Helšusová 2008, Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016).

Na vstup do politiky, zejména na její vyšší úrovni, má vliv také „pozvání“ do politického života (viz výše Brady et al. 1995) ze strany již stávajících politických

aktérů,²⁶ jak dokládá mimo jiné domácí studie o političkách, které politickou scénu již opustily (více viz Rakušanová a Václavíková Helšusová 2008). Postoj politických stran vůči ženám ovlivňuje nejen začátek a průběh jejich politické dráhy, ale také její konec. Nejčastěji zmiňovanou příčinou odchodu žen z politického života byla jejich nominace na nevolitelném místě. Muži na rozdíl od žen věnují kromě politické práce hodně energie také vytváření efektivních sítí, které hrají klíčovou roli v nominačním procesu. Druhým nejvýznamnějším důvodem pro odchod z politiky z pohledu samotných odcházejících političek je konflikt s představiteli vlastní politické strany, který se netýká jen vrcholové politiky, ale objevuje se i v politice regionální (ibid.).²⁷

V genderově nevyváženém prostředí naší politické scény jsou to stále hlavně muži, kdo sehraává rozhodující roli při zahájení, ale také v pokračování politické kariéry žen. Z tohoto pohledu se zdá pochopitelné, proč politické strany s převážně mužským vedením nepodporují (příliš, anebo dokonce vůbec) opatření, která by mohla efektivně zvýšit zastoupení žen na všech úrovních politického života. Pokud by se zastoupení žen zejména ve vrcholové politice mělo zvyšovat dosavadním tempem, tj. o cca 10 % za 23 let, pak se vyváženého zastoupení mužů a žen v této rovině politiky dočkáme za dalších více než 60 let.

ZÁVĚREM

Absenci žen v politice pocituje spíše část veřejnosti (jak ukážeme v následující kapitole, častěji to jsou ženy, zejména pak ty vysokoškolsky vzdělané) než sami politici a muži obecně (srov. Maříková 2003, kap. 3 Marty Vohlídalové). Ženy jsou z veřejného života a z politiky vylučovány jak méně zjevnými mechanismy (v jejichž základě s velkou pravděpodobností leží „obava mužů z konkurenta“, obava z „destrukce stávajícího společenského uspořádání“; viz D’Amico a Beckman 1993), tak mechanismy explicitnějšími, které mají někdy podobu technického nástroje, jako je umístování žen na nevolitelná místa (srov. i Maříková 2003, Rakušanová 2005). Znevýhodnění žen v politice a mechanismy jejich exkluze ale nefungují zcela izolovaně, nýbrž se často vzájemně kombinují a zesilují tak svůj účinek. Nicméně pokud ženy v politice nejsou zastoupeny paritně, máme co do činění s tzv. nehotovou, neúplnou či nenaplněnou demokracií, která staví plnou polovinu lidstva (ženy) mimo mocenský vliv, zabraňuje jim v přístupu k mnoha zdrojům a odsouvá je do méně výhodné společenské pozice. K překonání tohoto stavu je potřeba přijmout taková opatření, která zaručí nejen formální, ale také faktickou rovnost mužů a žen. Za jak dlouho ale budeme opravdu schopni dosáhnout tohoto stavu?

Poznámky

- ¹⁶ S přispěním Marty Vohlídalové a Romany Volejníčkové.
- ¹⁷ Kvóty za socialismu představovaly direktivní nástroj pro zastoupení žen anebo i jiných skupin obyvatelstva (např. dělníků) v nejvyšších zastupitelských sborech. Uplatnění kvót v nedemokratickém (totalitním) systému lze ale stěží považovat za demokratický nástroj prosazování rovnosti, jakým je například ve skandinávských zemích apod.
- ¹⁸ Pokud není uvedeno jinak, jsou všechna data převzata z webu Fóra 50 % (<http://padesatprocent.cz/>).
- ¹⁹ U voleb do Senátu jsou stanoveny jednomandátové volební obvody, v nichž se pak volí na základě dvoukolového většinového volebního systému.
- ²⁰ Souvisí snad tato skutečnost s odlišným charakterem a obsahem různých dimenzí vysoké politiky, s rozdílnou mírou moci i možností ovlivňovat nominační proces ze strany žen v tomto typu voleb, stejně jako s reflektovanými šancemi na jejich zvolení, anebo jsou ve hře ještě jiné vlivy?
- ²¹ Viz www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/historie-18014/.
- ²³ www.kscm.cz/uvodni-stranka/aktuality/98639/kscm-prostor-zenam-davame-i-bez-kvot
- ²⁴ Viz například Hana Marvanová (Unie svobody), Karolína Peak (LIDEM).
- ²⁵ Nicméně účast žen v politice je ovlivněna i modelem fungování rodiny a možnostmi participace rodičů na trhu práce. Z tohoto hlediska se u nás dlouhodobě objevuje negativní vliv rodičovství na zaměstnanost žen, nikoli však mužů. Matky s dítětem do 6 let mají o více než 35 % nižší zaměstnanost v porovnání s ostatními ženami. V úplných rodinách se závislými dětmi v tomto období převládá model mužského živitelství a ženského pečovatelského, v jednorodičovských rodinách pak model ženského živitelství i pečovatelského (srov. Maříková, Křížková a Vohlídalová 2012). Toto nastavení práce a péče v produktivní fázi života se nepochybně promítá i do šancí žen účastnit se veřejného života a participovat v politice, navíc za situace, kdy panuje obecná představa o nutnosti vysokého pracovního nasazení a podávání vrcholových výkonů v této oblasti (srov. Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016).
- ²⁶ Politická participace je zde chápána širěji než pouze ve vztahu k volbám, je zde definována jako aktivita obyčejného občana či občanky zaměřená na ovlivnění politických výstupů: distribuci sociálních statků a norem (viz Vráblíková 2009: 870–871).
- ²⁷ Třetím nejčastěji zmiňovaným důvodem je pocit vyhoření a únavy. Také některé političky vnímají, že musejí vynaložit mnohem více úsilí a energie než jejich mužští kolegové, aby dosáhly vyčteného cíle. Navíc kromě své práce, v tomto případě politiky, musejí zvládat také rodinné povinnosti, což jim vždy nedovoluje volit pragmatické strategie vedoucí k úspěchu (srov. Rakušanová a Václavíková Helšusová 2008).

NÁZORY ČESKÉ VEŘEJNOSTI NA ŽENY V POLITICE V DATECH A ČÍSLECH

Marta Vohlídalová

Postoje veřejnosti k ženám v politice představují důležitý kulturní kontext, v rámci něhož se utvářejí podmínky pro jejich politickou participaci (viz např. Norris 2004, Inglehart a Norris 2003). Podle Dolan a Sanbonmatsu (2009: 410) ovlivňují postoje veřejnosti chování elektorátu a rozhodování lidí ve volbách. Lze předpokládat, že pokud se budou voliči a voličky domnívat, že je třeba, aby ženy byly v politice reprezentovány více než doposud, budou působit na své volené zástupce a zástupkyně a politické strany, aby nominovali ženy, a budou také ve volbách sami ženy podporovat. Případně se budou snažit podporovat takové organizace, které ideu vyšší deskriptivní reprezentace žen v politice prosazují a lobbují za ni (tamtéž). Postoje lidí k ženám v politice a genderová kultura obecně mají tedy jasné dopady na postavení žen v politice.

V následující kapitole se proto zaměříme na postoje české veřejnosti k ženám v politice a na jejich proměnu. Představíme hlavní výsledky z dotazníkového šetření, které bylo realizováno v rámci projektu *Ženy a muži v rovnováze* na konci roku 2014. Výzkum byl proveden ve spolupráci s Centrem pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR, v.v.i., formou osobních rozhovorů tazatelů/ek s respondenty/kami. Vzorek zahrnuje celkem 1067 obyvatel ČR starších 18 let (512 mužů a 555 žen), byl vybrán kvótním výběrem a je reprezentativní pro populaci ČR z hlediska kraje, velikosti místa bydliště, pohlaví, věku a vzdělání.²⁸ Tam, kde to považujeme za přínosné nebo za důležité pro interpretaci

výsledků analýzy, doplňujeme zjištění o výsledky analýzy a citace ze šesti skupinových diskusí vedených ve druhé polovině roku 2015 s lidmi se středoškolským a vysokoškolským vzděláním v Praze a v regionech (podrobněji viz Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016).

Nejprve se v kapitole zaměříme na názory české veřejnosti na deskriptivní reprezentaci žen v politice v ČR a na vývoj názorů v čase. Poté se budeme věnovat očekáváním, která si lidé spojují s ženami v politice. V poslední části se zaměříme na názory veřejnosti na bariéry, které ženám brání se aktivně angažovat v politice, s čímž úzce souvisejí postoje k aktivním opatřením na podporu žen v politice. Na závěr se krátce zastavím u názorů české veřejnosti na kvóty pro ženy a muže v politice.

NÁZORY NA DESKRIPTIVNÍ REPREZENTACI ŽEN V ČESKÉ POLITICE

Zastoupení žen v politice vnímá většina respondentů/ek jako nedostatečné (celkem 59 % dotázaných, 44 % mužů a 72 % žen). Jak ale ukázaly i skupinové diskuse (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016), lidé rozlišují mezi různými úrovněmi politiky, které chápou jako specifické oblasti vyžadující odlišné kompetence a charakteristiky a praktikující odlišné pojetí moci.

Je potřeba rozlišovat úrovně politiky. Na obecní úrovni je těch žen dost. To souvisí s tím, že ženy se zajímají o věci, které přímo ovlivňují jejich život. (Leoš, 39 let, SŠ, OSVČ, Praha)

Do té vyšší politiky musí mít žena větší odvahu. Tam už je větší zodpovědnost, schvalují se zákony. Nejde tam jen o ty školky a domovy důchodců. (Libuše, 66 let, VŠ, v důchodu, Praha)

Vysoká politika je o tom, že jsou tam potřeba ostré lokty, a ne každá žena je toho schopná. Obecně v těch řídicích funkcích se moc žen nedostává přes ty muže, protože ty tlaky tam jsou prostě větší. (Jáchym, 34 let, SŠ, zaměstnaný, Praha)

Jak ukazují i výše uvedené citace z našich diskusních skupin, komunální politika je lidmi vnímána jako prostředí, kde se řeší konkrétní praktické problémy, jako prostředí té „pravé“ politiky, které jde „o lidi“ a každodenní práci a která nemá tak výrazně maskulinní charakter. V kontrastu k tomu stojí vrcholová politika, která je lidmi popisována jako místo, kde se řeší abstraktní politika, kde je

prostor pro zákulisní politické hry a kde člověk musí být dostatečně dravý, aby se prosadil. Komunální politika je vnímána zpravidla jako místo, kde je snadné se prosadit a kde jsou ženy vidět, čemuž napomáhá i skutečnost, že řada lidí má osobní zkušenost se schopnými političkami ve svém okolí (starostkami, zastupitelkami atd.). Lidé ve skupinových diskusích vyjadřovali názor, že je tato sféra politiky ženám nakloněná a že o ni samy ženy mají zájem, protože se v ní řeší témata, která jim jsou blízká (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016).

Tyto názory se přitom jasně odrážejí i ve výsledcích dotazníkového šetření, v němž byl nedostatek žen reflektován zejména na úrovni vrcholové politiky. Na této úrovni hodnotilo zastoupení žen jako nedostatečné 57 % respondentů/ek (42 % mužů a 71 % žen). Následuje zastoupení žen na krajské úrovni (tj. v krajských zastupitelstvech a na magistrátech velkých měst), které považuje za nedostatečné 51 % dotázaných (39 % mužů a 61 % žen). O nedostatečném zastoupení žen na komunální úrovni je přesvědčeno pouze 41 % dotázaných (31 % mužů a 50 % žen).

Tabulka 1: Hodnocení zastoupení žen v politice (obecně) (údaje v %, pouze % respondentů a respondentek, kteří se domnívají, že je zastoupení žen v daných oblastech politiky spíše nebo rozhodně nedostatečné)

Nedostatečné zastoupení žen v politice	Celkem	Muži	Ženy
Politika obecně	58,6	43,9	72,0
Vrcholová politika	57,3	42,4	71,1
Krajská politika	50,6	39,0	61,1
Komunální politika	40,6	30,9	49,5

N=1067, Zdroj: Ženy a muži v rovnováze 2014; rozdíly jsou stat. významné na hladině významnosti 5%.

Data z dotazníkových šetření uskutečněných v minulosti přitom umožňují (být ve značně omezené míře) sledovat vývoj názorů české veřejnosti na deskriptivní reprezentaci žen v dlouhodobější perspektivě a interpretovat současná zjištění v patričním kontextu. Jak uvádějí Rakušanová a Václavíková Helšusová (Rakušanová a Václavíková Helšusová 2008; Rakušanová et al. 2005), první výzkumy týkající se názorů české veřejnosti na zastoupení žen v politice se objevily na

konci osmdesátých let a podle srovnání vývoje do roku 2006 byla v datech patrná rostoucí podpora české veřejnosti vůči vyšší reprezentaci žen v politice (Rakušanová a Václavíková Helšusová 2008). Jak ale naznačují naše aktuální data, tento trend se v posledních letech patrně pozastavil, některá zjištění pak ukazují, že dokonce změnil směr.

Zatímco v roce 1991 se domnívalo 42 % dotázaných, že je zastoupení žen ve veřejném životě nedostatečné, v roce 1995 to bylo 54 %, v roce 2004 to bylo již 67 % (Rakušanová 2005: 71) a v roce 2006 dokonce 72 % (CVVM 2006). V dotazníkovém šetření z roku 2014 se znění této otázky proměnilo, takže srovnání je třeba brát pouze jako orientační a spíše než popis trendu nám umožňuje interpretovat konkrétní číslo v širším kontextu. Zatímco původní otázka položená v minulosti se tázala na zastoupení žen ve veřejném životě, dotazníkové šetření z roku 2014 zjišťovalo konkrétně názory na zastoupení žen v politice. Pojem „veřejný život“ se nám totiž jevil jako příliš široký a neurčitý, protože obsahuje řadu oblastí, v nichž může být zastoupení žen velice odlišné (např. kultura, média, neziskový sektor, politika, byznys aj.). V kontextu zjištění za roky 2004 a 2006 se přitom 59 % dotázaných, kteří hodnotí zastoupení žen v politice jako nedostatečné v roce 2014, nezdá jako nijak vysoké číslo. Pokud totiž vezmeme v úvahu, že „veřejný život“ zahrnuje kromě oblasti politiky také další oblasti, v nichž je zastoupení žen tradičně mnohem četnější než v politice (kultura, neziskový sektor, média), a také skutečnost, že se zastoupení žen v české politice mění jen velice pozvolna a zůstává stále relativně nízké, dalo by se očekávat, že pokud se zaměříme konkrétně na politiku, budou lidé zastoupení žen hodnotit o něco kritičtěji.

Podobné výsledky naznačuje i další orientační srovnání vývoje názoru české veřejnosti na užitečnost a důležitost participace žen v politice. Jak uvádí Rakušanová (Rakušanová et al. 2005), zatímco v roce 1991 se podle šetření IVVM (později CVVM) domnívalo 61 % dotázaných, že je zastoupení žen v politických a veřejných funkcích užitečné, v roce 1995 to bylo 75 % dotázaných, v roce 2004 již 84 % dotázaných (Rakušanová et al. 2005), v roce 2006 to pak bylo dokonce 89 % dotázaných (CVVM 2006) a v roce 2009 tento názor vyjadřovalo 86 % dotázaných (CVVM 2009). Stručně shrnuto, mezi lety 1991 a 2009 stoupl podíl respondentů/ek, kteří se domnívali, že je užitečné, aby se ženy zapojovaly do politických a veřejných funkcí, z 61 % (52 % mužů a 69 % žen) na cca 86 % (80 % mužů a 92 % žen). Jak se přitom ukazuje, tato názorová proměna proběhla poměrně vyrovnaně jak ve skupině žen, tak ve skupině mužů (ve skupině mužů byl zaznamenán nárůst podílu těch, kteří jsou přesvědčeni, že je zapojení žen do politiky užitečné, o 28 p. b., ve skupině žen to bylo celkem o 23 p. b.).

V dotazníku z roku 2014 jsme se přitom nezaměřily na „užitečnost“, ale na „důležitost“, jakou lidé přikládají zastoupení žen v politice, takže i v tomto případě

je možnost srovnání dosti omezená a údaje z minulých šetření představují spíše kontext pro interpretaci. Nicméně i v tomto případě se ukazuje, že podíl souhlasných odpovědí byl výrazně nižší než v případě názorů na užitečnost žen v politice vyjadřovaných v minulých letech – v roce 2014 se 67,5 % dotázaných (80,3 % žen, ale jen 53,7 % mužů) domnívalo, že je důležité, aby se ženy zapojovaly do politických a veřejných funkcí. Interpretace našich zjištění v kontextu zjištění z minulých dotazníkových šetření tedy naznačuje, že české veřejné mínění se k nízkému zastoupení žen stává patrně tolerantnější než v minulosti a že je nedostatek žen v politických pozicích vnímán stále menším podílem lidí jako palčivý problém. To, že patrně dochází k určitému růstu tolerance vůči nízkému zastoupení žen v politice, přitom potvrzují i posuny v názorech na aktivní podporu žen v politice, kterým se budeme věnovat níže. Tento trend přitom může souviset také s tím, že do roku 2014 se na řadě viditelných politických postů v ČR vyskytovaly ženy, které byly veřejností vnímány výrazně negativně. To se přitom ukázalo také ve skupinových diskusích, kdy byly participanty a participantkami jako příklady žen v politice opakovaně uváděny političky strany Věci veřejné, Jana Bobošíková a překvapivě také osobnost Jany Nagyové (Nečasové), které byly vždy hodnoceny velice negativně. Názorně pak tuto tendenci popisuje následující citace z našich skupinových diskusí:

Tím, jak těch žen je v politice málo, tak ještě horší pro ně je, když jsou tady špatný příklady. Když se dostaneme do situace, kdy vidíme biomasu a podobný excesy, nebo Bobošíkovou, a spousta chlapů řekne, to snad ne, aby se tam nedostala další. Veškerá snaha jde pryč.

(Boleslav, 46 let, VOŠ, laborant, region – Plzeň)

V Čechách jsme zatím neměli političku, která by měla něco v hlavě a která by s tím státem něco zvládla udělat. V zahraničí ty ženy byly, jako Thatcherová...

(Jaroslav, 54 let, SŠ, kvalifikovaný dělník, Praha)

Jak ukazují tyto citace a jak tvrdí i teorie tokenismu (Kanter 1977), zatímco negativně hodnocení muži-politici jsou vnímáni primárně jako příslušníci určité politické strany, v případě negativně hodnocených žen-političek může častěji docházet k tomu, že jsou vnímány primárně jako představitelky svého pohlaví, k čemuž u mužů zpravidla nedochází, nebo k tomu nedochází v takové míře jako u žen.

Z hlediska názorů veřejnosti na zastoupení žen v politice bylo přitom možné identifikovat výrazné rozdíly mezi lidmi podle jejich sociodemografických charakteristik. Nejmarkantnější jsou přitom rozdíly v postojích žen a mužů, často se diametrálně odlišují. Nízké zastoupení žen ve všech oblastech vedení

a politiky kriticky reflektují zejména ženy, které spíše než muži považují svou reprezentaci v politice či ve vedení mimo politiku za nedostatečnou. Kromě pohlaví se však hodnocení míry zastoupení žen v politice lišilo také podle věku, vzdělání a volební participace. Ženy ve vedení postrádají hlavně lidé s vyšším vzděláním (tj. vysokoškolským, vyšším odborným a středoškolským s maturitou), mladší lidé a také ti, kteří deklarují, že chodí pravidelně k volbám. Podobně byla také hodnocena důležitost vyšší míry politické reprezentace žen. Shoda na tom, že je třeba, aby se ženy zapojovaly do politiky, panuje zejména mezi ženami a lidmi s vyšším vzděláním a také mezi těmi, kteří chodí pravidelně k volbám. Ukazuje se tedy, že ženy jakožto podreprezentovaná skupina v politice jsou výrazně citlivější k otázce své deskriptivní reprezentace než muži, kteří nízké zastoupení žen v politice většinou problematicky nevnímají (Dolan a Sanbonmatsu 2009). Jak ukazují i jiné studie, právě ženy mají také tendenci podporovat ve volbách spíše ženskou kandidátku (Rosenthal 1995, Sanbonmatsu 2002, Dolan a Sanbonmatsu 2009: 412).

OČEKÁVÁNÍ SPOJENÁ SE ŽENAMI V POLITICE

V hodnocení schopností mužů a žen zastávat politické funkce na jednotlivých úrovních politiky převažuje názor, že se pro politiku hodí muži i ženy ve stejné míře. Ženy se přitom častěji klonily k názoru, že pro danou úroveň politiky mají obě pohlaví stejné předpoklady, zatímco muži měli tendenci spíše upřednostňovat muže, a to zejména na krajské a vrcholové úrovni (viz tabulku 2). K názoru, že mají muži a ženy stejné předpoklady pro výkon politických funkcí, se klonili spíše lidé s vyšším vzděláním, mladší respondenti/ky a také lidé, kteří se pravidelně účastní voleb.

Tabulka 2: Kdo má podle vás lepší předpoklady a schopnosti, aby se věnoval následujícím úrovním politiky? (údaje v %)

	Lepší předpoklady mají muži	Lepší předpoklady mají ženy	Muži i ženy mají stejné předpoklady
Vrcholová politika	36,3	4,2	59,5
Krajská politika	22,1	6,0	71,9
Komunální politika	14,6	8,1	77,3

N=1067, Zdroj: Ženy a muži v rovnováze 2014.

Zjištění z našich skupinových diskusí pak ukazují, že pokud lidé upírali ženám předpoklady a schopnosti pro to, aby se věnovaly politice, jako příčinu uváděli jejich charakterové vlastnosti (emocionalitu, menší tvrdost a asertivitu), naopak mužské vlastnosti byly chápány jako správné a žádoucí.

Ženy tahají do práce všechny svoje emoce. Chlapi to umějí odstříhnout. [...] V politice je špína, a ty ženský na to ani nemají psychicky. Ženský jsou emotivní. (Alexandra, 47 let, SŠ, OSVČ, region – Sokolov)

Poměrně často byla zmiňována také neslučitelnost role rodičovské a politické, která byla spojována výlučně se ženami (otázka nekompatibility případného otcovství a politiky nebyla ve spojení s muži participanty/kami vůbec zmiňována). V rozhovorech opakovaně zazníval názor, že je žena nucena z důvodu přetrvávajícího nastavení genderových rolí v českých domácnostech volit buď politickou kariéru, nebo rodinu, přičemž dítě a mateřství byly zejména lidmi z regionů a participanty/kami se středoškolským vzděláním zároveň považovány za automatickou a univerzální centrální životní prioritu všech žen (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016), jak názorně ilustruje i následující citace z našich skupinových diskusí:

Ženy nemůžou být v politice, protože chlap má víc času než ženská. Všechno ale končí tím, že má děti. Ženská má mít v první řadě děti a postarat se o ně. Nikdo mi nemůže říct, že když bude mít dvě nebo tři děti, že tu politiku může dělat dobře. Nebude. Bude špatná máma a dobrá politička. Dobrá politička může být tak maximálně kolem 30, nebo nemít děti. Jako Lenka Bradáčová. Ta podle mě děti nikdy mít nebude. Ten jejich úděl je jiný. (Sára, 41 let, SŠ, OSVČ, region – Sokolov)

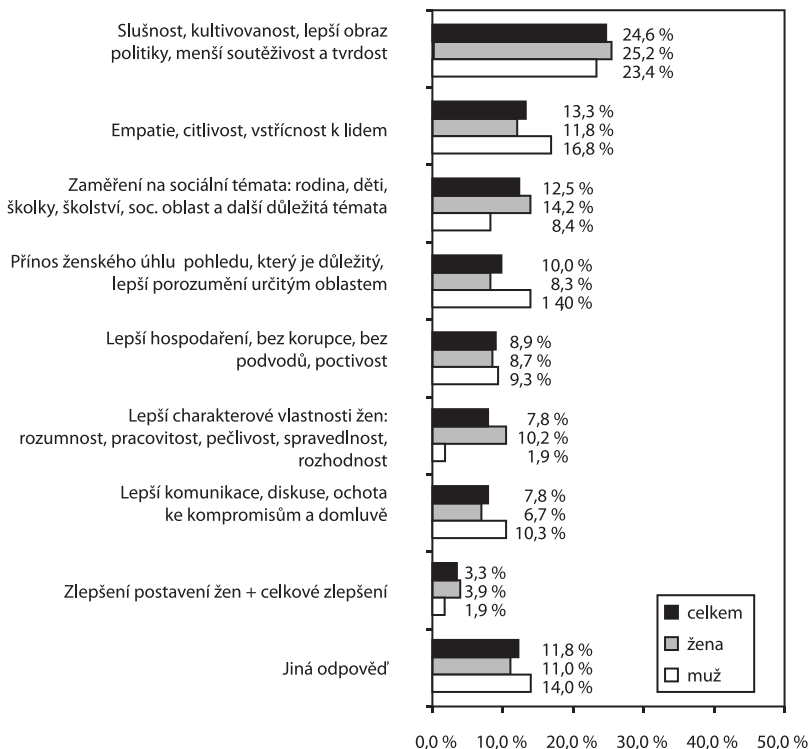
Přestože se většina lidí domnívá, že muži a ženy mají stejné předpoklady aktivně participovat v politice, mají tendenci o ženách a mužích v politice přemýšlet v rámci silných genderových stereotypů. To se přitom projevuje jednak tím, co od žen v politice lidé očekávají, a také tím, jaké připisují mužům a ženám kompetence.

Zahraniční i domácí studie přitom ukazují, že se ženami v politice je běžně spojena řada představ o jejich charakteristikách, vlastnostech a kompetencích. Ženy bývají častěji spojovány s oblastmi politiky péče (vzdělání, rodinná a sociální politika, zdravotní péče apod.; Kahn 1996, Koch 1999 u nás Rakušanová et al. 2005, Rakušanová a Václavíková Helšusová 2006). Z hlediska charakteristik se můžeme setkat s jejich spojováním s vlastnostmi jako ochota ke kompromisu či větší emocionalita (Dolan a Sanbonmatsu 2009). Mezi dalšími

charakteristikami spojovanými se ženami je také větší smysl pro sociální spravedlnost a menší riziko korupce (Simmons 2001, Transparency International ČR 2015). Jak ukázala česká studie z roku 2004 (Rakušanová et. al. 2005), lidé si s muži spojují nezávislost na rodině a možnost věnovat se plně své práci a dále také rozvážnost, pragmatičnost nebo tvrdost. Se ženami naopak častěji spojují empatii a citlivost, pečlivost, důkladnost, svědomitost, ale také pragmatismus, rozvážnost a nadhled (tamtéž: 73). Na vyšší rovině obecnosti je pak podle Havelkové (2008) s muži a ženami zacházeno jako s odlišnými politickými bytostmi, které mají odlišný vztah k moci a ke svobodě (její analýza se zabývala sice mediálním diskurzem, nicméně lze předpokládat, že názorové ladění společnosti nepochybně odráží).

Tato zjištění přitom potvrdila i naše studie. Pokud si lidé s vyšším zapojením žen spojovali zlepšení politické situace (takových bylo mezi dotázanými 34 %, 21 % mezi muži a 47 % mezi ženami),³¹ nejčastěji se domnívali, že dojde ke zvýšení celkové slušnosti, kultivovanosti prostředí, menší soutěživosti a tvrdosti politiky (25 %). Dalším často zmiňovaným přínosem žen v politice bylo více empatie a vstřícnosti k lidem (13 %). S tím pak souvisí také očekávání, že by se politika více soustředila na sociální témata, jako je rodina, děti, školství, zdravotnictví apod. (13 %) (srovnej např. i Rakušanová et al. 2005, Rakušanová a Václavíková Helšusová 2006). 10 % dotázaných se pak domnívá, že mají ženy obecně jiný pohled na věc, který by politiku obohatil. Pokud se lidé domnívali, že s sebou vstup žen do politiky přinese negativa (celkem to bylo pouze 5,1 % dotázaných), většinou zdůvodňovali svůj názor negativními stereotypy spojenými se ženami, jako je absence důslednosti a nerozhodnost (22 %, tj. 11 odpovědí), předpoklad, že ženy politice nerozumějí a nemají v ní co dělat (20 %, tj. 10 odpovědí), nebo jejich emocionálností a náladovostí (12 %, tj. 6 odpovědí). Kolem 8 % (tj. 4 odpovědi) z nich se pak domnívalo, že by ženy v politice řešily pouze ženská témata a otázky práv žen.³²

Graf 1: Jak by se politika změnila k lepšímu, kdyby došlo k většímu zapojení žen? (údaje v %)

N=361 (pouze ti, kteří uvedli, že po zapojení žen do politiky by došlo k zlepšení politické situace), otevřená otázka.

K podobným zjištěním jsme přitom dospěly také na základě analýzy skupinových diskusí. Jak se ukázalo, v diskusích se opakovalo několik typů argumentů týkajících se vyššího zastoupení žen v politice, jejichž analýza poskytuje o něco detailnější vhled do konstrukce těchto přesvědčení, než umožňuje analýza kvantitativních dat (Vohlřídlová, Maříková a Volejníčková 2016):

– **Argument diversity** úzce souvisel s přesvědčením, že ženy a muži mají odlišné vrozené vlastnosti, názory, postoje, priority nebo životní zkušenosti

a pohledy na věc dané odlišnými genderovými rolemi, které by se v politice měly promítnout. Tento argument přitom patřil v diskusích jednoznačně k nejčastěji uváděným:

Není to jen o tom muži vs. ženy, ale politické zastoupení by mělo být pestré i z hlediska věku a zkušeností. Pokud je žena na mateřské a stará se o děti, má úplně jiný názor na věc. A třeba v komunální politice je to důležité, protože pokud tam budou jen mladí chlapi, co chodí do práce, tak třeba nebudou vznikat školky, hřiště apod. [...] Co mám zkušenost z jiných oblastí, výhodou je smíšený kolektiv, a to ve všech oblastech. Mužský a ženský pohled na věc je kolikrát jiný.

(Lenka, 31 let, VŠ, manažerka, Praha)

– **Argument čestného přístupu** vyjadřoval názor, že by ženy na rozdíl od mužů povznesly politiku na vyšší úroveň. Lidé od nich očekávají, že budou méně náchylné ke korupci a pevnější ve svých názorech. Tyto postoje přitom odrážely představy lidí o odlišných pohnutkách, které vedou ženy a muže ke vstupu do politiky. Lidé předpokládají, že budou ženy čestnější než muži, protože jsou podle nich motivovány čistými úmysly, chtějí prosadit dobrou věc a nejde jim jen o moc, kariéru nebo vlastní ješitnost. Tato vysoká očekávání však mohou působit dvojsečně v případě, že žena selže a tato očekávání nenaplní. Veřejnost k ní v důsledku toho může být mnohem kritičtější než k mužům, jak naznačují i výsledky analýzy skupinových diskusí (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016).

Ženy mají jiný přístup k problematikám, které se týkají života jako takového. Ženy jdou do politiky s tím, že mají pocit určitého poslání opravdu měnit věci k lepšímu, u mužů je to často nějaký machismus, ješitnost nebo něco takového.
(Alena, 32 let, SŠ, administrativní pracovnice, Praha)

– **Demokratický argument** se týkal spravedlivé míry participace odlišných skupin na moci. Zdůrazňoval nikoliv rovinu odlišných kompetencí, které by byly spojovány s biologickou a genderovou rolí muže a ženy, ale akcentoval rovinu stejných práv na politickou participaci. Tento argument odmítal podmiňování vyššího zastoupení žen v politice jejich přínosem. Ve skupinových diskusích byl tento názor však uváděn spíše ojediněle.

Mně vadí ten předpoklad, že tam ženy musí něco přinést, že nestačí říct, že mají přece úplně stejné právo na to tam být jako ti muži, takže mají i úplně stejné právo jako ti muži to kazit. Ten přístup, že musíme najít, co tam ty ženy můžou

přinést nového, jako např. empatii, je podle mne vadný už od začátku. Zabýváme se tím, jestli mají vlastnosti na to, aby v politice něco udělaly a podobně. [...] Demokratická politika je charakterizovaná tím, že by měly být reprezentované všechny zájmy občanů, a pokud jsou občané reprezentováni jen muži, pak ty výstupy nemohou odpovídat realitě.

(Linda, 26 let, VŠ studentka, Praha)

– **Argument efektivity** byl spojen s představou, že ženy a muži mají odlišné způsoby řešení problémů, přičemž ženám byla příznávána tendence řešit problémy jednoduše, rychle a efektivně. Objevovaly se názory, že ženy jsou více ochotné ke kompromisům a dohodě. Rychlost a efektivita práce žen byly spojovány s mnohočetnými rolami, které obvykle naplňují, a s hospodárným způsobem, jakým díky tomu zacházejí s časem.

Kdyby bylo víc žen v politice, práce by postupovala rychleji. Ty chlapi tam sedí, aby tam seděli, dělají zákony, aby se o nich mohlo debatovat. Jako v hospodě si sednou, dají si pivo a debatují.

(Alexandra, 63 let, SŠ, OSVČ, Praha)

Argumentace spojená s přínosem žen politice je tedy mnohdy úzce spojena se stereotypními názory na ženské a mužské vlastnosti a zájmy, které vycházejí z tradičních genderových rolí. Ženy jsou vnímány především jako matky, od čehož jsou odvozovány jejich další kompetence, schopnosti i charakterové vlastnosti. O těch se předpokládá, že se budou také naplno projevat během jejich působení v politice (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016). To se odráží např. i v tradičním spojování žen s kompetencemi v oblasti politik, které se vážou k péči, rodině, dětem a souvisejícím tématům, jak ukazuje i následující argumentace z našich skupinových diskusí, která se v rozhovorech často opakovala.

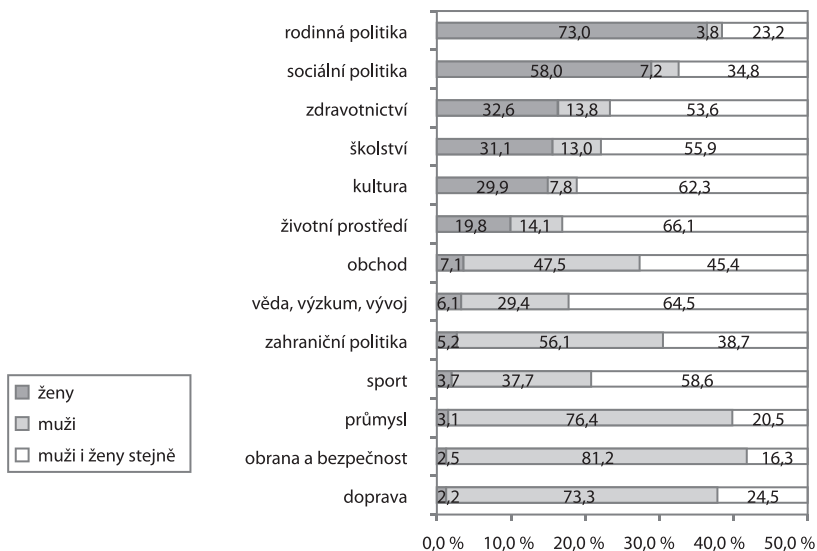
Ženy ve vládě by se měly věnovat sociálním tématům. (posměšně) Podívejte se na Parkanovou jako ministryni obrany nebo Peake, ministryni vnitra. Víím, že jinde to funguje, ale tady to moc nešlo.

(Marcel, 54 let, SŠ, pracovník administrativy, Praha)

Sociální a především pak rodinná politika jsou oblastmi, které jsou jednoznačně spojovány se ženami (viz graf 2). Za vyloženě „mužské oblasti“ jsou naopak považovány obrana a bezpečnost, průmysl a doprava. Jako spíše „mužská záležitost“ je pak chápána také zahraniční politika. Životní prostředí, zdravotnictví, školství a kultura jsou oblastmi, o kterých se lidé nejčastěji domnívají, že se pro

ně hodí muži i ženy ve stejné míře (pokud však respondenti/ky v tomto případě upřednostňovali jedno pohlaví, byly to ženy). V případě obchodu, sportu, vědy a výzkumu, které byly také hodnoceny především jako oblasti, pro něž se hodí muži stejně jako ženy, pak lidé, pokud někoho preferovali, častěji volili muže. Toto dělení na ženské a mužské obory přitom může značně komplikovat šance žen obstát v oborech a specializacích, které jsou spatřovány jako mužské, jako je např. obrana a bezpečnost nebo průmysl či doprava, kde mohou čelit apriorní nedůvěře ve své schopnosti na základě svého pohlaví, na což poukázaly také skupinové diskuse (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016).

Graf 2: Kdo má podle vás lepší předpoklady a schopnosti pro to, aby se v politice věnoval následujícím oblastem a tématům? (údaje v %)

N=1067. Zdroj: Ženy a muži v rovnováze 2014.

Jak se tedy ukázalo, lidé sice uvádějí, že mají muži a ženy stejné předpoklady a schopnosti pro to, aby se aktivně angažovali v politice, a zejména ženy se často domnívají, že by jejich vyšší participace politice prospěla. Pohled na ženy, jejich vlastnosti a roli v politice však zůstává stále tradiční a genderově stereotypní.

Oblastí jejich kompetencí a zájmu jsou podle názoru veřejnosti především politiky péče (rodinná a sociální politika), vlastnosti, které se od nich očekávají, pak ve vrcholové politice nemusejí vždy vést k úspěchu – emocionalita, empatie, citlivost vůči požadavkům slabších, absence touhy po moci a slušnost.

NÁZORY NA BARIÉRY VSTUPU ŽEN DO POLITIKY A AKTIVNÍ PODPORU ŽEN V POLITICE

Názory na bariéry uplatnění žen v politice

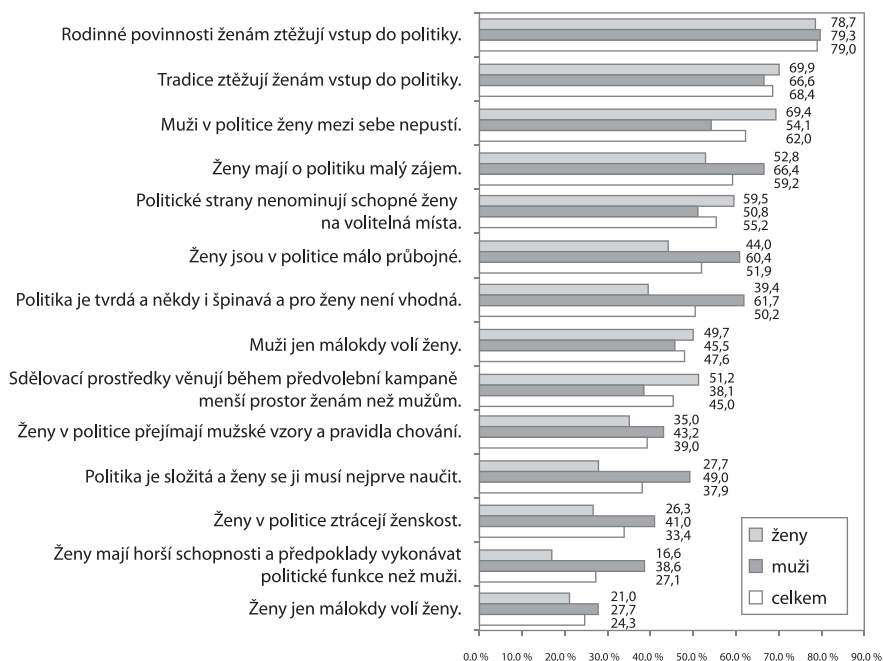
Zjištění z dotazníkového šetření ukazují, že lidé reflektují odlišné šance žen a mužů uplatnit se v politice. S výjimkou komunální politiky se lidé domnívají, že jsou v politice ve výhodě muži. Se vzrůstající úrovní politiky rostou podle respondentů/ek šance mužů uplatnit se v politice na úkor žen. Zatímco v případě komunální politiky se pouze 40 % dotázaných domnívá, že mají muži větší šance (54 % se pak domnívá, že jsou šance mužů a žen vyrovnané), v případě politiky na úrovni krajů je o zvýhodnění mužů přesvědčeno již celých 56 % dotázaných (39 % se domnívá, že jsou šance vyrovnané). V případě vrcholové politiky pak panuje velká skepse, pokud jde o možnosti uplatnění žen. Celých 67 % dotázaných se domnívalo, že jsou ve výhodě muži, pouze 29 % je toho názoru, že jsou v tomto případě šance mužů a žen vyrovnané.

Srovnání s výsledky šetření CVVM z roku 2006 (CVVM 2006) přitom ukázalo, že se od roku 2006 snížil podíl těch, kteří se domnívají, že mají muži oproti ženám vyšší šanci prosadit se ve vrcholové politice (v roce 2006 to bylo 76 % dotázaných, v roce 2014 67 % dotázaných), a naopak se zvýšil podíl těch, kteří jsou přesvědčeni o vyrovnaných šancích mužů a žen (z 20,5 % v roce 2006 na 28,7 % v roce 2014). I v tomto případě tedy výsledky naznačují, že je otázka deskriptivní reprezentace žen považována za problém, který vzbuzuje stále méně emocí, je považován za méně palčivý, než tomu bylo v minulosti, a který se, navzdory reálné situaci a přetrvávajícímu nízkému zastoupení žen v české politice, může jevit řadě lidí jako vyřešený.

Pokud jde o to, jak lidé vnímají konkrétní typy bariér, které ženám brání aktivně participovat v politice, nejčastěji se shodovali, že hlavní překážkou jsou rodinné povinnosti (79 %), přičemž v tomto ohledu byla výjimečně patrná shoda mezi muži a ženami (viz graf 3). Další podobně hodnocenou položkou byly tradice, které považuje za jeden z důvodů nízkého zastoupení žen v politice 68 % dotázaných. Třetím nejčastěji zmiňovaným důvodem bylo, že muži mezi sebe ženy nepustí, přičemž s touto odpovědí vyjadřovaly ženy souhlas častěji

než muži (68 % souhlasných odpovědí žen, ale jen 54 % souhlasných odpovědí mužů). Následuje nezájem žen o politiku (59 %), ke kterému se kloní především muži (66 % mužů a 53 % žen). 55 % dotázaných pak souhlasilo s tvrzením, že ženy nejsou nominovány politickými stranami na volitelná místa; k tomuto názoru se klonily častěji ženy (60 %) než muži (51 %). S tvrzením, že ženy jsou málo průbojné, souhlasilo 50 % dotázaných, častěji to byli muži (60 %) než ženy (44 %). Muži se také mnohem častěji klonili k názoru, že je politika tvrdá a nečestná a pro ženy se nehodí (celkem 50 % souhlasných odpovědí, 60 % mužů, 39 % žen). Dotázaní naopak vyjadřovali jen velice malou podporu tvrzení, že ženy mají horší schopnosti a předpoklady vykonávat politické funkce než muži (27 % souhlasných odpovědí) a že ženy jen málokdy volí ženy (24 %). Porovnání s výsledky za rok 2006 přitom ukazují, že názory na bariéry bránící ženám v aktivní participaci v politice zůstávají relativně stabilní a během posledních let se změnily jen nepatrně (srov. CVVM 2006).

Graf 3: Bariéry ztěžující ženám vstup do politiky (% souhlasných odpovědí)

N=1067. Zdroj: Ženy a muži v rovnováze 2014, s výjimkou položek „rodinné povinnosti“ a „tradice“, jsou ve všech případech patrné stat. významné rozdíly mezi muži a ženami.

Aby bylo možné s baterií otázek pracovat jako s jedním celkem a sledovat statistické závislosti odpovědí na dalších charakteristikách, byla provedena faktorová analýza, v rámci níž se vydělily čtyři hlavní faktory. Díky porovnání průměrných faktorových skóre v jednotlivých faktorech pak bylo možné sledovat, jakými dalšími proměnnými je u respondentů a respondentek ovlivňován příklon k jednotlivým faktorům.³³

První faktor, „**individuální bariéry: nezájem žen a jejich nevhodnost pro politiku**“, je syčen zejména položkami vážícími se k stereotypnímu vnímání politiky jako čistě mužské záležitosti, pro kterou ženy „nemají buňky“ a které nerozumí. (Faktor je syčen především následujícími položkami: ženy mají horší předpoklady vykonávat politické funkce, politika je tvrdá, špinavá, pro ženy nevhodná; politika je složitá, ženy se ji musí učit; malý zájem o politiku ze strany žen; ženy jsou v politice málo průbojné). Jak se přitom ukázalo, faktorové skóre v prvním faktoru jsou statisticky významně determinovány pohlavím. Ženy se k tomuto faktoru kloní statisticky významně méně často než muži. Další proměnnou, která ovlivňuje názory respondentů/ek, se ukázalo vzdělání. Čím vyšší vzdělání, tím nižší byla míra příklonu k tomuto faktoru, a naopak. O tom, že za malým zastoupením žen v politice stojí především nezájem žen a to, že se do politiky nehodí, jsou tedy přesvědčeni hlavně muži a lidé s nižším vzděláním. Tento faktor bylo přitom možné také jasně identifikovat ve skupinových diskusích, v nichž lidé nízké zastoupení žen v politice spojovali často s tím, že kladou důraz na jiné priority v životě než na angažovanost ve veřejné sféře (a to spíše na rodinu). Některé participantky pak poukazovaly na fungování některých sociálních mechanismů (jako socializace a výchovné vzory) (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016).

Druhý faktor, „**institucionální bariéry: mužský a stranický gate-keeping**“, je tvořen položkami, které se úzce vztahují k neochotě elit vpustit ženy do mocenských pozic v politice, a vnitrostranickými mechanismy. Je syčen především proměnnými: muži málokdy volí ženy; média věnují při kampani ženám menší prostor a strany nenominují ženy na volitelná místa. Jak se přitom ukázalo, jedinou ze sledovaných proměnných, která statisticky významným způsobem ovlivňuje příklon k tomuto faktoru, je pohlaví. Ženy se častěji než muži domnívají, že za jejich podprezentací v politice stojí různé mechanismy, kterými jsou z možnosti aktivní politické participace vylučovány.

Tento typ faktorů byl v diskusních skupinách částečně reprezentován názorem, že politická kultura je nastavena muži, preferuje muže a maskulinní kulturu a hodnoty a ovlivňuje účinně fungování jak politiky obecně, tak jednotlivých politických stran. V souvislosti s nimi někteří lidé vnímají, že politické strany nezacházejí rovným způsobem s muži a se ženami, pokud jde o obsazování kandidátních listin a možnost zvolení žen (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016).

Třetí faktor, „**přejímání mužských vzorů ženami**“, je sycen položkami: ženy v politice přejímají mužské vzory a pravidla chování a ženy v politice ztrácejí ženskost. Skóry v tomto faktoru jsou přitom determinovány hned několika faktory. Kromě pohlaví a vzdělání je to i politická orientace. K tomuto faktoru se klonili častěji muži než ženy, častěji pak lidé s nižším vzděláním a dále ti, kteří se subjektivně řadili na politické škále k levici (nejméně pak ti, kteří se řadili k pravici).

Čtvrtý faktor, „**kulturní faktory: rodina a tradice**“, pak obsahuje položky, které se vztahují k genderově tradičním rolím mužů a žen. Sytí jej především položky: rodinné povinnosti ztěžují ženám vstup do politiky a tradice ztěžují ženám vstup do politiky. Faktorové skóry v rámci tohoto faktoru nebyly jako jediné determinovány pohlavím, ale objevily se zde závislosti na velikosti sídla a míře spokojenosti s politickou situací. K tomuto faktoru se klonili zejména obyvatelé velkých měst, a zejména pak ti, kteří vyjadřovali nespokojenost s politickým děním. Můžeme tedy shrnout, že zejména lidé z velkých měst a ti, kteří vidí současnou politickou situaci spíše kriticky, častěji reflektují bariéry vážící se k genderově tradiční dělbě rolí v rodině.

Tento typ faktorů, zejména pokud jde o rodinné povinnosti, přitom patřil k nejvýraznějším a nejčastěji zmiňovaným i ve skupinových diskusích (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016). Diskutující poukazovali nejčastěji na roli ženy, na fungování rodinného prostředí, které vymezuje ženám prostor (a hlavně čas) a limituje možnosti žen angažovat se v politice. Jak bylo již řečeno výše, o mužích lidé v této souvislosti neuvažovali. Angažovanost muže v politice tak byla považována za něco zcela „normálního“ či „přirozeného“. V diskusích zazněl také názor, že pokud chce žena v politice působit, musí být bezdětná nebo mít již odrostlé děti. Percepce neslučitelnosti politiky a rodinného života coby bariéry vstupu žen do politiky se objevovala s různou intenzitou ve všech diskusních skupinách, i když nejslaběji byla artikulována ve skupině žen s vysokoškolským vzděláním z Prahy stejně jako mezi muži s touto úrovní vzdělání. Na danou bariéru kladli zpravidla více důraz muži než ženy samotné, lidé z regionu více než z Prahy a lidé s nižším vzděláním více než s vysokoškolským (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016).

Je to otázka času a úlohy v rodině. Klasický muž přijde z práce, čte si noviny a takzvaně kouká na novinové zprávy. To si žena nemůže z časových důvodů absolutně dovolit. Nemá čas se zajímat o tyto věci, nemá čas číst noviny, protože má děti a domácnost.

(Max, 55 let, VŠ, zaměstnaný, Praha)

Když žena bude dělat politiku a bude ji chtít dělat dobře, tak ji může začít dělat, až bude mít velké děti, až na to bude mít čas. Politika zabere strašně moc času. (Bohdan, 59 let, SŠ, zaměstnaný, region – Plzeň)

Tabulka 3: Faktorová analýza – bariéry vstupu žen do politiky

	Nezájem žen a jejich nevhodnost pro politiku	Mužský a stranický gate-keeping	Přejímání mužských vzorů ženami	Rodina a tradice
ženy mají horší předpoklady vykonávat politické funkce	,759	-,116	,217	-,156
politika je tvrdá, špinavá, pro ženy nevhodná	,720	,024	,199	,162
politika je složitá, ženy se ji musí učit	,699	-,034	,239	,156
malý zájem o politiku ze strany žen	,675	-,085	,027	,177
ženy jsou v politice málo průbojné	,656	,090	,090	,175
ženy málokdy volí ženy	,570	,345	,093	-,311
muži málokdy volí ženy	,236	,719	-,043	-,088
muži v politice mezi sebe ženy nepustí	-,007	,708	-,021	,200
média věnují při kampani ženám menší prostor	-,090	,698	-,031	,094
strany nenominují ženy na volitelná místa	-,121	,609	,228	,158
ženy v politice přejímají mužské vzory a pravidla chování	,196	,067	,836	,040
ženy v politice ztrácejí ženskost	,373	-,001	,780	,050
rodinné povinnosti ztěžují ženám vstup do politiky	,248	,059	,073	,760
tradice ztěžují ženám vstup do politiky	,064	,291	,026	,685

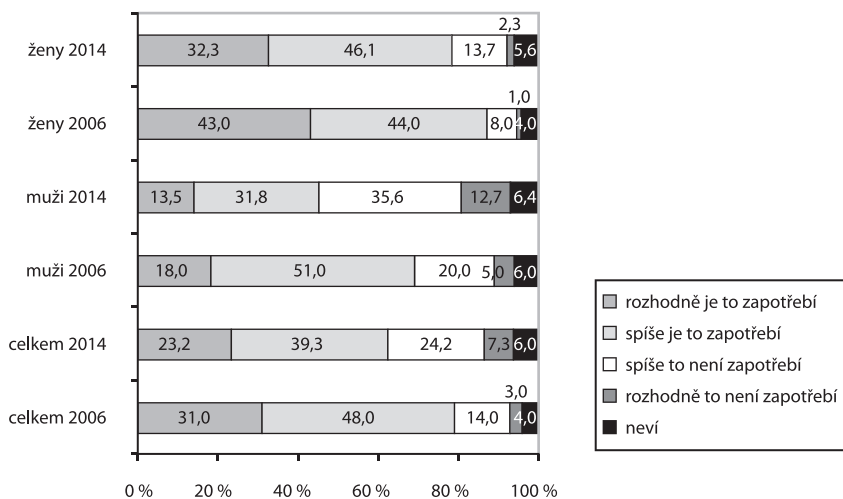
Pozn. Rotace Varimax podíly vysvětlené variance 58 %, KMO = 0,8, Bartlettův test stat. významný na hladině významnosti 0,001.

Můžeme tedy shrnout, že lidé se domnívají, že muži mají, s výjimkou komunální politiky, větší šance prosadit se v politice než ženy. Ukazuje se však, že tento názor se v posledních letech zmírňuje a lidé se častěji domnívají, že šance žen a mužů jsou vyrovnané. Nejčastěji se lidé shodovali, že ženám brání rodinné povinnosti, dále tradice, ale i to, že muži mezi sebe ženy nepustí. O tom, že za nízkým zastoupením žen v politice stojí především nezáměr žen a to, že se do politiky nehodí, jsou naopak přesvědčeni hlavně muži a lidé s nižším vzděláním. Ženy se pak častěji než muži domnívají, že za jejich nízkým zastoupením v politice stojí různé mechanismy, kterými jsou z možnosti aktivní politické participace vylučovány. Muži a lidé s nižším vzděláním jsou tedy celkově více nedůvěřiví vůči schopnostem žen uplatnit se v politice a významně častěji spatřují problém v samotných ženách. Naopak ženy a lidé s vyšším vzděláním spatřují příčinu nízkého zastoupení žen v politice mnohem častěji v tom, že jsou z politiky různými způsoby vylučovány.

Podpora opatření na vyrovnání podílu žen a mužů v politice

Výše tedy můžeme vidět, že si lidé uvědomují řadu bariér, které ženám brání participovat v politice. Jaké jsou ale jejich názory na aktivní podporu žen v politice? Ukázalo se, že přes 62 % dotázaných se domnívá, že je potřeba aktivně podporovat vstup žen do politiky. Ze srovnání odpovědí s rokem 2006 však vyplývá, že od roku 2006 velmi výrazně poklesl podíl lidí, kteří jsou tomuto názoru nakloněni, a to ze 79 % na 62 %. Zdaleka nejdramatičtější je přitom pokles podpory těmto opatřením mezi muži – ti tomuto opatření vyjádřili podporu v roce 2006 v celých 69 % případů, v roce 2014 však už jen ve 45 % případů. V případě žen nebyl pokles podpory těmto opatřením tak dramatický (podpora klesla z 87 % v roce 2006 na 78 % v roce 2014; viz graf 4). Data tedy potvrzují, že zejména čeští muži se v průběhu doby stávají méně vstřícnými vůči aktivní podpoře vstupu žen do politiky a naznačují oprávněnost hypotézy, že problém nízkého zastoupení žen v politice je postupem času stále méně shledávan jako palčivý problém zasluhující aktivní řešení.

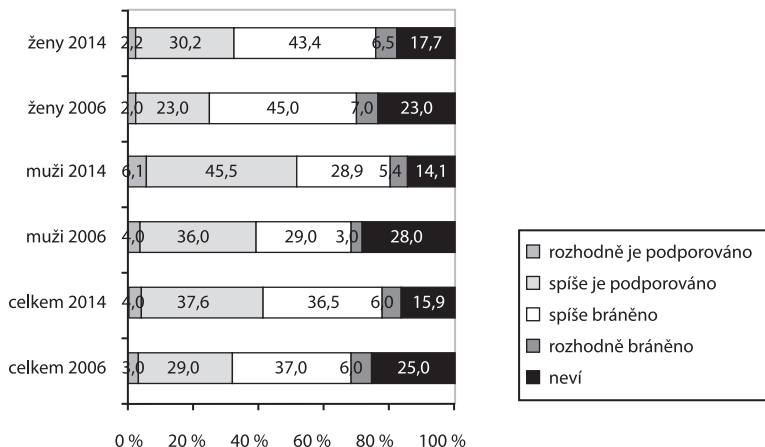
Graf 4: Je třeba podporovat vstup žen do politiky? (údaje v %)

N=1067. Zdroj: Ženy a muži v rovnováze 2014, CVVM pro Fórum 50% 2006; rozdíly mezi muži a ženami v jednotlivých letech jsou stat. významné na hladině 5 %.

Co se týče vlivu dalších sociodemografických statistik, nejvýrazněji jsou podpoře žen v politice nakloněni respondenti/ky s vysokoškolským vzděláním či VOŠ a se SŠ vzděláním s maturitou. Dále pak s myšlenkou aktivní podpory žen v politice vyjadřují souhlas ti, kdo se řadí do politického středu, a také ti, kdo uvedli, že chodí pravidelně k volbám. Náзор dotázaných naopak nebyl statisticky významně determinován věkem.

Podobný trend můžeme spatřovat také v hodnocení toho, jaké podpory se ženám v politice dostává. Zatímco v roce 2006 se pouze 29 % dotázaných domnívalo, že je obecně podporováno vyšší postavení žen v politice, v roce 2014 to bylo již 42 %. Podíl lidí, kteří se domnívají, že je vyššímu zastoupení žen v politice bráněno, se přitom mezi lety 2006 a 2014 téměř nezměnil (43 %). Snížil se pouze podíl nerozhodnutých respondentů/ek (zejména mezi muži) z 25 % v roce 2006 na 16 % v roce 2014. Důvěra v to, že je obecně podporováno vyšší postavení žen v politice, přitom narostla zejména ve skupině mužů (ze 40 % v roce 2006 na 52 % v roce 2014), zatímco mezi ženami byl tento nárůst výrazně menší (z 25 % na 32 %; viz graf 5).

Graf 5: Je vyšší zastoupení žen v politice podporováno? (údaje v %)

N=1067. Zdroj: Ženy a muži v rovnováze 2014, CVVM pro Fórum 50 % 2006; rozdíly mezi muži a ženami v jednotlivých letech jsou stat. významné na hladině 5 %.

Tato zjištění jsou přitom poměrně alarmující, protože odkazují k tomu, že zastoupení žen v politice již není zejména mužskou veřejností chápáno jako relevantní téma hodné řešení. Většina se domnívá, že jsou ženy dostatečně podporovány a že není třeba vstup žen do politiky zvláště podporovat. V situaci, kdy muži v české politice výrazně dominují a kdy ČR patří v rámci EU k zemím s nejnižším zastoupením žen v politice a rozhodovacích pozicích, to není zjištění, na jehož základě bychom mohli očekávat, že by v blízké budoucnosti bylo postavení žen v politice výrazně podporováno.

Postoje ke kvótám na zastoupení žen a mužů v politice

Vzhledem k tomu, že se v minulém roce diskutoval na vládní úrovni tzv. zipový zákon, který ukládal politickým stranám povinnost zajistit na svých kandidátkách do parlamentních a krajských voleb alespoň 40 % žen a prostřídání mužů a žen na prvních třech pozicích kandidátky, zařadily jsme do dotazníku také

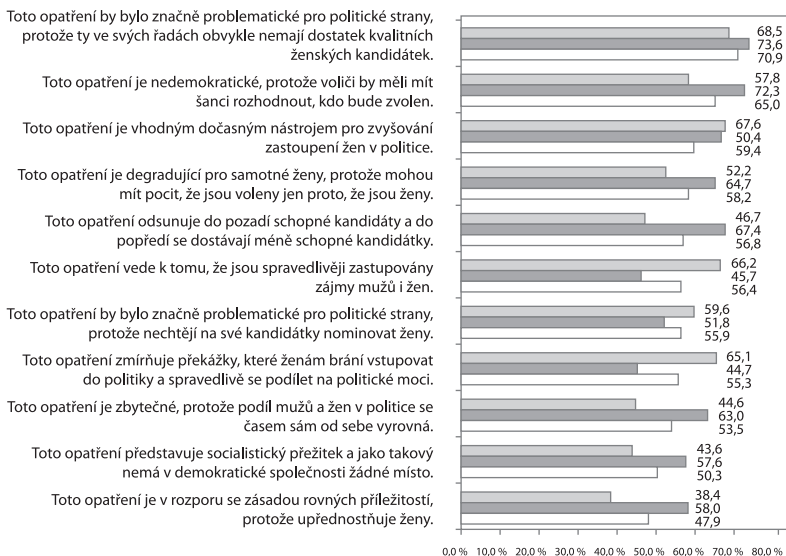
otázky na postoje k těmto konkrétním opatřením.

Se zavedením zákona, který by politickým stranám, hnutím a koalicím ukládal, že musejí mít rovnoměrné zastoupení žen a mužů na svých volebních kandidátních listinách, by souhlasilo celkem 37 % (48 % žen, 25 % mužů) dotázaných, 58 % dotázaných (46 % žen, 70 % mužů) by s tímto opatřením spíše nebo rozhodně nesouhlasilo a 6 % (7 % žen, 4,5 % mužů) na ně nemělo jasný názor. I v tomto případě mělo opatření vyšší podporu mezi ženami než mezi muži. Tyto rozdíly mezi muži a ženami se přitom odrážejí také v tom, s jakými tvrzeními si toto opatření lidé spojují.

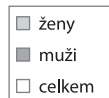
Při výčtu různých argumentů spojených s kvótami jsme částečně vycházely z argumentů pro kvóty a proti nim, které uvádí Dahlerup (2005). Naším cílem bylo zjistit míru příklonu české veřejnosti k často se vyskytujícím argumentům spojovaným se zaváděním kvót pro zastoupení žen v české politice. Většina tvrzení (8) vztahujících se ke kvótám, k nimž se lidé vyjadřovali, přitom byla formulována spíše negativně, jelikož argumenty, které se v české společnosti v souvislosti s kvótami objevují a viditelně vystupují, mají často negativní konotaci. Tři tvrzení byla formulována pozitivně a jedno tvrzení bylo formulováno spíše neutrálně. Respondenti/ky pak vyjadřovali svou míru souhlasu s každým jednotlivým tvrzením zvlášť.³⁴

Jak muži, tak ženy se nejčastěji klonili k tvrzení, že by toto opatření bylo pro politické strany značně problematické, protože ve svých řadách nemají dostatek kvalitních ženských kandidátek. Z hlediska ostatních položek byly v postojích žen a mužů však patrné výrazné rozdíly. Zatímco muži se nejčastěji přikláněli k tvrzením, která zahrnovala argumenty proti zavedení tohoto opatření (jako např. že jde o nedemokratické opatření, které lidem brání svobodně se rozhodnout ve volbách, nebo že toto opatření upřednostňuje méně schopné kandidáty na úkor těch více schopných), ženy se naopak nejčastěji klonily k argumentům pro jejich zavedení (jako např. že jde o vhodný nástroj pro zvyšování zastoupení žen v politice nebo že jde o nástroj, díky němuž budou spravedlivěji zastupovány zájmy mužů a žen) (viz graf 6).

Graf 6: Jaký je váš názor na zavedení zákona, který by politickým stranám ukládal, že musejí mít rovnoměrné zastoupení žen a mužů na svých kandidátkách (např. min. 40 % žen)? (údaje v % souhlasných odpovědí)

N=1067. Zdroj: Ženy a muži v rovnováze 2014, rozdíly mezi muži a ženami jsou stat. významné na hladině 5 %; respondenti/ky uváděli míru souhlasu s každým jednotlivým dílčím tvrzením.

Skupinové diskuse ukázaly, že pozitivní postoj ke kvótám je obvykle spojován s narušováním genderových stereotypů ohledně specifických vlastností žen a mužů a zdůrazňuje důležitost hodnoty rovných šancí pro muže a ženy, které kvóty v pojetí některých zejména vysokoškolsky vzdělaných žen a mužů z Prahy podporují.

Já jsem 120 procenty pro kvóty. Ale já to tak vnímám, protože pro ty strany je to nový impulz. Ony nebudou říkat ty a ty a ty půjdeš, ale budou naopak říkat, chtěla bys, chtěla bys, chtěla bys? Já vnímám rozdíl v tom, že to není direktivní nařízení, ale že to do té strany přinese proud, který ji donutí oslovovat ženy. (Lýdie, 22 let, VŠ, studentka, Praha)

Odmítavý postoj ke kvótám v nich naopak vidí nástroj nevídané, nechtěné, násilné změny, nelegitimní prostředek vyrovnávání šancí žen a mužů v této oblasti života, nástroj znevýhodnění „schopných“ mužů i žen. Bývá obvykle spojen s neoliberálním diskurzem svobodné volby, rovných šancí na startu a individuálních schopností a kvality kandidujících, kdy se odhlíží od jakýchkoli strukturálních či kulturních omezení.

Žena, která se chce do politiky dostat, tak se tam dostane. Je to na svobodné volbě.

(Sylvie, 42 let, SŠ, zaměstnaná/částečný invalidní důchod, region – Sokolov)

Kvóty v této optice reprezentují direktivní nástroj, vnucený shora či odjinud, někdy je spojován s reminiscencí na minulý režim, ale častěji souvisí s protievropskou rétorikou, která staví na odmítání nařízení z Bruselu, neboť v nich vidí vnucování cizí vůle, absenci respektu k národním specifikům apod.

[...] Můj názor je takový, že jakákoli regulace nevede vždycky do dobrého stavu.

(Bernard, 30 let, VŠ, zaměstnaný, region – Plzeň)

Odmítavý postoj je pak spojen s reprodukcí genderových stereotypů, s potvrzováním jinakosti ženy a muže daných jejich biologickými rozdíly (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016), které se ve skupinových diskusích opakovalo velmi často.

Je tendence něco ovlivňovat, ale nejde to dělat násilně. Jsme od přírody nějakým způsobem naprogramovaní, [...] všechno musí mít svůj přirozený postup. Nic nejde ohnout přes koleno a smazat ty rozdíly, které v sobě máme po miliardy let.

(Bernard, 30 let, VŠ, zaměstnaný, region – Plzeň)

Mnohem vstřícnější názory nicméně panují vůči opatření, podle něhož by se strany mohly dobrovolně rozhodnout, zda přijmou vnitřní ustanovení zajišťující rovnoměrné zastoupení žen a mužů na volebních kandidátních listinách, což potvrzují i zjištění vyplývající z analýzy skupinových diskusí (Vohlídalová, Maříková a Volejníčková 2016). Se zaváděním takových opatření na dobrovolné bázi by souhlasilo celkem 55 % dotázaných, 46 % mužů a 64 % žen. Se vzdělávacím prostřednictvím informačních a osvětových kampaní, speciálních kurzů, výuky ve školách atp. by souhlasilo přes 61 % dotázaných (54 % mužů a 67 % žen). Zavedení kvót pro ženy do volených politických funkcí, které by stanovily,

že určitý minimální počet pozic musí být ve výsledku obsazen ženami (tj. že by byl předem stanoven podíl či počet žen např. ve vedení Sněmovny, politických stran apod.), by podpořilo 38 % dotázaných (39 % žen a 26 % mužů), tedy podobný podíl, jako se vyjádřil ve prospěch tzv. zipového zákona.

ZÁVĚREM

Analýza dat z dotazníkového šetření doplněná o vybraná zjištění z analýzy diskusních skupin poukazuje na obecnou shodu na tom, že jsou ženy v české politice zastoupeny nedostatečně a že mají oproti mužům nižší šance uplatnit se v politice. Zasazení těchto aktuálních zjištění do kontextu dat z minulých dotazníkových šetření však svědčí o tom, že české veřejné mínění se k nízkému zastoupení žen stává o něco tolerantnějším než v minulosti, a to navzdory přetrvávajícímu nízkému zastoupení žen v politice. Tato zjištění naznačují, že patrně dochází k určitému růstu tolerance veřejnosti k nízkému zastoupení žen v politice, které je tak stále méně považováno za problém hodný řešení. Většina lidí se domnívá, že je žen v (zejména vrcholové) politice nedostatek, a souhlasí i s názorem, že je důležité, aby se ženy aktivně podílely na veřejném a politickém životě. V kontextu výsledků minulých šetření provedených v letech 2006 a 2009 by však bylo možné očekávat mnohem silnější příklon k těmto názorům, než jaký se v šetření ukázal. Přestože si lidé uvědomují řadu kulturních a institucionálních bariér, které ženám brání aktivně se účastnit politiky, zvyšuje se zároveň podíl lidí, kteří se domnívají, že muži a ženy mají vyrovnané šance v politice uspět. Znepokojujícím zjištěním naší studie je pak i to, že se výrazně snižuje podíl těch, kteří se domnívají, že je třeba aktivně podporovat vstup žen do politiky.

V uvažování české veřejnosti o ženách v politice je přitom patrná vysoká míra genderových stereotypů vážících se ke schopnostem, vlastnostem a kompetencím mužů a žen. Lidé sice uvádějí, že mají muži a ženy stejné předpoklady a schopnosti pro to, aby se aktivně angažovali v politice, a zejména ženy se často domnívají, že by jejich vyšší participace politice prospěla. Pohled na ženy, jejich vlastnosti a roli v politice, však zůstává stále velice tradiční a genderově stereotypní. Za oblast jejich kompetencí a zájmu jsou považovány především politiky péče (rodinná a sociální politika). Vlastnosti, které se od nich očekávají, jsou pak „typicky ženské“ charakteristiky, které ve vrcholové politice nemusejí vždy vést k úspěchu. Muži a ženy jsou konstruováni jako odlišné politické bytosti (Havelková 2008).

Všechny tyto výše uvedené trendy jsou přitom nejvíce patrné v případě mužské veřejnosti. Analýza poukázala na výrazné rozdíly mezi muži a ženami,

pokud jde o názory na otázky týkající se postavení žen v politice, míru jejich znevýhodnění i na opatření pro rovnoměrné zastoupení mužů a žen v politice. Muži a ženy se zásadně rozcházejí v názorech na to, co je příčinou tohoto stavu, zda je třeba tuto situaci nějak řešit a jak vhodná jsou opatření, která mají ambici tento stav změnit. Muži v porovnání se ženami výrazně méně podporují vstup žen do politických funkcí, jsou skeptičtější vůči případnému přínosu žen do politiky a velmi kritičtí k případným opatřením na vyrovnání zastoupení mužů a žen v politice. Muži jsou často nedůvěřiví vůči ženám a jejich schopnosti věnovat se politice, upřednostňují v politice muže. Pokud muži uvažují o tom, co ženám brání v aktivní participaci v politice, mají tendenci kromě rodinných povinností a tradic vyzdvihovat především nezájem žen o politiku, to, že je politika tvrdá, že se pro ni ženy nehodí nebo že se v ní neumějí prosadit. Stručně řečeno, problém tedy spatřují spíše na straně samotných žen a jejich individuálních charakteristik než v překážkách a bariérách, kterým musí čelit. Naopak ženy vidí problémy spíše v systémových bariérách. Kromě rodinných povinností a tradic zmiňovaly ženy zejména to, že muži mezi sebe ženy nepustí nebo že politické strany nejsou ochotny nominovat ženy na volitelná místa.

Ženy jsou na rozdíl od mužů mnohem vstřícnější ke všem případným opatřením na vyrovnání zastoupení žen a mužů v politice. Častěji podporují zavádění zákonných opatření, která by politickým stranám ukládala mít vyrovnaný podíl žen a mužů na svých kandidátkách, a řada z nich je také pro pevné kvóty na zastoupení žen ve volených funkcích. Pokud se ženy vyjadřovaly k zavedení zákonného opatření týkajícího se rovnoměrného zastoupení žen a mužů na kandidátkách politických stran a hnutí, klonily se spíše k výrokům, že toto opatření napravuje znevýhodnění a vede ke spravedlivější reprezentaci žen a mužů a prosazování jejich zájmů. Naopak muži toto opatření chápali spíše jako neférové a zbytečné, jako nástroj, který upřednostňuje méně schopné na úkor schopnějších a který je degradující i pro samotné ženy.

Znepokojující názorový posun směrem k vyšší toleranci nízkého zastoupení žen v politice, přetrvávající silně genderově stereotypní pohled na ženy a jejich roli v politice a velká nedůvěra v aktivní opatření na vyrovnání šancí žen a mužů – to jsou zjištění, která charakterizují současné postoje české veřejnosti, a zejména pak mužské veřejnosti, k ženám v politice. Je tedy velkou otázkou, do jaké míry jsou obecné názory týkající se zastoupení žen v politice a jejich případného přínosu vyjádřením skutečného názoru lidí, a do jaké míry jsou odrazem sociálně očekávaných proklamací (Dolan a Sanbonmatsu 2009). Zdá se totiž, že reálná vůle lidí ke zvýšení zastoupení žen v politice je u české veřejnosti, a zejména pak u její mužské části, relativně malá, a jak ukázala naše studie, v posledních letech se tato vůle dokonce ještě snižuje.

Poznámky

28 Kompletní výzkumná zpráva z dotazníkového šetření je k dispozici, viz Vohlídalová (2015) (dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/666f72756d35302d6669313030313139/vyzkumna-zprava-z-dotaznikoveho-setreni_postoje-verejnosti-k-pusobeni-zen-v-politice.pdf).

29 Na názory na zastoupení žen v dalších oblastech (byznys, vedení aj.) jsme se ptaly odděleně.

30 V žádném z výzkumů bohužel nebyla položena otázka, jak užitečné či důležité shledávají lidé zapojení mužů do politiky. Odpovědi na tuto otázku by přitom v porovnání s odpověďmi na to, jak užitečné či důležité shledávají lidé zapojení žen do politiky, přinesly nepochybně zajímavé výzkumné výsledky.

31 34 % dotázaných (21 % mužů a 47 % žen) se domnívá, že pokud by došlo k většímu zapojení žen do politiky, politika by se změnila k lepšímu, 45 % se domnívá, že by se politika nijak neproměnila, 5,1 % zastává názor, že by se politika změnila k horšímu, a kolem 15,6 % dotázaných nedovedlo zhodnotit, jak by se politika proměnila. Konkrétní důvody, proč by se situace po zapojení žen zlepšila nebo zhoršila, pak představují odpovědi na otevřené otázky.

32 Tato zjištění je třeba interpretovat s ohledem na to, že na otevřenou otázku týkající se negativ, která by s sebou přinesla vyšší zastoupení žen v politice, odpovědělo jen 54 respondentů/ek (ve 49 případech to byli muži).

33 Všechny závislosti průměrných faktorových skóre byly testovány T-testy nebo ANOVou na hladině významnosti 5 %.

34 Nevolili tedy z nabídnutého seznamu omezené množství těch výroků, ke kterým se nejvíce kloní. Skutečnost, že je v předkládaném seznamu vyšší počet negativně laděných vyjádření vůči kvótám, tedy neměla zásadní metodologické dopady v tom smyslu, že by respondenty/ky vedla k automatickému negativnímu hodnocení kvót.

JAK SE ŽIJE ŽENÁM V ČESKÉ POLITICE ANEB O ČEM VYPOVÍDAJÍ ROZHOVORY S ČESKÝMI POLITIČKAMI

Marie Čermáková

Úvodem

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, podíl žen v české vrcholové politice stagnuje, nebo dokonce klesá. Tento dlouhodobý trend poukazuje na nedostatky polistopadového vývoje české společnosti na cestě k demokracii a vyvolává obavy, že česká společnost má tendenci k dlouhodobému konzervování nerovností v zastoupení žen a mužů v politice. Souvisí to s celkovým společenským statutem žen v ČR, který, pokud jej chceme souhrnně vyjádřit dle indexu genderové rovnosti, značně zaostává za průměrem EU. Přitom podle výzkumů existují v ČR tři významné strukturální souvislosti, které by měly participaci žen v politice příznivě zvyšovat. Je zřejmě českou anomálií, že ani mimořádně dobrý přístup žen ke vzdělání, mimořádně vysoký podíl žen na pracovním trhu a stávající politicko-kulturní aspekty v našem sociálním prostředí nemají předpokládaný efekt (Rakušanová 2005).

Cílem této kapitoly je zprostředkovat bližší pohled do života českých političek prostřednictvím analýzy rozhovorů s těmi, kterým se podařilo bariéry a mechanismy exkluze žen v politice překonat. Rozhovory jsme uskutečnily v roce 2015. Zaměřily jsme se na političky, které v současné pomyslné politické struktuře zaujímají ty nejvyšší nebo klíčové pozice. Zajímaly nás především ty političky, které se do těchto vysokých politických struktur dostaly teprve nedávno. Vzorek

naší studie tvořilo 20 političek ze všech politických stran zastoupených v Parlamentu.³⁵ Rozhovory nám poskytly političky z různých pólů politického spektra, které působí či působily na pozicích poslankyň, senátorek, europoslankyň či ministryň. Některé z nich zastávají či zastávaly klíčové pozice i v rámci politických stran, krajské a komunální politiky nebo neziskového sektoru. Rozhovory byly pořizeny metodou hloubkového rozhovoru s výraznými narativně-biografickými prvky.

Životní příběhy političek v našem vzorku odhalují složitost vzájemného prolínání soukromého i veřejného života a zachycují jejich důležité životní i politické zlomy a úspěchy. Témata, která jsme v rozhovorech otevřely, byla strukturována do čtyř volných okruhů: 1) etapa života před vstupem do politiky – vlivy rodinného zázemí, studia a pracovních zkušeností; 2) motivace k veřejné a politické angažovanosti – vstup do politiky, politické starty a restarty, průběh politické dráhy; 3) prolínání rodinného a soukromého života s politickou drahou; 4) politická praxe a názor na evropské politiky rovnosti a otázku prosazování ženských zájmů v politice. V následujícím textu pak vybíráme styčné momenty vyprávění političek, které charakterizují postavení žen v české politice, bariéry, na které ve své práci narážejí, a důležité momenty utváření jejich politických kariér. Přestože naše sonda nemá ambici a z povahy kvalitativního výzkumu ani nemůže být reprezentativní, umožnila prezentaci ženských hlasů v politice a bližší pohled do života českých političek, které díky své otevřenosti umožnily zviditelnit málo známé aspekty české politické praxe.

O rodinném zázemí českých političek

Rodinné zázemí je uváděno jako bezesporu významný kontext utváření životní dráhy a směřování žen k politické kariéře. Zde vstupuje do hry dobový situační faktor: jinak se k rodinnému zázemí vztahují političky s politickou drahou startující na počátku polistopadového období a jinak ty ostatní. Žádná z političek v našem vzorku se nenarodila v rodině profesionálního politika, žádná nepatří k dynastiím politické moci, i když politické inspirace v širších rodinných a přátelských okruzích některé z nich v rozhovoru zmiňovaly. V čem tedy spočívá síla rodinného vlivu a proč řada z nich pokládá vliv původní rodiny za klíčový pro svou politickou dráhu i politickou orientaci?

V polistopadovém, silně výbušném politickém období, došlo u dvou političek k prolnutí politického startu matky a dcery, přičemž obě jsou politicky úspěšné a mohou se spolehnout na rodinnou i vzájemnou podporu. U političek, které do politiky vstupovaly později, jsme se s něčím takovým nesetkaly. Tuto jedinečnost můžeme tedy patrně přiřknout otevřeným možnostem politické participace

období po roce 1989, které zvýšilo šance uspět v politice více generacím zároveň, v tomto případě dokonce v ženské linii. Političky působící napříč politickým spektrem, které začínaly studovat vysokou školu před rokem 1989, často uváděly, že „nepocházely z toho správného rodinného prostředí“ (R11), čímž hodnotily politickou orientaci své rodiny jako neslučitelnou s tehdejšími režimem.

Naše rozhovory zachytily detailněji také další stěžejní fázi politické kariéry, a to dobu, kdy politička založí rodinu (nebo vstoupí do vysoké politiky se závislými dětmi). V tomto období je pak „rodinné zázemí“ pochopitelně chápáno šířeji, obvykle jsou zmiňováni manžel, rodiče političky či rodiče manžela. Nejčastěji respondentky mluví o kombinaci „babička–manžel“ (v tomto pořadí), ale velmi často zmiňují podporu celé rodiny, která pomáhá s péčí o děti. Nejčastější výrok političek k tomuto tématu zněl: „Bez podpory rodiny by to nešlo.“ Je-li v rodině více dětí, podpora rodinného zázemí se zvyšuje. Potřeba podpory původní rodiny se také mění vzhledem k věku dětí nebo vzhledem k tomu, že politička zastává další významný, časově náročný, politický post:

„Nejtěžší je to teď, ve věku, kdy je dcerám skoro devět a třináct let, protože někdy opravdu nebývám doma a nejsem tolik s nimi. Naštěstí nad námi bydlí moje matka, která už je v důchodu; je to ona, kdo drží ve školním roce tu hlavní zátěž a dohlíží na to, jak se dcery učí. Takže teď se o ně stará především babička a manžel.“ (R4)

Celkově lze shrnout, že političky pokládají původní rodinu za klíčovou instituci pro podporu a rozvoj individuálních schopností a pro orientaci na studium. Velmi často také oceňují vliv rodinného prostředí na výchovu k samostatnosti, finanční soběstačnosti, na znalost cizího kulturního prostředí či jazyků. Vzorem pro ně často bývají rodiče. Rodinné zázemí původní rodiny tak sehrává v životech političek významný vliv po celou politickou dráhu. Pokud mají političky rodiny a děti, pomoc širší rodiny do velké míry podmiňuje možnost jejich participace v politice.

Studium – otevřená brána k politické praxi?

Všechny političky v našem vzorku byly vysokoškolačky, řada z nich absolvovala postgraduální studium nebo MBA a podobné vzdělávací programy. Studium, a zejména volba konkrétní vysoké školy a oboru, má silný vliv nejen na životní dráhu političek, ale i na rozhodování a volbu politické kariéry. Přesto neexistuje jednotný ani převažující model studia, který by dominoval či usnadňoval politic-

kou kariéru. Období vysokoškolského studia, včetně směřování k pracovní a politické dráze, je však těžištěm vyprávění každé političky, přičemž toto období a jeho formování je silně individuálně podmíněno. Političky, které studovaly před listopadem 89, se vesměs shodují na obtížnosti volby studia, na nutnosti zvažování neprostupných bariér na některé vysoké školy humanitního či sociálního zaměření, na politické podmíněnosti přijetí na vysokou školu, na častou neslučitelnost osobních zájmů a nadání s možností uplatnění – tedy na jevech, které omezily a odklonily jejich plánovanou či vysněnou životní dráhu. Některé zmiňovaly, že dokonce už i výběr střední školy před rokem 1989 determinoval vstup na vysokou školu:

„Za minulého režimu to ovšem nešlo. Když jste vystudovala zdravotní školu, musela jste být sestrou a medicína byla pro vás nedostupná.“ (R9)

Političky mnohdy zmiňovaly „rodinnou generační zátěž“, kdy bylo studium na vysoké škole znemožněno několika generacím v rámci jedné rodiny:

„[...] můj děda byl režimem perzekuován, takže moje možnosti výběru vysoké školy byly velmi omezeny.“ (R10)

Diametrálně rozdílně se vyjadřují ke studiu a jeho iniciační roli pro politickou kariéru političky, které studovaly po roce 1989 (a to i tehdy, když své studium dokončovaly na počátku devadesátých let). Do vysokoškolského studia političek po roce 1989 pronikají nové obory (jako politologie, management, charitativní a sociální práce, studium práv s různým zaměřením), které jsou využitelné v politické praxi. Řada z nich také absolvovala různé krátkodobé i dlouhodobé studijní pobyty a stáže na evropských i mimoevropských univerzitách. Přístupnost a také rozšíření studijních možností v druhé polovině porevolučního období umožnily u řady mladších političek také kvalifikační růst a prohloubení znalostí:

„[...] moje disertační práce se týkala zdravotnictví [...] mě to bavilo. Zároveň mi to umožnilo podívat se na danou problematiku i z jiného úhlu, včetně historického, a ujasnit si, proč určité věci vznikly a kam směřují.“ (R13)

Některé političky i později, v průběhu politické kariéry, studují MBA nebo další vysokoškolské obory, motivovány potřebou vlastního vzdělanostního růstu. Podle Petry Rakušánová a Lenky Václavíkové Helšusové (2008) je pro ženy v politice právě hledisko kvalifikace zcela klíčové. Jak uvádějí na základě analýzy rozhovorů s političkami, které již z politiky odešly: „[...] ženy v politice řeší, o co

opřít svou pozici v boji s ostatními účastníky politického prostoru. Zatímco muži z ženského pohledu často využívají prostých silových prvků a sociálních kontaktů, ženy většinou zdůrazňují svou odbornost v dané oblasti. Jejich původní profese, vzdělání, zkušenosti jsou pro ně důležitým zdrojem důvěry sama v sebe.“ (Rakušanová a Václavíková Helšusová 2008: 21).

To ilustruje např. i následující citace z jednoho z rozhovorů:

„[...] zkušenosti z postgraduálního studia vedly k tomu, že jsem byla schopná dívat se na věci nikoli z běžných úhlů, ale inovativním způsobem“ (R12)

Mimořádný důraz, který kladou političky na své vzdělání a jeho význam pro politickou praxi, podporuje zjištění, že ženy ve společnosti překonávají genderové nerovnosti úsilím o dosažení co nejvyšší možné vzdělanostní úrovně (Stromquist 1990).

Političky ve významných volených i exekutivních funkcích se sice často opírají o své vzdělání a znalosti, ale některé si jsou také vědomy toho, že váha znalostí v politické praxi jde ruku v ruce s vysokou mírou osobního sebevědomí:

„[...] jsem už zralá žena a profesorka k tomu, možná si lidé podvědomě dávají pozor. Taky si dovedu zachovat odstup, vynutit si určitou úctu a respekt“ (R14)

„Časem přijdete na to, že žádný [vzdělanostní] hendikep nemáte, že přezírávé postoje mužů vůči ženám v politice dalšími kompetencemi či znalostmi nezložíte. Svou pozici v politice si každá žena musí vydobýt, a to nekompromisně.“ (R8)

Pracovní dráhy a vstup do politiky

Chceme-li zachytit klíčové momenty nástupu do prvního zaměstnání a startu pracovní dráhy až k momentu prvních politických aspirací a reálného vstupu do politiky, musíme vždy respektovat osobní příběh političky, vyhodnotit dobové souvislosti a okolnosti a vzít v úvahu roli silné osobnosti, jakou špičková politička jistě je. Pracovní kariéry, které předcházely vstupům do politiky, případně dočasná kombinace pracovní a politické dráhy a další odlišnosti, které jsme identifikovaly u političek v našem vzorku, byly velmi různorodé. Určitou souvislost lze nicméně najít mezi typem pracovní dráhy a časovým obdobím vstupu do politiky. Například zkušenost s podnikáním mají zejména političky, které začínaly pracovní dráhu v letech krátce po roce 89. Dnes toto rozhodování o přechodu z úspěšného podnikání do politiky hodnotí jako složité:

„[...] rozhodování bylo opravdu složité. Jít do nejistého podnikání, nebo mít pracovní jistotu? Nakonec jsem se rozhodla pro podnikání“ (R11)

„[...] v roce 1993 jsem založila českou pobočku německého právníckého nakladatelství C. H. Beck, jehož jsem se stala ředitelkou i šéfredaktorkou. Na začátku jsem to byla pouze já a moje sekretářka, ale když jsem dobrovolně sama odcházela v roce 2011 a předávala nakladatelství svému nástupci, zaměstnávala jsem již 53 kolegyně a kolegů.“ (R14)

Politický start se také často odehrával formou propojení výkonu profese s dráhou komunální političky. Tento model startu politické kariéry přitom uváděla řada političek. Jejich pracovní nasazení v té době, o němž v rozhovorech hovořily, je přitom obdivuhodné:

„V komunálních volbách jsem byla zvolena a stala jsem se místostarostkou. Nicméně nadále jsem pracovala i v nemocnici, byla to kombinace práce a politiky na dva úvazky.“ (R8)

Důležitou roli pro vstup některých žen do politiky sehrálo také jejich angažmá v neziskovém sektoru. Nejen že v něm řada budoucích političek z celého politického spektra našla naplnění svých pracovních aspirací, ale u některých z nich odstartovala zkušenost s prací v neziskovém sektoru cestu do vysoké politiky:

„[...] pochopila jsem, jak mnoho se toho v neziskovce může udělat [...]. Myslím, že pro mě byla důležitá možnost seznámit se s různými lidmi, víc je poznat. [...] Protože součástí naší rétoriky bylo i heslo ‚víc žen do politiky‘, říkala jsem si: ‚Tak je tedy potřeba to realizovat.“ (R4)

Práce v neziskovém sektoru umožnila ženám profesní a znalostní růst. Pokud jsou ženy úspěšné, jejich práce v neziskové organizaci rychle přitahuje média a dochází ke společenskému uznání, které lze zhodnotit v politické praxi. Zkušenost s prací v neziskovém sektoru má přitom i jasné politické implikace, protože neziskový sektor je u nás zcela závislý na podpoře státu a státní dotace jsou citlivým tématem společenských i politických debat. Hluboká znalost témat, potřeb či financování neziskového sektoru v sobě nese velký potenciál pro uplatnění v politice na jejich různých úrovních.

Odlišný vývoj pracovní dráhy před nástupem do politiky pak nacházíme u mladých političek v poslední dekádě polistopadového období. Častým rysem

pracovní dráhy mnohých z nich byl poměrně rychlý kariérní vzestup a úspěch ve státní správě:

„[...] já jsem vždycky ve dvouročních cyklech postupovala výš [...] během 8 let jsem vykonávala různé funkce od referentky, vedoucí oddělení, zástupkyně ředitele až po ředitelku odboru, nyní jsem na pozici politické náměstkyně.“ (R13)

„Měla jsem příležitost věnovat se nejrůznějším oblastem, které si lze představit – od toho, jak lidé vnímají spravedlnost nastavení důchodů, přes otázku práva na vzdělání dětí až například po problém funkčnosti stavebních úřadů. Díky tomu jsem mohla právo vnímat jako nástroj uspořádání věcí napříč všemi možnými společenskými vztahy. To je věc, která mě hodně obohatila nejen profesně, ale i lidsky. Moje další profesní dráha se proto začala přibližovat k tomu, abych měla možnost ovlivnit nastavení jednotlivých řídicích struktur státu nebo legislativu.“ (R12)

Pracovní kariéry těchto dvou političek (a zdaleka nejenom jejich) tedy zaznamenaly růst, se kterým se setkáváme málokdy, zvláště u žen.

Politické starty a restarty

Mnoho političek dnes začíná svou politickou dráhu v komunální politice – kandidují do zastupitelstev obcí nebo měst, angažují se řadu let v práci místních organizací různých politických stran. Jen málokdy se však dostanou na kandidátky do voleb do Poslanecké sněmovny, případně Senátu. Političkám v našem souboru se to podařilo – některé z nich mají za sebou stranické sestavování kandidátek, první nebo opakovaný úspěch ve volbách anebo nominace na stranické či vládní funkce. Mnohé z političek uvádějí, že byly k nominaci na kandidátku přemlouvány (a to dokonce i v případě nominace na nevolitelné pozici). S tímto jevem se přitom s menší či větší obměnou setkáváme téměř u všech, zejména pak u političek startujících do velké politiky v devadesátých letech, které často opakovaně kandidovaly na nevolitelných pozicích kandidátek. Svou kandidaturu do nejvyšších politických funkcí obvykle opakovaně dlouhodobě zvažují. Často je zřejmé, že vedení strany o jejich kandidatury stálo, ale přesto jejich vyprávění často působí dojmem, jako by se domnívaly, že říct si či usilovat o kandidátku na volitelném místě by bylo pro ženu nevhodné. Výsledkem, alespoň u námi zkoumaného souboru političek, je většinou překvapivá úspěšnost.

Určitou „dobovou anomálií“ je v tomto směru hnutí ANO 2011, které podle

výpovědí političek z tohoto hnutí cíleně oslovovalo ženy:

„[...] při sestavování kandidátky jsem se snažila vytipovat úspěšné ženy, které do toho chtěly jít, a na prvních třech místech na kandidátce byli ženy i muži. Fungovalo to, máme nejvíce žen. Při sestavování kandidátek v některých krajích neměli ani jednu ženu, tak to jsem hned řekla, že takhle to nejde. A najednou to šlo a některé ženy na kandidátce byly.“ (R10)

„Začali jsme pracovat a najednou (asi po roce mé činnosti v ANO) padla vláda, rozpustila se Sněmovna a byly vypsané předčasné volby. Sestavovala se kandidátka a já souhlasila, že budu kandidovat. Nejdříve na nevolitelném 5. místě, pak mne oslovili, jestli bych nechtěla postoupit na místo třetí. Důvodem bylo to, že jsem žena a že na prvních čtyřech pozicích byli muži, což nebylo přijatelné. V předvolební době jsem pracovala na kampaních opravdu hodně. Najednou mi začali volat novináři, že jsem v Parlamentu.“ (R9)

Ani tato skutečnost však nevedla k tomu, že by za tuto stranu byl v Parlamentu zvolen vyšší podíl žen než v případě ostatních parlamentních stran. Političky tohoto politického seskupení získaly v Poslanecké sněmovně jen 10 mandátů (21,3 %), více získaly političky KSČM, které obsadily 11 mandátů (33,3 %). Současná vládní koalice (ČSSD, ANO, KDU-ČSL) má tak v Poslanecké sněmovně 16 žen, což je fakticky 8 % z celkového počtu členů Sněmovny, z celkového počtu poslankyň pak 41 %. Opozice v Poslanecké sněmovně získala pro poslankyně celkem 23 mandátů (59 %).

Aniž bychom chtěly podceňovat složitost rozhodování o vstupu na kandidátku, z analýzy rozhovorů vyplývá, že české ženy usilující o vstup do politiky, zejména při prvním, iniciačním startu do velké politiky (PS, Senát, Evropský parlament), obvykle váhají, což může mít negativní dopady na jejich politickou dráhu. Nejen že se o volitelnou pozici na kandidátce často ostýchají požádat, neumějí si o ni říct, natož o ni bojovat, ale často o svém úspěchu ve volbách mluví jako o něčem překvapivém a neočekávaném:

„[...] kandidatura mi byla nabídnuta, tu jsem sice dlouze zvažovala, ale nakonec jsem souhlasila [...] pochopitelně jsem si mezitím zjišťovala, jaká je pravděpodobnost, že se vůbec ANO dostane do Parlamentu [...] všichni mí známí tipovali, že se tam nedostanou [...] pak si jako silný zážitek vybavuji, jak stojím před tabulí průběžných volebních výsledků, a když se to přehouplo přes deset procent, jak jsem začala mít strach [...] A když výsledky stoupaly k osmnácti procentům, uvědomila jsem si, že na tak vysokou politiku nejsem vůbec připravená.“ (R14)

Existují však také jiné okolnosti, které komplikují rozhodnutí o vstupu do velké politiky. Je potřeba zdůraznit, že politika je také osobní přesvědčení, se kterým se okolí nemusí identifikovat, a jeho reakce, zvláště pokud jde o ženu, mohou být velice kruté:

„Roli hraje i to, že spojení s naší stranou může pořád ještě znamenat, že přijdete o práci, že vás budou ostrakizovat ve společnosti, že vám budou dělat problémy. Abyste mohla kandidovat za naši politickou stranu nebo pro ni pracovat, musíte mít určitou dávku odvahy. Nebylo to jednoduché. Do té doby, než jsem kývla na nabídku participovat ve volbách do Sněmovny, jsem neměla žádný problém, ale od chvíle, kdy se před volbami objevily po městě moje plakáty s nápisem KSČM, to začalo být hodně složité. Všechny plakáty byly potřhané, pomalované, počmárané, vulgární.“ (R1)

Celkově lze uzavřít, že politické starty se nijak významně neliší podle politické příslušnosti k jednotlivým politickým stranám. Příběhy političek ukazují, že velmi záleží na situaci ve straně a její úspěšnosti ve volbách. Naše zjištění naznačují, že se významně liší starty političek u politických stran, které vstupují jako nová politická uskupení do vysoké, ale i do komunální politiky v posledním volebním období, a u etablovaných politických stran. Rozdíly jsou nejenom v rychlém přímém vstupu do vysoké politiky rovnou z pracovní pozice, bez jakýchkoli osobních zkušeností se stranickou politikou, ale také velmi často mimořádná prestiž, osobní kredit a mediální známost z období před vstupem do politiky vycházející z předchozí dlouhodobé pracovní kariéry. Volební úspěch nových političek tedy z velké části vyplýval z faktu, že vstoupily do politiky nikoli sice na půdě etablované politické strany, ale jako etablované, veřejně známé osobnosti.

O kombinaci politiky a rodiny

Politická angažovanost, a zejména průnik do vysokých pater politiky, bývá považována za neslučitelnou s rodinným životem, zejména pak s rolí matky a manželky. Tato představa je generačně sdílena, v různých etapách poststátního politického vývoje obměňována a využívána v politickém boji jednotlivých stran, a mnohdy je i zneužívána proti kandidujícím ženám. Životní dráhy političek v naší studii však toto přesvědčení většinou vyvracejí. Často mají rodiny, mají děti, a to i velmi malé. Mnohé z nich řešily v průběhu životních etap těžké vztahové a rodinné problémy. Všechny nicméně uváděly, že podpora rodiny a přátel je pro náročnou práci ve vysoké politice, která je spojena

s nutností delších pobytů mimo domov, klíčová a nezbytná:

„Považuji za svůj největší úspěch v politice to, že se mi nerozpadla rodina a manželství. [...] Nepochybně se to všechno zvládnout nedalo. Já jsem ale měla výbornou babičku ze strany manžela, která se hodně starala, a musel se hodně starat i manžel. [...] Nicméně pomáhali všichni – manžel, babičky, dědeček, můj bratr, přátelé. [...] Pro mne bylo důležité, že jsem si uvědomila, že když budu intenzivně pracovat, ponese to obrovská rizika pro soudržnost mé rodiny. Věděla jsem, kde jsou hranice, a byla jsem rozhodnuta, že ve chvíli, kdy by se to jakkoli negativně odráželo na mé rodině, půjdu z politiky.“ (R6)

Zkušenost této političky vyjadřuje všechna možná rizika kombinace politiky a rodiny, ale současně její životní dráha potvrzuje, že to zvládla – pozice ženy v politice je, a zřejmě ještě dlouho bude, jiná než pozice muže. Pro ženu je vstup do exponované politické pozice spojen s podmínkou, že emočně, organizačně a vztahově zvládne své soukromí a rodinu – musí být fyzicky i psychicky natolik silná a sebevědomá, aby kombinací politiky a rodiny dokázala umocnit svůj potenciál úspěšné političky.

Političky byly nuceny vždy kombinovat více činností – na začátku svých životních drah to často bylo studium a práce, postupně pak práce a politika, i po vstupu do politiky to často byla náročná funkce v komunální politice kombinovaná s prací. V současné době musí často zvládat kumulaci funkcí či nejvyšších vládních či evropských postů. Jejich politickou participaci provází veřejná angažovanost, práce pro vlastní stranu, region a neziskové organizace. S těmito činnostmi a aktivitami pak sladují partnerské vztahy, roli matky a živitelky, rodinné role, své vazby a závazky k rodičům a širší rodině. V rozhovorech otevřeně vypovídají o tom, jak je to obtížné. S rodinou počítají v každém svém konání a spoléhají se na její porozumění a podporu.

Každá z nich vnesla do tohoto tématu svůj osobitý přístup a postřehy, z nichž je zřejmé, že neexistuje ideální model sladění rodinných povinností a politických aspirací. Tato diverzifikace přístupů a podmínek se promítá do jejich životních drah a rodinných osudů. Existují také silné představy veřejnosti a okolí, jak se má žena s dětmi v politice pohybovat:

„Dobré rodinné zázemí si můžete vybudovat, ale musíte zapomenout na tradiční představy o rodině a přistupovat k tomu tak, že tradiční zvyklosti a představy na vás nebudou sedět. Má to však podmínky: rozhodnutí nesmí být jen vaše individuální, musíte ho udělat s partnerem a rodinou a ti si musí být vědomi toho, do čeho s vámi jdou.“ (R8)

„Když byla první dcera ještě mimino, nosila jsem ji s sebou na spoustu schůzí. [...] Když jsem pracovala tady na ministerstvu, první dítě mělo chuťvu a já jsem tehdy kombinovala dva dny v jeslích se třemi dny s chuťvou. Myslím si, že spouště lidí ve straně vadilo, že jsem byla na stranických akcích s dítětem, ovšem nikdo se neodvážil mi to říct.“ (R4)

Přestože se političky v našem souboru pohybují názorově po celém spektru od konzervativního modelu matky se šesti dětmi až k modelu, kdy o děti pečuje muž, případně jde o bezdětné nebo rozvedené ženy, řeší stále stejné dilema konfliktu rolí, narážejí na stejné stereotypy a genderové nerovnosti jako jejich předchůdkyně v devadesátých letech.

Jejich přístupy k řešení přitom nejsou výrazně odlišné od přístupů, které uplatňují současné vysokoškolačky a profesně orientované ženy v české společnosti (Křížková et al. 2011).

Jen velmi opatrně diskutují o tom, zda parametry současné politické angažovanosti, totiž předpoklad, že člověk tráví v práci dvacet čtyři hodin, nejsou nastaveny úplně špatně – vždyť preferují mladé, bezdětné a na partnerský život rezignující muže i ženy:

„Nevěřím, když někdo říká, že dokonale zvládá rodinu a současně i politický život. Já sama nemám pocit, že to zvládám. Pořád mám výčitky na jedné straně i na druhé straně a myslím si, že se toho pocitu, že něco nemůžu dělat precizně na obou dvou stranách, asi nikdy nezbavím. Snažím se dceři co nejvíc věnovat večer a o víkend, ale nemám odvahu říct, že skvěle zvládám oboje. Na druhou stranu jsem ale díky dítěti získala ten správný nadhled. Myslím si, že není úplně dobře, když člověk tráví čtyřicet hodin v práci a když má taková očekávání i od ostatních.“ (R13)

Zcela nový akcent do diskurzu o kombinaci politiky a rodiny vnesly političky, které do vysoké politiky vstoupily v době dospělosti svých dětí:

„[...] rodina je důležitější než práce. Když se podíváte na politickou scénu, tak sem lidé přicházejí a odcházejí. Pro mě byla kariéra těch osmnáct let doma s dětmi. V politické praxi vytváříte zákony, které se mohou mrknutím oka změnit. I když vám výchova dětí přijde jednotvárná, když děti dospějí a vy vidíte, že jste je zvládla do života dobře připravit, je to hodnota. Když jsem začala být politicky aktivní, mému nejmladšímu dítěti bylo devět let, takže už nepotřeboval intenzivní péči. Navíc s námi pořád bydlely starší děti, které doma velmi pomáhají.“ (R15)

„Když vstoupí do politiky žena s malými dětmi, musí se smířit s tím, že žije jiný život, než jaký by žila mimo politiku. A pokud převezme péči o dítě a rodinu muž, pro oba to bude jediné dobré, ale tento model u nás není častý. Samozřejmě má každá žena jiný život, některá je doma tři roky a je šťastná, že to mohla zažít. Jiná začne podnikat nebo kariérně růst, pak má dítě, doma je jen pár týdnů, vrací se do práce a je také šťastná. Podle mě je to jen o podmínkách, které společnost ženám dává, žena by měla mít možnost zvolit si takovou variantu, která jí bude vyhovovat. Politické prostředí je v tomto trochu jiné. Práce politika je podle mě služba lidem, není to byznys. Byznys zabezpečí rodinu, ale politika je služba. A mohla bych sloužit lidem dobře, kdybych věděla, že mám doma řvoucí dítě s cizí chůvou?“ (R17)

Současné mladé političky vtahují do péče o děti otce více, než vůbec kdy bývalo v české politice zvykem, a častěji uvádějí vliv, který má na výchovu dětí jejich vysoká pracovní zátěž:

„Manžel je na rodičovské dovolené. V případě obou rodičovských jsme se s manželem prostřídali. Musím říct, že je to velmi, velmi náročné. Pokud někdo tvrdí, že to je úplně v pohodě, tak... nechci říct, že nemá pravdu, ale skoro bych ho podezřívala, že vědomě lže.“ (R12)

„... mého syna to naučilo samostatnosti a je zvyklý starat se sám o sebe. Dnes už dva roky žiji s partnerem, který mne i moji práci velmi podporuje a to je skvělé. I předtím jsem měla partnerské vztahy, ale někteří muži nesnesou, když je vedle nich úspěšná žena, a ještě když je úspěšnější než oni.“ (R10)

A je tu ještě jedna dimenze, v níž političky potřebují podporu a porozumění rodiny pro svou politickou dráhu. Čím více postupují v politické kariéře či dosahují vyšších politických funkcí, tím častěji se setkávají s potřebou podpory rodiny v těžkých situacích mediálních štvanic a pomluv.

„Čím delší dobu jsem v politice, tím víc si uvědomuju, že do politiky nejdete pouze vy sama, ale jdete tam s celou svojí rodinou, jdete tam se svým manželem a málokdo to skousne. Já jsem si to sama užila v mediální kauze, která se rozpoutala hned po sjezdu. V sobotu byl sjezd, kde jsem získala nominaci, a hned v pondělí jsem se v novinách dozvěděla, jak jsem se, dostala' k lukrativním pozemkům. Vezměte si, že do té kauzy byla zavlčena i moje rodina. Kdo pak půjde do politiky? Člověk sterilní, který se celý život věnuje jenom politice? Jak to pak asi dopadne? Málokdo má sílu bránit se prostřednictvím soudu, vyjádření v médiích či žádat o tiskovou odpověď. Politika je každopádně náročná pro celou rodinu!“ (R13)

Máme-li shrnout individuální zkušenosti političek v našem souboru, narazíme na nemožnost porovnávání způsobů a modelů kombinace rodiny a politiky. Je zřejmé, že je mnoho možností, jak pozici exponované političky skloubit s rodinou. Ideální model neexistuje, společenské podmínky se sice proměňují, ale genderové stereotypy zůstávají. Politická, názorová, postojová či věková diverzita je u tak heterogenního souboru žen v politice velice silná, takže se na postojích k rodině nemusí nutně shodnout ani dvě političky z téže politické strany.

Jak političky zvládají časovou i pracovní zátěž?

Práce političek je velice náročná z hlediska časového, pracovní doba není nijak vymezena a účast a výkon jsou požadovány prakticky neustále bez ohledu na denní dobu nebo skutečnost, že je víkend. Velkou zátěží je většinou také velká míra geografické mobility, která je s politickou prací spojena, zvláště pak u poslankyň Evropského parlamentu, ale také u všech političek, které žijí mimo Prahu.

Z jejich vyprávění vyplývá, že se v jejich pracovním životě kumulují celá řada aktivit – není to jenom zátěž plynoucí z poslanecké funkce, jde také o aktivní účast ve stranické i komunální politice, práci v zastupitelstvech, práci a účast ve výborech a komisích, práci pro neziskové organizace a další činnosti. U europoslankyň k tomu přistupuje ještě mimořádná zátěž vyplývající z faktu, že penzum práce je v tomto prostředí obrovské. Političky odvádějí množství politické a časově náročné práce také ve volebních kampaních. S každou další funkcí se jim pracovní zátěž zvyšuje, a proto také s přijetím další funkce často váhají.

Celkově hodnotí možnosti zvládnutí své pracovní zátěže v kombinaci se soukromým a rodinným životem političky obvykle tak, že „zvládnout se to dá“. Předpokladem jsou podle nich ale organizační a komunikační schopnosti. Často také poukazují na nutnost dělby práce v rodině a podpory partnera a širší rodiny. Zejména ženy ve vysokých pozicích často uvádějí vysoké pracovní nasazení jako „návyk“ či svůj „osobnostní povahový rys“.

Některé političky přitom vyjadřovaly názor, že část veřejnosti ženy ve vysokých funkcích ostražitě sleduje. Zaměřuje se na to, jak svoji pracovní roli zvládají a zda při tom „zvládnutí“ nešlídí rodinu, což ženy reflektují jako velké politické minus, které se jim může ve volbách vymstít:

„[...] podle mého soudu lze konstatovat, že pokud je na nějaké vysoké státní pozici žena, část lidí sleduje, jestli chyby, které bezpochyby dělá každý, nesouvisí právě s tím, že se jedná o ženu“ (R12)

Mužské koalice a sítě

Ženy vstupující do politiky si musí být nutně vědomy toho, že vcházejí na půdu, kde budou menšinou. Otázka zní, jak velkou menšinou, zda se jejich podíl bude blížit zastoupení zhruba kolem 40 %, nebo budou v uskupení politických sítí, koalic, ale i výborů, klubů či delegací, kde podíl žen klesá i pod 10 % či jsou dokonce osamělou výjimkou v „pánském klubu“. Rekapitulace současného stavu zastoupení žen ve vrcholové politice dokládá, že podíl žen ve vrcholových zastupitelských orgánech (PS, Senát, Vláda ČR) kolísá maximálně kolem jedné pětiny. Navíc je tento deficit žen v průniku do vrcholové politiky průvodním jevem celého polistopadového politického vývoje. To má vliv na sílu a rozsah současných mužských koalic a sítí, které jsou utvářeny dlouhodobě a potvrzovány nejen politicky, ale i hodnotově, názorově a situačně. V politice pak navíc i symbolicky – nepřehlédnutelnou symbolikou mužských stereotypů, závazků, způsobů jednání a chování.

Muži mezi sebe v neoficiálních sítích a koalicích ženy obvykle nepustí, fakticky ovšem tato uskupení neexistují – demokratická pravidla pro ně neplatí, není možné je nijak kontrolovat (Vodrážka et al. 1996, Rakušanová 2006a, Václavíková Helšusová 2006). Ženy takové koalice či sítě na bázi pohlaví většinou nevytvářejí. Ženská uskupení mají s naprostou převahou podobu veřejnou, ať se již jedná o sdružení, neziskové organizace, uskupení žen v politické straně či mateřská centra. Závažný problém v demokratických orgánech výkonné moci reálně vzniká tehdy, když rozhodování probíhá v „mužských kuloárech a klubech“ a fakticky pak ostatní, kteří nejsou „zahrnuti“ (a nejsou to vždy jen ženy), vylučuje z participace na rozhodování, a tedy je nepřímo diskriminuje (srov. též Rossi 1983).

Političky v našem souboru identifikovaly tento jev jako zcela reálný a v české politické praxi běžný. O zkušenostech s fungováním a politickou mocí mužských sítí hovořila v našich rozhovorech skoro každá:

„Jsou muži, kteří vítají, že jsou ženy v politice, s těmi se velmi dobře spolupracuje. Tito muži již přišli na to, že jde o jistou formu obohacení, právě díky jinému pohledu na věc. Ale stále existuje i skupina mužů, která uvažuje v zažitých modelech, pro ně je vnímání žen jako rovnocenných partnerů složité. S tímto jednáním jsem se setkala na začátku, kdy jsem v zastupitelstvu potkala pár mužů, pro které jsem byla tvrdý oříšek. Jsem žena, a navíc s pevnými názory, takže nevěděli, jak se mnou jednat.“ (R18)

Na tento problém upozornila také politička, která na základě své zkušenosti srovnala zavedené poměry z hlediska političek v ČR a v Evropském parlamentu:

„[...] ten rozdíl je velký. V České republice je těžší být ženou v politice. Je to tady stále ještě méně zvykem a převažují muži. V naší Poslanecké sněmovně je necelých 20 % žen, v Bruselu je jich 34 %. [...] Je fakt, že ženy jsou tam na dobré úrovni a že se umí prezentovat. [...] Musím říct, že [mě tam berou] daleko víc rovnoprávně. Nikdo se nepozastavuje nad tím, že jsem žena, člověk se tam nesetká s žádnými nemístnými poznámkami. A už tím, že žen je tam tolik, cítím se dobře, vše je samozřejmé. [...] Zkrátka ženy v Evropském parlamentu hrají najednou úplně stejnou roli jako muži a musím říct, že s nimi ráda spolupracuji.“ (R6)

Řada političek aktivně usiluje o změnu, ovšem jejich zkušenost není vždy pozitivní, protože naráží také na další, související problém, kterým je symbolická devalvace práce žen:

„[...] jak muži hodnotí práci žen, není lichotivé. A tím, že je nás málo, nejsme zapojeny v mužských sítích. O tom se zmínila jedna česká politička: řekla, že s kolegy nechodí na pivo, takže automaticky vypadává ze hry. Žen je málo, a tak si nemohou takový klub udělat. Kvůli tomu poté chybí ženský pohled na věc. [...] ani při prosazování tohoto zákona [o dětských skupinách] se ženy vzájemně nepodpořily. Určitě je to ovlivněno historií, že je žen tak málo, ale ve finále je nepodpoří ani muži. Jak má tedy názor žen zaznít? Jediná možnost je, aby žen bylo v politice víc, pak si je budeme muset vyslechnout.“ (R17)

Většina političek viděla problém v nízkém zastoupení žen v politice, ale velmi často zmiňovaly také pokleslou politickou kulturu, která umožňuje znevažování žen. Platí tedy, že mužské koalice a sítě by nikdy nebyly tak politicky dominantní, kdyby současně nezneužívaly společenských genderových stereotypů k udržení své moci.

Ženská solidarita a podpora

Političky se vyjadřovaly k existenci vzájemné ženské podpory u nás a současně i k vlastní zkušenosti s ní. Většinou velmi zpochybňují její účinnost v politickém kontextu ČR, kde realita „ženské menšiny“ vede ženy v rozhodovacích strukturách pragmaticky k jinému mechanismu podpory než k ženskému síťování. Hypoteticky vzato, ani podpora všech žen celého politického spektra v daném rozhodovacím grémiu by sama o sobě obvykle nestačila na to, aby byl daný návrh prosazen. Politická praxe pak často vede ženy k hledání podpory jak mezi muži, tak mezi ženami, přičemž některé vede k úsilí prostupovat do „mužských koalic“. Jak uvádí jedna z oslovených političek:

„Jinak, pokud jde o nějaké konkrétní téma týkající se žen, myslím si, že podpory nejdřív samozřejmě dosáhneme mezi ženami, ale my ženy umíme chodit i za poslanci-muži a přesvědčovat je, jinak to v Parlamentu nejde.“ (R9)

Politická praxe je někdy obtížně postižitelná realita, protože mnohé se v ní odehrává neveřejně a skrytě. V rozhovorech se nám podařilo identifikovat subtilnější projevy ženské solidarity, které sice nejsou okázale deklarovány, ale mají v politice značnou váhu. Velmi často jsou to situace, kdy žena, politička ve vyšší stranické pozici či politické funkci, svou zkušeností významně a účinně pomohla jiné političce prosadit se. Tuto zkušenost uváděly političky celého politického spektra a velmi si jí cenily. Političky se vzájemně podporují i formou zakládání vnitrostranických ženských uskupení a sdružení. Cílem těchto sítí obvykle bývá nejen přivést do politiky či konkrétní politické strany více žen, ale také zajišťovat neformální mentoring či síťování s jinými ženskými sdruženími u nás a v zahraničí. Některé političky pak přímo poukázaly na význam vzájemné podpory žen, která se odehrává na osobní a neformální úrovni. Jak uvádějí respondentky z našeho vzorku, zlepšuje se podle nich také citlivost žen k využití vlivu, který působení ve vrcholové politice nabízí, k prosazení dalších žen do různých pozic a funkcí.

Politiky rovnosti, kvóty a prosazování ženských zájmů

K tématům týkajícím se prosazování genderové rovnosti zaujímají političky diferencované postoje. Na jedné straně úsilí takových politik kvitují či se samy, například v prostředí Evropského parlamentu, jejich prosazování účastní. Na straně druhé většinou upozorňují na složitost implementace těchto nástrojů, například kvót, do našeho politického systému.

Poukazují často na nutnost dlouhodobého prosazování těchto politik i v zemích, kde se politiky rovnosti staly součástí společenského nastavení a hodnotového rámce i v rodině a práci. Evropské politiky přijímají vstřícněji ty političky, které se v politické praxi dlouhodobě setkávaly se znevýhodňujícím prostředím a které narazily na pomyslné skleněné stropy. Političky s úspěšnou rychlou startovní dráhou působící v nových politických uskupeních oceňují na základě své vlastní osobní zkušenosti tyto strany za to, že podporují odborně i pozičně kompetentní ženy při vstupu do politiky. Z tohoto úhlu pohledu až na několik málo výjimek hodnotí evropské postupy pozitivní diskriminace, například kvóty, jako nevhodné pro podporu žen v politice. O něco málo vstřícnější jsou přitom k přijetí a podpoře kvót či dalších aktivních politik rovnosti političky středu či levice, i když to zdaleka není pravidlem. Pokud však srovnáme naše

rozhovory s dříve provedenými výzkumy političek (Havelková 1996, Vodrážka 1996, Rakušanová 2006a), dospějeme ke zjištění, že určitá změna nastala mezi političkami nové generace zejména v senzitivitě k ženským tématům, otázkám podpory neziskových organizací a ke vztahům mužů a žen v politice.

Více se inspirují přístupy, s nimiž se setkáváme zejména v západní Evropě a ve Skandinávii a které jsou vstřícné k aktivnímu prosazování genderové rovnosti, a to i na úrovni vedoucích a rozhodovacích pozic:

„Sice se nedomnívám, že by kvóty samotné zaručily spravedlivé uspořádání věcí, na druhou stranu se ale ukazuje, že i v jiných zemích, kde byla tato rovnováha v rozhodování vychýlena, se to osvědčilo jako jeden z účinných nástrojů. To znamená, že každý racionálně smýšlející člověk se musí zamyslet: ‚Aha! Známa spousta skvělých mužů, ale také žen, které by tady mohly být. Proč tady nejsou? Co jim v tom brání?‘ Kvóty dokážou do určité míry zachovat rovnost šancí.“ (R12)

ZÁVĚREM

Rozhovory přinesly nebývale otevřené výpovědi týkající se životní reality žen v české politice. Zachycují všechny polistopadové etapy proměn politických struktur české scény a jsou tak nejen živými dokumenty současné politické reprezentace, ale také barevným obrazem ženských politických elit polistopadového období.

Rozhovory ukázaly, že spektrum současných političek v klíčových funkcích je významně diverzifikováno hned v několika důležitých rysech. Životní dráhy žen v politice a jejich postoje silně podmiňují faktory, jako je věk, období vstupu do politiky, délka setrvání v aktivní politice, kumulace funkcí a jejich náročnost, a v neposlední řadě hraje roli také jejich politická a hodnotová orientace. Klíčové je i prostředí stran a hnutí, které vytvářejí političkám zázemí a s nimiž se identifikují nejen politicky, ale také hodnotově a sociálně. Velká diverzita, která panuje mezi ženskými politickými elitami, s sebou patrně přináší kumulaci některých komunikačních bariér a zátěží, které je nutno zdolávat při hledání „strategických partnerek“ k prosazování politik rovnosti žen a mužů. Ženské hlasy v české politice jsou tedy silně individualizované, a tím i oslabené.

Některé političky odmítaly vnímání žen jako skupiny, která má společné zájmy a tíhne k řešení specifických (ženských) témat – i v našem souboru kladly političky silný důraz na vlastní individualitu a svobodnou volbu vlastní politické identity a rozhodování. V některých výpovědích je přítom možné pozorovat vnitřní konflikt, se kterým se ženy ve vrcholové politice musejí vyrovnávat,

pokud chtějí v politice setrvat a dostat svým politickým cílům. Nemohou a nechťejí vnímat politiku jako oblast fungující na mechanismech a principech formovaných dlouhodobě muži. Mnohé z nich se brání tomu, že by v politické praxi popíraly vlastní ženskou identitu, trvají na tom, že na ni pouze prioritně neupozorňují a témata a své zájmy v tomto ohledu řeší tím pádem strategicky lépe a úspěšněji, jelikož používají instrumentů a mechanismů, které jsou současné politice vlastní.

Rozhovory nicméně zpochybňují hned několik předpokladů o ženách v politice, se kterými se můžeme setkat v české společnosti. Zaprvé, životní příběhy političek a běžná praxe kombinace politické práce s rodinným životem vyvrací mýtus o nemožnosti skloubení rodinných rolí, soukromého života a politických funkcí. Rozhovory jednoznačně ukazují, že se tyto oblasti nevyklučují, přestože respondentky nepopírají velkou náročnost takové kombinace. Zadruhé, příběhy političek vyvracejí předsudek o nízkém sebevědomí žen. Nejen jejich výpovědi, ale i vlastní průběh jejich politické dráhy svědčí o silné motivaci prosadit se v politice a dosáhnout vytčených kariérních či politických cílů. Zatřetí, současné političky jsou také předobrazem toho, jak budou vypadat v blízké budoucnosti české ženské politické elity. Tyto političky totiž rozhodně neuvažují v rozmezí jednoho volebního období, ale svou budoucnost v politice vidí optimisticky – snaží se plnit své politické cíle a předsevzetí. V tomto směru jsou pro českou politickou scénu určitou nadějí.

Poznámky

³⁵ Vytipováno a osloveno bylo celkem 24 političek, přičemž rozhovory nakonec poskytlo 20 z nich, což je možné považovat za mimořádný úspěch.

ROZHOVORY S POLITIČKAMI V KLÍČOVÝCH A VRCHOLOVÝCH FUNKCÍCH

Lenka Teska Arnoštová

Pavla Brady

Ivana Cabrnachová

Martina Dlabajová

Jana Fischerová

Miluše Horská

Soňa Marková

Michaela Marksová

Jana Pastuchová

Olga Sehnalová

Michaela Šojdrová

Kateřina Valachová

Helena Válková

Lenka Teska Arnoštová

„Můžete kritizovat ledacos, ale pokud se to nerozhodnete změnit, situace se nezlepší.“

JUDr. Lenka Teska Arnoštová, Ph.D., je legislativní náměstkyní ministra zdravotnictví Svatopluka Němečka. Od března 2015 zastává také funkci místopředsedkyně ČSSD pro vztahy se společenskými organizacemi (MDS, SDŽ, KS, MDA). Současně působí jako odborná asistentka v Ústavu veřejného zdravotnictví a medicínského práva 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Civilním zaměstnáním je advokátka a zabývá se otázkami zdravotnického práva. Vysokoškolské vzdělání získala na Právnické fakultě UK v Praze, kde v roce 2009 také úspěšně obhájila disertační práci. Její profesní dráha začala v roce 1999 na Ministerstvu zdravotnictví ČR, kde pracovala až do roku 2007 nejprve na řadové pozici, později na pozici ředitelky legislativního odboru. Následně mezi lety 2007 a 2008 působila jako ředitelka legislativně-právního odboru v agentuře CzechInvest. Po odchodu z CzechInvestu se věnovala advokacii se zaměřením na zdravotnické právo. V letech 2010–2014 byla zvolena zastupitelkou Hlavního města Prahy, od února 2014 působí jako náměstkyně ministra zdravotnictví ČR. Je vdaná a spolu s manželem, který je také advokát, vychovávají dvouapůlletou dcerku.

Mohla byste na úvod říci něco o sobě? Z jakého kulturního a rodinného prostředí pocházíte a kde jste vyrůstala?

Pocházím z Uherského Hradiště, takže z jižní Moravy, Moravského Slovácka. Většina lidí z této oblasti se věnovala zemědělství a vinařství. Spousta spolužáků odešla studovat do Brna a do Prahy, ale málokdo se vrací zpět. Hlavně ti, co studovali v Praze. Já jsem toho příkladem.

Co se týče rodinného zázemí, mamka se věnuje lékárně, otec právu a sestra je lékařkou. Od malička jsem v rodině slyšela probírat právní a zdravotnické problémy a u mne se to spojilo v jedno. Už řadu let se věnuji zdravotnickému právu.

Když jste volila práva jako vysokou školu, vycházela jste tedy ze své rodinné tradice...

Neměla jsem hned jasnou představu, čemu se chci věnovat, protože právnická fakulta umožňuje jít různými směry. Můžete dělat notáře, soudce, advokáta, můžete se pohybovat i v jiných právních oblastech, v neziskové sféře. Tušila jsem, co obnáší advokacie, věděla jsem, co obnáší soudcovská práce, a chtěla jsem poznat, co to je práce ve státní správě. U ní jsem pak na nějakých osm let zůstala. Potom jsem odešla a zase jsem se vrátila, stále se mi to životem prolíná. Myslím, že jde hlavně o získávání zkušeností.

Všimla jsem si, že máte titul Ph.D., přestože pracujete v aplikované sféře. Co vás motivovalo k tomu si doktorát udělat? Je to přece jen spousta úsilí a práce...

Nastoupila jsem na ministerstvo zdravotnictví na referentskou pozici. Mé nadřazené postupně odcházely buď do důchodu, nebo do jiného oboru, takže jsem v dvouročních cyklech postupovala výš. Kolegové ve mně většinou vidí člověka, který něco chce, pragmaticky za tím jde a je kariéristicky založený. Ale to já vůbec nejsem. Nikdy jsem nebyla tím člověkem, který si řekne: „Já chci dělat politika.“ (směje se) Ráda dělám práci precizně a věnuji jí maximum. A možná kvůli tomu si mě tehdejší paní ředitelka, dnes přednostka ústavu na 1. lékařské fakultě, vybrala jako vedoucí oddělení a zástupkyni ředitelky. Když pak odcházela, chtěla, abych byla její nástupkyní.

A jak jsem se dostala k doktorátu? Když jsem byla na ministerstvu zdravotnictví, řešila jsem spoustu velmi složitých právních otázek. Kolikrát jsem si říkala: „Vždyť to je na doktorskou práci!“ Při své práci na ministerstvu zdravotnictví jsem si tedy nakonec udělala doktorát na právnické fakultě UK v Praze. Moje disertační práce se týkala zdravotnictví, takže to pro mě bylo prohloubení a zvyšování kvalifikace, o což by měl usilovat každý zaměstnanec. Navíc mě to bavilo. Zároveň mi to umožnilo podívat se na danou problematiku i z jiného úhlu, včetně historického, a ujasnit si, proč určité věci vznikly a kam směřují.

O PRACOVNÍ A POLITICKÉ DRÁŽE A JEJICH VZÁJEMNÉM PROLÍNÁNÍ

Mohla byste zrekonstruovat svou pracovní dráhu? Jak vypadal váš pracovní start po škole? A jak jste se dostala až na svou dnešní pozici?

Jako čerstvý absolvent jsem nastoupila na Ministerstvo zdravotnictví. Tam jsem vykonávala různé funkce od referentky, vedoucí oddělení, zástupkyně ředitele až po ředitelku odboru. Na ministerstvu jsem působila osm let. Po nástupu pana ministra Julínka jsem odešla, rok jsem byla v agentuře CzechInvest na pozici ředitelky legislativně-právního odboru a následně jsem se rozhodla, že opustím státní správu a budu se věnovat advokacii. Po vykonání advokátní zkoušky jsem se v rámci advokacie zaměřila zejména na zdravotnické právo. Myslím, že pokud se člověk věnuje zdravotnictví, zůstane u toho delší dobu, protože je to pro něj většinou srdeční záležitost. Je to odvětví, které má smysl a které se dotýká nás všech. I v době, kdy jsem byla v CzechInvestu, jsem si pořád monitorovala, co nového se ve zdravotnictví děje. V advokacii jsem byla aktivní asi pět nebo šest let, spolupracovala jsem s jednou z největších advokátních kanceláří u nás. V roce 2014 mě oslovil pan ministr Němeček, jestli bych si nechtěla vzít na starosti legislativu na ministerstvu zdravotnictví. Známe se již od mého vstupu do sociální demokracie v roce 2008, a to z ústřední odborné zdravotnické komise. Předpokládám, že nabídku jsem dostala proto, že věděl, jak dobře znám úřad a jeho chod. Od února 2014 působím na ministerstvu zdravotnictví, kde jsem měla nejdříve na starosti legislativu a právo a od července 2015 jsem na pozici politické náměstkyně. Dostala jsem na výběr, jestli budu odborný náměstek, nebo politický náměstek. Tím, že jsem se stala v březnu místopředsedkyní strany, nemůžu být zároveň odborný náměstek. Nakonec jsem se rozhodla, že politická role je důležitější, jelikož je pro mě zásadní prosazovat určité vize.

Zdá se mi, že je to takový paradox. Kdo jiný než vy, která máte z daného oboru doktorát, má větší odbornost v této problematice?

No co se dá dělat! (směje se) Musím říct, že se v roli politického náměstka trochu hledám, protože je to vlastně taková historická událost. Vždycky jsem byla pro služební zákon, protože sama jsem (ještě v době, kdy jsem byla zaměstnanec na ministerstvu) těžko snášela to neuvěřitelné střídání ministrů a s nimi i jejich štábů poradců a týmů lidí, kteří nebyli vždy úplně erudovaní. Bylo to dost náročné a musím říct, že některé měsíce byly velmi krušné. Než se nový tým zaučil, často ho vystřídal další. Speciálně ministerstvo zdravotnictví je velmi náchylné ke střídání ministrů. Když půjdeme do historie, od roku 1918 tam bylo asi čtyřicet ministrů, po revoluci pak minimálně přes dvacet. Resort zdravotnictví těmito změnami hodně trpěl. Ten zákon sice má nějaké chyby, ale státní správa by měla být profesionální, neměla by být závislá na politických rozhodnutích.

V rámci funkce politického náměstka mám také za úkol projednávání zákonů. Ke zdravotnictví mám velmi blízko a není mi lhostejné, jakým způsobem se přijímají a aplikují zákony. Ted' se chci zaměřit na zakotvení patientských organizací, zákon o neziskových nemocnicích, protikuřácký zákon, vzdělávací zákon lékařů a nelékařů a také na koncepční věci týkající se například úhrad ze zdravotního pojištění.

Jak těžké pro vás bylo přesunout se z advokacie? A jak těžké pro vás vůbec bylo udělat rozhodnutí, že se přesunete z lukrativního místa do státní správy, kde člověk neví dne ani hodiny?

Je pravda, že ve státní správě člověk neví dne ani hodiny. Ale já jsem to brala tak, že se do advokacie můžu zase vrátit (ted' mám pozastavenou činnost advokáta). Přijala jsem to i z toho důvodu, že v advokacii je to zase jiný druh poradenství. Zjistíte, že lidem můžete pomoci, poradit, ale nemáte instrumenty na změnu legislativy. Řekla jsem si, že bych tu možnost měla využít a určité věci změnit. Můžete kritizovat ledacos, můžete říkat, že systém je takový nebo onaký, ale pokud se to nerozhodnete změnit, situace se nezlepší. Čím déle jako advokát posloucháte lidské příběhy a čím víc jste součástí živého organismu soudních sporů, tím víc si uvědomujete, že s tou úpravou není něco v pořádku. Moje funkce mi ted' dává možnost říct: „Ano, pojďme tyto věci změnit!“ V dřívější době, kdy jsem působila na ministerstvu, jsem tuto možnost neměla. Byla jsem pouze nástrojem toho, kdo řekl: „Politické vedení rozhodlo, že máme udělat tento předpis, tak ho pojdte udělat.“ Ale neměla jsem možnost zasahovat do

podstaty, do politického rozhodnutí. Nechci, aby za mnou zůstávaly pomníčky předpisů, chci mít možnost věci měnit a spolupodílet se na tom.

O VSTUPU DO ČSSD A STRANICKÉ KARIÉŘE

Zmiňovala jste, že jste v roce 2008 vstoupila do ČSSD. Zajímalo by mě, jakou jste k tomu měla motivaci. Proč jste se tak rozhodla?

V roce 2008 jsem vstoupila na akademickou půdu, nastoupila jsem na 1. lékařskou fakultu na tehdejší Ústav veřejného zdravotnictví a medicínského práva. V té době se mluvilo o tom, že by měly být některé nemocnice zprivatizovány, resp. některé fakultní nemocnice by měly fungovat ve formě akciových společností. To se mi tedy úplně nelíbilo. V té době to byly jediné univerzity, kdo nahlas vyslovil názor, že to není správné, a šly do ulic s tím, že tímto směrem by se nemocnice neměly ubírat. Rok 2008 byl pro mě v mnohém zlomový. Začínaly radikální změny spojené s naplňováním programu tehdejší pravicové vlády. Co mě ale určitě zvedlo ze židle, byla právě privatizace nemocnic, kde probíhala výuka lékařských fakult. To byl jeden z hlavních momentů, proč jsem vstoupila do politické strany.

Jak se poté vyvíjela vaše politická kariéra?

Vstoupila jsem do sociální demokracie v roce 2008. Nejdříve jsem působila na Praze 5, kde jsem byla předsedkyní kontrolní komise. Potřebovali člověka, který bude hlídat předpisy a má nějaké minimální právní vědomí. V roce 2010 se tvořil tým na kandidátku do zastupitelstva Hlavního města Prahy. Nečekala jsem, že se na magistrát dostanu, ale tehdy vedl kandidátku Jiří Dienstbier a získali jsme 14 mandátů. Já jsem byla ta poslední čtrnáctá. Tehdy jsem se dostala na zastupitelstvo, protože to byl historický volební výsledek pro sociální demokracii v Praze. Na zastupitelstvu Prahy jsem byla od roku 2010 do roku 2014. Byla to pro mě velmi obohacující zkušenost. Byla jsem předsedkyně výboru pro sociální politiku a místopředsedkyně pro zdravotnictví, to vše v neuvolněných, tedy neplacených funkcích. Zastupitelstvo končilo na podzim 2014. V té době už jsem působila na ministerstvu zdravotnictví.

A co se týče mé dráhy v ČSSD, v červnu 2014 jsem dostala nominaci z Prahy na pozici místopředsedkyně. Nominaci jsem přijala a vyjela jsem do všech

možných regionů v republice. Jsem totiž zvyklá dělat svou práci precizně. Podzim jsem proto strávila tak, že jsem jezdila na nominační konference a do krajů. Byly to příjemné víkendy, protože člověk se seznámí se spoustou nových lidí a dostane se do míst, kde předtím nebyl. Neříkám, že bych v té době nabyla přesvědčení, že uspěju. Hodně mi k tomu ale určitě pomohl pan předseda Sobotka, protože řekl, že chce ve vedení dvě ženy. Stála jsem na správném místě ve správnou dobu a dopadlo to tak, jak to dopadlo. V den, kdy proběhla volba, jsem měla zdravotní problémy. Tři týdny jsem se léčila z virózy a ráno, když jsem se probudila, jsem si říkala: „Dnes to s hlasem nemůžu zvládnout!“ Byla jsem ráda, že vůbec mluvím. Bylo to něco šíleného.

Adrenalin dělá neuvěřitelné věci...

On to nebyl ani tak adrenalin, dávali mi předtím kalciovku, protože jsem ztratila hlas. Po sjezdu jsem dostala definitivně antibiotika, která mě konečně dala dohromady. Bylo mi špatně, byla jsem ve stresu, musela jsem tam ale vystoupit. Takže jsem ráno byla ještě na kapačce v nemocnici a pak jsem tam litala jak šílená, to jsem ale „nebyla já“. Nejsem žádná herečka, já jsem úplně normální. (směje se) Jsem ráda, že to mám za sebou, že jsem to vůbec přežila.

O ŽIVOTĚ ŽENY V MUŽSKÉM SVĚTĚ

Jaké je pro ženu pohybovat se ve vyloženě mužském prostředí?

Já si to vůbec nepřipouštím! Je to správná otázka, ale já si takové otázky vůbec nepokládám, protože ani nemám čas nad nimi přemýšlet. Občas se nad tím zamyslím, když jsem na dovolené nebo když mám chvíli. Pokud mám pocit, že mi něco nevyšlo, začínám vždy sama u sebe. Vezměte si advokacii – to je také mužské prostředí. Nemám pocit, že by politika byla v tomto ohledu specifická.

Nesetkala jste se třeba někdy s diskriminací nebo s podceňováním vaší osoby právě kvůli tomu, že jste žena?

Možná si nepřipouštím, že by to byla nějaká diskriminace. Spíš to беру jako formu humoru nebo odlehčení. Kdyby si to člověk připustil, musel by být pořád v defenzivní pozici. Je na jednu stranu dobře říct těm chlapům, že nemají úplně

správný úhel pohledu, ale já ten pocit nemám. Je to zvláštní, asi jsem prostě měla štěstí.

ČSSD má jako jedna z mála stran interní kvóty na zastoupení žen ve vedení. Jak je toto opatření vnímáno vašimi spoluobčaníky?

Při přípravě tohoto pravidla jsme vycházeli z toho, že na kandidátních listinách by mělo být aspoň čtyřicet procent méně zastoupeného pohlaví. Není to tak, že by to musely být pouze ženy. Samozřejmě to ale není vnímáno úplně nejlépe. I dneska se vedou diskuse o tom, jak toto pravidlo obejít. Ostatně vždycky, když se udělá nějaké pravidlo, je spousta těch, kteří se snaží ho obejít a interpretovat tak, aby jim co nejlépe vyhovovalo. Vytváříme teď příslušné dokumenty, aby bylo zavedeno čtyřicetiprocentní zastoupení na kandidátních listinách. V září by měl ústřední výkonný výbor schvalovat tento nový volební řád, uvidíme, jak to dopadne.

Já se vlastně dnes už ani nedivím ženám, že do politiky nechtějí jít. Protože pokud člověk nemá zázemí v rodině, což já – musím zaklepat – mám, je těžké se prosadit. Ženská politika je paradoxně hlavně o chlapech, protože bez zázemí v partnerovi, bez tolerantního manžela by to nešlo. Čím delší dobu jsem v politice, tím víc si uvědomuju, že do politiky nejde pouze vy sama, ale jdete tam s celou svojí rodinou, jdete tam se svým manželem a málokdo to skousne. Já jsem si to sama užila v mediální kauze, která se rozpoutala hned po sjezdu. V sobotu byl sjezd, kde jsem získala nominaci, a hned v pondělí jsem se v novinách dozvěděla, jak jsem se „dostala“ k lukrativním pozemkům. Vezměte si, že do té kauzy byla zavlečena i moje rodina. Kdo pak půjde do politiky? Člověk sterilní, který se celý život věnuje jenom politice? Jak to pak asi dopadne? Málokdo má sílu bránit se prostřednictvím soudu, vyjádření v médiích či žádat o tiskovou odpověď. Politika je každopádně náročná pro celou rodinu!

O KOMBINACI RODINNÉHO ŽIVOTA A POLITIKY

Jak reagoval váš partner, když jste se rozhodla vstoupit do politiky, ve vašem případě do relativně vysoké politiky?

Manžel to bere tak, že je to můj koníček. Podporuje mne v některých situacích svým humorem a nadhledem. Jsme spolu nějakých sedmnáct let, už od vysoké

školy. Ví, že jsem člověk aktivní, a bere mne takovou, jaká jsem. Za takový přístup jej obdivuji. Politika je tvrdé prostředí, pravidla se často mění a člověk k ní musí mít skutečně silný vztah. Mně jde vždy o věc samu.

Mám ráda mladou generaci, ale vadí mi, že spousta mladých lidí na facebookovém profilu řekne anonymně svůj názor, ovšem to je tak všechno, co udělají. Nejdou do politických stran, neříkají svůj názor nahlas všem a nestojí si za ním. Nechci říct, že jsou pasivní, ale vyjadřují svoje názory jiným způsobem. Myslím, že tady vzniká nějaká nová anonymní kultura...

V jednom rozhovoru jste se zmínila, že máte malou dceru. Zajímalo by mě, v jaké fázi vaší kariéry se narodila a jak se vám dařilo to všechno zvládnout...

Elišce je dva a půl roku. Narodila se, když jsem byla členkou Zastupitelstva hlavního města Prahy. Šla jsem do politiky s vědomím, že mi manželovi rodiče pomohou s péčí a že o ni bude dobře postaráno. Když jsem šla na ministerstvo, Elišce bylo přes rok. Kdybych neměla takovou pomoc rodiny, je vůbec otázka, jestli bych se do politiky vydala. Manželovi rodiče jsou již v důchodu a s nabídkou na hlídání přišli sami. A je vidět, že si ji užívají a ona jim to svým dětským způsobem vrací.

Nevěřím, když někdo říká, že dokonale zvládá rodinu a současně i politický život. Já sama nemám pocit, že to zvládám. Pořád mám výčitky na jedné straně i na druhé straně a myslím si, že se toho pocitu, že něco nemůžu dělat precizně na obou dvou stranách, asi nikdy nezbavím. Snažím se dceři co nejvíc věnovat večer a o víkendy, ale nemám odvahu říct, že skvěle zvládám oboje. Na druhou stranu jsem ale díky dítěti získala ten správný nadhled. Myslím si, že není úplně dobře, když člověk tráví čtyřicet hodin v práci a když má taková očekávání i od ostatních. Takovým lidem se asi nebude chodit dobře do práce, přitom kvalita šéfa se vždycky pozná podle toho, jestli jeho podřízení rádi chodí do práce, či ne. Podle mě stačí, že jsou spokojeni, mají pocit, že se pod tímhle člověkem dobře pracuje a že jsou v týmu, za kterým jsou vidět výsledky. Dát jim nějaký smysl a směr, aby měli pocit, že jejich práce k něčemu je, to je prostě základ, ať je to ve státní správě, nebo kdekoli jinde.

Počítá se ve vrcholové politice s tím, že mají lidé také nějaký soukromý život, že mají rodiny a že se jim chtějí věnovat?

Politická práce jde většinou nad rámec plnění standardních pracovních povinností. Často se jí musíte věnovat o víkendech. Občas se to dá skloubit, protože třeba na různé akce pořádané pod záštitou ČSSD s sebou můžete vzít rodinu. Myslím si, že je důležité si v každém konkrétním případě určit priority a cíle a na ty se pak zaměřit.

O KVÓTÁCH, VZÁJEMNÉ PODPOŘE ŽEN V POLITICE A SEXISMU

Jaký je váš názor na postavení žen v politice a v rozhodovacích pozicích? Myslíte si, že jich tam je dost?

Co se týče tématu kvót, musím sama za sebe říct, že nejsem jejich zastánce a nikdy jsem nebyla. Uznávám, že v úrovni politické to může nastartovat mechanismus, který ženy do politiky přivede. Já sama jsem toho příkladem – kdyby pan předseda neřekl, že chce dvě ženy ve vedení ČSSD, nevím, jestli bych byla zvolena. Jinak jsem ale kvóty nepotřebovala. Dostala jsem se do pražského zastupitelstva díky tomu, že jsem byla v pravý čas na správném místě. Kvóty v politice můžou pomoci, ale co mi vadí víc, je horší odměňování žen oproti mužům za stejnou práci. Když se podíváte na statistiky, vidíte, že ženské mzdy jsou úplně jinde než v jiných vyspělých evropských zemích. To by si určitě zasloužilo řešit, i když je to složité. Jde o soukromý sektor, kterému můžete něco nařídit jen prostřednictvím zákonů nebo evropských direktiv, jinou možnost prakticky nemáte. Z hlediska odměňování by se ženy rozhodně měly zrovnoprávnit s muži.

Jak spolu ženy v politice spolupracují? Jsou schopny se semknout a prosazovat společně témata a opatření na svoji podporu? Nebo spíš každá hraje za sebe?

Nemám pocit, že bychom jednaly roztržštěně. Spíš jde o to, že jako ženy máme méně času než muži, protože se musíme věnovat rodině a partnerům. Myslím si, že každá to má v sobě takhle nastavené, že by měla udělat maximum pro rodinu. My si spolu nesedneme k pivu, než se někde dáme dohromady, trvá to delší dobu. Když se třeba jede někam na víkend, člověk zvažuje, jestli bude s rodinou, anebo jestli si půjde někam sednout s ženskými. Myslím, že se dokážeme integrovat. Když je potřeba, semkneme se. Spojuje nás mimo jiné i to, že každá z nás cítí, že jsme pořád trochu podezřelé, že býváme označovány jako ty

ženské, co do politiky nepatří, co nemůžou mít jiný názor a mají stát doma u plotny a vařit. Myslím, že latentně jsme při sobě. Nemám dojem, že bychom mezi sebou soupeřily.

Můžu se zeptat, kde jste se setkala s názorem, že do politiky ženy nepatří?

Hlavně na Moravě, u veřejnosti. Morava je hodně tradiční. Když si vezmete oblast Uherského Hradiště, je tam největší podpora lidovců ze všech regionů.

Narazila jste na takový názor také u svých stranických kolegů?

Ne, to určitě ne. Možná jsem se občas s něčím podobným setkala na fakultě, ale jinak ne.

Když jsem si o vás hledala informace na internetu, všimla jsem si, že velká část článků o vás začíná ve stylu: „Ve vedení ČSSD zasedne sexy blondýna.“ Jak vnímáte, že se snažíte vystupovat jako profesionálka, ale pro média jste primárně sexy blondýna, pak žena, a vaše odborné kompetence stojí až někde v pozadí?

Krasavice, překrásná, přemoudrá. (směje se) Já si z toho dělám legraci! Tyto věci si vůbec nepřipouštím. Nemám na to čas, mám pořád tolik aktivit, že nad tímto ani nepřemýšlím. Možná je to moje obrana. Já si tedy osobně nemyslím, že bych byla nějaká krasavice. Nad tím, že mě někdo popsal jako sexy blondýnu, jsem se spolu s manželem pobavila.

O FUNKCÍCH, MOŽNOSTI OVLIVŇOVAT DĚNÍ A PLÁNECH DO BUDOUCNOSTI

Jaké funkce a profese teď momentálně vykonáváte?

Tak zaprvé jsem matka, to je nejdůležitější. Pak jsem manželka. Až za třetí jsem politik. Ale pořád si myslím, že jsem odborným politikem, že se snažím věnovat se odborným věcem. Momentálně působím jako politický náměstek. Pořád také působím na akademické půdě, kde jsem od roku 2008 odborným asistentem na 1. lékařské fakultě. Konečně mám zase pocit, že se vracím k té odborné činnosti.

Víte, já se nedokážu vyjadřovat ke všemu. Prostě to neumím a dělat to nebudu. To je asi nějaká chlapská záležitost, muži s tím problém nemají. Snažím se vyjadřovat k problémům ve zdravotnictví a právu. V sociální demokracii jsem dostala do kompetence společenské organizace. Když řeknu „styk“, tak se vždycky všichni začnou smát. Tak raději říkám, že mám na starosti kontakt s Masarykovou demokratickou akademií, Mladými sociálními demokraty a Sociálně demokratickými ženami, i když oficiálně se tomu říká „styk“.

Je vaše pozice místopředsedkyně místem, ze kterého můžete reálně něco ovlivňovat? Není to jen formální funkce?

Zatím se mi nezdá, že by to byla formální funkce, a vypadá to, že mi dávají i nějaký prostor. V rámci dlouhodobého programu bych se chtěla věnovat zdravotnictví. Zajímá mě třeba otázka zdravotní péče o seniory. Zajímá mě, jak na mne bude nahlížet zdravotnictví, až budu za dvacet let seniorem. Ve zdravotnictví se setkávají podnikatelská touha a veřejný zájem, ale já si myslím, že podnikání do zdravotnictví nepatří, nebo jen v omezené míře. Veřejný statek zdravotnictví bychom si měli chránit. V 90. letech se toho příliš mnoho zprivatizovalo a teď nám dochází, že ne všechno bylo dobře. Myslím, že zdravotnictví nejen u nás, ale i v Evropě stojí před mezníkem, jak dál.

Jaké jsou vaše plány do budoucnosti? Kam byste to chtěla v politice dotáhnout?

Nemám žádný plán. Až bude politika nad moje síly, odejdu a vrátím se do advokacie. Mám to tak prostě nastavené. Možná si budu jednoho dne vyčítat, že jsem tam šla nebo že jsem neudělala víc. To by pro mě bylo asi nejhorší, protože chci v sociální demokracii udělat maximum. Soustředím se teď na to, aby byl v nějaké kvalitní podobě vypracován program pro sociální demokracii a aby sociální demokracie nebyla vnímána jenom jako strana pro seniory. Myslím, že právě zdravotnictví má šanci přitáhnout další lidi.

Rozhovor proběhl v červenci 2015.

Rozhovor připravila Marta Vohlídalová.

Pavla Brady

„V politice jsem šla svou cestou. Ale je jednodušší, když vám může někdo pomoci, poradit.“

Ing. Pavla Brady je původní profesí stavební inženýrka. Svá studia pozemního stavitelství na Vysokém učení technickém v Brně ukončila v roce 1995. Následně si prohloubila vzdělání v oblasti soudního inženýrství. V roce 1999 byla jmenována soudní znalkyní v oboru oceňování nemovitostí a posuzování vad a poruch staveb. Po absolvování vysoké školy pracovala od roku 1995 do roku 2000 jako pedagogicko-vědecká asistentka na Fakultě stavební VUT Brno. Během tříletého pobytu v USA v letech 2000–2002 pracovala jako projektantka v architektonické firmě Design Studio, dále jako inženýrka v projekci statiky stavebních konstrukcí pro firmu Structural Solutions, LLC, a absolvovala dvousemestrální kurz fotografie na Casper College. Po návratu z USA působila hlavně jako překladatelka a tlumočnice z anglického jazyka a soudní znalkyně. V letech 2012–2014 zastávala pozici první místopředsedkyně Strany zelených, poté až do ledna 2016 byla druhou místopředsedkyní této strany. Do politiky vstoupila v roce 2006, kdy byla zvolena zastupitelkou statutárního města Opava. V letech 2010–2014 působila ve funkci první náměstkyně primátora tohoto města. Od roku 2014 je členkou Výboru MPSV pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a v rozhodovacích pozicích. V současné době pokračuje v podnikání v oboru soudního znalectví a překladatelství a tlumočnictví. Je podruhé vdaná. V Opavě žije trvale od roku 2004.

Mohla byste mi nejprve říci, z jakého prostředí pocházíte a jakou jste si vybrala profesi?

Vyrostla jsem dvacet kilometrů od Opavy, takže jsem vesničanka. A na vesnici se naučíte nebát se třeba některých zvířat, což se vám pak v politice hodí. Otec je strojař, ale většinu života pracoval ve stavebnictví a já jsem po gymnáziu studovala pozemní stavitelství na Vysokém učení technickém v Brně. Na fakultě, přestože byla ze 750 studujících asi třetina dívek, nás bylo v kruhu jen šest holek a pět jich skončilo už po prvním roce. Zůstala jsem nakonec sama s dvaceti kluky, a tak jsem se prostě musela naučit pohybovat v pánském prostředí. V rámci studia na VUT jsem často pobývala v zahraničí. Absolvovala jsem půlroční stáž v Dánsku a byla jsem také krátce v Londýně. V zahraničí jsem byla i v rámci studia doktorátu, který jsem ale nakonec nedokončila. Po závěrečné rigorózní zkoušce jsem odjela do USA a k napsání disertační práce jsem se už nedostala.

Jak se odvíjela vaše profesní dráha?

Profesně jsem začínala jako projektantka, ale po absolvování vysoké školy jsem zahájila doktorská studia a působila jsem několik let jako odborná asistentka na VUT v Brně. Tam jsem učila technické předměty v angličtině. Se svým prvním manželem, který byl Američan, jsem se dostala na tři roky do USA. Tehdy jsem se trochu vrátila ke své profesi, protože jsem tam dělala stavařské projekty. Ale ještě předtím jsem v roce 1998 složila zkoušky v oboru soudního inženýrství a hned rok nato ve svých 27 letech jsem byla jmenována soudní znalkyní. Byl to docela extrém, protože většina soudních znalců pro oceňování nemovitostí a poruchy staveb, což jsou obory, pro které mám aprobaci, byli starší pánové. Dodnes vypadám mladší, než jsem, takže se mi stávalo, že jsem přišla na stavbu posoudit nějakou poruchu a lidé se ptali: „A kdy přijde ten soudní znalec?“ Až do roku 2010, kdy jsem po komunálních volbách zastávala čtyři roky post první náměstkyně primátora města Opavy, jsem se věnovala také překladatelské a tlumočnické práci.

Ted' už v pozici profesionální političky nejste. Čím se nyní živíte?

V tuto chvíli je u mne dominantní soudní znalectví, protože překladů a tlumočení

je docela málo. Tím, že jsem byla čtyři roky na radnici, vlastně začínám znovu. Jen pomalu se vracím tam, kde jsem byla předtím. Mezitím se změnilo prostředí, ve kterém podnikám, ztratila jsem zákazníky, cenné kontakty. To je nepříjemný moment. Asi je jednodušší vracet se z politiky zpět do zaměstnaneckého poměru než k podnikání.

O CESTĚ DO VRCHOLOVÉ POLITIKY

Co vás nasměrovalo k politické aktivitě?

Když jsem byla s prvním manželem v USA, poprvé jsem se více setkala s politikou. Tchán byl členem Demokratické strany, manžel působil jako novinář a psal o místní politice. V jeho rodině se o politice hodně diskutovalo. Myslím si, že toto prostředí mě dost výrazně ovlivnilo v dalších letech, i když můj vstup do veřejného a politického života byl rychlý a neplánovaný.

Co se stalo, že jste se začala politicky angažovat?

Několik měsíců před volbami v roce 2006 se dělaly úpravy náměstí, kde dodnes bydlím. Zrušili nám tam parkovací místa, a tak jsem proti tomu zorganizovala petici. Nicméně tehdy jsem začala vnímat, jakým způsobem se město, kam jsem se s manželem přistěhovala v roce 2004, chová ke svým občanům. Tehdejší primátor Stanjura z ODS byl arogantní, zastával názor, že když něco na radnici vymysleli, tak to i bude.

Krátce před komunálními volbami jsem potkala člověka, který se rozhodoval, jestli znovu postaví kandidátku nezávislých, registrovaných pod Unii svobody, anebo už nebude kandidovat. Souhlasila jsem se svou nominací a byla jsem na druhém místě kandidátky. Nakonec jsem svého známého díky preferenčním hlasům přeskočila a on se na rozdíl ode mne do zastupitelstva nedostal. Pak už to mělo rychlý spád. Protože když někde jsem, jdu do toho naplno. Když už jsem byla v zastupitelstvu, docela hodně jsem za opozici vystupovala. Nejdřív mě nebrali moc vážně, ale potom pochopili, že některým věcem rozumím.

Na co jste se během své práce v zastupitelstvu zaměřila, co jste sledovala nebo kritizovala?

Zaměřila jsem se hlavně na transakce majetku, kterým, protože jsem dělala

oceňování. Hned na začátku jsem některé chystané prodeje docela zkomplikovala. Jméno po celé republice mi udělala záležitost kolem pozemků, které patřily panu Hadamczikovi, známému hokejovému trenérovi. Ten má v Opavě spoustu majetku a měl, a vlastně dodnes má, velmi úzké vazby na ODS. Město mělo odkoupit od pana Hadamczika několik hektarů pozemků za víc než sto milionů korun. Jenomže nikde nebylo zdůvodnění, na co to bude město potřebovat. Upozornila jsem na to, že cena za pozemky je asi pětkrát vyšší než cena obvyklá. Poslala jsem tuto informaci médiím a všem zastupitelům. Nakonec se tento prodej nikdy nerealizoval. Ale samozřejmě jsem tím proti sobě postavila pana Hadamczika i některé další lidi.

Za koho jste pak kandidovala v komunálních volbách v roce 2010?

Už v roce 2009 jsem řešila, za koho kandidovat, protože jsem si říkala, že se nedá být donekonečna úplně nezávislý a pokaždé měnit značku. S kolegy z předchozích voleb jsme založili základní organizaci Strany pro otevřenou společnost, která působila hlavně v Olomouci a v Liberci, takže jsme kandidovali jako SOS pro Opavu, ale to se nám pak trochu vymstilo. Někdy v roce 2011 v Liberci pod vedením pana Kolomazníka nabrali takovým tím rybářským způsobem nové členy, udělali převrat a vyloučili na konferenci strany, kam jsme nebyli vpuštěni, celé tehdejší vedení včetně mě. Nějakou dobu jsme se sice soudili o legálnost této akce, ale soudy jsou tu pomalé. Takže nakonec jsme stáli před rozhodnutím, zda v soudu pokračovat (pak bychom ovšem nemohli jít do dalších krajských voleb), nebo nepokračovat.

A jak jste se dostala do Strany zelených?

SOS spolupracovala se Stranou zelených a já jsem od roku 2010 jako členka SOS kandidovala v různých volbách na kandidátkách Zelených. Po jednom telefonátu Ondřeje Lišky, který mě přesvědčil, že zakládat nějaké další hnutí je nesmysl, jsem nejdříve byla nestraničká lídryně SZ v krajských volbách v roce 2012. Po neúspěchu v těchto volbách jsem vstoupila do strany a během čtrnácti dnů jsem byla zvolena 1. místopředsedkyní. V předsednictvu strany jsem pak zůstala na pozici 2. místopředsedkyně až do ledna 2016.

Co z vašeho pohledu znamená být členkou politické strany?

Kdybyste mi v roce 2005 řekla, že budu politička, tak si zatukám na čelo, že je to

nesmysl. Tehdy mě to moc nezajímalo. Odpověděla bych tehdy, že určitě nebudu v žádné straně. Dneska říkám, že pokud chce někdo do politiky, bez stran to jde dělat nanejvýš na místní úrovni. Ale už ve městě, jako je Opava, je to velmi problematické. Je rozhodně lepší mít za sebou nějaký aparát, možnost networkingu a sdílení zkušeností a informací. Tohle mi na začátku hodně chybělo. Dneska zavolám komukoliv ze Strany zelených, kdo řeší stejný problém, a můžu to s ním probrat, podělit se o zkušenosti. Stranu v tomto směru beru jako velmi dobrou informační základnu.

O PŮSOBENÍ V MÍSTNÍ POLITICE

Jak jste byla jako žena přijata v čele radnice v roli první náměstkyně primátora Opavy?

Prokázala jsem, že jsem schopna řídit radnici, zvládla jsem to. Když jsem nastupovala v roce 2010, úřad se třásl. Báli se, že když přijde Brady, všechny propustí, protože na zastupitelstvu vystupuje velice rázně. Znali mě jenom z této mé stránky. Moje asistentka byla zpočátku nešťastná, že pro mne má pracovat. Ale asi tak po čtrnácti dnech jí všechno došlo a nakonec brečela, že jdu pryč. Dodnes potkávám lidi z úřadu, kteří říkají: „Škoda, že tam nejste. A kdy se nám vrátíte?“ Když mě potkal jeden bývalý kolega z odboru majetku, říkal mi: „Dobrý den, paní náměstkyně.“ Odpověděla jsem mu: „Ale já už nejsem náměstkyně.“ A on na to: „Pro mě jste pořád náměstkyně.“

Určitě u mě zafungoval „efekt spasitelky“, nebo se tomu také říká „Obama efekt“. Dostala jsem se do nevděčné situace, protože jsem budila v lidech obrovská očekávání, která se ale nedala splnit.

Co jste měla ve svém referátu na radnici?

Přestože jsem technicky vzdělaná, na přímělu kolegyň z politického sdružení jsem svolila k tomu, že kromě odboru majetku a organizací města budu mít na starosti také odbor sociálních věcí. Ten býval na úřadě považován za nutné zlo. Z kombinace těchto dvou odborů pak vyplynula koncepce sociálního bydlení, kterou jsme zavedli. Byli jsme v této oblasti jedno ze vzorových měst v republice, účastnili jsme se řady konferencí, kde jsme se dělili o své zkušenosti. Opava je dodnes příkladem pro ostatní města.

Byla vůbec někdy nějaká žena v Opavě na tak vysokém postu jako vy?

Co si pamatuju, ani v minulosti tady nebyla žádná výrazná ženská osobnost, politika tu vždycky byla mužská doména. Jediná žena ve vedení Opavy byla v letech 1994–1998, a to náměstkyně primátora Jiřina Bouchalová za ODS. Na radnici se střídaly ODS a ČSSD, resp. dvanáct let měly společnou koalici, než jsme jim to v roce 2010 překazili. Dodnes tady nebyla žádná jiná žena v čele kandidátky. Získala jsem tehdy také nejvíce preferenčních hlasů od roku 1994, odkdy jsou výsledky na webu. Našemu volebnímu úspěchu v roce 2010 patrně pomohlo, že nás volila spousta žen. Když jsme tehdy dělali kampaň, ženy na ulicích na nás úžasně reagovaly. Ne vždycky z plakátu poznaly, že to jsem já, takže někdy říkaly: „Ne, já budu volit paní Brady.“

Ale vám se tehdy také podařilo zvýšit zastoupení žen na kandidátce SOS pro Opavu, za niž jste kandidovala, i počet zvolených žen. Jak jste to dokázala?

Už předtím jsem byla v zastupitelstvu a byla jsem známá, takže najednou bylo jednodušší obsadit ženy na kandidátku. Myslím si, že se mi to podařilo díky efektu nápodoby, kdy si ženy řekly: „Když se dokázala dostat do zastupitelstva ona, tak já to taky dokážu.“ Měly se ke komu přirovnat, měly určitý vzor. A ještě jedna věc tomu pomohla. Tehdy jsme měli zipovou kandidátku, což se sice některým mužským kolegům zpočátku nelíbilo, ale nakonec jsem ji prosadila. Vyhráli jsme volby s 28 % hlasů a za SOS pro Opavu bylo nakonec zvoleno do zastupitelstva devět žen a osm mužů. Čtyři jsme byly dokonce i v jedenáctičlenné radě města, což bylo v Opavě historicky nejvíc.

Jak zvolené ženy v místní politice uspěly?

Vypracovaly se. Časem pochopily, že mohou ovlivnit to, kde bude školka a kde park, jestli se tady postaví fotbalové hřiště nebo třeba dětské hřiště. Tím, jak jsme praktičtější nastaveny a máme míň času a víc povinností, mnohem míň ztrácíme čas nesmysly. To je vidět na jednáních, muži se často rádi poslouchají a mluví víc než ženy, které jsou většinou pragmatičtější a věcnější.

Co podle vás znamená být ženou v politice?

Začnu zeširoka. V prvním volebním období, když jsem byla v opozici, jsem vnímala jako konkurenční výhodu, že jsem žena. Kdybych byla chlap a chovala se stejně, asi bych se takhle nezviditelnila. Byla jsem prostě jiná, byla jsem vidět, byla jsem mediálně zajímavá. Hodně mi to tehdy pomohlo v nastartování kariéry. Ale až v momentě, kdy jsme vyhráli volby v roce 2010, ostatní politici pochopili, že je to vážné. Do té doby si ze mě dělali legraci. Nevěřili, že uspěju, ze začátku mě opravdu podceňovali. Tím získáte čas, můžete se docela dobře zorientovat v daném prostředí a pak něčím překvapit.

Bývalý primátor Stanjura mi v životě neodpustí, že prohrál volby. Možná kdyby prohrál s chlapem, vzal by to jinak. Už předtím mě nenáviděl, že mu dělám problémy a vystupuju na zastupitelstvu. Když jsem ho pak porazila ve volbách, nikdy neuznal, že udělal spoustu chyb. Prostě si to vyložil tak, že prohrál kvůli mně. Od té doby mě nezdraví. Nepamatuju si, že by někdo proti někomu vystupoval na tak osobní úrovni, jako proti mně vystupoval on. Dokonce jsem od některých lidí z ODS slýchala: „Já už jsem mu říkal, že to přehání, jak na tebe řve, vždyť to je hrozné!“ Když mě viděl, měl prostě před očima rudo a vypadával z role.

Jaké jsou podle vás největší překážky a bariéry pro ženy v politice?

Když jsem se v roce 2006 dostala do zastupitelstva, byly v něm ze 45 členů zastupitelstva tři ženy, z toho jedna z ODS, jedna z ČSSD a já jediná z opozice. Mně převaha mužů moc nevadila a nebyla pro mě tak stresující, protože jsem se vždy pohybovala v mužském prostředí. Ale myslím, že pro mnoho žen je toto už první stopkou. Tím, že jsem dělala mužskou profesi, musela jsem se naučit mnohem víc prosadit, abych uspěla. Vždycky jsem toho musela udělat a umět mnohem víc než ti muži, ať ve stavařině nebo v politice. Jeden můj stranický kolega to kdysi vystihl slovy: „Ty máš dvě nevýhody: jsi ženská a jsi mladá.“ Muži prostě nejsou zvyklí na to, že jsou ženy v politice. Pořád funguje jakýsi pánský klub. Někteří muži to mají v hlavě nastaveno tak, že do jejich věcí jim žádná žena mluvit nebude. Alespoň v mém případě to bylo úplně markantní.

Vzhledem k tomu, že jste ve volbách v roce 2010 prosadila zipovou kandidátku, předpokládám, že máte kladný postoj ke kvótám...

Kvóty jsou podle mě nástroj, který je nutné použít, aby se společnost dostala do určitého stavu rychleji, abychom k genderové rovnosti nedospěli „přirozeně“ až za dalších sto let. Bez vnějšího zásahu je to podle mne neřešitelné. Sice chápu, že některé ženy to vnímají negativně – samy se někam dostaly bez cizí pomoci, to znamená, že ani nikdo jiný kvóty nepotřebuje; já to ale vidím jinak. Sice jsem se dostala všude sama, bez pomoci, ale zároveň vím, že to bylo za specifických podmínek, i z toho důvodu, že mám určitou povahu a určitým způsobem se chovám, možná přebírám spoustu mužských vlastností, které jiné ženy nemají. Možná se někdy chovám příliš mužsky, což taky nemusí být ideální. Proto si myslím, že je potřeba ženám nějak pomoci, třeba těmi kvótami.

Jaký je obecně váš postoj k politikám genderové rovnosti?

Nedávno, když jsem byla v Praze, jsem mladým kolegyním říkala: „I na semináři v Norsku nás učili, abychom nepoužívali slovo gender a feminismus. Hledejte spíš podporovatele než nepřátele. Kdybych v kraji prosazovala jen ženská témata (a že jsem feministka), neuspěla bych. Musíte s tím pomalu.“

Jinak si samozřejmě myslím, že je tato problematika hodně důležitá. Každý má svoji perspektivu života, každý má své životní zkušenosti, proto chci, aby bylo v politice více žen. Tady v Opavě jsem se o to snažila a doufala jsem, že když jsme v roce 2010 vyhráli se zipovou kandidátkou, v roce 2014 bude takových kandidátek více a více žen se také dostane do místní politiky. Ale u velkých stran se to úplně nepodařilo.

A proč si myslíte, že to u těchto stran nezafungovalo?

Jde o peníze, o moc. Hoši nechtějí, aby jim do toho ženy mluvily. Ženy obecně mají mnohem menší tendenci „jet na sebe a pro sebe“ než chlapi. Netvrdím, že nejsou výjimky, ale ženy řeší mnohem víc záležitosti v zájmu celku, nechtějí si stavět pomníky.

O KOMBINACI POLITIKY A SOUKROMÉHO ŽIVOTA

Jak se vám dařilo kombinovat práci v komunální politice s osobním životem?

Když jsem byla na postu náměstkyně primátora, v průměru jsem bývala v práci kolem deseti hodin denně a o víkendech jsem občas oddávala. Byly tady ale také různé reprezentační akce města, zahajování, předávání medailí a podobně. Zvenku to vypadá, že je to moc fajn, ale kdekoliv se objevíte, jste tam pořád pracovně. A lidé, se kterými se setkáváte, se vás dříve či později zeptají: „A co město? Co se tam děje?“ Pořád jste jakoby v práci a to je docela náročné. S prvním ani s druhým manželem nemám děti, v tom to bylo jednodušší, protože mé profesi političky se tehdy podřízovalo všechno.

Dá se říct, že práce v politice vyžaduje toleranci ze strany partnera?

Vždycky to chce hodně tolerance ze strany rodiny a manžela. Nedovedu si představit, že bych dělala politiku bez podpory manžela nebo proti jeho vůli, byť jen na místní úrovni. Myslím, že to vůbec nejde. I psychicky je pro mě hodně důležité, že mám doma oporu a podporu.

A jak jste s manželem zvládali nebo i dnes zvládáte běžné provozní záležitosti v domácnosti?

Když jsem byla na radnici, po nějaké době jsem vyhodnotila, že buď budu věčně nervózní z toho, že nezvládám domácnost, anebo si zaplatím paní na úklid. Co se týká vaření, naučila jsem to manžela, takže teď většinou vaří on a baví ho to. U ostatních prací se buď střídáme, nebo je děláme oba, nevidíme v tom žádný rozdíl.

Když jste byla aktivní v komunální politice, jak jste se vyrovnávala s mediální pozorností?

Bylo to velmi těžké. Média o vás mohou napsat jakoukoliv lež a vy se sice můžete bránit, ale nemá to téměř žádný efekt. Je to vlastně hodně o nastavení naší společnosti a zákonů. Média určitě hrají důležitou roli, ale myslím si, že u nás nezvládají svou úlohu. Místo toho, aby vzdělávala, spíše se přes ně prosazují

něčí zájmy: buď protežují, nebo likvidují lidi, kteří někomu vyhovují, nebo nevyhovují. To vnímám jako docela velký problém naší společnosti.

Ve vztahu k ženám je role médií ještě markantnější než u mužů. Je to vidět i na mém příkladu. Myslím si, že žádnému jinému opavskému politikovi se nedostalo tolik pozornosti jako mně, ať už v pozitivním nebo v negativním smyslu.

O PROBLÉMECH NAŠÍ SPOLEČNOSTI I O PLÁNECH DO BUDOUCNA

Která témata považujete za klíčová pro rozvoj české společnosti?

Dlouhodobě se tady neřeší hlavně sociální oblast ve vztahu ke vzrůstajícím rozdílům mezi lidmi. Považuji se pořád ještě trochu víc za pravicovou političku v tom smyslu, že si myslím, že když člověk pracuje, měl by dostat víc peněz, než když nepracuje. Mělo by se začít s nastavením systému tak, aby byl motivační, aby lidé neměli důvod zůstat raději doma na dávkách než jít do práce. Už se rodí několikátá generace, která nezná nic jiného, než že si rodiče chodí na úřad pro peníze a nemusí pro to nic dělat. Vnímám to jako obrovské riziko. Podle mě se to teď už nedá úplně napravit. Jsem pro to, aby byla práce pro všechny. Ale na tom je třeba systematicky pracovat a vytvářet pracovní místa, třeba na úrovni obce. Zdejší magistrát zaměstnává 320 lidí plus má řadu společností, kde je dalších asi 1500 zaměstnanců, je to jeden z největších zaměstnavatelů tady v okrese. A na městě záleží, jaká nastaví pravidla, zda bude usilovat o snižování nákladů za každou cenu a budou tady pak bezdomovci, přičemž nikdo moc neví, jak bezdomovectví řešit. Nebo si řekne, že je lepší třeba v technických službách zaměstnat víc lidí, kteří budou mít práci, pak tady nebudou lidi na ulici.

Řekla bych, že v naší republice obecně chybí strategické myšlení. Navíc nemůžeme měnit strategie po každých volbách jednou za čtyři roky. Mám pocit, že od roku 89 jsme promeškali spoustu šancí a že spousta věcí se nastavila účelově špatně, protože to někomu vyhovovalo. V demokratickém systému už to nikdo nikdy nespraví, nebo jen velmi obtížně.

A jaké jsou vaše plány do budoucna?

Asi vás zklamá, ale jsem po těch devíti letech v politice tak unavená, že už nemám moc chuť se zde něčemu věnovat. V této chvíli spíš řeším svůj osobní

život a to, jak se uživit, což mi nedává úplně prostor se politicky víc angažovat – a asi to ani moc nechci. V lednu se volil nový předseda Strany zelených, ale já už jsem znovu nekandidovala ani do předsednictva. Nechala jsem se tady zvolit krajskou předsedkyní, protože krajskou úroveň vnímám jako důležitou, ale nechci kumulovat funkce. Tady v kraji se snažím pomoci následníkům, chci jim předat své zkušenosti, aby mohl pokračovat někdo další.

*Rozhovor proběhl v červenci 2015 a byl aktualizován na začátku února 2016.
Rozhovor připravila Hana Maříková.*

Ivana Cabrnchová

„Domnívám se, že máme našlápnuto správným směrem, ale klidně ještě můžeme přidat.“

Po ukončení střední zdravotnické školy na Alšově nábřeží v Praze působila na oddělení klinické hematologie a krevní transfúze v Motole, dále se podílela na výzkumu vlivu aminokyselin na těhotné ženy. V roce 2006 získala magisterský titul na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy. Od roku 2006 je členkou Strany zelených. Ve stejném roce byla poprvé zvolena zastupitelkou Městské části Praha 10. V letech 2006–2010 předsedala komisi pro regeneraci památek. V roce 2010 mandát obhájila a v letech 2012–2014 se stala místostarostkou MČ Praha 10, kde působila v územním a strategickém rozvoji a cyklodopravě. V doplňovacích volbách do Senátu PČR v roce 2014 kandidovala ve volební koalici Strany zelených a ČSSD a od září roku 2014 je senátorkou za obvod č. 22 – Praha 10. Její mandát potrvá do řádných voleb, které se budou konat na podzim roku 2016. Stala se historicky první členkou Strany zelených, která získala mandát v Senátu PČR. Taktéž je historicky nejmladší členkou Senátu PČR – v době zvolení bylo Ivaně Cabrnchové 40 let. V roce 2013 získala druhé místo v soutěži Nadějná politička, kterou pořádá nezisková organizace Fórum 50 %, podporující vyrovnané zastoupení mužů a žen v politice a v rozhodovacích pozicích. Mgr. Ivana Cabrnchová žije s partnerem a vychovává s ním tři děti.

Mohla byste říci krátce něco o sobě? Odkud pocházíte a co jste studovala?

Narodila jsem se v Praze 10, kde jsem i vyrůstala a vlastně zde bydlím doteď. Vystudovala jsem střední zdravotnickou školu, obor zdravotní laborant. Zhruba rok jsem pracovala na oddělení hematologie a krevní transfúze v nemocnici v Motole. Poté jsem přešla na oddělení biochemie, kde jsem se podílela na výzkumu vlivu hladin některých aminokyselin či léků především na těhotné ženy. V roce 2000 jsem začala studovat na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy obor tělesná a pracovní výchova postižených. Po ukončení vysoké školy v roce 2006 jsem zahájila svoji politickou kariéru v zastupitelstvu na Praze 10, kde pracuji doteď.

Co vás motivovalo k výběru oborů, jako je zdravotnictví a pracovní výchova postižených?

Nejvíce mne zaujala skladba předmětů na FTVS. Zprvce jsme absolvovala pedagogické předměty, jako je speciální pedagogika, která se zaměřuje na vzdělání zdravotně postižených. A zadruhé mne oslovily i kurzy zaměřené na pohyby a sport pro zdravotně postižené a hendikepované sportovce. Naučila jsem se tak pracovat se zdravotně postiženými v oblasti sportu i vzdělávání.

A prolínají se tato témata s vaší politickou praxí?

Ano, dodnes využívám zkušenosti ze studia i ze svého působení ve zdravotnictví. Jako radní na Praze 10 se snažím zvelebit zdejší prostor tak, aby zdravotně postižení, hendikepovaní nebo maminky s kočárky mohli využít městský prostor stejně kvalitně a efektivně jako každý jiný. Z mé iniciativy se rekonstruuje dvanáct bytových jednotek, které budou fungovat jako startovací byty pro osoby po úraze míchy, které si prošly nebo procházejí zdravotnickou a rehabilitační péčí. Touto pomocí vlastně suplujeme stát. Navíc je v blízkosti bytů Centrum Paraple, poliklinika, potraviny a běžné služby. Díky tomu lidé zjistí, že i s hendikepem mohou normálně fungovat a že úrazem neskončil jejich aktivní život. Většinou se totiž takový úraz přihodí lidem, kteří jsou poměrně aktivní, a naše pomoc poté spočívá v jejich zpětném začlenění do společnosti.

Jak se taková myšlenka prosazuje v politických kruzích? Pomoc hendikepovaným není mainstreamové téma.

Není to úplně mainstreamové téma a řekla bych, že důvodem je nulová zkušenost politiků a političek se životem s hendikepem nebo s hendikepovanými. Bez zkušenosti se toto téma nestane prioritou. Lidé si nedokážou představit, že třicentimetrový schůdek může být pro někoho velkou bariérou, ať už je to člověk, který má třeba vymknutý kotník, anebo ten, který je upoutaný na vozík. Když situaci kolegům a kolegyním na radnici dobře vysvětlím, pak se i takové projekty, jako jsou startovací byty pro zdravotně postižené, setkávají s pochopením a podporou.

O MOTIVACÍCH VSTUPU DO POLITIKY A O PARTICIPACI NA VEŘEJNÉM ŽIVOTĚ

Jaký byl začátek vaší politické kariéry?

Byl velmi ovlivněn mou rodinnou situací. Už v průběhu studia na vysoké škole jsem byla na mateřské dovolené. V prvním ročníku se nám narodil syn a v době, kdy jsem promovala, se narodila dcera. Krátce na to se narodil náš druhý syn. Když jsem byla na mateřské dovolené, chtěla jsem využít svůj čas i jinak než jen péčí o rodinu. V této době se mi naskytla možnost vstoupit do politiky a já jsem ji zkusila využít. Mohla jsem to udělat díky tomu, že mám velmi dobré rodinné zázemí, že s partnerem se o práci doma dělíme.

A co konkrétně vás motivovalo ke vstupu do politiky?

Už dlouhou dobu před vstupem do politiky jsem se snažila být aktivní ve veřejném životě. V jedné středočeské vesničce, kde máme chalupu, jsme se s partnerem snažili pomáhat v rozvoji obce, například při zpracování územního plánu pro obec nebo při opravě kulturních památek, jako jsou kapličky. Poté jsme začali být aktivní i zde v Praze. Díky těmto zkušenostem jsme dospěli k názoru, že chceme-li měnit svět okolo sebe k lepšímu a aktivně jej ovlivňovat, jediná možnost je vstoupit do politiky. Partner vstoupil do politické strany jako první. Ze začátku jsem si říkala, že se ještě budu věnovat rodině, ale situace se vyvíjela tak, že jsem se postupně stala politicky aktivní i já. V partnerově práci jsem viděla, jak se dá využívat zázemí politické strany k tomu, abychom mohli prosazovat svoje vize, svoje cíle a celkově měnit život ve městě k lepšímu.

Domníváte se, že ve své funkci máte reálné možnosti ovlivňovat dění kolem sebe?

Ano, ze své praxe vidím, že to lze a že se mi to daří. Kdybych za sebou neviděla výsledky, nejspíše bych se dál politicky neangažovala, protože jsem praktik a potřebuji za sebou vidět odvedenou práci. Na komunální úrovni vidíte výsledky práce relativně rychle, na té senátní úrovni to vypadá, jako když chce tanker na moři brzdit: musí s tím začít několik kilometrů před přístavem, aby zvládnul zastavit. Ale i přesto si myslím, že moje politická snaha má smysl.

Jaké další pozice, mimo účasti v zastupitelstvu na Praze 10, v současné době zastáváte?

Kromě toho, že jsem v zastupitelstvu městské části Praha 10, jsem radní pro oblast dopravy, což je velmi zajímavé; pak mám na starosti Agendu 21, v níž jde o zapojování veřejnosti do rozhodovacích procesů městské části, a dále informatiku. Také jsem členkou některých dozorčích rad akciové společnosti Prahy 10 a její dceřiné společnosti, zastupuji městskou část ve Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska, což je organizace, která se zabývá podporou obnovy památek nebo památkových zón. V loňském roce jsem byla zvolena do Senátu Parlamentu České republiky, kde jsem členkou výboru pro zdravotnictví a sociální politiku, a dále jsem členkou Stálé komise pro rozvoj venkova a Stálé komise pro práci Kancléře Senátu. Ale vše se dá s dobrou organizací práce a času a s rodinnou podporou zvládnout.

O VSTUPU ŽEN DO POLITIKY A BARIÉRÁCH, KTERÝM V POLITICE ČELÍ

Bylo pro vás jako pro ženu těžké kandidovat do Senátu nebo získat funkce, které nyní zastáváte?

Mám velkou výhodu v tom, že jsem si zvolila politickou stranu, která podporuje zastoupení žen v politice. Strana zelených je v tomto směru opravdu otevřená ženám a dává jim prostor. Když ženy ukážou, že mají zájem o věc, jsou pracovité a chtějí něčeho dosáhnout, u nás prostor dostanou. Někdy se nám dokonce stává, že na některé pozice máme více ženských kandidátek než mužských kandidátů. Takže genderovou rovnováhu musíme dodržovat i vůči mužům. Žádné znevýhodnění jsem nepocítila ani při kandidatuře v komunální politice.

V prvním volebním období jsem kandidovala z nevolitelného místa. Tehdy jsem měla malého syna a říkala jsem si, že zatím budu méně aktivní a počkám, až trošičku povyroste. Lidé mne ale proškrtali z nevolitelného místa na první místo a to jsem cítila jako velký závazek. Dá se říci, že šlo o největší milník v životě, který mě motivoval k větší politické aktivitě. V dalším volebním období jsem už kandidovala z prvního místa. Byli jsme zvoleni ještě s kolegou, takže náš zastupitelský klub byl vyvážený – jeden muž a jedna žena. Ani při kandidatuře do Senátu jsem necítila, že bych se musela nějak víc prosazovat. Na druhou stranu však proti mně v té době stála spousta silných kandidátek za TOP 09 nebo hnutí ANO. Každá strana měla své silné osobnosti a ve finále to byl víceméně ženský souboj.

Často se hovoří o rodinném životě jako o možné překážce v politické kariéře. Máte obdobnou zkušenost? Přece jen jste vstoupila do politiky v době, kdy jste s partnerem vychovávali tři malé děti...

Ženy víc přemýšlejí o tom, že musí zabezpečit rodinu, že je dobré, aby měly uvařeno, nakoupeno, postaráno o děti, vyžehlené prádlo a podobně, takže se snaží pracovní čas podřizovat potřebám rodiny. A to lze pozorovat i v politice. Pokud nemají podporu rodiny, tak to pro ně může být částečné omezení. A pokud kolegové ze zastupitelstva nebo z politické strany nevycházejí vstříc potřebám zaměstnané matky, které například nevyhovují určité schůzky v odpoledních nebo večerních hodinách, může to být komplikace. Důležité je, jak si to žena sama v sobě vyřeší. Žena s malým dítětem je téměř vždy postavena před otázkou, zda dá přednost rodině, nebo práci, a mnohdy zvažuje, zda její práce za to stojí, nebo ne. Předpokládám, že rodinu staví na první místo většina lidí. Kdybych já osobně měla pocit, že moje rodina trpí mojí prací, své pracovní aktivity bych omezila.

Domníváte se, že i politici a muži všeobecně jsou postaveni před tuto volbu?

Rodinný život do svého plánování určitě promítají. Ale podle mne jde hlavně o dělbu rolí v domácnosti. Pokud stěžejní část péče o rodinu leží na ženě a muž není nepostradatelnou součástí v běžném chodu domácnosti, rozhoduje se podle toho i ve svém profesním životě.

Jaké to je být ženou v politice?

Podle mého názoru některé ženy atmosféru v politice kultivují, protože se před nimi snaží muži chovat lépe. Vstupem žen do komunální či vrcholové politiky nebude politika tak tvrdá a možná ani tak zlá, protože se sem dostane nový úhel pohledu. Podívat se na věc i z druhé strany může znamenat posun dopředu. Řekla bych, že kultivace se nejvíce projeví v proslovech a v tom, že už politika nebude tak agresivní a bojovná. Když muži-politikové v komunální či vrcholové politice cítí, že je zasaženo jejich ego, často dělají z žen ty „hloupé“. Ale řekla bych, že v politice je prostor i pro ženy a záleží na konkrétní ženě, jestli ho umí využít. A mnohdy záleží i na tom, zda nezneužívá své ženské role, aby si něco vynutila. Když toto nedělá, pak ji kolegové berou jako partnera, a když umí s lidmi jednat, má to v některých ohledech jednodušší.

Podle vás má žena v politice nějaké výhody oproti mužským protějškům?

Můžete dát jasně najevo, že jsou určité věci, které tolerovat nebudete. Například nějaké formy jednání. A když si je nastaví žena, muž je přijímá jinak. Zatímco partnera stejného pohlaví nemusí akceptovat, k ženě si takové chování nedovolí. Musím říct, že za dobu, co jsem v komunální politice, se forma jednání velmi posunula. Vlastně je na ženách, kam muže pustí. Pokud budou spíše submisivní a nechají si některé věci líbit, bude se s nimi tak i jednat, ale když si stanoví hranici, ostatní ji nepřekročí.

Takže se domníváte, že stereotypní vnímání žen v politice pomalu mizí? Například mizí názory, že žena do politiky nepatří?

Myslím, že se to posouvá. Dnes už muži obecně neočekávají od ženy naplnění jedné vymezené role, která se neslučuje s politickým životem. Jsou muži, kteří vítají, že jsou ženy v politice, s těmi se velmi dobře spolupracuje. Tito muži již přišli na to, že jde o jistou formu obohacení, právě díky jinému pohledu na věc. Ale stále existuje i skupina mužů, která uvažuje v zažitých modelech, pro ně je vnímání žen jako rovnocenných partnerů složité. S tímto jednáním jsem se setkala na začátku, kdy jsem v zastupitelstvu potkala pár mužů, pro které jsem byla tvrdý oříšek. Jsem žena, a navíc s pevnými názory, takže nevěděli, jak se mnou jednat.

O KVÓTÁCH A VZÁJEMNÉ PODPOŘE ŽEN V POLITICE

Spolupracují či podporují se ženy ve vaší straně?

Ano, dokonce máme i genderovou sekci Strany zelených. Jak je to v jiných stranách, to netuším, i když podle posledních zpráv se mění situace u sociálních demokratů. Ale jakou dobu jim to trvalo! Bylo trapné, když měli mít svého času podle svých pravidel ženu v předsednictvu, ale ve svých řadách ji nenašli.

Nevyřešily by tento problém právě kvóty? Jaký je váš názor na kvóty ve volených funkcích, popřípadě na možné sankce za nedodržení minimálního zastoupení žen?

Sankce mi přijdou tvrdé, já si myslím, že by si samy strany měly uvědomit, že mít mezi sebou ženy je pro ně dobré. Některé strany si to už uvědomovat začínají. Když se podíváte na kandidátní listiny v poslední době, zjistíte, že je „trendy“ mít na kandidátkách ženy. Myslím si, že kvóty mají nějaký smysl, že pomohou při nastartování politické kariéry a při zapojení žen (nebo jakéhokoliv podprezentovaného pohlaví) do rozhodovacích procesů. Jde o prvotní a žádoucí impuls. Po nastartování kariéry by se však vše mělo nechat přirozenému vývoji. Důležitá je ale také vlastní motivace, je třeba, aby samy ženy na sobě pracovaly a měly ambice, ne aby jim místo zaručily pouze kvóty.

O SOUKROMÉM A RODINNÉM ŽIVOTĚ A O SLAĎOVÁNÍ PRÁCE A PÉČE

Jak se vyvíjel váš soukromý, tedy partnerský a rodinný život na začátku vaší politické kariéry?

Mám velmi dobré rodinné zázemí a všichni moji blízcí mě v práci podporují. Díky rodinnému zázemí můžeme být s partnerem oba politicky aktivní. Jediné, co jsem doposud nestihla, je vdát se. Pokaždé do toho něco vstoupilo – zdravotní problémy, ukončení vysoké školy apod. Zatím jsme nenašli čas, takže to je asi jediný rest z minula, který si s sebou neseme. Vždy se nad vlastní svatbou pozastavím, když oddávám. Přijde mi zvláštní, že já, která ještě nejsem vdaná, svatebčanům povídám o manželském soužití. Vždy ale vycházím ze své životní zkušenosti. U nás už to bude spíš jenom úřední formalita, protože svůj vztah s partnerem vnímáme jako manželství.

Jak se vám dařilo a daří sladit rodinný život s pracovní dráhou, ať už v zastupitelstvu, nebo v Senátu?

Vyzkoušela jsem si to už na vysoké škole, kde jsme měli několik týdenních kurzů mimo Prahu. Už v této době jsme se s partnerem naučili zvládnout péči o dítě, když byl jeden z nás pryč. Naučili jsme se vycházet si vstříc, byť nám vždy hodně pomáhali i rodiče. Politik si díky povaze své práce může rozvrhnout čas do jisté míry podle sebe. I když máme tři děti pod patnáct let, je vždy podstatné zorganizovat si čas a vše naplánovat a pak to lze zvládnout.

Jaký je běžný chod vaší domácnosti? Má každý člen rodiny vymezené konkrétní domácí práce?

Ne, nemáme. Nemáme rozdělené role jako za první republiky, kdy bylo standardem, že některé věci dělá jenom žena a některé věci dělá jenom muž. Mě zajímají technické věci, dá se říct, že domácí kutilství baví víc mě než partnera, byť samozřejmě děláme i tohle víceméně společně. Ale nerada se starám o finanční záležitosti, jako je elektronické bankovníctví, to přenechávám partnerovi. Práci v domácnosti si tedy dělíme skutečně jen v těchto drobnostech. Ale rozhodně nejde o práci pro ženu a pro muže.

O POLITIKÁCH ROVNOSTI A POSTAVENÍ ŽEN

Co si myslíte o postavení žen v české společnosti?

Já osobně si nemohu stěžovat. Ale možná je to tím, že se pohybuji v okruhu lidí, kteří přemýšlejí podobným způsobem. Vidím, že naše společnost ještě není rovnostářská. Neustále si s sebou někteří neseme stereotypy z první republiky a to postavení žen neprospívá, spíše je to neustále izoluje. Dát ženám vlastní prostor je podle mého názoru klíčové, protože ten pro české ženy není samozřejmostí.

Jak vnímáte politiky rovnosti na české i evropské úrovni? Myslíte si, že je důležité je prosazovat?

Ano, je to důležité. A nejde jen o oblast politiky, ale také například o pracovní trh

a kariéru. Když budeme pracující matky podporovat dostatkem kvalitních jeslí a školek nebo možností vzdělávat se na rodičovské dovolené, výrazně tím zlepšíme jejich pracovní i soukromou situaci. Když si vezmete, že žena na rodičovské celý den komunikuje jen s dítětem, i taková drobnost jako komunikace s dospělými lidmi pro ni může být problematická. To se poté odrazí i při návratu na pracovní trh. Je třeba rodiny podporovat, aby mohly efektivně fungovat a neodnášel to jeden z partnerů. Ženy mají společnosti co nabídnout a v tom je třeba je podpořit.

Domníváte se, že uplatňování politik rovnosti je na české a mezinárodní úrovni dostačující?

Vždy je prostor pro zlepšení. Domnívám se, že momentálně děláme jen to, na co je naše česká společnost připravená. Podle mého názoru bychom mohli být aktivnější v osvětě, vzdělávání, nabourávání stereotypů. Dnes se této problematice věnuje například ministerstvo práce a sociálních věcí pod vedením paní Marksové-Tominové. Domnívám se, že máme našlápnuto správným směrem, ale klidně ještě můžeme přidat.

Rozhovor proběhl v květnu 2015.

Rozhovor připravila Romana Volejníčková.

Martina Dlabajová

„Viviane Redingová jednou prohlásila: ‚Nemám ráda kvóty, ale mám ráda to, co kvóty dovedou.‘ Tento názor sdílím i já.“

Absolvovala Gymnázium Zlín – Lesní čtvrť a následně vystudovala politické vědy se specializací na Evropskou unii na italské univerzitě v Padově, kde získala titul dottore (Dott.). V Itálii také založila svoji první firmu věnující se mezinárodnímu poradenství pro investory a firmy. Postupně založila a vedla firmy v České republice nebo na Slovensku. Několik let pracovala jako koordinátorka zastoupení Zlínského kraje v Bruselu. V roce 2012 založila se svými kolegy obecně prospěšnou společnost Zlínský zámek, kde zastávala pozici ředitelky. V roce 2013 byla zvolena předsedkyní Krajské hospodářské komory Zlínského kraje. V roce 2014 kandidovala do voleb do Evropského parlamentu jako nestraníček na kandidátce hnutí ANO a byla zvolena europoslankyní. V návaznosti na své členství ve Výboru pro zaměstnanost a sociální věci založila projekt motivačních stáží PročByNe?, jehož cílem je podpora mladých lidí a plnění jejich profesního snu. V roce 2015 byla jako první česká politička oceněna za svůj přínos v oblasti zaměstnanosti a sociálních věcí v Evropském parlamentu udělením ceny MEP Award. Dott. Martina Dlabajová je svobodná a užívá si svou roli tety.

Na úvod bych vás požádala, zda byste mohla říci něco o sobě. Odkud pocházíte a co jste studovala?

Pocházím ze Zlína a jsem velká zlínská patriotka, i když jsem půlku života strávila v zahraničí. Studovala jsem v Itálii univerzitu v Padově, fakultu politických věd. V Itálii jsem také vybudovala svoji první firmu, zabývající se poradenskými službami a konzultacemi pro investory, kteří se zajímali o firmy ve střední a východní Evropě. Poradenství se týkalo také konkrétních měst, obcí a regionů, a díky tomu jsem byla v podstatě celý život blízko politiky. V roce 2012 jsem se vrátila zpátky do Zlína a byla jsem zvolena předsedkyní Krajské hospodářské komory Zlínského kraje. Když jsem se zde začala znovu zabydlovat, byla jsem oslovena s nabídkou kandidatury do Evropského parlamentu.

A promítají se vaše zkušenosti z podnikání a veřejné sféry i do vašich politických témat a preferencí?

Každý člověk pracuje se svými životními zkušenostmi, takže rozhodně ano, promítají. Domnívám se, že každý, kdo vstoupí do politiky, by měl s sebou přinést právě poznatky z oboru, kterému se dříve věnoval. V mém případě jde o podporu podnikání, podporu zaměstnanosti, spolupráci škol a firem, zaměstnanost mladých lidí a jejich profesní motivaci. Téma propojování vzdělání s potřebami pracovního trhu se velmi často řeší i ve firmách. I já jsem poskytovala studentům stáže ve svých firmách. Dnes se spíše zabývám tím, jak zlepšit situaci v rámci celé Evropy, například prosazují evropský portál práce a stáží EURES. Zabývám se i čerpáním evropských dotací, se kterými jsem měla jako podnikatelka přímou zkušenost. Nyní vidím celou problematiku z jiné perspektivy. V rámci své práce ve Výboru pro rozpočet a finanční kontrolu Evropského parlamentu jsem byla jmenována zpravodajkou pro schválení hospodaření celé Evropské komise za rok 2014. To znamená, obrazně řečeno, že mám na stole informace o každém euru a každém projektu loňského roku. A hledám nejen chyby, ale i příklady dobré praxe. Protože ty nás mohou inspirovat a pomoci zlepšit čerpání dotací.

Četla jsem o vašem projektu PročByNe?, jehož cílem je podpora mladých lidí na pracovním trhu. I v akademickém prostředí je podpora mobility vědců a vědkyň důležitá, ale ne vždy se důležité informace dostanou k cíli. Jak vidíte problém ne/informovanosti v oblasti podpory zaměstnanosti mladých lidí?

Ano, máte pravdu, že informace chybí, a to na obou stranách. Mnohé univerzity sice deklarují, že mají oddělení, které se zabývá zprostředkováním informací mezi studenty a firmami, ale když se bavíte s podnikateli, zjistíte, že to tak ve skutečnosti není. Firmy primárně nepotřebují nějaké dotace nebo daňové zvýhodnění. Potřebují vědět, jak oslovit studenty, jaké mají možnosti při poskytování stáží, a to samozřejmě platí i naopak. Studenti potřebují informace o pracovních možnostech, o kariérním zaměření a uplatnění v oboru, který studují. Co se týče projektu PročByNe?, který jste zmínila, je zaměřený na motivované mladé lidi, kteří si chtějí splnit nějaký profesní sen. Nenabízí systémové řešení, ale ukazuje sílu motivace a chuti udělat něco navíc. Já se domnívám, že Evropa dnes stojí před velkým problémem: Jak motivovat mladé lidi, aby sami cítili potřebu studovat, vzdělávat se a pracovat na své kariéře? V některých zemích Evropy je nezaměstnanost mladých lidí velmi vysoká a stále roste. V této bezútěšné situaci se vytrácí u mladých lidí jakákoliv motivace studovat něco, co jim v budoucnu přinese práci. Proto vznikl tento projekt, nabízí motivační stáže lidem, kteří budou mít chuť si vyzkoušet něco nového, i to, o čem si mysleli, že je pro ně nedosažitelné. Pečlivě vybíráme stáže u výjimečných firem nebo osobností a na pozice, ke kterým není možné se běžně dostat. Stážisté píší o svých zkušenostech a pocitech blog a sdílejí je s dalšími studenty a kamarády. Znají se už i mezi sebou, vyměňují si poznatky, inspirují ostatní. A to je hlavní smysl mého projektu.

O ZAČÁTKU POLITICKÉ DRÁHY A MOTIVACÍCH PRO VSTUP DO POLITIKY

Jaký byl váš politický start a co vás vůbec motivovalo ke vstupu do politiky?

Celý život jsem se v politických kruzích pohybovala, takže je to pro mne přirozené prostředí. Za prvé jsem studovala vyloženě politický obor. Dokonce moje diplomová práce byla o vstupu České republiky do Evropské unie, a to mnoho let před tím, než jsme do EU vstoupili. Za druhé jsem se věnovala poradenské činnosti pro podnikající subjekty, což je trochu politické v tom, že vyhledáváte zajímavé podnikatelské možnosti a ekonomické příležitosti. Protože jsem měla firmy v různých zemích, sledovala jsem i legislativu vztahující se k mé práci. A za

třetí jsem poradenskou činnost nabízela i krajům, městům a obcím v různých zemích, kde šlo o zahraniční diplomacii, ekonomickou diplomacii a o mezinárodní vztahy. Ve chvíli, kdy jsem byla zvolena předsedkyní Krajské hospodářské komory Zlínského kraje, jsem se politice přiblížila ještě víc. Účastnila jsem se mnoha jednání s politickou reprezentací nebo místními podnikateli.

Jak jste byla oslovena s nabídkou kandidatury do Evropského parlamentu?

Nabídka 4. místa na kandidátce ANO do voleb do Evropského parlamentu přišla ve chvíli, kdy jsem rozvíjela své aktivity v krajské hospodářské komoře. Rozhodovala jsem se poměrně dlouho, ale nakonec jsem se, myslím, rozhodla správně.

A v současné době jste pouze europoslankyně, nebo zastáváte i jiné funkce?

Práce europoslankyně je rozhodně prací na plný úvazek, protože pokud chcete pracovat zodpovědně a něco dokázat, musíte tomu věnovat čas. V současné době jsou všechny moje podnikatelské aktivity ukončeny, což je i podmínka práce poslance Evropského parlamentu.

O SITUACI ŽEN V POLITICE A O NUTNOSTI ZMĚNIT STEREOTYPNÍ UVAŽOVÁNÍ O MUŽÍCH A ŽENÁCH

Domníváte se, že je pro ženu těžké dostat se až do vrcholové politiky?

A myslíte si, že je to těžké pro muže? Tuto otázku kladu schválně, protože mi přijde, že se někdy zajímáme o věci jen z jedné strany. Nedávno jsem četla článek o tom, jestli by byla Česká republika připravena mít prezidentku, což bylo spojené s přípravou Hillary Clinton a její kampaní na prezidentku USA. A já si říkám, že když si takový titulěk přečtete, musí vám to připadat absurdní. Nepoložila byste si otázku, zda je naše země připravená mít prezidenta, a stejně tak byste se nezeptala, zda je pro muže-politika těžké dostat se do vrcholové politiky. Myslím si, že jsme tímto narazily na jádro problému vztahu mužů a žen, je v mentalitě a přetrvávajících názorech na ženy a muže, a to ve všech oblastech včetně politiky. Samozřejmě, že ženy to mají v politice v mnoha ohledech specifitější, neříkejme lehčí nebo těžší, protože v některých věcech mohou pociťovat

bariéry a v jiných zase výhody. Mluvme spíše o specifčnosti. Ženy se musí vyrovnat s více okolnostmi, které je v životě obklopují, a změna mentality by jim toto vyrovnání podstatně ulehčila. Proč se mě vědkyně nebo novinářka ptají, jak vidím situaci žen v politice já jako žena-politička? Já na tuto situaci nahlížím jako člověk a na základě svých osobních hodnot a názorů.

Dnes se několik organizací snaží o změnu mentality v genderových otázkách. Je ale tato změna dostatečná, když se neustále potýkáme s rozdílnými platy, diskriminací na trhu práce a dalšími problémy?

Ten posun nebude vidět ani za deset let. Přesto podle mého názoru už i v české realitě určité náznaky změny mentality existují. Ale souhlasím s vámi, že se neustále potýkáme s problémy, jako je platová nerovnost. Kdyby šlo cokoliv rozhodnout na evropské úrovni, například v kontextu nerovných platů, byla bych první, kdo by tuto věc podpořil. Co se týká diskriminace na pracovním trhu, některé otázky jsou tak trochu diskriminační vůči mužům. Žen-politíček se ptáme, jak se cítí jako ženy v politice a jak je pro ženu těžké dostat se do politiky, ale mužů-politiků se nikdy nezeptáme. Ptáme se mužů, jestli mají děti, kolik jich mají a zda je o ně postaráno, když jsou v práci? Ne, neptáme. Proto vidím velký přínos ve vytvoření lepších podmínek pro ženy i muže, v rozšíření příležitostí v osobním i pracovním životě. Aby již ženy nemusely slýchat dotazy na počet či věk dětí a na to, zda je o děti dobře postaráno, když je matka v práci. Protože jakmile vytvoříme ve společnosti optimální podmínky, tyto otázky ztratí význam. A to je právě ten moment, kdy si ženy mohou dovolit být manažerkami nebo političkami a přitom mít děti a vědět, že rodina může normálně fungovat.

Lepší podmínky jsou zajisté dobrým nástrojem, jak situaci žen změnit.

Podle mého je účinnější vytvoření podmínek pro ženy, aby mohly bez jakýchkoliv problémů mít rodinu i práci, protože budou mít kolem sebe takové služby, které jim to umožní. Česká republika v tomto ohledu velmi zaostává – nemáme částečné úvazky, sdílené úvazky, práce z domova je většinou výsadou. Jinde v Evropě mají tyto služby na vysoké úrovni. Máme zprávy o dobré praxi z ciziny a vidíme, co kde fungovalo a co ne, a přesto si z toho nic neodneseme. Například téma platové rovnosti. Jsou státy, které mají platovou nerovnost díky realizovaným opatřením velmi nízkou. Ve svých firmách jsem nikdy nedělala rozdíl mezi muži a ženami, plat byl odvozen od dovedností a schopností. Pokud by vznikla na evropské úrovni směrnice, která by upravovala platy, bojovala bych za ni.

Souhlasím s vámi, že otevírat nové obzory je důležité...

Dělat osvětu, mluvit o tématech, pojmenovávat problémy, to je klíčové. Ideální situace je podle mě ta, kdy si ženy svobodně vyberou, zda chtějí kariéru, rodinu, nebo obojí, a nikdo se jich nebude na nic ptát. Vše je pouze v mentalitě a uvažování lidí. I v politice je to podle mého názoru pouze otázka mentality. Politickou situaci nezlepšíme nařízenými, regulacemi nebo kvótami, ale spíše postupnou změnou mentality, pak se budeme zaměřovat na konkrétní schopnosti a dovednosti konkrétního člověka.

0 POZITIVECH A NEGATIVECH KVÓT V POLITICE A PODPOŘE ŽEN VE VEDOUČÍCH POZICÍCH

A jaký je váš názor na kvóty pro zastoupení žen na kandidátkách politických stran?

Jedna moje kolegyně, známá poslankyně Viviane Redingová, která byla eurokomisařkou a zabývala se kvótami, jednou prohlásila, že nemá ráda kvóty, ale má ráda to, co kvóty dovedou a o co se snaží. Tento názor sdílím i já. Cíl kvót je skvělý, pod něj se okamžitě podepíší, ale nejsem přesvědčená, že kvóty jsou správným nástrojem na zvýšení počtu žen v politice. Správným nástrojem je, jak jsem již uvedla, postupná změna mentality a uvažování v celé společnosti.

Jaké jiné nástroje by podle vás zlepšily situaci žen ve vrcholových pozicích? Velmi často se hovoří o malé vzájemné podpoře žen. Zdůrazňuje se pozitivní dopad např. mentoringových programů.

Něco na způsob mentoringových programů existuje v politice i podnikání. Nesouhlasím s tím, že se ženy podporují více (nebo méně) než muži, podle mého názoru je to vždy o schopnostech a dovednostech konkrétního člověka. Já sama se často setkávám s kolegy europoslanci i s kolegyněmi europoslankyněmi, když nás zajímá stejné téma a máme stejný zájem. Nemohu říci, že by někdo dělal rozdíl v tom, zda se „sítuje“ s kolegy či kolegyněmi. Skupiny jsou vesměs složené z mužů i žen, ale každý preferuje jiná témata. Většinou se ženy zajímají více o sladování pracovního a osobního života, sociální záležitosti, násilí na ženách apod. Ale jde spíše o podporu daného tématu a sdílení zkušeností než o cílené síťování. V oblasti podnikání je mentorování velmi zajímavé. Já

sama jsem se zúčastnila řady akcí, kde se setkaly manažerky či podnikatelky ke sdílení příkladů dobré praxe a zkušeností. Šlo o téma, které jim bylo momentálně blízké, například jak sladit časově náročnou práci s rodinou.

O GENDEROVÉ ROVNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE

Jaká jsou podle vás další témata vztahující se k genderové rovnosti, která je potřeba v České republice aktuálně řešit?

Rozhodně možnost částečných úvazků a dalších flexibilních forem práce. Je nezbytné je lépe legislativně podchytit. Také bychom měli posílit mateřskou a rodičovskou dovolenou tak, aby i muži měli zájem na ni odcházet. A v neposlední řadě je třeba se zaměřit na skupiny lidí, kteří mají problém s nalezením práce, jako jsou mladé absolventky, ženy po rodičovské, ale dnes do této skupiny spadají i ženy nad padesát let. Jedním z nástrojů pomoci této skupině by byla třeba podpora vlastního podnikání. Kdyby se zlepšily finanční dotace a došlo ke snížení byrokracie, třeba by matky po rodičovské mohly snadněji začít s podnikáním.

O NUTNOSTI CESTOVAT A O ZVLÁDÁNÍ MEDIÁLNÍHO ZÁJMU

Jak zvládáte mobilitu, respektive neustálé přejezdy mezi Zlínem a Bruselem?

Je to náročné, ale zatím to zvládám. Mě na této práci baví nejvíce to, že se mohu setkávat s lidmi a diskutovat s nimi o reálných problémech. Cítím zodpovědnost vůči lidem, kteří mě volili, a chci vědět, jaké jsou jejich potřeby a starosti. Na druhé straně je tu ale velké penzum práce přímo v Evropském parlamentu. Ale ani jedna oblast nepřevažuje, podle mého musíte zastat obojí – být dobrým europoslancem znamená mít kontakt s reálným životem. Velmi často se scházím s podnikateli nebo studenty a chci znát jejich názory na to, co je podle nich zapotřebí řešit na evropské úrovni.

Jak se vyrovnáváte s tím, že jste mediálně známá, a to zajisté nejen v Čechách?

Rozhodně nepatřím k nejznámějším europoslancům. Doma mě znají spíše lidé místní a z blízkého okolí anebo z podnikatelského prostředí. I přesto doufám, že

i když mě lidé poznají jako „tu europoslankyni“, pochopí, že jsem normální člověk a můžou se se mnou bavit o čemkoliv. Zajíímají mě názory ostatních a cením si toho, když si se mnou lidé popovídají. Nikdy se mi ale nestalo, že by mě někdo na ulici zastavil a začal mě z něčeho osočovat. Také se velmi ráda zapojuji do charitativních či kulturních akcí.

O SOUKROMÉM ŽIVOTĚ

Jak se vám daří skloubit náročnou práci europoslankyně s rodinným a soukromým životem?

Já myslím, že docela dobře. Když jste často na cestách, potřebujete se mít kam vrátet, mít zázemí. Když nemáte zázemí, nemůžete vytvářet hodnoty někde jinde, protože v sobě nemáte klid.

A jak vypadá běžný chod domácnosti při práci náročné na čas i na mobilitu?

Ubezpečuji vás, že úplně normálně. Ráno jsem schopná vynést popelnici, včera jsem pracovala na zahradě, kterou bylo třeba dát do pořádku. Pokud máte dobré zázemí a zároveň vás práce baví a nabíjí energií, pak se i tyto dvě oblasti dají skloubit. Má to však svá specifika. Třeba když přijedu domů ve dvě v noci a potřebuji si nutně něco vyprat, udělám to i v tuto noční hodinu. Domácí práce prostě dělám, když jsou potřeba, jen asi v jiném čase než většina ostatních.

A jak trávíte volný čas?

Volný čas je velmi důležitý, i když ho kradu po chvilkách. Musíte si najít drobné radosti, já třeba hodně čtu. Jenom za víkend jsem dočetla jednu knihu a rozečetla další. Nebo se snažím relaxovat prací na zahrádce, běháním, golfem. Ale nesmíte u toho přemýšlet nad prací, jen relaxovat.

Jaké jsou vaše pracovní a politické plány do budoucna?

Mým hlavním cílem je dobře pracovat v tomto volebním období. Když nad tím přemýšlím, dnešní rozhovor probíhá přesně rok od doby, kdy jsem se dozvěděla, že jsem byla zvolena a změnil se mi život. Mám před sebou čtyři roky na to, abych splnila svá předsevzetí. Profesní výzvou je odborná práce týkající se rozpočtové kontroly, která mi otevírá zcela nové pohledy na problematiku evropských financí. Dalším cílem je podpora mladých lidí a talentů, protože vidím, jak spousta z nich odchází do velkých měst nebo do zahraničí. Podle mě je vytváření zázemí pro mladé a šikovné lidi úkolem všech politiků. Aby nám šikovní lidé neodcházeli, a když už odcházejí, tak aby to bylo jen na zkušenou a vrátili se zpět a využítokovali nové zkušenosti tady, ve svém městě, kraji a republice. Mně se v podstatě něco podobného přihodilo. Více než polovinu života jsem prožila v zahraničí, a přesto jsem větší patriotka než lidé, kteří celý život žili na jednom místě, protože si vážím věcí, které tady nechávám.

Rozhovor proběhl v květnu 2015.

Rozhovor připravila Romana Volejníčková.

Jana Fischerová

„Když je nějaká pozice ve firmě nebo v politice nabídnuta muži, okamžitě odpoví: ‚Beru to!‘, ale když je to samé nabídnuto ženě, přemýšlí a zvažuje pro a proti.“

Ing. Jana Fischerová, CSc., je poslankyní Parlamentu České republiky. V roce 2010 úspěšně kandidovala ve volbách do Poslanecké sněmovny ČR. V roce 2012 svůj mandát obhájila. Svou politickou dráhu zahájila v Havlíčkově Brodě. V roce 1994 byla zvolena zastupitelkou Havlíčkova Brodu a tuto pozici si udržela dosud. V letech 1998–2002 zastávala pozici místostarostky a od roku 2006 do roku 2010 byla starostkou v témže městě. Od roku 2000 je členkou zastupitelstva Kraje Vysočina. Je členkou Výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj PS PČR a místopředsedkyní Zahraničního výboru PS PČR. Mimo politickou praxi působí jako tlumočnice a překladatelka. Je vdaná a má dvě děti.

Na úvod bych vás ráda požádala, zda byste mi mohla říci něco o sobě – odkud pocházíte a co jste vystudovala?

Jsem rodačka z Havlíčkova Brodu, kam jsem se po studiu na ČVUT zase vrátila. Výběr technického oboru nebyl mojí první volbou, chtěla jsem původně studovat filozofii nebo psychologii. Bohužel v té době bylo problematické se na tyto studijní obory dostat a já jsem nepocházela z toho „správného prostředí“. Tak jsem šla cestou nejmenšího odporu a začala jsem studovat fakultu stavební, stejně jako můj otec. Nakonec jsem pokračovala ve studiu dál, a to v oboru dřevěné konstrukce. Díky tomu jsem se dostala na stáž do Německa, což byla hlavní motivace, proč ve studiu technického oboru pokračovat. Dodnes je mojí zálibou studium cizích jazyků. Podle mého názoru platí heslo „kolik umíš cizích jazyků, tolikrát jsi člověkem“.

Jaká byla vaše pracovní dráha? I po skončení školy jste následovala svého otce?

Dá se říci, že ano. Když jsem se vrátila do Havlíčkova Brodu, stejně jako můj otec jsem učila na střední průmyslové škole stavební odborné předměty. Dodnes jsem v kontaktu se studenty, které jsem dovedla k maturitní zkoušce. V téže době jsem se přihlásila do projektu, který vypsalo naše město. Konkrétně šlo o založení turistického informačního centra. Už jako studentka jsem totiž v Praze provázela zahraniční turisty a v Havlíčkově Brodě se mi takto naskytla obdobná příležitost. Nakonec jsem soutěž vyhrála a stála jsem před rozhodnutím, jestli do toho mám jít, nebo mám zůstat ve škole. V té době jsem už měla dvě malé děti, takže rozhodování bylo opravdu složité. Jít do nejistého podnikání, nebo mít pracovní jistotu? Nakonec jsem se rozhodla pro podnikání a v roce 1991 jsem v Havlíčkově Brodě začala provozovat turistické informační centrum. V té době to bylo jediné informační centrum široko daleko. Sešla jsem se s naším tehdejším panem starostou s myšlenkou, že bychom měli dát o našem městě vědět i v zahraničí; z tohoto návrhu se zrodil další plán, a tím bylo založení cestovní kanceláře, kterou jsem pojmenovala po svých dětech ADA-TOUR.

O ZAČÁTKU POLITICKÉ DRÁHY

Jaký byl váš politický start?

Když jsem se po škole vrátila do Havlíčkova Brodu, díky znalosti cizích jazyků jsem často tlumočila při jednáních u nás na radnici. To mě velmi bavilo, protože jsem měla možnost poznat zajímavé lidi. Zde jsem poznala i podnikatele, kteří u nás po sametové revoluci začali podnikat, a ti mě oslovili v roce 1994 s nabídkou kandidatury v komunálních volbách. Jenomže v té době byly děti hodně malé a k tomu jsem podnikala, proto jsem jim řekla, že na to nemám čas. Nakonec mě přemluvili, a tak jsem kandidovala za Stranu živnostníků, ale rovnou jsem řekla, že chci, aby mě napsali na kandidátku někam dozadu. Pak jsem odjela jako průvodkyně někam do Francie – a manžel mi volal, že jsem byla zvolena. To mě opravdu překvapilo.

Jste dodnes aktivní i v komunální politice?

Ano, od roku 1994 jsem členkou zastupitelstva města. Ve volbách v roce 1998 jsem byla na čtyři roky zvolena místostarostkou, a poté dokonce i starostkou. Zajímavé je, že jsem o to nikdy neusilovala, vždycky ke mně tyto nabídky přišly nečekaně a vždy mě k tomu někdo přemlouval. Podobné to bylo i s kandidaturou v roce 2010 do Sněmovny. V té době jsem do toho šla především s cílem podpořit své kolegy z ODS a na kandidátce jsem byla až na osmnáctém místě. Ale shodou okolností jsem se dostala na místo dvanácté a to určitě k mému zvolení hodně pomohlo. Nakonec jsme se do Sněmovny dostaly dvě ženy, Miroslava Němcová, která vedla kandidátku, a já. Takže to byl ženský úspěch a musím říct, že mi po mém zvolení Miroslava Němcová velmi pomohla.

Jste dnes v Poslanecké sněmovně už druhé volební období. Co předcházelo druhé kandidatuře?

Druhá kandidatura proběhla v roce 2013 a kandidovala jsem opět za ODS. Tehdy mě oslovil pan senátor Miloš Vystrčil, jestli bych byla ochotna znovu kandidovat jako lídr kandidátky za Kraj Vysočina. V té době totiž Miroslava Němcová kandidovala za Prahu. Já jsem ale velmi váhala, protože jsem se chtěla vrátit ke svému podnikání. Navíc v té době nastaly pro ODS těžké časy, když padla vláda Petra Nečase. Nakonec jsem za Kraj Vysočina kandidovala a za ODS jsem byla jediná, kdo se do Sněmovny dostal.

Jaké funkce dnes ve Sněmovně zastáváte?

Jsem ve Výboru pro veřejnou správu a regionální rozvoj, kde mohu uplatnit své znalosti z komunální politiky. Zde se řeší zákony, které mají dopad na samosprávu obcí či krajů. To je opravdu moje priorita a také politické téma, které mě zajímá. A také jsem se v tomto volebním období stala místopředsedkyní Zahraničního výboru.

O ŽENÁCH V POLITICE

Jaké to je být ženou v politice? Jak vás berou vaši mužští kolegové?

Rozhodně si na své postavení nemohu stěžovat. Jsem od přírody velmi pozitivní člověk, takže se vždy snažím na vše dívat z té lepší stránky. Když máte podporu doma i v práci, když na to nejste sama, pak se dá všechno zvládnout. A to já jsem vždy měla a mám. Také jsem vždy pracovala převážně s muži, takže vidím i pozitiva mužské spolupráce, ženský a mužský pohled na svět se doplňují. A to podle mého platí i v politice. Do ODS jsem vstoupila díky tomu, že jsem zde měla kamarády a kolegy z podnikatelské sféry, takže mi tu nechyběli známí a kontakty. A s nimi je spolupráce skvělá. Ve vyšších patrech politiky jsem v minulých letech cítila jakousi uzavřenost. Dnes už se to mění, a co jsme v opozici, vzájemnou spolupráci ve straně si nemohu vynachválit.

Podporují se ženy ve vaší straně?

Momentálně jsou za ODS v Parlamentu tři ženy a myslím si, že zde vzájemná podpora je. V minulém volebním období jsme měly takový debatní kroužek a také jsme se scházely neformálně, například jsme zašly na kafe. Ale soudržnost mezi ženami v Parlamentu existuje i mimo jejich strany. I já znám několik žen z jiných klubů, se kterými mohu diskutovat. Jsem velmi otevřený člověk, beru na vědomí názory druhých a velmi ráda se přidám k prosazení těch, se kterými se ztotožňuji.

O POSTAVENÍ ŽEN A MUŽŮ VE SPOLEČNOSTI A O POLITIKÁCH ROVNOSTI

Co si myslíte o postavení žen v České republice

Domnívám se, že klíčová je rodina. Už jsem zmiňovala, že podpora rodiny je důležitá, to platí pro všechny ženy. Když mají doma podporu, zvládají i časově náročnou práci. Na druhé straně je zde ale fakt, že žena kvůli péči o děti nabere v pracovním životě skluz. Zatímco muž si buduje kariéru, žena je doma, stará se o děti a do politiky se dostane mnohem později. Navíc muži si za tu dobu, co pracují, vybudují kontakty. Žena nejde po práci do hospody, kde se dál probírají pracovní věci. Pak se samozřejmě může stát, že i strana dá pro určitou funkci přednost muži. Já s tím naštěstí osobní zkušenost nemám. Ale je pravda, že jsem byla dlouho aktivní v komunální politice, takže mě lidé v politických kruzích znali, nemusela jsem šplhat nahoru zespoda. Ale dnes se prosazení žen hodně posouvá dopředu, samy ženy se mnohem víc angažují než dříve, mají podporu rodiny a také je mnohem lépe zajištěna péče o děti. Na druhou stranu z vlastních pracovních zkušeností vím, že když je nějaká pozice ve firmě nebo v politice nabídnuta muži, okamžitě odpoví „Beru to!“, ale když je to samé nabídnuto ženě, přemýšlí a zvažuje pro a proti.

Domníváte se, že politická praxe na úrovni komunální politiky je pro ženy důležitá?

Ano, určitě, dostanou se tak do povědomí občanů. Určitě je pak jejich pozice lepší, než když je nikdo nezná a neví, kdo jsou. Takhle si o vás mohou lidé udělat obrázek. Ale to není to jediné, co ženám může pomoci. Velký vliv mají i média. Byla jsem v roce 2006 oslovena s kandidaturou do Senátu, ale nakonec jsem o 24 hlasů prohrála. Každopádně díky předvolební kampani a díky tomu, že jsem jezdila po různých městech a obcích, mě mohli lidé poznat. Navíc mám dva facebookové profily, kde píší o aktuálních věcech a vedu také online diskuse, jedním z posledních diskutovaných témat byly registrační pokladny. Takže jsem si svůj mediální obraz i tímto způsobem vylepšila.

Co si myslíte o politikách rovnosti, které jsou realizovány na evropské nebo české úrovni?

Myslím, že je to důležité. Jsem v kontaktu s Fórem 50 %, bohužel mám na naši

spolupráci čím dál méně času. Když jsem byla jen starostkou, měla jsem času mnohem více, než když jsem ve Sněmovně i v zastupitelstvu. Ale samozřejmě vidím jejich výsledky a připadá mi, že některá témata vzbuzují v naší společnosti stále velké vášně. Já ale ženám přeji jen ty nejlepší podmínky a vážím si výsledků, úspěchů, kterých dosahují.

Jaký je váš názor na kvóty, například v té podobě, jak se je snažil prosadit takzvaný zipový zákon?

Kvótám nefandím. A to i z toho důvodu, že jsem si celým procesem prošla a viděla jsem, že to jde i bez nich. Na druhou stranu se v minulosti řešily kvóty do dozorčích rad, kde jedním z důvodů přijetí kvót byly nerovné platové podmínky mužů a žen, což je samozřejmě špatně. Ale nevím, jestli je tohle ta správná cesta.

Jaká témata považujete pro Českou republiku za klíčová?

V současné době určitě migrantskou krizi, především otázku ekonomických migrantů. A dále také zaměstnanost a nezaměstnanost. S tím souvisí další téma, které vidím jako důležité, a tím je školství. Co jednou do dětí investujeme, to se nám stejnou měrou vrátí zpátky. Ale u nás chybí učební obory a samozřejmě ani věda a výzkum na tom nejsou dobře.

Jaké máte plány do budoucna?

Uvažuji, že když mám tolik pracovních zkušeností a znalostí z práce v komunální politice, mohla bych být prospěšná s jejich předáváním. Po svém zvolení do Sněmovny jsem odstoupila z vedení radnice, protože bych nezvládla obě funkce najednou. Ale stále jsem v zastupitelstvu, takže když se cokoliv stane a někdo potřebuje poradit nebo pomoci, může se na mě obrátit. Ráda bych zaměřila svoji pracovní budoucnost tímto směrem.

Jak se vyvíjela vaše soukromá a rodinná dráha?

Dnes už jsou moje děti dospělé a soběstačné. Obě vystudovaly Vysokou školu ekonomickou se zaměřením na marketing a na diplomacii. Doma jsme se vždycky snažili, aby byly děti hodně samostatné. Podle mého názoru ve výchově dětí platí pravidlo, že když někoho hodíte do vody, naučí se plavat rychleji, a možná proto jsou naše děti tak soběstačné. Děti jsou pro mě i velkou životní oporou. Vždycky, když jsem se rozhodovala, jestli kandidovat nebo ne, dlouho jsme se o tom bavili a doma mě vždycky všichni podpořili. A stejně tak mě vždy velmi podporoval i můj manžel. Když jsem byla poprvé zvolena do Sněmovny a musela jsem opustit naše podnikání, manžel zůstal v Havlíčkově Brodě a nadále podnikal. Je pro mne velice důležité, že je mou oporou.

V době, kdy jste začala být politicky aktivní, byly vaše děti malé. Jak jste zvládala rodinu a časově náročnou práci?

Už samotné podnikání bylo časově náročné, a to byly děti hodně malé. Takže bylo nutné, abychom si doma vytvořili dobré zázemí a nastolili nějakou časovou organizaci. S dětmi nám pomáhali rodiče z manželovy strany, moji rodiče se vnoučat bohužel nedožili. Ale zvládli jsme to v klidu. Já vždycky říkám, že nejlepší manažerka je žena malých dětí, která musí sladit několik věcí najednou.

Jak zvládáte neustálé přejezdy mezi Prahou a Havlíčkovým Brodem?

Myslím, že se to dá zvládnout. Navíc mě vždycky bavilo cestovat. Hodně jezdím vlakem, takže si mohu v klidu číst. Vždy, když přijedu domů, vracím se do čistého domova. Péče o domácnost je velký koníček mého manžela. Navíc se snažím jezdit domů i během týdne a manžel zase za mnou jezdí do Prahy, takže se neustálé přejezdy zvládnout dají.

Rozhovor proběhl v srpnu 2015.

Rozhovor připravila Marie Čermáková ve spolupráci s Romanou Volejníčkovou.

Miluše Horská

„Názory, že kvóty mohou podpořit někoho, kdo na to nemá, jsou nesmyslné. Stejně se jednou ukáže, zda na to ten člověk má, nebo ne.“

V letech 1978–1982 studovala Pedagogickou fakultu v Českých Budějovicích, v letech 1989–1992 pak pedagogiku v Praze a v letech 2004–2006 ještě navíc pedagogiku v Olomouci (obor muzikoterapie). Mezi lety 1984 a 1992 pracovala jako učitelka na základních školách např. v Pardubicích nebo Dašicích. Od roku 1992 působí jako ředitelka základní a praktické školy SVÍTÁNÍ v Pardubicích, která poskytuje vzdělání i sociální služby osobám s mentálním a kombinovaným postižením. Je zakladatelkou a aktuálně místopředsedkyní správní rady Koalice nevládek Pardubicka o. s. V letech 2008–2010 přednášela na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové na katedře speciální pedagogiky. V roce 2010 kandidovala za hnutí Nestraníci v senátorských volbách a byla zvolena. Od roku 2012 je místopředsedkyní Senátu PČR. Za svoji práci pro politický a sociální rozvoj Pardubic získala vyznamenání města Pardubic a stala se vítězkou ankety o největší žijící osobnost Pardubic. Dále získala medaili Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Mgr. Miluše Horská je rozvedená, má dvě dospělé dcery a jednu vnučku.

Na úvod bych vás požádala, zda byste mohla říci něco o sobě – odkud pocházíte, co jste vystudovala.

Pocházím z Českomoravské vysočiny a od dětství jsem chtěla být zdravotní sestrou. Nakonec jsem se rozhodla vystudovat gymnázium a pedagogiku. Při mateřské dovolené jsem začala studovat další pedagogický obor, a to speciální pedagogiku, protože mě tato oblast oslovila. Když se mě někdo zeptá, čím bych chtěla být, kdybych nebyla političkou, odpovím, že bych chtěla být členkou záchranky v sanitce. Sama sebe totiž považuji za týmového hráče a v sanitce musí být všichni sebraní, každý musí plnit své úkoly. Také mám velmi ráda hudbu, dokonce jsem dříve hrála na hudební nástroje. Dále mě baví sport, bohužel na něj ale nemám tolik času, kolik bych si přála.

Protíná se váš zájem o pedagogiku a zdravotnictví s vašimi politickými zájmy a prioritami?

Ano, jde o mé politické téma. Zaobírám se především školstvím, konkrétně speciální pedagogikou. Když jsem byla oslovena s nabídkou kandidatury do Senátu, přijala jsem ji právě proto, abych mohla učinit změny především v oblasti vzdělávání obecně a vzdělávání lidí se specifickými potřebami, jako jsou mentálně či zdravotně postižení. Ve své profesní praxi jsem narážela na problémy a cítila jsem, že je mohu vyřešit vstupem do politiky. Mým cílem bylo a je propojování různých oblastí. O propojování se snažím dodnes, například před pár týdny bylo pořádáno slyšení se zdravotním výborem Senátu PČR na téma velmi kontroverzní problematiky posuzování zdravotního stavu. Ačkoliv se může zdát, že jde o téma zdravotnické, má v sobě i sociální aspekty, jako je ne/schválení dávek nebo návrat do práce po nemocenské. Velmi jsem též vyzdvihovala téma sociálního bydlení, protože to nám v Čechách chybí. Sociální aspekty jsou dosud velmi často přehlíženy, proto se ve škole, kde jsem ředitelkou, snažím na různé problémy dívat i ze společenské perspektivy. Například se intenzivně snažíme integrovat hendikepované děti do společnosti.

O NEVÝHODNÉM NASTAVENÍ PRACOVNÍHO TRHU V ČESKÉ REPUBLICE PRO ZAMĚSTNANÉ RODIČE

Před vaší kanceláří je k dispozici leták ke konferenci o sladování pracovního a soukromého života, která proběhne pod vaší záštitou. Jaký je váš názor na podmínky pracovního trhu, kterým čelí zaměstnaní rodiče?

Podle mého názoru jde o dlouholetou politiku státu – měl by podpořit rodiny s dětmi i mladé lidi, kteří se teprve chystají rodinu založit. Podle mě je nesmírně důležité, aby se mladí lidé naučili zabezpečit a postarat se o rodinu, nedocházelo by pak k tomu, že budou využívat státní podpory. To je totiž dražší varianta. Další věc je naše dlouhá rodičovská dovolená. Samozřejmě není špatně, když někdo zůstane s dítětem doma. Když se podíváme na demografickou křivku, je jasné, že už nemůžeme takzvaně zůstat ve starých kolejích. Stát by měl spíše nabídnout rodině takové možnosti, aby se sama rozhodla, zda žena zůstane doma a jak dlouho. Pak je ale potřeba například daňovou politikou motivovat zaměstnavatele, aby zaměstnal rodiče malých dětí a vytvořil jim podmínky pro to, aby se mohly ženy rychleji vrátit do práce – místnost, kde budou moci ženy kojít, apod. Ale tohle jde u nás bohužel velmi ztuhá. Dále nemají čeští rodiče k dispozici flexibilní formy práce. Zanedlouho pořádáme další konferenci, která bude propagovat právě flexibilní formy práce, a to skrze dobré příklady firem, které zavedly třeba práci z domova, a osvědčila se jim. Lidé si tyto formy zaměstnání žádají, takže tlak na politiku je nyní skutečně velký. Samozřejmě, že některé aktivity jdou realizovat i bez zákonů, například zmíněná práce z domova je hodně o zodpovědnosti a důvěře zaměstnavatele a zaměstnance. Ale jsme svědky toho, že změny se prosazují velmi ztěžka. Podívejte se na diskusi o dětských skupinách s často iracionálními názory a na to, jaký byl výsledek. Jen to ztěžuje podmínky skupině, která s tímto nápadem přišla, jako jsou neziskovky nebo samotní rodiče, kteří si takto vypomáhají. Tento zákon je ve čtení již podruhé, ale i přesto se tyto problémy nepodařilo úplně odstranit. To jasně ukazuje, že u nás se musí o nových věcech mluvit a trochu je tlačit, jinak se nic nezmění. Překvapením možná je, že zákon vetovaly především ženy, ale v pozadí jsou i politické tahanice. Tento zákon spadnul poprvé pod stůl právě kvůli změně vlády a poté přešel pod gesci jiných lidí. Podporovatele tohoto zákona stála jeho příprava a diskuse nad ním mnoho práce, ale nepodařilo se jím pokrýt celou praxi předškolní péče. Negativem tohoto zákona je, že není zodpovědnost přenesena na občana. Proč mu nedáme možnost svobodně se na vlastní zodpovědnost rozhodnout, kam dítě umístí? Proč nenecháme žít dětské skupiny a lesní školky jakožto alternativu pro aktivní rodiče, jejichž děti

se například nedostaly do klasických mateřských školek? Ne, my raději vše naměříme a navážíme a předestřeme konkrétní řešení.

Myslíte si, že možnost volby je řešení, jak pomoc rodičům malých dětí ve sladění práce a péče?

Ano, protože se vůbec nebere v potaz, že by některým rodičům školka nevyhovovala. Například spaní po obědě ve školkách. Toto je každodenní realita českých školek, přesto je mnoho rodičů, kterým to nevyhovuje. Já sama jsem nechtěla, aby moje dcera chodila po obědě spát. Učitelky ji však posadily před spící děti a ona sama seděla v rohu, hrát si nemohla, jen čekala, až se všichni vzbudí. Sama si pak řekla, že půjde raději s ostatními spát. Možná jde jen o strach státu, že kdyby rozšířil možnosti, rodiče by nezodpovědně nebo bez přemýšlení umístili dítě do špatného zařízení.

O MOTIVACÍCH VSTUPU DO POLITIKY

Kandidatura do Senátu vám byla nabídnuta. Co vás motivovalo nabídku přijmout a vstoupit do vysoké politiky?

Když mi kandidaturu nabídli, byla jsem velmi překvapena. Nikdy jsem nepřemýšlela o tom, že bych vstoupila do politiky, ani to nebyl můj sen. Je ale pravda, že si ze mě přátelé a kolegové často utahovali, že jednou budu sedět na ministerstvu. K mému oslovení zřejmě přispělo, že jsem dlouhodobě působila jako ředitelka soukromé školy v menším městě. I samotná škola se za ta léta rozrostla z dvaceti sedmi dětí na více než dvě stě. Rozšíření školy korespondovalo s narůstajícím zájmem o hendikepované děti a jejich vzdělání a život. Začalo to jako iniciativa několika málo rodičů, postupně se zapojovalo čím dál více lidí a nakonec jsme založili obecně prospěšnou společnost. Následně jsme se spojili s dalšími neziskovkami a byli jsme čím dál více vidět i slyšet. Já jsem se stala takovou krajskou koordinátorkou těchto neziskovek a také nejmenovanou mluvčí problematiky vzdělávání hendikepovaných dětí. Díky tomu jsme začali spolupracovat s krajskými úřady, které nám vypomohly například finančně. Při senátních volbách mi jako známé osobnosti nabídl kandidaturu zástupce hejtmana pardubického kraje. Začala jsem přemýšlet, proč bych do toho měla jít. A ihned mě napadlo, že celou dobu narážím na neexistenci legislativy pro školy s hendikepovanými studenty. I v naší škole se tento problém neustále řeší.

Na začátku jsme založili jen základní školu, ale tyto děti na klasických středních školách nechtěli, tak jsme založili střední školu. Pak ale vznikl problém s jejich zaměstnaností, proto jsem se snažila motivovat zaměstnavatele k jejich přijetí. Bohužel to nepomohlo. Z toho důvodu jsem si řekla, že kandidaturu přijmu, protože bych byla na správném místě a mohla bych pomoci. Léta jsem měla se školstvím a zdravotnictvím zkušenosti a moje praxe je to nejlepší, co do politiky mohu přinést. A musím říci, že se mi to vyplácí a že každý, kdo rozhoduje o věcech, které mají dopady na lidi, by měl mít i praxi a konkrétní zkušenost.

Mohla byste popsat nějaký konkrétní případ, kdy bylo propojení politiky a vaší praxe užitečné?

Kdybyste se mě zeptala na konkrétní zákony, musela bych vám říci, že nejspíše ne. Ale neustále se snažíme propojit praxi s politikou. Dnes máme velký zájem na tom, aby byly akademické výstupy důležité i pro politickou praxi. Já jako místopředsdkyně Senátu často pořádám různé debaty, kam jsou přizváni odborníci, mohou spolu navázat kontakty a své poznatky předat politikům. Toto se děje s přípravou zákona o sociálním bydlení. Dnes kolem něj vzniká platforma politiků i odborníků. Sama jsem obcházela ministerstva a další úřady, kterých se tento zákon týká, diskutovala jsem i s odborníky a pochopila jsem, kde je hlavní problém. Poté jsme pořádali kulatý stůl a slyšení v Senátu, kde byli i ministři a další kompetentní lidé, a mohlo začít vyjednávání. Příprava takového zázemí, kde se diskutují mezíresortní témata, je jedním z pozitivních příkladů propojení politiky a praxe. Jsem hrdá ještě na další věc, která se mi podařila, a to je čerpání evropských dotací. Byla jsem pyšná na to, že jsem jako ředitelka dokázala přinést škole i městu finance. Spolupořádala jsem i konferenci na téma čerpání evropských dotací a na tuto konferenci se přijel podívat dokonce náměstek ministryně sociálních věcí a vyjádřil se v tom smyslu, že tato aktivita je nesmírně důležitá. Dnes hodně lidí kritizuje Evropskou unii, včetně čerpání dotací, ale mě mrzí, že nevidí důvod, proč to u nás nefunguje. My jsme sice získali peníze na různé projekty, ale jakmile dotace skončily, skončil i projekt a miliony doslova odtekly do kanálu. Chybí tady aktivita státu, která by v nastartované činnosti pomáhala. Je ale pravda, že některé parametry čerpání dotací byly nastaveny nešťastně – firmy nebo neziskovky ihned věděly, že doba udržitelnosti je pro ně nereálná. Po této zkušenosti jsme se snažili čerpání dotací změnit, ale nepovedlo se to.

Zastáváte velmi vysokou politickou pozici. Bylo pro vás jako pro ženu těžké se do této pozice dostat?

Ve vrcholové politice je většina mužů, to ukazují i oficiální statistiky. Muži mezi sebe nechtějí ženy pustit, vidím to i u svých kolegyň. Moje zvolení do Senátu nebylo provázáno takovými obtížemi, ale i tak vím, že si své místo musím vybojovat například na stranických kandidátkách. Když je první žena na kandidátce na dvacátém místě, říkám si, k čemu to je? Když už se nějaká žena dostane do funkce, kolegové jsou rádi, alespoň já to tak vidím. Podle mého názoru je problém v samotném principu sestavování kandidátek a v systému rozhodování, kdo kde bude. Já jsem se stala místopředsedkyní, protože v Senátu neobstál kandidát z mého klubu, a to dvakrát. Po třetí ho nikdo nenominoval, a protože všichni ostatní již měli nějaké funkce a já ne, funkci jsem získala. Každé dva roky si musíme tyto funkce znovu obhájit, ale ve druhém období to bylo lehčí, protože jsem už byla známá. Už jsem nestála před problémem, že mě nikdo nebude nominovat anebo mne pak nezvolí, protože jsem žena.

Z jakého důvodu nejsou podle vás ženy nominovány, a i když jsou, tak nejsou zvoleny?

Samozřejmě víme, že žen je ve vyšší politice málo, takže i šance na navržení je statisticky menší. Ale ani to, jak muži hodnotí práci žen, není lichotivé. A tím, že je nás málo, nejsme zapojeny v mužských sítích. O tom se zmínila jedna česká politička: řekla, že s kolegy nechodí na pivo, takže automaticky vypadává ze hry. Žen je málo, a tak si nemohou takový klub udělat. Kvůli tomu poté chybí ženský pohled na věc. Představte si situaci, kdy se diskutuje téma energetiky. Žena, pokud není odbornicí na toto téma, k tomu nic neřekne, zatímco muž ano.

Když je ve vyšší politice žen tak málo, podporují se podle vás navzájem?

Když jsem vstoupila do politiky a přinesla jsem s sebou tematiku neziskového sektoru, místopředsedkyně Poslanecké sněmovny mi řekla, že k této ženské otázce svoláme všechny ženy v politice, ale nic se nestalo. Když se vrátím k zákonu o dětských skupinách, snažila jsem se komunikovat se ženami, se kterými si rozumím a kterých se toto téma také týká. Protože mám dvoutletou

vnučku, tak vím, jaké problémy má dcera s jejím umístěním do školky, a mohu proto argumentovat a navrhnout změny. Ale ani při prosazování tohoto zákona se ženy vzájemně nepodpořily. Určitě je to ovlivněno historií, že je žen tak málo, ale ve finále je nepodpoří ani muži. Jak má tedy názor žen zaznít? Jediná možnost je, aby žen bylo v politice víc, pak si je budeme muset vyslechnout. A je dobré mít ženy v politice. Dokážou tvář politiky zjemnit a udělat z ní něco lidského, z čehož ve finále těží všichni. To je ostatně také důvod, proč zakládám v těchto dnech Volební akademii žen, která má přivést do politiky více žen.

Říkala jste, že by podle vás mělo být více žen v politice. Souhlasíte tedy s kvótami, například takovými, které definuje velmi diskutovaný „zipový zákon“?

Některé ženy, které se dostaly do vyšší politiky, jednoznačně vnímají, že musely překonat daleko více překážek. Já osobně s kvótami souhlasím, protože díky nim vznikne šance na tzv. kritickou menšinu, kdy budou mít ženy konečně šanci iniciovat nějaké změny. Když to vezmu z druhé strany, jsem ředitelkou školy a zároveň jsem i učila a velmi jsem oceňovala tzv. náhradní civilní službu, kdy k nám do školy přišli muži, setkávali se s dětmi a učili je. Najednou jste viděli, co muži s dětmi umí a co učitelky nedokážou, například srovnat si děti do latě. I dětem se líbilo, že mají vzor v mužích, že nemají kolem sebe jen samé ženy. Pak se ale náhradní civilní služba zrušila a ve škole máme opět samé ženy. Já to nemyslím vůči učitelkám nijak zle, ale mužský element zde chybí. Tak jsme se snažili dostat muže k nám do školy. Nakonec jsme našli mladého a šikovného muže, vychovaly jsme si ho a snažily jsme se mu s kolegyní předat znalosti. Když jsem já i moje kolegyně, která je mojí zástupkyní, musely na tři týdny odjet, měl se o vše starat náš nový kolega a bohužel neobstál. Tak jsem si říkala, kde mám ty muže brát. Nakonec jsem vytipovala jednu mladou dívku, která byla neskutečně šikovná. Věnovaly jsme jí stejnou pozornost a stala se z ní jedna z nejlepších vedoucích, jaké u nás kdy byly. Já jsem se musela prodat sama, ale ne vždy má žena spolu s dalšími povinnostmi v rodině energii prodírat se i v práci. Proto je dobré, aby ženám někdo nebo něco pomohlo. A z tohoto důvodu jsou dočasné kvóty podle mého na místě. Další věc, která je podle mne také velmi problematická, je dlouhá rodičovská dovolená. U nás neustále převažuje představa o dobré matce, která se o vše postará, hlavně pak o dítě. Realita je ale taková, že se ženy chtějí za každou cenu vyrovnat tomuto ideálu, ale nikoho nezajímá, že jejich vlastní život jde naprosto stranou. Pak dítě odroste, ale co ta žena? Nemá se kam vrátit nebo na co navázat. Pokud některá žena i v těchto podmínkách uspěje v politice, pak pro ni kvóty nejsou důležité, protože si říká,

že když to zvládla ona, tak to zvládne každý. Ale co je to za nesmysl? Když se rozhodne pro kariéru v politice, kvóty jí pomohou tyto nevýhodné podmínky dorovnat. A pak už je to jen a jen na ní, zda obstojí, nebo nikoliv. Žena, která se do vedoucí pozice dostane přes kvóty, může být skvělá, ale také nemusí obstát, stejně jako muž. Názory, že kvóty mohou podpořit někoho, kdo na to nemá, jsou nesmyslné. Stejně se jednou ukáže, zda na to ten člověk má, nebo ne, takže v té pozici buď zůstane, nebo ho nahradí někdo lepší.

O POLITIKÁCH ROVNOSTI A ROLI RODINY V POLITICKÉ KARIÉŘE

Jaký je váš názor na politiky rovnosti?

Domnívám se, že tyto požadavky s sebou nese i doba. Pokud mají lidé na výběr a dělají, co je baví, pak jsou pro společnost největším přínosem. V České republice chybí rozmanitost názorů a především snaha si je vyslechnout. Máme mnoho úhlů pohledu a z té různorodosti můžeme čerpat. Země, kde toto umí, jsou na tom lépe, například v zaměstnanosti žen. Jednoduše si vyslechly další názory a zařídily se podle nich. My ani neumíme podpořit pracovní sebevědomí žen. Nabýt sebevědomí skrze práci a umět uznat, že jsem v něčem opravdu dobrá, to se musí ženy naučit právě v práci. Ale ne vždy se dostanou do takové pozice, která by jim pracovní sebevědomí navýšila.

Je podle vás rodina překážkou v politické kariéře?

Práce politika není od-do, jste v práci o víkendech, například na nějakých akcích, a velmi často jste dlouho pryč. Když jsou oba partneři časově vytížení, musí se o děti postarat oba dva. Když vstoupí do politiky žena s malými dětmi, musí se smířit s tím, že žije jiný život, než jaký by žila mimo politiku. A pokud převezme péči o dítě a rodinu muž, pro oba to bude jediné dobré, ale tento model u nás není častý. Samozřejmě má každá žena jiný život, některá je doma tři roky a je šťastná, že to mohla zažít. Jiná začne podnikat nebo kariérně růst, pak má dítě, doma je jen pár týdnů, vrací se do práce a je také šťastná. Podle mě je to jen o podmínkách, které společnost ženám dává, žena by měla mít možnost zvolit si takovou variantu, která jí bude vyhovovat. Politické prostředí je v tomto trochu jiné. Práce politika je podle mě služba lidem, není to byznys. Byznys zabezpečí rodinu, ale politika je služba. A mohla bych sloužit lidem dobře, kdybych věděla, že mám doma řvoucí dítě s cizí chůvou?

Jaký byl váš soukromý start, když jste se rozhodla vstoupit do politiky?

Já jsem v té době byla rozvedená, takže jsem se nemusela s partnerem radit. Zároveň jsme měla dospělé děti, nemusela jsem si vyčítat, že šidím rodinu. Starší dcera mi sama řekla, že se musím rozhodnout sama, a mladší dcera byla tak nadšená, že se mnou šla do předvolební kampaně. Kandidovala jsem jako nestraníček, takže jsem neměla takové možnosti zviditelnění přes politickou stranu jako jiní kandidáti. Před těmi pěti lety, když jsem kandidovala, nebylo ani zvykem, aby kandidovala do Senátu žena. Ale já jsem se nestresovala, protože jsem měla civilní zaměstnání, které mě bavilo. Když jsem byla zvolena, na večírku byli i nějací novináři a pozitivně zhodnotili celou moji kampaň, což bylo milé, protože mi jednak pomáhala dcera a za druhé nás to stálo nemalé úsilí a nemalé peníze. Podpora rodiny a přátel pro mne byla v době kandidatury důležitá. Věřili mi, že to zvládnou, zatímco odborné kruhy či jiní politici si určitě říkali, že jsem žena a ještě k tomu nestraníček, tak nemám šanci ve volbách uspět. Možná jsem pro někoho i vzorem, protože mnohé dcery mých kamarádek mi samy řekly, že u mne na vlastní oči viděly, jak se poctivá práce vyplatí. A to je pro mne velmi krásná odměna.

Rozhovor proběhl v prosinci 2015.

Rozhovor připravila Romana Volejníčková.

Soňa Marková

„Formálně sice máme rovnoprávnost, ale v podstatě tady rovnost není.“

Mgr. Soňa Marková je poslankyní Parlamentu ČR za KSČM a zastupitelkou města Náchod. V roce 1986 absolvovala pedagogickou fakultu v Hradci Králové, aprobace ruský jazyk a dějepis. V letech 1988–2002 vyučovala na základní škole v Náchodě. Od roku 1997 je členkou Ústředního výboru KSČM, v roce 2000 byla zvolena předsedkyní OV KSČM Náchod. V období let 1998–2002 působila v Zastupitelstvu města Náchod. Od roku 2002 je poslankyní Parlamentu ČR, kde působí mimo jiné jako místopředsedkyně Výboru pro zdravotnictví. V roce 2008 kandidovala na funkci předsedkyně KSČM. V rámci KSČM iniciovala vznik Komise žen, která ve straně prosazuje rovné příležitosti mužů a žen. Je rozvedená a má dvě dospělé děti.

Na úvod bych se zeptala, do jaké rodiny jste se narodila. Co dělali vaši rodiče a z jakého kulturního prostředí pocházíte?

Jsem jedináček, narodila jsem se rodičům, kteří byli na tehdejší dobu spíše starší, protože mamince bylo osmadvacet, když jsem se narodila, a tatínek byl ještě o šest let starší. Hrozně jsem toužila mít sourozence. Jako malá jsem vyprávěla ve školce, že ho budu mít. Učitelky stále čekaly, kdy to bude. Potom už jim to nedalo, takže se ptaly maminky, kdy se to má narodit. Chudák mamka zažívala krušné chvílky. Když se ve školce někomu narodil sourozenec, běžela jsem domů a křičela jsem: „Mami, mami, už je dostali, už ty miminka dostali.“ (směje se) Naši mě samozřejmě oblbovali různým způsobem.

Byla jsem milované dítě, naši se mi maximálně věnovali, jezdili jsme na výlety, na dovolené, měli mě moc rádi. O to horší to potom je, když vás rodiče opustí. Tatínek zemřel už před deseti lety a maminka teď v létě, bylo to pro mě hodně složité. Byli to obyčejní lidé, neměli vzdělání, pocházeli z velmi chudých rodin, ale snažili se mě podporovat v tom, abych studovala. Oba byli státní zaměstnanci. Pracovali jako úředníci na odboru národní bezpečnosti. Já jsem odmalicka chtěla být učitelka, takže jsem věděla, že musím jít na vysokou. Naši mě podporovali ve všem, co jsem dělala, ať to bylo plavání nebo výtvarná výchova. Vždycky mi jen říkali: „Dělej si, co chceš, ale dělej to pořádně.“

Vždycky jsem se zajímala o práci s dětmi. Nejenom že jsem závodně plavala, ale od patnácti let jsem učila plavat děti, navštěvovala jsem trenérskou a cvičitelskou třídu. Jezdila jsem tehdy každý rok také jako instruktorka na tábory, vedla jsem pionýrský oddíl nebo jsem pracovala ve Svazu mládeže, s čímž byla tehdy spojena spousta kulturních a sportovních aktivit.

Na vysoké škole jsem studovala kombinaci ruský jazyk-dějepis, tím pádem jsem se dostala i na půlroční stáž do tehdejšího Sovětského svazu, do Volgogradu. Jazyk se nejlépe učí tam, kde jsou rodilí mluvčí. Měla jsem ale trochu problém s uplatněním po roce 1989. Učila jsem jen dva roky, do roku 89, potom jsem šla na druhou mateřskou. První dítě jsem měla už za studia. Když jsem se vrátila z mateřské, musela jsem se přeorientovat. Učila jsem pak především dějepis a společenské vědy a okrajově ještě německý jazyk. Nejraději jsem měla dějepis. Ráda jsem s dětmi pracovala na různých projektech, jezdila jsem s nimi na školy v přírodě a na všelijaké exkurze. Snažila jsem se, abych dějepis skutečně učila tak, jak si to přál Komenský.

Školu jsem ukončila v roce 86, syn se narodil v roce 85. Od roku 87 jsem začala učit a učila jsem až do roku 89, kdy se mi narodila dcera. Tehdy jsme žili v Hradci Králové. Pak jsme se přestěhovali do Náchoda. Tam sice byly střední školy, ale tehdy bylo celkem obtížné získat práci. Učila jsem na druhém stupni základní školy. Byla to pestrá směs dětí, od nadaných až po ty méně nadané. V každé třídě byli i romští žáci, protože v té lokalitě žilo hodně Romů. Většina mých kolegů byla o mnoho starší než já. Byl to opravdu vybraný kolektiv. Ředitel dbal na to, aby jeho učitelé byli kvalitní, sám si je vybíral na pedagogických fakultách nebo podle referencí. Na této škole jsem učila až do chvíle, než jsem šla do Poslanecké sněmovny. Měla výborné renomé, patřila k nejlepším na okrese.

Dělali jsme svou práci rádi. Velká část této práce vlastně ani nebyla zaplacená, všechny ty exkurze, výlety a pobyty, ale my jsme to dělali rádi, protože učitelské povolání je poslání. Dříve byla tato práce společensky uznávaná, nyní se bohužel často stává, že učitel je v celém procesu vlastně ten poslední. Ředitel se musí klanět před starosty, před zřizovateli, aby dostal potřebné dotace. Pak tam jsou rodiče, kteří si myslí, že když sponzorují školu, mohou mluvit učitelům do práce. Vidím, že situace učitelů a učitelek dnes není úplně jednoduchá a jejich společenské a finanční uznání je skutečně velmi malé.

Je zajímavé, že zatímco lékaři si dovedou vydobýt pozornost a nátlakovým způsobem se domoci zvýšení mezd, učitelé toho nejsou schopni...

Nemají takové zbraně, jako mají zdravotníci. Protože když nenaučíte dítě, kdy byla bitva na Bílé hoře, dá se bez toho žít. Ale když lidem přestanete poskytovat péči, je to silný argument. Zatímco svého života a zdraví si většinou ceníme, u vzdělání to tak často není. Řada lidí, hlavně ti s nízkým vzděláním, si význam vzdělání za celý život vůbec neuvědomí. Vzpomínám si, jak u nás kdysi probíhaly stávky ve školství. Tehdejší předseda odborů to naplánoval takovým stylem, že stávky byly řetězové, to znamená, že na sebe navazovaly. Stávkovali jsme vždy pouze hodinu, přitom jsme ale byli ve třídách, jen jsme neučili látku, kterou jsme měli učit. Rodiče to tedy nijak nezasáhlo. Média ale začala živit názor, že učitelé nic nedělají, mají prázdniny a ještě k tomu se jim nechce pracovat a teď způsobují problémy rodičům, kteří nemají děti kam dát, takže co by vlastně ještě chtěli. Pro nás to dopadlo tak, že stávky vlastně zasáhly jen nás učitele. Byli jsme ve třídách, hlídali jsme děti, ale tu hodinu jsme měli neplacenou, protože když stávkujete, nemáte to hrazeno. Práci s dětmi ocení jenom ten, kdo s nimi někdy dělal. Nikdo jiný to nedokáže.

Mohly bychom se vrátit k vaší profesní dráze? Jak se dále odvíjela?

Od roku 89 do roku 91 jsem byla na mateřské s dcerou. Pak šla do jeslí a já jsem se vrátila do školy, kde jsem byla až do roku 2002. Tehdy to bylo hodně náročné, protože dcera šla do jeslí a syn do školy. Jsou od sebe čtyři roky. Po mateřské jsem nastoupila rovnou do pozice třídní učitelky. K tomu jsem začala trénovat děti v plavání. A postupně jsem se začala angažovat i politicky.

O VSTUPU DO POLITIKY A POLITICKÉ DRÁZE

Jak jste se dostala k politice?

Vstoupila jsem do KSČ už na vysoké škole. Tehdy jsem pracovala v základní organizaci bez jakékoliv funkce. Můj manžel byl voják z povolání, museli jsme se kvůli jeho práci stěhovat. Tehdy jsme v Náchodě dostali byt. Byl ale problém, že jsme byli oba odjinud, takže jsme tam nikoho neznali. V té době jsem měla rok a půl starého syna, chvíli jsem s ním zůstala doma, ale potom jsem zjistila, že jak jsem si zvykla pečovat o dítě při studiu, být doma mi úplně nevyhovovalo. Najednou jsem byla doma s dítětem v místě, které vůbec neznám, manžel přišel domů jednou za čas...

On nechodil každý večer domů?

Měli různé služby a pohotovosti, takže ne vždycky přišel domů. A když už přišel domů, byl unaven, protože na ně byly kladeny v armádě velmi vysoké nároky. První půlrok byl tedy náročný. Rozhodla jsem se, že začnu učit. Tehdy nebyl problém mít jesle, školku. To byla automatická věc. Manžel byl většinou pryč, takže péče o děti byla vlastně celá na mně. Nepravidelnost jeho služeb a různé výjezdy po republice znamenaly, že jsem si nemohla nic naplánovat – sice slíbil, že bude hlídat, ale potom nemohl, protože byl na opačném konci republiky. Nicméně přesto jsem byla šťastná.

S politikou to bylo tak, že jsem pracovala v základní organizaci, potom jsem byla zvolena za okres Náchod do nejvyššího stranického orgánu – to bylo všechno až po listopadu 89. Stala jsem se místopředsedkyní našeho okresního výboru. Následně, myslím, že od roku 2000, jsem pak byla zvolena neuvolněnou předsedkyní našeho okresního výboru. Nebyla jsem tedy placenou funkcionářkou.

K tomu jsem za naši stranu kandidovala i do zastupitelstva města Náchoda, takže od roku 98 jsem v zastupitelstvu.

K naší straně tu skutečně nebyly přátelské postoje, ale přesto jsem ve škole nikdy neměla problém ani s rodiči, ani s žáky a ani s kolegy. V souvislosti s mojí kandidaturou v komunálních volbách v roce 1998 jsem dostala nabídku na kandidaturu do Poslanecké sněmovny, ale protože byly děti v té době ještě malé, odmítla jsem to. Nabídku kandidovat jsem pak přijala až v roce 2002. To byly děti stále ještě ve věku, kdy maminku potřebovaly, ale už byly dost samostatné. Terezka byla v sedmé třídě a Venda byl už na střední škole. A změnila se i moje rodinná situace v tom, že jsme si s manželem už tolik nerozuměli a směřovali jsme k rozvodu. Nicméně v době, kdy jsem nastupovala politickou dráhu, jsem jeho podporu ještě měla a všechno jsem dělala po dohodě s ním.

V té době se rozhodl, že v armádě skončí jako voják a bude tam pracovat jen jako občanský zaměstnanec – to kvůli tomu, že jsem se tak exponovala a šla jsem do Poslanecké sněmovny. Nabyl dojmu, že moje politická kariéra by mohla škodit jeho kariéře v armádě. V roce 2005 jsme se pak rozvedli. Nicméně nebylo to jednoduché, protože nesplnil úlohu, kterou slíbil, že zastane.

Měli jste nějakou dohodu?

Ano, dohodli jsme se, že na sebe vezme péči o rodinu, protože do té doby jsem vlastně rodinu držela jen já, on kvůli službám skoro nebyl doma. Když bylo jasné, že budu velkou část týdne trávit mimo Náchod nebo budu mít nějaké další pracovní povinnosti, bylo třeba, aby převzal určité role. To se ale úplně nezadařilo, povinnosti, jako třeba péče o domácnost, přešly spíše na děti. On svou roli sehrál v tom, že si našel mladší ženu, se kterou má teď novou rodinu. Takže moje děti mají dvě malé sestřičky a k tomu jsem jim pořídila ještě jednu sestřičku – adoptovala jsem si na dálku holčičku v Africe.

Myslíte si, že váš vstup do vysoké politiky v roce 2002 byl důvodem k vašemu rozvodu? Že například znamenal pro partnerství nějaké problémy, které v něm předtím nebyly?

Ne, myslím si, že to byl spíše katalyzátor... Rozvedli jsme se po dvaceti letech s tím, že zhruba půlka manželství už nebyla taková, jak si každá z nás vysní na začátku. Můj vstup do politiky nebyl příčinou, jenom vše urychlil. Nebylo to

jednoduché, ale moje angažmá v politice mi pomohlo se přes to přenést a znovuzískat určité sebevědomí i prostředky, abych mohla zajistit sebe a svoje děti po rozvodu. Dříve jsem k tomu nenašla dostatek odvahy, ale tohle mi paradoxně pomohlo.

Jak se to stane, že dostanete nabídku kandidovat do Poslanecké sněmovny na volitelné pozici?

Byla jsem jako zástupkyně okresu Náchod v ústředním výboru. To je mezi sjezdy nejvyšší rozhodovací orgán naší strany. Pokud jste v pozici místopředsedkyně nebo předsedkyně okresního výboru, samozřejmě o vás vědí i na krajské úrovni, která potom sestavuje kandidátky. Když vidí mladého člověka (tehdy v roce 2002 mi bylo devětatřicet), který má své názory a zkušenosti s komunální politikou, je to pro ně ideální kandidát pro oslovení. Každá politická strana po vás sáhne, protože máte ideální věk, máte zkušenosti a jako učitelka nebo třeba lékař máte povolání, které zaručuje, že vás lidé znají. U učitelů je navíc ta výhoda, že umí mluvit a že se umí učit. Naše politická strana je také specifická v tom, že nemá mnoho lidí, kteří by byli tímto způsobem použitelní. Máme hodně starou členskou základnu, která stále stárne a zmenšuje se, takže kandidátů na oslovení není příliš mnoho.

Roli hraje i to, že spojení s naší stranou může pořád ještě znamenat, že přijdete o práci, že vás budou ostrakizovat ve společnosti, že vám budou dělat problémy. Abyste mohla kandidovat za naši politickou stranu nebo pro ni pracovat, musíte mít určitou dávku odvahy. Nebylo to jednoduché. Do té doby, než jsem kývla na nabídku participovat ve volbách do Sněmovny, jsem neměla žádný problém, ale od chvíle, kdy se před volbami objevily po městě moje plakáty s nápisem KSČM, to začalo být hodně složité. Všechny plakáty byly potrhány, pomalované, počmárané, vulgární. Můj syn se kvůli urážkám pral ve škole s klukama, Tereška chodila s pláčem domů, protože jí děti ve škole nadávaly.

Určitá nedůvěra a ostrakizace stále trvá. Děti se s tím pořád musí vyrovnávat, včetně faktu, že maminka je poslankyně. Je to jako v tom vtipu, kdy se paní učitelka ptá dětí, co dělají jejich rodiče, a Pepíček říká: „Můj tatínek je pornohercec.“ Paní učitelka je z toho úplně špatná. Po hodině jde za ním a ptá se: „Pepíčku, to je tvůj tatínek opravdu pornohercec?“ A on na to: „Ne, on je poslanec, ale my se za to doma všichni stydíme.“ Takže asi tak to je.

Děti sice neříkají, že jsem pornohercečka, ale snaží se zatloukat, jak jen to jde. Mě to neuráží, rozumím tomu. Ani já, třeba když jedeme s dcerou na dovolenou, nikde neprozrazuju, kdo jsem, je to tak mnohem jednodušší.

Proč jste se vůbec rozhodla jít do KSČM a aktivně se angažovat v politice?

Moje rozhodnutí vstoupit do KSČM automaticky vyplynulo z toho, že moji rodiče byli dlouholetí členové KSČ. Byli to obyčejní, prostí lidé, neměli žádné majetky, pocházeli z velmi chudých poměrů. Tatínek se narodil v roce 1929 a mamka v roce 1935. Poválečná republika, ta nová společnost jim dala šanci vymanit se z chudoby. Když pocházíte z chudé vesnické rodiny z osmi dětí, příliš šancí asi nemáte. Nová doba jim přinesla možnost uplatnění, slušnou práci za dobré peníze. Naši vstoupili do strany po válce. Pomáhali budovat republiku. Kromě své práce ještě chodili na brigády. Brali to jako součást svého života, jako způsob boje za spravedlivé ideály. Doopravdy tomu věřili, byli pro mě vzorem.

Do strany jsem vstoupila na vysoké škole, byla jsem zvyklá být aktivní a pracovat. Takovou tu angažovanost, vědomí, že má člověk nezištně pomáhat druhým, mi vštíplili rodiče. Byla jsem na ně pyšná, vážila jsem si jich a tak to zůstalo po celý život. A pak přišly ty nabídky. Jak už jsem říkala, byla jsem ideální typ.

Ve volbách v roce 2002 jsem měla motto: „Lepší je zapálit malou svíčku, než jen sedět a nadávat na tmou.“ Je to čínské přísloví, ale je to také moje osobní heslo, kterým se řídím. Právě proto jsem nabídku vždycky přijala. Když má člověk šanci alespoň něco málo změnit a ovlivnit, měl by to zkusit. Nevím, jestli se mi to podařilo, ale o tohle jsem se ve své práci vždycky snažila.

Jak vám vstup do vysoké politiky změnil život?

Myslím si, že svým způsobem hodně, a zároveň vůbec. Zůstali mi všichni přátelé a kamarádi, které jsem do té doby měla. A to i přesto, že řada z nich rozhodně nesdílí mé politické přesvědčení. Co se týká mých spolupracovníků ve škole, většina mi úspěch přála. Představte si, že před volbami v roce 2002 za mnou chodili rodiče mých žáků a říkali: „Paní učitelko, víte, co dělají naše děti? Přemlouvají nás, abychom vás nevolili, protože nechtějí, abyste odešla ze školy. Ale nebojte se, my vás stejně budem volit, protože si myslíme, že tam budete na správném místě.“

Takže na jednu stranu se toho moc nezměnilo, protože mi zůstali přátelé, kamarádi, a doufám, že jsem zůstala stejná i já. Na druhou stranu to je samozřejmě velká oběť ve smyslu změny způsobu života. Najednou člověk musí dojíždět, je trochu známý, takže musí počítat s tím, že ho osloví novináři, musí si dávat pozor, jak se projevuje na veřejnosti, musí dbát na to, jak vystupuje. I když to jsem jako učitelka musela také.

Vysoké politice jsem vděčná za možnosti setkat se s lidmi, se kterými bych se jinak nikdy nesešla, neměla bych šanci. Získala jsem mezi nimi za tu dobu několik přátel. Díky tomu jsem celou dobu optimistická, nepodléhala jsem nikdy „blbě náladě“. Jezdila jsem po dětských domovech, domovech důchodců, školách, zdravotnických zařízeních a všude jsem nacházela úžasné lidi, kteří dělali víc, než byla jejich povinnost. Druhé plus je, že mi to umožnilo cestovat a poznat země a jejich kulturu. A v neposlední řadě mi to dalo možnost skutečně něco měnit, byť v omezené míře. Problém je ten, že naše politická strana je stále v opozici, kde téměř nemáte šanci něco významného prosadit. Musíte se naučit, že když za vámi přijdou lidé, kteří něco chtějí, navedete je na někoho z vládní koalice a potom jejich věc podpoříte.

O ŽENÁCH V POLITICE

Jaké to je působit jako žena v tak výsostně mužské profesi? Setkala jste se třeba někdy s diskriminací?

Byla to velká změna, protože jsem šla z ženského kolektivu do mužského. Ale už před tím, než jsem se dostala do Parlamentu, jsem se v politice setkávala spíše s muži, takže to pro mě nic výjimečného nebylo. S žádnou diskriminací jsem se nesetkala, spíš naopak. Myslím si, že nabídky kandidovat přicházely od mužů, protože právě muži jsou většinou v rozhodovacích stranických funkcích. Možná jsem ovšem nesplnila očekávání v tom, že jsem nikdy nebyla pouze „na ozdobu“, vždycky jsem se snažila být jejich rovnocennou partnerkou.

Myslíte, že muži očekávají od žen v politice, že budou držet ústa a krok?

Obávám se, že mnozí ano. Pořád tu vládne stereotyp, že když se sejde nějaká skupina, kde jsou samí muži a jedna žena, která jim je postavená naroveň, automaticky se očekává, že žena půjde a uvaří všem kávu. Automaticky se také očekává, že ženy ponесou ta „měkká“ témata jako děti, rodina, zdravotnictví, školství a podobně, nepředpokládá se, že by se věnovaly rozpočtům, armádě, bezpečnosti nebo průmyslu. My samy často vidíme jako něco normálního, že když máme jednání, přineseme napečené buchty a uvaříme kafe. Ne že bych jim tu kávu někdy neuvařila, ale zrovna tak často si ji nechám uvařit já od nich.

Celých těch dvanáct let, co jsem v nejvyšší politice, se snažím rovné příležitosti prosazovat v naší politické straně. Když jsem s tím tématem poprvé vystoupila na jednání našeho nejvyššího stranického orgánu, vzbudilo to naprosté zděšení. Představte si, že na tom fóru domluvíte a nastane hrobové ticho. Chvilí hrobové ticho – a potom se ozve z dálky frenetický potlesk jednoho, který to úplně neunesl. A když se pak po skončení jednání lidi rozcházejí, chodí za vámi muži a nabízejí vám v žertu sex, protože mají pocit, že ženy, které otevírají tato témata, jsou zřejmě sexuálně neukojené, sufražetky, modré punčochy atd.

O KVÓTÁCH PRO ŽENY V POLITICE A BARIÉRÁCH JEJICH UPLATNĚNÍ

O čem konkrétně jste tehdy mluvila?

Snažila jsem se od začátku, abychom měli jakýsi druh kvót pro sestavování kandidátek, abychom ženy dávali na volitelná místa, což se mi postupně podařilo ve straně prosadit. Nemáme povinnou kvótu, ale máme dobrovolné doporučení, které je součástí všech našich materiálů pro sestavování kandidátek, aby byl na prvních dvou místech zip a na dalších třech místech vždycky jeden člověk opačného pohlaví. Týká se to sestavování kandidátek na všech úrovních.

Na minulém sjezdu se mi podařilo iniciovat vznik Komise žen při ÚV KSČM, která má být oficiálním orgánem, prosazujícím rovné příležitosti žen a mužů ve straně. Komise žen soustavně tlačí na to, aby se kvótní doporučení změnilo na povinnost. Je to samozřejmě velmi složité, nicméně díky tomu, že dvanáct let soustavně působím v tomto směru v nejvyšším vedení, jsou už tato témata přijímána mnohem lépe. Jako strana máme nejvíce žen v poslaneckém klubu a v minulých volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 jsme měli dokonce ve dvou krajích na prvních dvou místech ženy. Důvodem kvót je dosažení vyváženosti. Já vždycky kolegům v žertu říkám: „Jednou budete, chlapi, tu kvótu potřebovat sami pro sebe!“ (směje se)

Druhá věc je, že se snažím používat genderově korektní jazyk. Prosazujeme to i do všech materiálů, teď jsme třeba udělali genderovou úpravu stanov. Už jsem to tu i pár lidí naučila. Předseda poslaneckého klubu nikdy nezapomene říct „poslanci a poslankyně“ (směje se)

Ještě se vrátím k té diskriminaci: já jsem žádnou nezažila, ale jsem člověk, který si opravdu dokáže říct. Problém je i v tom, že genderová témata nejsou oblíbená,

zvláště pak u mužů, protože jejich prosazování vede k tomu, že jim bereme ty „jejich“ postoje. Ve straně si s takovými tématy popularitu člověk nezíská. Ale mně nejde o popularitu, mně jde o to, že jestliže nás je v populaci polovina, jestliže jsme stejně vzdělané, stejně pracovité, máme stejné schopnosti, měly bychom mít i tu plus mínus polovinu rozhodovacích pozic. Ať už je to na úrovni strany, na úrovni celé společnosti, nebo v konkrétních profesích.

Zajímalo by mě, zda jsou kvóty ve vaší straně naplňovány, i když fungují na dobrovolné bázi.

V rozhodovacích pozicích ve straně je samozřejmě více mužů. Máme u nás dva kraje, které se vymykají těmto doporučením a neakceptují je téměř vůbec, a to je Olomoucký kraj a Karlovarský kraj. A souvisí to s lidmi, kteří tam na důležitých pozicích dlouhodobě pracují. Snažíme se to v Komisi žen měnit. Pořádáme různé semináře a mentoringové programy, abychom ženy, členky a sympatižantky (ale i muže) vzdělávaly a abychom je podpořily.

Pozoruju přitom velkou změnu v tom, jak jsou genderová témata u nás ve straně přijímána. Před třemi lety byl sjezd a já jsem tam vystoupila s tím, že bychom měli ustavit Komisi žen. Sice to tehdy vzbudilo poprask, ale už to nevyvolalo tak dramatické odezvy jako moje první vystoupení a nakonec byl návrh schválen. Když dnes vystoupím na jednání ústředního výboru s genderovým tématem, je to bráno jako normální věc. Ještě se mi ale nepodařilo, aby ty ženy, které už se do určitých pozic za naši politickou stranu dostaly, genderovou politiku také podporovaly. To je bohužel naprosto výjimečné. Z našich poslankyň je to tak jedna, maximálně dvě, a co se týká vedení politické strany, v těchto pozicích se bohužel ženy (na rozdíl od mužů) vzájemně nepodporují. Mají zřejmě strach, že by přišly o své postavení. Když se dnes chce žena dostat do nějaké takovéto pozice, musí mít hodně mužských vlastností, jinak by neuspěla. Ženy se bojí, aby je jiné ženy neohrozily. Druhá věc je, že genderová témata opravdu nejsou populární, což hraje roli, pokud myslíte na budoucí volby. Na rozdíl třeba od tématu zdravotnictví.

Často používaným argumentem proti kvótám je i to, že politické strany nemají dost schopných žen ve svých řadách. Co byste na to řekla?

Každá politická strana a společnost obecně má stejně schopných žen jako schopných mužů a stejně neschopných žen jako neschopných mužů. Používám

jednu úžasnou definici demokracie, kterou jsem slyšela kdysi na nějakém genderovém semináři, a sice že demokracie nastane tehdy, až v Poslanecké sněmovně bude stejné procento hloupých žen, jako je tam hloupých mužů. To podle mě přesně odpovídá. Myslím, že ženy jsou stejně schopné a stejně neschopné jako muži.

A upřímně řečeno, mě vždycky hrozně baví, když mi někdo řekne po nějakém hloupém vystoupení ženy v Poslanecké sněmovně: „Vidíš to? To je důvod, proč já nepodporuju ženy v politice – podívej se, jak je blbá.“ Já na to říkám: „Teď jsme tady tři hodiny poslouchali úplně stejně hloupá vystoupení mužů. Říká snad někdo, že proto muži nepatří do politiky?“ Na to samozřejmě žádný argument není! Šikovných žen máme v politické straně i ve společnosti dostatek, jen nedostávají příležitosti.

Muži si zdvojují funkce – někdo je hejtman a zároveň je poslanec. Co udělala Milada Emmerová v momentě, kdy byla zvolena poslankyní? Okamžitě se vzdala funkce hejtmanky. Ženy mají více sebereflexe v tom, že zvažují, jestli zvládnou obě funkce, protože chtějí práci dělat pořádně. Muž nikdy neřekne: „Já to nezvládnou.“ A v tom je náš hendikep. Muži vůbec nepřemýšlejí o tom, že by něco nezvládli. Takže dneska jsou muži, kteří mají více funkcí než japonská kalkulačka. (směje se)

Dalším problémem je samozřejmě kombinace politiky a profese s rodinným životem, podmínky pro ni u nás nejsou dobře nastavené. Chybí tu větší podpora žen. Částečně si to zhoršujeme samy, protože naše maminky nevychovaly muže k tomu, aby se rovnocenně stavěli k péči o domácnost a o děti. Myslíme si, že to dokážeme samy nejlíp a že chlap by to tak dobře nezvládl. A potom chybí služby pro rodiče – jesle, školky, flexibilní úvazky, sdílené úvazky, home office, prostě všechny tyhle věci, které jsou v zahraničí běžné. Formálně sice máme rovnoprávnost, ale v podstatě tady rovnost není, protože tomu brání nejen věci, které jsem teď zmiňovala, ale také všechny ty předsudky a mýty namířené vůči ženám.

Počítá se ve vysoké politice třeba s tím, že poslanci a poslankyně mají malé děti, o které je potřeba se postarat, nebo že mají pečovatelské povinnosti vůči starším rodičům?

S tím se tady nepočítá, ale to je skoro všude stejné. Vezměte si, že dnes po vás už od středních manažerských pozic chtějí, abyste pracovala od nevidím do

nevidím, a vůbec se neohlížíjí na to, jestli máte děti nebo jestli máte rodiče, o které se musíte starat. Takže to bohužel není problém jenom v Poslanecké sněmovně. Máme tady maminky, které mají úplně malé děti. Můžete mít děti tady s sebou, případně máte nějakou chůvu nebo manžela, který se o děti postará. Podle mě je problém v momentě, kdy děti musí do školy, kdy mají nějaké povinnosti a kdy je prostě musíte někde zakotvit. Rozhodně by ale nebylo od věci, kdyby tady v Poslanecké sněmovně byly nějaké mikrojesle nebo mikroškolka.

O KANDIDATUŘE NA PŘEDSEDKYNI STRANY A O VÝZVÁCH

V roce 2008 jste kandidovala na post předsedkyně strany a neuspěla jste. Jak to reflektujete? Je KSČM podle vás vůbec zralá na to, aby měla ženu ve svém čele?

Myslím si, že důvodů neúspěchu bylo více. Byl to takový pokus nabídnout něco jiného, než jsme tu vždycky měli – v čele politické strany jsme měli vždycky muže. Taky asi do určité míry hraje roli tradice. Částečně to pak bylo i tím, že nominace procházejí složitým vyjednáváním podpory pro kandidáty a rok dopředu (nebo i více let) se přemýšlí, kdo bude stát v čele. Tenhle proces jsem možná trochu podcenila.

Bylo asi potřeba udělat pro to více. Objet republiku, získat podporu v regionech. Spíš to byl takový pokus, neměla jsem dostatečné zázemí, které člověk musí mít, aby mohl na takovou funkci kandidovat. Nemyslím si ale, že by naše strana nebyla připravena mít v čele ženu. Jde spíše o to, že stát se předsedou nebo předsedkyní takové politické strany nejde tak, že vám jeden den někdo dá nominaci (nebylo to tak, že bych se já sama přihlásila, byla jsem nominována jedním krajem), ale je to otázka dlouhodobých příprav. Pro mě to byla spíš zkušenost. Vzala jsem si z toho, že to není funkce pro mě. Neplánuji, že bych se ještě nějaké takové volby v budoucnosti zúčastnila.

Jaké jsou podle vás největší problémy žen v České republice, co jim brání v dosažení faktické rovnoprávnosti?

V tuhle chvíli je zcela jasné, že pouhým přirozeným vývojem se nám faktické rovnoprávnosti nedostane. Pokud se zaměřím na ženy v politice, přirozenou

cestou by k tomu mohlo dojít tak za sto, sto padesát let. Nevěřím, že by to mohlo být dřív, pokud pro to něco neuděláme. To znamená, že v tuto chvíli je potřeba, abychom přijali alespoň na dočasnou dobu zákon, který ženy do politiky fakticky dostane. Je třeba prosadit zipový zákon a zároveň sankcionovat strany, které ho nedodrží. To je podle mě věc, kterou bychom mohli udělat, s tím, že se toto opatření stanoví jako dočasné a později bude možné ho zrušit, protože už nebude potřeba.

Za druhé je samozřejmě třeba na faktické rovnoprávnosti pracovat. Ženy už jsou v tuto chvíli vzdělané, mají schopnosti, koneckonců v mnoha oborech je dnes více vzdělaných žen než mužů, takže v tom není problém. Je proto potřeba pracovat na zvyšování sebevědomí žen, a to výchovou už těch nejmenších. Počínaje tím, že ve slabikáři nebude „máma mele maso a táta čte noviny“, přes to, že budeme hlídat, aby byla média genderově korektní (protože to rozhodně nejsou), až po vytváření opatření ve prospěch sladování rodinného a profesního života.

Problémů, které je třeba řešit, je velké množství. Ženy mají nižší platy, pak i nižší důchody a feminizace chudoby rozhodně není pojem, který by si někdo vymyslel, to je bohužel realita. Je dobře, že už i prostřednictvím Fóra 50 % se o některých věcech mluví. U mnohých lidí se už způsob myšlení změnil. Ale je to otázka dlouhodobého procesu, výchovy, osvěty. Na druhé straně některé věci jdou udělat hned, ale my k nim nemáme ještě dostatečnou odvahu. Je potřeba, abychom tu odvahu našli.

Rozhovor proběhl v říjnu 2015.

Rozhovor připravila Marta Vohlídalová.

Michaela Marksová

„Politika – to jsou mužské struktury, které mají určité myšlení, a dá to práci v nich prorazit.“

V roce 1993 absolvovala přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy. Poté žila s manželem rok ve Velké Británii. V polovině devadesátých let byla několik let redaktorkou časopisu Cosmopolitan. V roce 1997 vstoupila do ČSSD. V té době se stala ředitelkou Gender Studies, o.p.s., kde působila až do roku 2004. V letech 2004–2006 zastávala funkci ředitelky odboru rodinné politiky na MPSV ČR. Krátce působila také na Úřadu vlády. Ve státní správě pracovala od dubna 2009 do září 2010, kdy vedla odbor rovných příležitostí na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR. V letech 2010–2012 byla radní a také místostarostkou na Praze 2 – Vinohradech. V lednu 2014 se stala ministryní práce a sociálních věcí a od března 2015 je místopředsedkyní ČSSD. Dlouhodobě se zabývá postavením žen a mužů ve společnosti, otázkami ženských práv a rodinnou politikou, na tato témata přednáší, publikuje články, vystupuje v médiích. Je spoluautorkou knihy Na cestě do Evropské unie: průvodkyně nejen pro ženy a autorkou knihy Rodina a práce – jak je sladit a nezbláznit se. Mgr. Michaela Marksová je vdaná a má dvě dcery ve věku 9 a 13 let.

Jak se odvíjel váš život před tím, než jste vstoupila do veřejného života? Co jste studovala?

Před rokem 1989 v naší rodině platilo pravidlo, že slušný člověk se neangažuje v tehdejší oficiální politice a nestuduje humanitní obory. V roce 89 jsem byla ve druhém ročníku na Přírodovědecké fakultě UK a studovala jsem učitelství obor biologie a matematika. Po převratu mi připadalo, že právě teď bychom se měli občansky angažovat, když jsme předtím nemohli. Já jsem to aspoň cítila jako svou povinnost.

Takže rok 1989 vstoupil významně do vašeho života.

Určitě. Začala jsem se víc veřejně angažovat a studium mě přestalo tak trochu bavit, anebo mě spíš už tolik nezajímalo. Kdybych si bývala mohla znovu vybrat, asi bych studovala něco jiného. Nicméně jsem si řekla, že školu dodělám. Po ukončení studií v roce 1993 jsem odjela s manželem, který byl tehdy v doktorském studiu, do Cambridge.

Pokud vím, tak vás pobyt v Anglii dost ovlivnil. Mohla byste přiblížit v čem?

Tehdy mi bylo 24 let a tady vrcholila kuponová privatizace. Klaus mluvil v superlativech o kapitalismu a volném trhu a všechno, co bylo před rokem 1989, kritizoval. Když jsem přijela do Anglie, byli tam u moci ještě konzervativci a v médiích se občas objevovaly opravdu dost podivné historky. Vzpomínám si na jednu, kdy manažer nemocnice, ekonom, řekl rodičům šestileté holčičky s leukémií, že pravděpodobnost jejího vyléčení je malá, asi dvacetiprocentní, a její léčba příliš nákladná, takže ji propouštějí z nemocnice. Její tatínek to ale nevzdal, nakonec někde sehnal soukromého sponzora a holčička se vyléčila. Četla jsem tento příběh ve chvíli, kdy už měl dobrý konec, ale stejně mě šokovala jeho podstata, kdy o léčbě rozhoduje ekonom, a protože se léčba nevyplácí, ukončuje se. Bylo to něco, s čím jsem se doposud v životě nesetkala, a říkala jsem si, že je na tom něco špatně.

A bylo kromě utilitárního přístupu k člověku a důrazu na peníze ještě něco, co vás v Anglii překvapilo?

Pochopila jsem tam taky, že ze socialistického školství toho vím víc než oni, neznali elementární věci, jako třeba kde se nachází jaký stát. Pamatuju si, že jsem si koupila kapesní atlas světa a lidem, kteří si mysleli, že Praha leží někde u Moskvy, jsem ukazovala: „Tady je Praha, tady je Berlín, tady máme Londýn a tady Moskvu.“ Bylo to opravdu zoufalé, a to jsem se nebavila s dělníky, ale s lidmi na univerzitě. Také jsem se tam setkala s tím, že jsem byla brána jen jako něčí manželka. Lidé se ke mně chovali opravdu dost zvláště a časem jsem pochopila, že si asi mysleli, že jsem žena v domácnosti, což byla kategorie, kterou jsem od nás vůbec neznala. Jen na doplnění, já jsem v Anglii pracovala, dělala jsem tam různé brigády a do toho jsem se učila anglicky.

O FEMINISMU, PRÁCI V NEZISKOVÉ ORGANIZACI A O CESTĚ DO POLITIKY

Jak jste se dostala k feminismu tady v Čechách?

Když jsem se vrátila domů, na nějaké akci jsem se potkala se Sašou Lienau a Bärbelou Butterweck a s dalšími ženami, které se angažovaly ve feministickém hnutí. Na počátku devadesátých let jsem si myslela, že feminismus je tady zbytečný, protože socialistická žena byla dost emancipovaná, ale postupně jsem změnila názor a tato problematika mě začala zajímat víc.

Možná k tomu přispělo i to, že po návratu z Anglie, když jsem hledala práci, jsem zažila dost divné okamžiky, kdy mi došlo, že mne nechtějí, protože jsem mladá žena. Přitom mí spolužáci z oboru, kteří ani neuměli jazyky jako já, měli úplně jiné možnosti. Viděla jsem, jak jdou do soukromých firem na místa, kde mají perspektivu kariéry. Po mně se přitom pořád chtělo vařit kafe a dělat asistentku. Tak jsem pochopila, že asi bude zapotřebí s tím tady něco dělat. Než jsem začala pracovat v Gender Studies, krátce jsem pracovala pro jednu starostku z ODS, kterou taky zajímalo ženské hnutí, a chodila na různé akce. Motivačních zdrojů bylo tedy víc.

Zmínila jste Gender Studies... Co vám dala práce v této neziskové organizaci z hlediska možnosti uplatnit se v politice?

Strašně moc. Na Gender Studies mě nadchlo zaměření na zlepšení postavení

žen v naší společnosti. Tenkrát jsem o tomto tématu mnoho nevěděla, nedefinovala jsem si to jako sociální problém. Ale i tak jsem měla pocit, že je to úžasné téma, protože se týká každé ženy – prodavačky i intelektuálky. V Gender Studies jsem pochopila, jak mnoho se toho v neziskovce může udělat, co lze navrhopvat, jak se může o problémech žen mluvit do médií.

Myslím, že pro mě byla důležitá možnost seznámit se s různými lidmi, víc je poznat. V té době jsem občas chodila do médií, psala články, snažila jsem se v té věci dost angažovat. Jenže pak stejně narazíte na nějaké poslance nebo politiky, a oni jsou ti, kdo nakonec rozhodují. Protože součástí naší rétoriky bylo i heslo „víc žen do politiky“, říkala jsem si: „Tak je tedy potřeba to realizovat.“

O PROLÍNÁNÍ VNITROSTRANICKÉ A PROFESNÍ KARIÉRY

Kdy jste nakonec vstoupila do politické strany a jak jste se zapojila do práce v ní?

To bylo v roce 1997 a šla jsem tam z čirého idealismu. Nikoho jsem v ČSSD neznala, kromě několika osob ze sociálnědemokratických žen, se kterými jsem se předtím potkala na různých feministických akcích. Když mě přijímali v naší základní organizaci, bylo tam tehdy asi tak patnáct důchodců, pak tam byly dvě, tři ženy a já jsem byla široko daleko nejmladší. Protože jsem byla angažovaná v ženském hnutí, říkala jsem si, že je potřeba řešit rovnost žen a mužů, a tak jsem se propracovala do sociální komise. Ale zase jsem přišla mezi samé důchodce. Kromě nich tam vlastně tenkrát byla ještě Jana Volfová a Anna Čurdová. Vybavuji si jednu akci v Parlamentu, kdy se politici bavili o diskriminaci na trhu práce, o roli odborů a podobně. Já jsem zvedla ruku a řekla jsem: „Když se bavíme o diskriminaci na trhu práce, chtěla bych vám jenom připomenout, že tady taky máme diskriminaci žen, rozdíl v podstavení žen a mužů na trhu práce, a že bychom to měli reflektovat.“ Jejich první reakce byla hrozná, pohoršili se, co jim to tam kdo říká. Po nějaké době na toto téma začali slyšet a objevilo se i ve stranických dokumentech. Já jsem s tím ale přišla v době, kdy ČSSD poprvé vyhrála volby.

... a sestavila svou první vládu kompletně bez žen...

Ano, byla to vláda bez žen. Jana Volfová tehdy vytvořila stínovou ženskou vládu, kde jsem byla také. V té době jsem se dostala do poradního sboru externích

poradců Vladimíra Špidly. Pracovala jsem ale pořád v neziskovce a jednou za týden jsem chodila od sedmi od rána na porady sem na ministerstvo, kde jsem zase byla široko daleko nejmladší. V rámci sociální komise jsem začala opět řešit genderovou agendu, po vnitrostranické linii jsem se podílela na psaní částí programu o rodinné politice nebo rovnosti žen a mužů.

Jak se dál odvíjela vaše profesní i vnitrostranická kariéra?

Chvilí jsem pracovala na částečný úvazek na Úřadu vlády, což bylo dost důležité kvůli tomu, že se člověk naučil, co to státní správa vlastně je, jak tam fungují různé organizační procesy. V roce 2004, to bylo v období druhé sociálnědemokratické vlády, jsem šla pracovat sem na MPSV. Ministrem byl tehdy Zdeněk Škromach a já jsem tady vedla odbor rodinné politiky, takže jsem se ve straně pořád angažovala odborně. Také jsem kandidovala na Praze 2 do městského zastupitelstva a potom i do Parlamentu, ale vždycky jsem byla na úplně nevolitelném místě. Nikdy mi totiž moc nešly vnitrostranické dohady o tom, kdo kde na kandidátce bude.

V době, kdy byl premiérem Paroubek, jsem byla zase jako jediná žena ve skupině, která se zabývala modernizací strany. Každý se snažil vymýšlet něco ve své oblasti odbornosti. Pak se mi podařilo dostat se spolu s Jiřím Dienstbierem do zastupitelstva na Praze 2, kde jsem byla v letech 2010 až 2012 místostarostkou. Ale mezitím jsem na ministerstvu školství vedla odbor rovných příležitostí. Někdy v té době začal nynější premiér Sobotka sestavovat stínovou vládu a nabídl mi v ní místo expertky pro lidská práva a rodinu. Zase jsem tam byla jediná žena, vlastně tam byla ještě Alena Gajdůšková za vědu a výzkum, jinak tam byli opět samí chlapi. Nakonec v lednu 2014 jsem se stala ministryní práce a sociálních věcí a relativně čerstvě, od března, jsem také místopředsedkyní strany.

O ŽENÁCH V MUŽSKÉ POLITICE

Jaké je být ženou v politice, když je tam převaha mužů?

Když si vzpomenu na své začátky v politice, opravdu není pro ženu moc příjemné vstoupit do místnosti, kde je nejméně patnáct chlapů nad šedesát. Jakmile člověk otevře pusou, připadá si jako z jiné planety, mluví jiným jazykem. Mám

pocit, že žena v politice musí mít v něčem hroší kůži, že se nemůže ohlížet na to, jestli se na ni někdo křivě podívá, že má malé dítě.

Pokud to mám zhodnotit obecně, v politice jsou ženy, které se v ní uplatňují takovým tím v uvozovkách ženským způsobem, což moc nesouvisí s odborností. V takovém případě žena často hraje tu, která je na mužích závislá, vždycky se s nimi nějak dohodne. A politici pak mají tendenci dávat přednost ženám, o kterých vědí, že je neohrozí a že je budou poslouchat. Jestli je to někomu milé, ať to tak dělá, ale já nejsem ten typ. Vždycky jsem byla ženou, která se uplatňovala po odborné stránce a nekamarádila se moc s těmi, kteří rozhodovali o kandidátkách.

A co ženy v ČSSD? Funguje zde nějaký systém jejich podpory?

V naší straně na to žádný systém není. Máme organizaci sociálnědemokratických žen, která na Západě běžně funguje, ale v naší straně skutečně fungovala tak před patnácti lety. Tehdy probíhala různá školení pro ženy – jak se mají chovat, čemu budou čelit a tak dále – ale teď to upadlo a celá organizace se v sobě jakoby zapouzdřila. Jako reakce na tuto situaci byl založen Oranžový klub. Je to alternativní struktura ke staré organizaci a vypadá dost moderně. Vytvořil například odznaky s heslem „více žen do politiky“. Na stranickém sjezdu SDŽ nebyly vůbec schopny mít vlastní stánek, a Oranžový klub ho měl. Myslím, že členky OK podaly nějaký projekt na vzdělávání.

Jak podle vás funguje spolupráce žen napříč politickými stranami?

To se dá měřit jen ve Sněmovně – a je to různé. Hlavně ženy z ODS nám vždycky říkaly, že nechtějí mít se ženami z jiných politických stran nic společného. Spousta žen z různých politických stran se dokáže dohodnout mezi sebou, ale není tady žádná spojka.

Dohodnou se vždycky na určitém tématu?

Ano, dohody se týkají jednotlivých témat. Ale vždycky záleží spíš na konkrétním člověku.

O PŘEKÁŽKÁCH POLITICKÉ AKTIVITY ŽEN I O SYSTÉMOVÉ PODPOŘE ŽEN – O KVÓTÁCH

Co podle vás brání ženám se do politiky dostávat a uspět v ní?

Podle mě je to opravdu hlavně nepřátelské prostředí. Žena musí mít obzvláštní výdrž, aby to všechno ustála. Politika, to jsou podle mě mužské struktury, které mají určité myšlení, a dá to práci v nich prorazit. Osobně jsem byla vždycky přesvědčená, že je správně se angažovat, proto jsem vytrvala.

A pak tu jsou ještě bariéry časové. Schůze jsou večer a po nich je dobré jít do hospody kvůli kontaktům. Buď jste tedy svobodná a nic vás neomezuje, nebo máte nějakého partnera, který to musí skousnout. Jestliže je ale domácnost zavedena tak, že když žena přijde z práce domů, uvaří večeři, pak asi těžko může jít ještě na schůzi. To si opravdu nedovedu představit. Pro takovou ženu je to podle mě problém.

A vnímala jste vy osobně podobné překážky, které by se stavěly do cesty vaší politické činnosti?

Politice jsem se vždycky nekompromisně věnovala, i když jsme o tom měli doma diskuse. Je pravda, že politika zabere hrozně moc času. Když jí člověk čas nedá, chybí mu pak kontakty. Myslím si, že kdybych byla svobodná, věnovala bych jí času ještě mnohem víc.

Cítila jste se být v politice někdy znevýhodněná, nebo dokonce diskriminovaná?

Já jsem asi fakt přišla do politiky s nálepkou na čele, že jsem feministka, takže si na mě našťestí nikdo netroufl. Ale pozoruju, nebo slyším od druhých, že když vidí některé politici mladou holku, mají tendenci ji obtěžovat. Na vládě už je ale úplně jiná úroveň mužů, tam je to v pohodě.

Ještě se vrátím k tématu znevýhodnění: vzpomínám si, že když jsme byli coby ČSSD v opozici, bylo docela těžké prosadit, aby na tiskové konference chodily ženy. Na tiskovém tehdy byli dva kluci, a když se ptali, kdo půjde na tiskovku, říkala jsem jim: „Já bych tam ráda šla se svými tématy.“ Ale oni to odmítali s tím,

že to není pro média dost atraktivní. Tak jsem se ohradila, že strana by měla mít také ženské obličej a neměli by tam být pořád jen samí muži. Ale vůbec na to tehdy v tiskovém neslyšeli. Já jsem se s nimi pořád dohadovala – a pořád nic.

Naše strana nemá příliš mnoho žen, a jakmile je společenství, kde převažují chlapi, s ženami se automaticky moc nepočítá. A pak se najednou objevilo hnutí ANO, které ženy umělo využít, a totéž vlastně už předtím udělaly i Věci veřejné. Až teď se to poprvé zlomilo i u nás díky kvótám.

Kvóty jsou dlouhodobým tématem vaší strany, že?

Najednou mělo téma kvót konečně podporu vedení. Předseda strany Sobotka otevřeně řekl, že na kvótách trvá, že mu na tomto opatření opravdu záleží, což tu nikdy předtím nebylo. Po šesti letech se na sjezdu na jaře tohoto roku odhlásovalo, že na kandidátkách pro krajské a parlamentní volby musí být nejméně 40 % žen. Konečně jim došlo, proč je důležité, abychom měli také ženské reprezentantky, nemusíme už čekat, až to nějaká strana ukáže na svém volebním výsledku. Věřím, že předseda strany pochopil marketingový dopad tohoto opatření.

Vrátím se zpět k tématu bariér nebo určitých překážek pro ženy v politice. Jak fungují ve vztahu k politickým médiu? Jakou s nimi máte osobní zkušenost?

To je dost různé. Opravdu záleží na jednotlivých novinářích, případně na tom, z jakého jsou média. Například televizní kameramani nechápou, jak mají ženu zabírat, třeba když vystupuje z auta. Když jsem je na to upozornila, odpověděli mi: „Ale nám to nikdy nedošlo!“ Já jsem na to kontrovala: „To je tím, že tady ve štábu nemáte mezi sebou žádné ženy.“ Když se mnou přijde dělat rozhovor redaktorka, je to úplně něco jiného, je to příjemné v porovnání s rozhovory, které dělají – hlavně mladí – novináři.

V čem pocítujete odlišnost mezi prací novináře a novinářky?

To je právě to: žena chápe ženské postoje, třeba to, čemu v politice jako žena čelíte, ale muž je někde úplně jinde. Třeba kvůli feminismu mě v Reflexu strašně zkarikovali, to bylo na úplném začátku mé kariéry. Přitom když se redaktor ptá, pořád člověku něco podsouvá.

O KOMBINACI PRÁCE V POLITICE A RODINNÉHO ŽIVOTA

V době, kdy jste začala zastávat pozice v politice, jste už měla děti. Jak se vám dařilo kombinovat politickou práci s péčí o děti?

Když byla první dcera ještě mimino, nosila jsem ji s sebou na spoustu schůzí. Mám i fotky ze sjezdu, kde jsem s miminem. Když jsem pracovala tady na ministerstvu, první dítě mělo chůvu a já jsem tehdy kombinovala dva dny v jeslích se třemi dny s chůvou. Myslím si, že spouště lidí ve straně vadilo, že jsem byla na stranických akcích s dítětem, ovšem nikdo se neodvážil mi to říct. Ale ona byla hodná a nikdy nikde nebrečela. Chápu, že ne se všemi dětmi jde tohle dělat. Se dvěma dětmi už to bylo namáhavé, fyzicky dost náročné, protože obě byly ještě dost malé. V té době jsem někdy šla na schůzi, ale někdy taky ne, byla jsem z toho všeho dost unavená. Ale pořád jsem byla schopna doma něco psát do novin.

A co partner, ten se do péče nezapojoval?

Byla doba, kdy pracoval v Brně, to bylo nepříjemné. Jinak byl schopen se o děti postarat. Když jsem odjížděla na služební cesty, o děti se vždycky staral, někdy třeba v kombinaci s některou z babiček.

Jak se vám daří kombinovat práci s rodinou nyní, když už jsou dcery větší?

Řekla bych, že když je mimino v kočárku, je to ještě jednoduché stadium. Nejtěžší je to teď, ve věku, kdy je dcerám skoro devět a třináct let, protože někdy opravdu nebývám doma a nejsem tolik s nimi. Naštěstí nad námi bydlí moje matka, která už je v důchodu; je to ona, kdo drží ve školním roce tu hlavní zátěž a dohlíží na to, jak se dcery učí. Takže teď se o ně stará především babička a manžel.

O SOUČASNÉM PŮSOBNÍ NA MINISTERSTVU, O PLÁNECH DO BUDOUCNA I O VOLNÉM ČASE

Jak náročné je zastávat post ministryně práce a sociálních věcí a jak jste byla na postu ministryně přijata?

Moc pomohlo, že už jsem dva roky tady na ministerstvu pracovala a že jsem byla

na Úřadu vlády, znám díky tomu agendu státní správy, znám chod ministerstva, a hlavně jsem se celou dobu stýkala s některými lidmi odsud. Pokud člověk přijde odjinud, musí to být hrozné.

Když mě Sobotka jmenoval ministryní, spousta lidí ve straně si myslela, že se zbláznil, že jsem nějaká šílená feministka, která mluví buď jen o ženách, nebo o Romech.

Jakou agendu považujete na ministerstvu za nejdůležitější?

To se nedá takhle úplně říct. Moje „srdeční témata“ se týkají obecně práv dětí, která tady podle mě jsou pořád zoufale zanedbaná. O tom jsem mluvila už před deseti lety a pořád to není dořešené. Ale tohle téma se týká také problematiky opatrovnických soudů, které jsou u nás odstrčené úplně dozadu a všichni jimi pohrdají, že se věnují „jen“ dětem. Jejich činnost je nesystémová, soudci rozhodují každý jinak, nemá to žádná pravidla, je to ve špatném stavu a nikdo o tom nechce slyšet.

Je dobré, že člověk v pozici, jakou právě zastávám, může konkrétně o této problematice otevřeně mluvit, protože rétorika v médiích tady byla v uplynulých zhruba osmi letech šílená.

Obecně je důležité mluvit o sociálních otázkách, vysvětlovat, že je nutné lidi diferencovat, že když je někdo na sociálních dávkách, automaticky to neznamená, že neusiluje o práci. Mělo by se také mluvit o tom, co dělat s lidmi, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách: práce s nimi pomáhá situaci zlepšovat a hlavně se zde musí pracovat s dětmi. Dalším obrovským tématem jsou teď uprchlíci. Jenže my na to nejsme dostatečně připraveni, nejsme schopni dobře pracovat ani s našimi Romy. Na sociální práci je potřeba mít dostatečně kvalifikované lidi, a tady je to dost zanedbané. Navíc u nás panuje silný rasismus.

A co téma žen a problémy, na které v naší společnosti narážejí?

Obecně máme, a teď nemyslím jen ženy, problém se sebevědomím a s tím, že neumíme být asertivní. V době, kdy jsem pracovala v neziskové organizaci, jsem dělala různé kurzy s matkami na rodičovské. Ženy si jedním dechem stěžovaly, že je nechtějí v zaměstnání, a druhým dechem kritizovaly jesle. Oponovala jsem jim: „Bud' chcete jít do zaměstnání, anebo chcete být tři až čtyři roky na rodičovské, ale obojí je neslučitelné.“ Na to mi říkaly, že musí být s dítětem doma ty tři čtyři roky.

Když jsem jim zopakovala, že těžko jde být několik let doma a nemít pak problémy s návratem do zaměstnání, někdy mě obviňovaly, že je chci odtrhávat od dětí. Na to jsem jim říkala: „Ne, nechci. Jenom konstatuji, že nemůžete být šest let doma se dvěma dětmi a očekávat, že na trhu práce na vás budou čekat s otevřenou náručí.“

Tady na ministerstvu teď například řešíme problém důchodů žen – jsou nižší než důchody mužů. Důchodová komise přišla s návrhem, že pokud jsou lidi manželé, měli by sdílet vyměřovací základ. Pokud se rozvedou, ten, co vydělává nebo vydělával víc, dá tomu druhému část svého důchodu, většinou tedy manžel manželce. Vůči tomuto návrhu jsem se ale ohradila: „Nechtějte po mně navrhopat opatření, které zvýhodní osobu jen proto, že je něčí manželka. My budeme zvýhodňovat páry, které mají děti.“ Takže připravujeme variantu, která by nebyla závislá na manželství.

Kam směřujete, jaké jsou vaše plány do budoucna?

Protože jsem dost aktivní, je pro mě nejlepší v politice zůstat, tam člověk může věci ovlivňovat a realizovat. Jinak cítím jako svůj dluh udělat něco s postavením hlavně řadových žen, třeba těch, které pracují v příšerných podmínkách u pokladen v obchodních řetězcích. Pracovní podmínky zaměstnaných lidí jsou totiž jedním z našich ústředních témat.

Kolik máte volného času? Zbývá vám vůbec nějaký?

Nějaký mám. Teď jsem se vrátila z dovolené, byla jsem s rodinou na chalupě, kde nejvíc relaxuji při práci na zahradě, a chvíli jsme byli také v Rakousku. Během roku se snažím uchránit si víkendy. Proto o víkendu nechodím na pracovní nebo stranické akce, pokud to není nezbytně nutné. Mně osobně vyhovuje vysoké pracovní nasazení. Jsem ten typ, který doma upadá do pasivity. O víkendu jsem schopna vstávat v jedenáct, ale ve všední den klidně vstanu v šest a je mi to jedno. Vadí mi, že nemám víc času na své děti, ale chtěla bych také chodit cvičit nebo plavat. Nedostatek osobního času je teď pro mě asi to nejhorší.

Rozhovor proběhl v červenci 2015.

Rozhovor připravila Hana Maříková.

Jana Pastuchová

„Ženy by spolu měly začít mluvit, učit se být v politice, protože často nemají dostatek sebevědomí.“

Mgr. Jana Pastuchová je od roku 2013 členkou Poslanecké sněmovny PČR. Ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2013 kandidovala za hnutí ANO 2011 v Libereckém kraji. Je členkou hnutí ANO 2011. V letech 1981–1984 studovala Střední zdravotnickou školu v Liberci. Při zaměstnání svou specializaci rozšířila vysokoškolským studiem. Vystudovala obor urgentní medicína na Vysoké škole zdravotnictva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislavě. V roce 2014 dokončila magisterské studium v oboru Veřejné zdravotnictví a management. Pracovala jako specializovaná sestra na ARO jablonecké nemocnice a později jako záchranářka Zdravotnické záchranné služby Libereckého kraje. Dvanáct let je také ředitelkou mezinárodní konference a soutěže pro záchranné služby Jablonecká Rescue Ski. V Poslanecké sněmovně zastává funkce místopředsedkyně Výboru pro sociální politiku, místopředsedkyně Stálé komise pro rodinu, rovné příležitosti a národnostní menšiny, je členkou Výboru pro zdravotnictví a několika podvýborů. Od roku 2014 je zastupitelkou města Jablonec nad Nisou. Je vdaná a má jednu dospělou dceru.

Nejdříve bych vás chtěla požádat, abyste mi řekla něco o sobě – odkud pocházíte, co jste studovala a jaké byly vaše pracovní začátky.

Celý život žiji v Libereckém kraji v Jablonci nad Nisou. Mou životní profesí je dětská zdravotní sestra. Pro toto povolání jsem se rozhodla už v první třídě, kdy jsem byla ve vinohradské nemocnici s operací ucha a byla tam jedna úplně úžasná sestřička, dodneška si ji pamatuji. Od té doby jsem věděla, že chci být sestřička. Dostala jsem se na zdravotní školu a v roce 1984 jsem odmaturovala. Dětské sny jsem rozšířila o touhu jít studovat dál na medicínu. Za minulého režimu to ovšem nešlo. Když jste vystudovala zdravotní školu, musela jste být sestrou a medicína pro vás byla nedostupná. Nakonec jsem se s tím vyrovnala a těšila se do praxe. Nastoupila jsem na chirurgické oddělení v jablonecké nemocnici. Záhy na to mi ovšem přivezli mého „osudového pacienta“ a toho jsem si vzala. Necelé dva roky po maturitě jsem tedy byla vdaná a na jaře 1986 se mi narodila dcera Míša.

Jak pokračovala vaše pracovní dráha? Jak jste zvládala rodinu při tak náročné práci?

Po roce a půl jsem se vrátila na chirurgii, už ne na směny, ale na jednu směnu, protože můj manžel jezdil po světě a já jsem byla s dítětem většinou sama doma. V nemocnici jsem zůstala až do roku 2000, ale ne na místě zdravotní sestry. Měla jsem nový cíl – začala mne zajímat záchranná služba. Znamenalo to další studium, dodělala jsem si atestaci z urgentní medicíny, pak jsem si doplnila vysokoškolské studium, bakaláře urgentní medicíny. Od roku 1990 jsem pak pracovala na záchranné službě v různých pozicích – jezdila jsem se záchrankou, dělala jsem také vrchní sestru. Manžel stále cestoval za prací, ale já jsem měla štěstí na úžasně babičky, které mi pomáhaly. Zvládala jsem všechno, ta práce pro mě byla (a pořád je) vším. Když vás práce baví, je to to nejhezčí, co může být.

Na záchrance jsem pracovala ve všech pozicích a pracovala bych asi dosud, ale pak nastala změna, která mne velice zasáhla. Chci to popsat jenom fakticky a stručně. Přišlo nové vedení a svým jednáním mne dostalo hodně, ale hodně na dno. Přemýšlela jsem o tom mockrát, dnes vím, že to byla šikana. Byla jsem i u právníků. Nakonec jsem vše řešila odchodem z Libereckého kraje. V té době mne oslovil jeden manažer, jestli bych mu nechtěla pomoci dát dohromady

jednu nejmenovanou záchrannou službu v České republice. Ta nabídka pro mne byla výzvou ukázat, že svou práci umím. Navíc to znamenalo návrat ke stejné práci. Zastávala jsem i pozici náměstka, řídila jsem tři sta lidí. Událo se toho mnoho. Dnes s odstupem času vidím, že to tenkrát bylo sice zlé, ale že mne vše posunulo dál. Celá ta doba mne zasáhla a vím, že to byl „životní zlom“, který mne nasměroval k politice.

Mezitím skončila i jedna jiná etapa mého života. Ve čtyřiceti letech jsem se po dvaceti letech manželství rozvedla. Bylo to hodně těžké, protože jsem zůstala sama s dcerou, která studovala vysokou školu. Táhly jsme to samy a já jí budu vždycky děkovat, že mne podržela a zvládly jsme to. Jak to už v mém životě chodí, řízením osudu jsem po dvou letech, kdy jsem byla sama, našla toho pravého muže, kterého jsem si po třech letech vzala. Mám manžela, který mne podporuje. Má životní dráha nabrala nový směr, změnil se mi jak soukromý, tak profesní život.

Kde pracuje váš manžel? A jak to souvisí s vaší politickou dráhou?

Manžel je kapitánem na lodi, takže je tři týdny doma a tři týdny v práci. Jsme osm let spolu a je to takové pestré, pořád se loučíme a vítáme – je to bezvadné. Ale k té politické dráze – dost často jsem s ním probírala, co se mi stalo v práci, že se práce nehodnotí podle odbornosti, ale podle sympatií a politické příslušnosti a tak dále pořád dokola. Až to dospělo k jeho verdiktu: „Tak nesed' a běž něco udělat! Tak se do toho zapoj, ať vidíš, jak to je.“ A já říkám: „No prosím tě, co já bych v té politice dělala?“ A on: „No jo, ale pak nenadávej.“ V tu dobu vzniklo hnutí ANO 2011 a my jsme se i s manželem stali sympatizanty, protože nám jejich program začal být něčím blízký. Dostávali jsme všechny e-maily, které posílali sympatizantům, a jednoho dne se k nám tak dostala zpráva, že v našem městě, v Jablonci nad Nisou, hledají nové členy, jestli tedy nemáme zájem. Manžel říká: „Běž, zapoj se.“ Tak jsem šla, setkala jsem se s krajskou manažerkou, řekla jsem jí, že jsem politikou nedotčená, ale že mě to tady všechno štve a že chci něco změnit. A ona mi řekla: „Takové lidi potřebujeme.“ Říkala jsem si, že se budu muset hodně učit. Držím se ale svého osobního názoru, že do politiky by měl jít člověk, který si odpracoval v praxi několik desítek let. Také si myslím, že politiku by neměl mít každý napořád, že by se měl zase vrátit do běžného života. Všechno by pak fungovalo líp. Jsem člověk, který má za sebou třicet let praxe ve zdravotnictví, který se naštvál na to, jak to tu vypadá, a proto šel do politiky, aby si jednou nevyčítal, že to v praxi bylo špatné a nic pro to neudělal.

Rozhodnutí jste měla za sebou, ale jaký byl váš skutečný politický start?

Byla jsem přijata do hnutí ANO, které bylo zcela novým politickým subjektem, bez zkušeností s komunální politikou, natož s tou krajskou či parlamentní. Samozřejmě jsem politiku sledovala, ale to má pramálo společného s praxí v politice. Začali jsme pracovat a najednou (asi po roce mé činnosti v ANO) padla vláda, rozpustila se Sněmovna a byly vypsány předčasné volby. Sestavovala se kandidátka a já souhlasila, že budu kandidovat. Nejdříve na nevolitelném 5. místě u nás v Libereckém kraji, pak mne oslovili, jestli bych nechtěla postoupit na místo třetí. Důvodem bylo to, že jsem žena a že na prvních čtyřech pozicích byli muži, což nebylo přijatelné. Začaly volby, na to nezapomenu; jela jsem podpořit naše dva vedoucí kandidáty – favority (pana Komárka, známého novináře, a našeho krajského předsedu, pana Batthyányho, což je dnes primátor města Liberce). V předvolební době jsem pracovala na kampaních opravdu hodně. Ale i na výsledky jsem byla zvědavá, jestli se tam vůbec dostane Liberecký kraj, jestli uspějí oba kandidáti. Najednou mi začali volat novináři z Libereckého kraje, že jsem v Parlamentu. Byla jsem zvolena do Parlamentu za Liberecký kraj. Potěšilo mne, že jsem se dostala do Sněmovny preferenčními hlasy. Velice mne povzbudilo, že mne tu chtějí, protože kdyby nechtěli, dostanou se tam ti, kteří byli na prvních místech – ale mne si vykroužkovali. Znajjí mne, čekají ode mne změnu a já jejich důvěru nechci zklamat.

Jak to bylo dál s vaší prací?

Před volbami jsem říkala, že pokud uspějí, budu dělat jenom jednu práci, protože dvě práce naplno podle mne dělat nejde. Po zvolení do Sněmovny jsem si pozastavila práci, nicméně mám jednu až dvě služby měsíčně na dohodu. Pracuji pořád na záchrance, protože medicína jde velice rychle dopředu a za dva roky tady mohu skončit – nemusím, ale mohu. A kvalifikace nepočká, jsou nové léky, nové postupy... a já se vrátit chci. Nedělám to kvůli penězům, ale kvůli tomu, abych neztratila odbornou praxi a kontakty s lidmi.

Obecně chodím ráda za zdi Sněmovny. Kdo vám jinak řekne, jak se věci mají? Když pracuji na připomínkování zákona (konkrétně teď se dělal zákon o hmotné nouzi, o příspěvcích na bydlení a doplatku na bydlení), jdu například na úřad práce u nás ve městě a celý den sedím za přepážkou s jeho zaměstnankyněmi.

Právě ony mi řekly, co je na tom zákonu števe, a já jsem se to snažila ve svých připomínkách zohlednit.

Jak to chodí v politice?

Politika je vyjednávání, takže co může být lepšího než spojit své město s Parlamentem? Jsem zákonodárce, ale pro své město chci pracovat, protože tady žiji padesát let a sem patřím. Proto jsem kandidovala do městských voleb. Jeden den v měsíci na zastupitelstvo mám a o víkendu si materiály stačím pročíst. V Parlamentu jsem místopředsedkyní Výboru pro sociální politiku, členkou Výboru pro zdravotnictví, také místopředsedkyní Stálé komise pro rodinu, rovnost a rovné příležitosti. Pak jsem v několika podvýborech: v Podvýboru cestovního ruchu a také v Podvýboru pro lidská práva. Práce mám dost. Ale umím si práci zorganizovat a časově to zvládám. Jsem zapojena také v řadě projektů a snažím se pomáhat. Podporuji například nadační fond MA-MA Foundation a také se angažuji v realizaci koncepce řešení problematiky osob s poruchou autistického spektra.

O RODINNÝCH SOUVISLOSTECH

O své soukromé rodinné dráze jste už mluvila, ale zajímá mne, jak hodnotíte své rodičovství.

Vdávala jsem se velice brzo, ale dneska jsem tomu ráda. V osmnácti jsem poznala svého manžela v nemocnici jako pacienta, v devatenácti jsem se vdávala a ve dvaceti se mi narodila dcera. Dneska zpětně říkám, že je to úplně super, protože jsme jak kamarádky. Měla jsem jedno dítě, ne že bych nemohla mít druhé, ale můj manžel si další dítě nepřál. Dceři je 30 let, má vystudovanou vysokou školu, je inženýrkou leteckého provozu. Žije i se svým přítelem v Praze, oba jsou z Jablonce. Říká, že na rodinu je ještě čas. Jak jsem už řekla, já jsem se po dvaceti letech prvního manželství rozvedla, bylo to tak, jak to bývá u mužů. Manžel odešel za mladší, bylo to moc zlé, ale podržela mne moje dcera. A tak jsem byla dost dlouho sama, až na mne kamarádky ušily boudu a seznámila jsem se s nynějším manželem. Čekal mne před záchrankou, žádný výjezd nebyl, tak jsme si povídali tři hodiny. Byla to láska na první pohled, opravdu jsme se našli. Moje dcera s ním vychází bezvadně. On má dva syny, 29 a 31 let. Rozumějí si. Když všichni se svými partnery přijdou k nám, uvědomuji si, že jsem přišla k velké rodině.

Myslíte, že byste zvládala vysokou politiku, funkce a práci v nadacích s malými dětmi?

Já ne, já určitě ne. Kdybych měla manžela, kterého mám teď, nešlo by to. Je tři týdny pryč a tři týdny doma. A dnešní doba je úplně jiná. Já měla hlídací babičky a to maminky dneska moc nemají. Jde to zaplatit si chůvu, ale zase dítě je malé jen jednou – já bych do toho nešla. Rok a půl jsem byla doma a pak šla dcera do jeslí. Muž jezdil s kamionem, jinak to nešlo. Obě jsme to zvládaly v pohodě.

Jak to máte s péčí o domácnost?

Když si dokážu zorganizovat náročnou práci, zvládání domácnosti pro mne nemůže být problém. I když možná by se někomu zamotala hlava. Víte, já mám teď tři byty! V Jablonci byt v paneláku, kde žiji padesát let, takže to je běžný úklid. Pak mám přechodnou ubytovnu tady v Praze, tam to vůbec neřeším. Pak ještě chalupu, kde jsme často. Takže můj domov je teď kufr, se kterým pořád cestuji, zvládám to. Ale podívejte se na to, proč se pořád žen ptají na chod domácnosti. Opravdu chod domácnosti musí být pro každou ženu problém, když jsou na to dva? Copak neexistuje dělba práce? Tady pořád panuje mýtus, že muž by měl vydělávat víc – já to neuznávám. Muž je stále považován za živitele rodiny a žena má udržovat oheň, starat se o děti... ale dneska už jsme tak daleko, že to je na dohodu. Jsem opravdu ráda, že jsou dneska i muži třeba na mateřské, že muž a žena se dovedou domluvit jako rovnocenní partneři.

O MOBILITĚ V KAŽDODENNÍ POLITICKÉ PRAXI

Jak zvládáte přesuny a přejezdy mezi svými politickými aktivitami a činnostmi?

Velmi ráda řídím, takže být v autě není pro mne žádný problém. Dneska ráno jsem třeba přijela do Prahy, protože jsem včera měla zastupitelstvo, někdy to otáčím i na jeden den, Prahu a Jablonec a zase zpátky. Je to moje práce a ježdění k ní patří. Liberec a Jablonec jsou naštěstí blízko.

Jaké to je být ženou v politice, jak vás berou muži, jak muže berete vy?

V politice zkušeností moc nemám. Samozřejmě, když jsem vyhrála volby, jisté rozpaky mužů tu byly, to jsem nemohla přehlédnout. Ty by jistě nevznikly, kdyby je přeskočil muž, protože muži na rozdíl ode mne počítali s tím, že vyhrají. První dny i měsíce byly pro mého kolegu hodně nepříjemné, asi ho to muselo mrzet a já se mu nedivím, protože lídr byl on. Nejprve vedl kandidátku, pak ho přeskočil pan Komárek a nakonec ho přeskočila žena. Myslím si, že volby ANO zaskočily. Bývali bychom se ještě nějakou dobu připravovali a programovali věci, ale stalo se. Myslím, že ho to mrzelo, že mi to někdy dával trošku „sežrat“, ale teď jsme úplně v pohodě. Muži na mne nebyli zlí a vůbec už nedělali nějaké naschvály, ale cítila jsem, že jsou rozladění a ješitní.

V Parlamentu je nás v klubu ANO deset žen z celkových čtyřiceti sedmi. V klubu jsem nepocítila nikdy diskriminaci nebo nevráživost z důvodů, že jsem žena. Překážky se objevily kvůli mé profesi. Když se ustanovovaly výbory, nárokovali si členství ve zdravotnickém výboru lékaři-muži. A já jsem, byť mám dodělané magisterské studium managementu, veřejného zdraví a další specializace, pro lékaře „pouze zdravotní sestra“. Ve zdravotním výboru jsme měli podle výpočtů tolik a tolik míst a samozřejmě si všichni ti muži-lékaři mysleli, že „sestra“ tam nepatří a že výbor patří jen jim! Tak jsem začala bojovat. A místo ve výboru jsem získala. Cítila jsem se dobře jako žena i zdravotní sestra.

Je to v práci jiné než v politice?

Měla jsem štěstí na kolektiv, jak v nemocnici, tak když jsem dělala na ARU. Osm let jsem pracovala na operačních sálech, na záchrance, kde pracují většinou ženy. Ale byli tam samozřejmě i muži – lékaři, řidiči, záchranáři a další. To jsem se právě naučila v práci: když smíšený kolektiv pracuje v týmu, je vám úplně jedno, jestli je to doktor, řidič nebo sestra, potřebujete zkrátka šest rukou. A je vám úplně jedno, kdo vám je podá. To je tým, tam si nikdo na nic nehraje, protože jde o životy.

Podporují se ženy v politice? Podporujete se ve straně nebo napříč stranami?

Budu ráda, když přijde žen do politiky víc. Už chodím i na besedy, abych ženy do

politiky trochu vtáhla. Právě nyní bych chtěla i ve městech nebo v kraji s ženami mluvit a udělat si takový svůj výzkum, proč nejdou do politiky, jestli je to opravdu rodinou, jestli si myslí, že na to nemají, nebo je politika nebaví. Ale jestli se podporují? Říkám rovnou, že nepodporuji kvóty, s těmi vůbec nesouhlasím. Jinak, pokud jde o nějaké konkrétní téma týkající se žen, myslím si, že podpory nejdřív samozřejmě dosáhneme mezi ženami, ale my ženy umíme chodit i za poslanci-muži a přesvědčovat je, jinak to v Parlamentu nejde.

O POLITIKÁCH ROVNOSTI MUŽŮ A ŽEN

Jsou ženy v české společnosti v rovném postavení?

Vítala bych, kdyby bylo v politice víc žen, ale dobrovolně, ne díky kvótám. Myslím si, že ženy by spolu měly začít mluvit, učit se být v politice, protože často nemají dostatek sebevědomí. Pozice žen je nastavena pořád tak, že mají být u ohně, vařit a starat se o děti, i když dneska je situace úplně jiná. Muži se ale stejně vždycky u piva nebo jinde domluví. Dost často chlap své ženě nedovolí, nebo přímo zakáže politický či společenský život! Muž si často nepřeje, aby jeho žena byla úspěšnou političkou a on byl někde mimo její sféru. Jsou muži, kteří si nepřejí, aby jejich žena byla úspěšná, přičemž měřítko úspěšnosti si určují sami.

Co si myslíte o prosazování politik rovnosti na české nebo evropské úrovni?

Myslím si, že tyto aktivity jsou důležité, zúčastňuji se jich. Právě nedávno jsme měli besedu u nás v Libereckém kraji. Řešili jsme problém, jak se rozhoduje o územním plánování hřišť a volných ploch. Proč se neptají maminek a žen, ale vždycky to rozhodují muži, kteří mají na tyto záležitosti zcela odlišný pohled? Co se týká volnočasových aktivit, měla by se dělat i anketa mezi dětmi, protože ty vám řeknou, co jim ve městě chybí. S genderovými politikami, které k nám přicházejí z EU, zatím moc zkušeností nemám.

Jaká témata v české společnosti vidíte jako klíčová, nezbytná, alarmující?

Taková témata mohu pojmenovat. Je to například korupce. Podle některých studií jsme byli ve vnímání rozsahu korupce dokonce na předním místě. S tím bych chtěla na půdě Parlamentu něco udělat. Taková země jako Dánsko je bez korupce, ale když to někomu u nás řeknete, myslí si, že to nemůže být pravda. Má to jistě složitější důvody, já chci ale upozornit na skutečnost, že u nás už ani lidi nevěří, že někde je líp. Vidí to jako nesmysl a nemožnost.

Vyrovnávejte se dobře s mediálním tlakem? Najednou jste v centru pozornosti, s tím jste dříve zkušenosti neměla.

Nejsem tak známá politička, abych potkávala novináře na každém kroku. Jistě, v kraji, v regionu je to jiné. Je to změna pro moje soukromí, protože v komunální politice vás znají. Pak mně vadí, že s někým uděláte v dobré vůli rozhovor a on si vypíchne věci, které nejsou pravdivé, jsou vytržené z kontextu.

Jaké máte plány a cíle v politice a v soukromém životě?

Co bych chtěla? Kdyby se mi to podařilo, chtěla bych tady pracovat ještě jedno volební období, protože si myslím, že čtyři roky jsou na změny velice málo. Cíl je dělat politiku dobře, udělat v ní kus práce, který by za mnou zůstal, až odejdu.

Rozhovor proběhl v květnu 2015.

Rozhovor připravila Marie Čermáková.

Olga Sehnalová

„Přezíravé postoje mužů vůči ženám v politice svými kompetencemi či znalostmi nezlomíte. Svou pozici v politice si každá žena musí vydobýt, a to nekompromisně.“

MUDr. Olga Sehnalová, MBA, je poslankyní Evropského parlamentu, kam byla poprvé zvolena v roce 2009 a znovu v roce 2014. Vystudovala medicínu na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Pracovala v nemocnici v Kroměříži na anesteziologicko-resuscitačním oddělení. Aktivní politickou dráhu zahájila v roce 1990 vstupem do Československé strany sociálně demokratické. V roce 1998 byla zvolena do Zastupitelstva města Kroměříže a zároveň se stala místostarostkou. Tuto funkci vykonávala po dobu tří volebních období až do září 2009. I nadále však působí jako zastupitelka města. Po celou dobu svého členství vykonává i další funkce na místní, okresní a krajské úrovni ČSSD a SDŽ. Působila také jako předsedkyně Národní sítě Zdravých měst ČR a členka Rady vlády pro udržitelný rozvoj. V Evropském parlamentu pracuje ve Výboru pro vnitřní trh a ochranu spotřebitele a ve Výboru pro dopravu a cestovní ruch.

Na úvod vás chci požádat, zda byste mi krátce řekla něco o sobě: odkud pocházíte a jak probíhalo vaše studium, proč jste si vybrala práci, kterou jste si vybrala?

Narodila jsem se v Kroměříži v roce 1968 a s tímto městem je spojena většina mého osobního života i politického působení. Po absolvování zdejšího gymnázia jsem v roce 1987 zahájila studium na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Nebyla jsem cíleně vyhraněná, měla jsem poměrně hodně zájmů. Na rozhodnutí jít studovat medicínu nemělo vliv rodinné zázemí, v rodině žádné lékaře nemáme, brala jsem to tak, že na medicínu odcházeli studovat středoškoláci, kteří měli dobré studijní výsledky.

Pak bylo všechno jinak. Byla jsem ve třetím ročníku, když mne revoluční a porevoluční doba pohltily natolik, že pro mě bylo hodně obtížné soustředit se na studium medicíny. Chtěla jsem vycestovat, poznat svět, takže jsem studium přerušila na dva roky. Na fakultě mi pomohli vycestovat na partnerskou univerzitu do Salt Lake City ve Spojených státech amerických. Pracovala jsem v mezinárodním a multikulturním prostředí, měla jsem možnost zapojit se do výzkumu v oblasti biomedicínského inženýrství. Byla to pro mne obrovská životní zkušenost.

Po dvou letech jsem se vrátila, dokončila jsem školu a nastoupila do nemocnice v Kroměříži na anesteziologicko-resuscitační oddělení. Jedním z impulzů, proč jsem se vrátila, byla situace u nás v rodině, protože v té době zemřel můj otec.

Jak se odvíjela vaše pracovní dráha?

Má pracovní dráha se propojila s politickou angažovaností na mnoho let. Můj život nebyla jenom medicína, kterou jsem dělala v nemocnici, vždycky jsem měla širší záběr, táhlo mě to k politice. Už v roce 1990 jsem vstoupila do Československé strany sociálně demokratické. Po první atestaci v roce 1998 jsem kandidovala v komunálních volbách. O veřejné záležitosti jsem se zajímala vždycky, ale tehdy jsem dostala možnost aktivně se zapojit a prosadit. Rodinné zázemí v tomto případě rozhodování podpořilo – moje maminka v té době byla v politice, spoluzakládala sociální demokracii, respektive spolupracovala na jejím obnovení v Kroměříži. V komunálních volbách jsem byla zvolena a stala jsem se

místostarostkou. Nicméně nadále jsem pracovala i v nemocnici, byla to kombinace práce a politiky na dva úvazky.

Jak jste to zvládala?

Zvládnout tyto dvě profese zároveň bylo možné jenom díky velkému pochopení na všech stranách, u kolegů a kolegyň v nemocnici i na radnici. Než jsem kandidovala, první tři roky jsem se věnovala hlavně tomu, abych získala atestaci jako anestezioložka a na plný úvazek jsem pracovala v nemocnici. Po svém zvolení jsem po několika volebních obdobích svůj pracovní život dělila mezi nemocnici a radnici.

V regionální politice jste byla více než deset let, na co jste se zaměřila?

V prvním období, když jsem nastoupila jako místostarostka, jsme měli na radnici takovou unikátní sestavu – kromě pana starosty byly všechny místostarostky ženy. Stereotypní představa, že žena může řešit pouze kulturu, sociální věci a školství, za těchto okolností padla. Já jsem dostala na starost komunální služby, dopravu a podobné záležitosti. Velmi mne to bavilo a myslím, že jsme udělali kus práce. Abych vyjmenovala aspoň něco: za mého působení jsme se třeba pustili do třídění dopadu ve městě, pochlubím se bezbariérovými trasami pro pěší, hodně jsme se věnovali veřejné zeleni... Na starosti jsem mimo jiné měla také projekt Zdravé město. Jednu dobu jsem dělala i celostátní předsedkyni Národní sítě Zdravých měst. To byla všechno velmi zajímavá témata. Doprava mi je stále blízká, možná i proto, že jsem se vždycky angažovala v bezpečnosti dopravy, což svým způsobem souvisí i s medicinou.

O VSTUPU DO EVROPSKÉ POLITIKY

Proč jste se rozhodla vstoupit do evropské politiky?

Postupem času jsem cítila, že komunální politika má svá omezení a že se musím posunout zase dál. V roce 2004 jsem poprvé kandidovala za ČSSD do Evropského parlamentu. Sociální demokracie však ve volbách těžce neuspěla a já s ní. Vrátila jsem se k práci na radnici a k práci v nemocnici. V roce 2009 jsem šla do evropských voleb znovu. Sociální demokracie měla mnohem lepší výsledek než

o pět let dříve a já jsem napodruhé uspěla. A byla jsem nucena udělat těžké rozhodnutí.

O jaké rozhodnutí šlo?

Byla jsem sedmá na kandidátní listině, přičemž dlouho do noci nebylo jasné, jestli bude mít ČSSD sedm mandátů. Nad ránem se pak sedmý mandát ve prospěch sociální demokracie potvrdil a já jsem se stala poslankyní Evropského parlamentu. Byl to pro mne životní okamžik, který mne přinutil udělat zásadní rozhodnutí: věnovat se politické dráze na plný úvazek a dráhu lékařky zcela opustit. V roce 2014 jsem pak obhajovala svůj mandát v dalších volbách. Moje výchozí pozice byla jiná než v předchozích volbách, na kandidátce sociální demokracie jsem byla tentokrát na druhém místě. Volby tohoto druhu jsou do velké míry nevyzpytatelné. Nejde jen o samotné volby, ale už sestavování kandidátek je složitá šachová partie a hraje se tam o mnoho zájmů. Osobně jsem vsadila hlavně na práci, kterou jsem v předchozím období udělala. A k tomu přistoupila spousta dalších okolností, protože rozhodnutí je konec konců rozhodnutím předsednictva a širšího vedení sociální demokracie. Roli hraje faktická podpora krajů, které vás nominují, a podobně. Je velká alchymie takovou kandidátku, která by měla většinovou podporu, sestavit.

Nyní jste politicky na vrcholu. Jaké funkce zastáváte v Bruselu?

Jsem členkou Výboru pro vnitřní trh a ochranu spotřebitele, protože spotřebitelskou problematiku jsem si zvolila cíleně jako téma, na kterém se budu profilovat. Druhý výbor, ve kterém působím, je Výbor pro dopravu a cestovní ruch. Pořadí těchto dvou výborů jsem změnila v druhém období, protože ochraně spotřebitele se věnuji nejvíce. Jsem místopředsdkyní delegace pro vztahy mezi Evropskou unií a Izraelem, resp. Evropským parlamentem a izraelským Knesetem, a dále jsem místopředsdkyní meziskupiny pro záležitosti osob se zdravotním postižením.

Je těžké se do těchto funkcí dostat a udržet se v nich?

V Evropském parlamentu je situace do značné míry ovlivněna tím, v jaké a v jak velké politické skupině jste. Také záleží na tom, jak velká je vaše národní delegace, protože sestavování různých orgánů závisí na velikosti skupiny, kterou máte

za sebou, je to opět ohromná alchymie. Vliv má i důraz na genderovou vyváženost jak ve složení, tak ve vedení výborů a delegací. Funkce nejsou primárně to, po čem europoslanci prahnou, i když i to je určitě otázka prestiže. V Europarlamentu se práce dá udělat bez ohledu na to, jestli funkci máte, nebo nemáte. Významnější co do vlivu jsou pozice koordinátorů, což jsou lidé vybraní za jednotlivé frakce, kteří jsou u klíčových rozhodnutí. Jsou mluvčími své frakce pro určitou oblast a musí zajistit shodu, aby frakce v dané záležitosti mluvila jedním hlasem.

Jak zvládáte práci europoslankyně časově a fyzicky?

Během prvního půlroku, v tom prvním období, to bylo ohromně stresující a fyzicky vyčerpávající, protože jsem začínala s nulovým zázemím. Všichni jsme si svůj tým museli postavit, učili jsme se – moji asistenti stejně jako já. Po pár měsících mně došlo, že tak to nemůže jít dál, takže jsem začala víc dbát i na fyzickou a životosprávu. I když s životosprávu je to složitější, pravidelnost tam není žádná a časově je má práce opravdu nesmírně náročná. Pro nás, co nejsme z Prahy, jsou přesuny ještě mnohem náročnější, já třeba létám z Vídně. Každý den trvá práce parlamentu minimálně do sedmi do večera. To ale mluvím o klasické práci, kdy zasedají výbory, musím ale dělat také přípravy a podobně, takže málokdy odcházím před osmou, devátou hodinou. Bydlím kousek od parlamentu, nemusím se tedy složitě přesouvat, což na druhou stranu znamená, že Brusel vlastně neznám. Zpátky domů se vracím většinou ve čtvrtek, letí to někdy v sedm večer, kolem deváté jsem ve Vídni a doma kolem půlnoci. Pátek a sobota jsou dny, kdy mám povinnosti v České republice. Pro nás je volebním obvodem celá Česká republika, takže to znamená zase jezdit a pracovat. Neděli si nechávám, když to jde, pro sebe. Je to opravdu časově náročné a docela vysilující.

Máte stranické povinnosti také doma?

Jsem předsedkyní místní organizace ČSSD Kroměříž a zastupitelkou v kroměřížském městském zastupitelstvu. Musím proto vše dobře a efektivně časově organizovat tak, aby to sedělo. Nedá se stihnout úplně vše, co bych si představovala. Čas je to, co poslancům Evropského parlamentu opravdu chybí, protože agenda je široká a potřebujete hodně věcí konzultovat. Musíte dobře sledovat i domácí politickou scénu, nebyť mimo, aby vám neutekly věci, které se dějí doma, takže máte těch pracovních povinností a „front“, na kterých se musíte angažovat, opravdu moc.

O koho se opíráte, kdo vás podporuje v kariéře?

Je to určitě moje maminka. Velmi ji respektuji a část politické kariéry máme společnou, protože jsme obě začínaly v komunální politice. Víím, kam si mohu jít postěžovat, a pořád mám jistotu, že bude chápat, co jí říkám. Ale na druhé straně není z těch, kteří říkají „máš dělat to a ono“. Svoje věci si musím vyřešit sama, v tom mi nepomůže ani ona, ani nikdo jiný. Podporuje mě jistě i můj přítel. Opřít se můžu i o své spolupracovníky, se kterými jsem si vytvořila za tu dobu, co se známe, vztahy vzájemné důvěry a řadu rozhodnutí s nimi konzultuji.

A soukromý život? Máte rodinu?

Vlastní děti nemám, ale to na politiku určitě svádět nebudu. Svým způsobem obdivuji kolegyně, které rodinu mají, třeba i malé děti, a ještě dělají politickou kariéru, fandím jim. Rodinný život je v kontextu práce v Evropském parlamentu velice složitý; pokud jezdíte každý týden tam a zpátky mezi Brusel a domovem, partner nebo rodina vás vlastně větší část týdne nevidí. Přijedete na víkend, někdy ani to ne, a jedete zase zpátky. Každý vztah tím do velké míry trpí. A varianta, že si vezmete partnera do Bruselu, a on tím pádem opustí svou práci doma a veškeré zázemí, také nefunguje. Zním hodně lidí, kteří to udělali, a nedopadlo to dobře. Pro rodinný život tento typ práce není dobrý.

Dobré rodinné zázemí si můžete vybudovat, ale musíte zapomenout na tradiční představy o rodině a přistupovat k tomu tak, že tradiční zvyklosti a představy na vás nebudou sedět. Má to však podmínky: rozhodnutí nesmí být jen vaše individuální, musíte ho udělat s partnerem a rodinou a ti si musí být vědomi toho, do čeho s vámi jdou, a musí vaše rozhodnutí brát se všemi plasy a minusy, podporovat vás, i když je to často těžké. Patří sem i takové drobné detaily, například když jdete na nějakou společenskou akci a váš partner není člověk, který by se politikou zabýval, nezná prostředí ani lidi, pak víte, že konverzace s okolím je na vás, že partner se jí neúčastní. To je jen příklad, ale takových situací je mnoho.

Evropský parlament je tomto ohledu určitě mnohem otevřenější a korektnější. Předsudky vůči ženám tam netrpí vůbec a také ten fakt, že žen je tam mnohem víc, způsobuje, že to je, z pohledu žen-političek, jiný svět. Pokusím se o takové zobecnění na základě své zkušenosti.

Když si vzpomenu na začátky své politické kariéry, nebyla jsem si v leccems jistá, cítila jsem pochyby typu „doktorka jde do politiky, čemu tam asi bude rozumět“? Na to konto jsem si dodělávala postgraduální studium MBA a tak dále, ale stejně to pořád nebylo ono. Časem přijdete na to, že žádný takový hendikep nemáte, že přezíravé postoje mužů vůči ženám v politice dalšími kompetencemi či znalostmi nezlomíte. Svou pozici v politice si každá žena musí vydobýt, a to nekompromisně. Musíte ukázat ostré lokty, a teprve když je ukážete, dostáváte se na pozici toho, koho respektují nejen v debatách, ale také jako politika, který může danou situaci zkomplikovat, změnit či ovlivnit.

Na druhou stranu ani v Bruselu není nic samo sebou. Když se sestavovala Evropská komise, Evropský parlament deklaroval, že nepodpoří komisi, ve které by nebyla aspoň třetina žen. Komisaře nominují vlády jednotlivých států, myslím si, že se jim do toho moc nechtělo, ale parlament řekl velmi jasně, že jinou komisi neschválí. A najednou vidíte, že to funguje, že se jedná, vlády dostaly pobídku, že ty, které nominují ženy, budou mít i zajímavá portfolia, že nepůjde o nějaké méně důležité posty. Pod tímto tlakem se podařily významné kroky: Evropská komise má 9 žen z 28, komisařky jsou na velmi dobré úrovni a řídí významná portfolia. Kdyby tu tlak z Evropského parlamentu nebyl, asi bychom dalších pět let debatovali o „skleněném stropu“ v nejvyšších patrech evropské politiky a Evropská komise by možná měla samé komisaře.

A co ve vaší politické straně doma? Podporují se ženy? Vždyť sociálních demokratek už je opravdu hodně.

Pozice žen v sociální demokracii byla v různých dobách různá, vyvíjela se a i teď se mění. Nálady vůči ženám v sociální demokracii jsou také možná ovlivněny personálními vztahy a osobami, které ženské hnutí reprezentovaly v různých dobách. Mám za to, že hlavně ženy samy nejsou příliš sebevědomé a hlasité, aby si vyjednaly větší zastoupení. Často to bývá tak, že když okolnosti přejí, prezentujeme to jako svou zásluhu, ale když okolnosti nepřejí, nadáváme, jak je stav genderově nevyvážený a jak by se měl změnit.

Ale dnes máte dvě místopředsedkyně strany...

To je určitě velký posun, ale bylo to také výslovné přání pana předsedy. Jeho tlak byl naprosto jednoznačný. Kdyby to nechal být, myslím si, že by to dopadlo jinak.

Ale vrátíme se z politiky trochu na zem. Co si myslíte o postavení žen v české společnosti? Jsou ženy u nás v rovném postavení s muži?

Je tu vůči ženám hodně předsudků. A když se podíváte na čísla, uvidíte platové nerovnosti, ženy se do vedení dostávají těžko. A zlom je právě v té fázi, kdy začnou být ženy v produktivním věku a v práci. Protože když se podíváte na děti ve školách, to znamená ještě v průběhu studií, ať už na základní, střední nebo na vysoké škole, jsou to právě dívky, kdo je sebevědomý, schopný a aktivní.

Co si myslíte o politikách rovnosti a o kvótách?

Jako sociální demokratka bych o kvótách neměla v žádném případě pochybovat! Ale je třeba se zamyslet nad tím, v jakém prostředí je aplikujete. Mluvily jsme o příkladu Evropské komise, Evropský parlament v podstatě požadoval kvótu. Ale váhám, jestli lze stejným tlakem donutit českou společnost, aby se chovala jinak. Váhám, jestli metoda z EP bude fungovat i v krajských či obecních volbách a jestli tam kvóty budou úspěšné. Nejde o to, že by ve stranách ženy nebyly. Spíš mám obavu, aby v praxi „kvóty nekvóty“, nominace nevypadaly, jako kdyby se nic nedělo. Jako když máte hromadnou fotku: na ní to bude vypadat hezky, už to nebude pánský klub a vše bude barevnější. Ale s velkou pravděpodobností půjde na předních místech zase o mužskou záležitost. Ovšem na druhou stranu, kolik žen je vlastně ochotno říct: „Ano, jdu na kandidátku, chci se ucházet na kandidátce o přední místo a jsem ochotná potom jít do volené funkce.“ Kvóty podporuji, ale s tím, že pro úspěšnost tohoto mechanismu musíte udělat ještě další nezbytný krok: ženám podat ruku a vtáhnout je do systému tak, aby bylo na koho kvóty uplatňovat. A to se neděje u nás v žádných stranách. Politický potenciál žen je vysoký, ale jsem přesvědčena, že potřebují pro zvládnutí takového „detailu“, jakým je první vstup do politiky, podporu.

Zajímá mě, jaká témata v rámci rozvoje české společnosti pokládáte za klíčová. Kam by bylo potřeba napřít jak ekonomické, tak lidské zdroje?

Za hodně rozjitřený sektor, od kterého se ale odvíjí mnohé jiné, pokládám školství. Vzdělání a vzdělávání je klíčová společenská výzva. Zdaleka nesdílím názor, že by se vzdělávací systém měl v podstatě změnit na dodavatele pracovní síly šité na míru průmyslu, protože si myslím, že všeobecná vzdělanost, rozhled a kritické myšlení jsou sebezáchovné záležitosti. Za náš další problém považuji veřejné služby. Mám na mysli hlavně zdravotnictví a sociální služby. Dostupné a dobré veřejné služby a rovný přístup k nim jsou tím, co drží společnost pohromadě.

A jaké máte soukromé plány do budoucna?

Moc daleko neplánuji. Začíná léto, tak se teď těším na parlamentní přestávku. Mám ráda přírodu, budu tedy chodit do přírody a hodně sportovat. Dovolenu si naplánuji tak dva dny dopředu, bude někde na kole, nebo vyrazíme s partnerem do hor, do lesa. Jsme oba dva sportovci, kdysi dávno jsme dokonce hráli za jedno družstvo – za kroměřížský dorost – tenis, takže ho máme jako společného koníčka. Těším se, že budu mít během léta taky víc času posedět s kamarády. Kdysi, když jsem přišla do Evropského parlamentu, mi jeden kolega dával takovou radu zkušeného a říkal: „O co přijdeš, jsou kamarádi doma, tak si je nenech utéct.“ A myslím, že to byla opravdu rada zkušeného moudrého člověka, proto si na to dávám velký pozor a snažím se být s přáteli v častém kontaktu, nevyměnit je za dočasné známé. Hrozí, že bych se pak vrátila – a kamarádi by byli někde úplně jinde.

Rozhovor proběhl v červenci 2015.

Rozhovor připravila Marie Čermáková.

Michaela Šojdrová

„Pořád nenastala doba, kdy by společnost pochopila, že promarňuje kapitál, který v ženách je, a že musí ženy více podpořit.“

Ing. Michaela Šojdrová je poslankyní Evropského parlamentu, kam byla zvolena v květnu 2014. Je členkou tří parlamentních výborů: Výboru pro kulturu a vzdělávání (CULT), Výboru pro práva žen a rovnost pohlaví (FEMM) a Výboru pro zaměstnanost a sociální věci (EMPL). Celoživotně je pro ni klíčová politická orientace a ukotvení v KDU-ČSL. Vystudovala Zahradnickou fakultu Vysoké školy zemědělské v Brně, obor sadovnictví a krajinářství. Studium ukončila v roce 1987 a pracovala pak jako projektantka zahradní architektury. V roce 1989 vstoupila do Československé strany lidové. V roce 1992 byla zvolena místopředsdkyní okresního výboru ČSL v Kroměříži. V letech 1994–1995 vykonávala funkci okresní tajemnice strany. Od roku 1995 byla zároveň členkou Celostátní konference a od července 1998 členkou Celostátního výboru strany, kde zastávala funkci předsdkyně školské komise KDU-ČSL a zároveň předsdkyně Sdružení žen KDU-ČSL. Program a činnost v KDU-ČSL prosazovala jako zvolená poslankyně Parlamentu ČR (1996–2010), kde pracovala v radě výborů, také jako místopředsdkyně Výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu. V době jejího působení byly připraveny a prošly důležité zákony, jako například zákon o vysokých školách, zákon o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků, zákon o předškolním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), zákon o pedagogických pracovnicích a mnohé další. Zasadila se mimo jiné o zavedení etické výchovy jako samostatného vzdělávacího předmětu. V roce 2009 jí francouzský prezident N. Sarkozy udělil Řád za zásluhy, za přínos v rozvoji česko-francouzských vztahů. Je vdaná, s manželem vychovala dva syny.

Na úvod bych vás chtěla požádat, abyste mi řekla něco o sobě. Odkud pocházíte, jak probíhalo vaše studium a proč jste si vybrala právě dané zaměření?

Jsem rodilá Hanačka, pocházím z Kroměříže, kde jsem také absolvovala gymnázium. Měla jsem zájem studovat francouzštinu a jazyky, historii umění. Protože to byla doba socialismu, rok 1983, nedostala jsem doporučení pro žádný pedagogický obor. Moji rodiče mi pomohli překonat tuto bariéru tak, že mi doporučili, abych šla na jiný obor, který by odpovídal mému zájmu o umění a přírodu. Začala jsem studovat na Fakultě zahradnické dnešní Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně obor sadovnictví a krajinářství a v roce 1987 jsem zde absolvovala. Byla jsem tomu velmi ráda, protože zahradní architektura a Francie, to spolu velmi úzce souvisí. Celou dobu jsem studovala francouzštinu. Brzy pak přišel rok 1989.

A rodinné zázemí? Vaše maminka je známá politička z devadesátých let.

Ani jeden z mých rodičů nebyl v komunistické straně, a tak měli spíše potíže z toho důvodu, že se zapojovali do aktivit, jako byly petice Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů, Několik vět či Petice kulturních pracovníků za propuštění Václava Havla. Moje maminka Eva Nováková pak byla v devadesátých letech poslankyní Federálního shromáždění a později poslankyní i senátorkou Parlamentu ČR.

Já jsem jí tehdy doporučila, aby také vstoupila do lidové strany. Sama jsem vstoupila do ČSL v roce 1989, ještě před revolucí. V té době jsem se už začala zajímat o politiku v rámci mladých křesťanů, kteří se scházeli pod hlavičkou strany lidové. Učila jsem francouzštinu a zároveň jsem dělala okresní tajemnici strany lidové. Jedinou stranou, která se v té době začala obrozovat, byla právě lidová strana. Protože jsem byla jedna z mála žen ve straně, navíc mladá, moje kariéra byla velmi rychlá. V roce 1992 jsem byla zvolena místopředsedkyní okresního výboru, moje maminka byla poslankyní. Byly to závatné roky: udělala jsem státnice z francouzštiny, mezitím jsem porodila dva syny a podnikala jsem ve svém oboru zahradní architektury – měla jsem poradenskou firmu.

Jak začala vaše pracovní a politická kariéra?

Do roku 1990 jsem měla přesně devět měsíců praxe ve státním podniku v zahradní architektuře. Ale práce s lidmi mne taky bavila a hlavně jsem cítila, že ta doba – devadesátá léta – chtěla, aby se lidi zapojili. Pak se v roce 1996 stalo to, že mne a hlavně mého manžela Josef Lux přesvědčil, že je třeba, abych kandidovala do Poslanecké sněmovny. V roce 1996 jsem pak byla zvolena a tím odstartovala má profesionální politická dráha.

To už jste měla děti?

To už jsem měla děti. V roce 1988 se narodil první a v roce 1990 druhý syn. Bylo to dost rychle za sebou. Ale měla jsem hodné děti. Velice důležité pro mne bylo, že jsem dělala také nějakou dobu okresní tajemnici strany lidové. Tam jsem poznala politiku zespoda. Viděla jsem, jak lidé politiku berou, jak uvažují, tam jsem si vše vyslechla.

A tak jste se dostala k veřejným tématům?

Můj start v politice byl opravdu typický pro celou naši generaci, které bylo v letech 90–93 kolem třiceti. Tehdy byla doba plná nadějí a nových témat a pro nás bylo všechno nové. Najednou jsme viděli, že když chceme svobodu, ne vládu jedné strany, ale pluralitu, musíme do toho jít, musíme vybudovat nové politické strany. Bylo to velice těžké, zvláště pro lidovou stranu, protože jsme se museli generačně vyměnit a to byl obrovský problém.

O co šlo v politice v té době vám?

Já jsem bojovala za to, aby se v ČSL, od roku 1992 KDU-ČSL, prosadil křesťansko-demokratický proud Josefa Luxe. De facto to znamenalo vystoupit proti bývalému vedení, které reprezentoval Josef Bartončík, spojovaný s Národní frontou. Také veřejnost nás s nimi spojovala – bylo to velice těžké období. A dnes? Dnes to vidíme s odstupem jako dobu, kterou jsme museli projít. Pan Bartončík je dnes zván na naše sjezdy, dokázali jsme se smířit, on přijal, že je tady

úplně nová generace, a musím říct, že vystupuje velmi dobře, podporuje mladé lidi. Je to lidsky složité, ale na druhou stranu je to i velmi osvobozující, když se můžeme podívat navzájem do očí a říct si, že změna byla potřebná. Můžeme si to vzájemně odpustit a jít dál. Já jsem se potom v roce 1996 začala věnovat práci v Poslanecké sněmovně.

Politický vývoj nakonec vedl k tomu, že jsem v poslaneckém klubu byla jediná žena. Josef Lux měl bohužel pravdu, když mi říkal: „Pokud tam nebudeš ty, nebude tam žádná žena.“ Bylo to velice těžké životní období, protože tu byla má rodina. Doma jsem měla syna, který začínal první třídu, druhý chodil do třetí třídy. Tehdy jsem všechno zvládla jenom díky manželovi. Řekl, že když do toho půjdu, podpoří mne. A měla jsem také obětavé babičky a dědečka, kteří pomohli.

O ŽIVOTĚ V POLITICE, ÚSPĚSÍCH I PROHRÁCH

Dostáváme se k vaší politické dráze. Česká republika nabrala demokratický a tržní směr a vy jste měla možnost tento vývoj politicky ovlivňovat. Celou dobu pracujete v různých politických a veřejných funkcích?

V roce 1992 jsem byla místopředsdkyní okresního výboru. V roce 1996 jsem se stala poslankyní a byla jsem členkou Celostátní konference a Celostátního výboru KDU-ČSL. Hodně jsem pracovala ve stranických funkcích. Do Poslanecké sněmovny jsem od roku 1996 byla zvolena opakovaně, naposledy v roce 2006 (na období do roku 2010). Mezitím jsme měli v roce 2009 sjezd KDU-ČSL a tam jsem byla zvolena 1. místopředsdkyní strany. V roce 2010 jsme vypadli z Poslanecké sněmovny a já se stala dokonce na půl roku zastupující předsdkyní KDU-ČSL. Připravila jsem sjezd, který potom zvolil nové vedení. Myslím, že v té době to bylo pro přežití strany velice důležité. Členové dodnes oceňují, jak jsem stranu vedla v tomto dramatickém období. Že jsme to nevzdali...

Dokonce jsem v této tíživé situaci kandidovala na podzim v roce 2010 do Senátu v Kutné Hoře, i když to bylo velmi náročné a dost marné. Šla jsem do toho proto, abych dala najevo, že máme šanci. Tehdy jsme uspěli v komunálních i senátních volbách a obnovili senátorský klub, což stranu posílilo. V prosinci byl sjezd ve Žďáru nad Sázavou, kde jsem kandidovala na předsdkyni strany. Kandidovala jsem, protože jsem měla pocit, že jsem stranu dokázala sjednotit, vést a prosadit. Ovšem mým protikandidátem byl dnešní předseda Pavel Bělobrádek a nakonec vyhrál. Mohu říct, že toho nelituji.

Bylo pro vás jako pro ženu těžké kandidovat na takovou pozici?

Bylo to nepředstavitelně těžké. Muži mají u našich voličů přece jenom pořád větší váhu; mají větší sebevědomí, sebejistotu, nepochybuji o sobě. Já mám pořád tendenci pochybovat, jestli to má smysl, jestli jsem opravdu vhodná, jestli to nebudu spíš kazit. Zdá se mi, že muži takovéto pochybnosti nikdy nemají – a vyhrájí.

Co to znamenalo pro vás?

Mne výsledky nakonec vždycky povzbudí. Sjezd ve Žďáru, v době, kdy byla strana v útlumu, byl velmi dobrý. Já jsem i přes svoji prohru zůstala aktivní, dávala jsem prostor dalším. Nechala jsem je, ať ukážou, co umí, neshazovala jsem je. Mým zvykem je vždycky budovat kolem sebe tým dobrých spolupracovníků. Na tom jsem si zakládala a to se mi daří. Iniciovala jsem vznik odborných komisí KDU-ČSL, které by byly regionálně zastoupeny – u školství je kontakt s regiony velmi důležitý. Chtěla jsem budovat struktury, které nejsou jen nahodilé, ale které budou kompetentní řešit určité téma. Kromě struktury školské komise jsem vytvořila i „ženskou platformu“, letos si připomínáme deset let od jejího vzniku. Ženy mně ve straně chyběly a říkala jsem si, jak je tam dostat. Založila jsem Sdružení žen KDU-ČSL. Je to platforma pro ženy, které nedostaly prostor v krajských a okresních výbo-rech, ale chtějí pracovat a vyjadřovat se k ženským a sociálním tématům. Naším cílem je, aby ve všech orgánech KDU-ČSL bylo minimálně třicet procent žen. K tomu chceme formovat rodinnou a sociální politiku, zkrátka témata blízká ženám. Až se nám to podaří splnit, můžeme se v podstatě rozpusťit. (úsměv)

Jak se odvíjela vaše cesta k pozici europoslankyně?

V roce 2010, když jsme odešli z Poslanecké sněmovny, jsem dostala nabídku pracovat na České školní inspekci a zastupovat Ministerstvo školství při OECD, a když se začalo hovořit o volbách do Evropského parlamentu v roce 2014, měla jsem dojem, že bych tyto zkušenosti mohla využít. Je velice dobré, když vás podpoří významná politička. Mne podpořila Zuzana Roithová a velmi mi pomohla. Mezi ženskými kandidátkami se opět nikdo nerýsoval, přitom bylo třeba, aby kandidovala výrazná osobnost. Přišly primárky a tam nás sjezd seřadil: Svoboda, Šojdrová.

Žádné zipování nebylo, ale kandidovala i Marie Jílková, takže v první pětce jsme byly dvě ženy. Do Evropského parlamentu jsem se dostala na prvním místě díky preferenčním hlasům. Měla jsem velkou podporu týmu žen, se kterým jsem léta pracovala. Eurovolby mají svá specifika, mně určitě pomohlo, že si mě voliči pamatovali: čtrnáct let jsem byla poslankyní a při práci pro inspekci jsem jezdila po celé republice.

O EVROPSKÉ POLITICE

Jak to zvládáte? Ptám se na časové vytížení a vaši mobilitu v rámci Evropy.

Práce, kterou jsem dělala do té doby, než jsem nastoupila do Evropského parlamentu, vyžadovala stálé ježdění, stejně jsem tedy jezdila neustále do Prahy. Jezdila jsem do Poslanecké sněmovny, pak jsem jezdila na Českou školní inspekci, časté přejíždění pro mě není největší problém. Větší problém je přejíždění Brusel–Štrasburk. Dvě sídla Evropského parlamentu považuji za zbytečná.

Na co se zaměřujete tematicky?

Zaměřuji se na práci ve třech výborech. Jsou to tři výbory, které se tematicky překrývají a doplňují: Výbor pro kulturu a vzdělávání (CULT), Výbor pro práva žen a rovnost pohlaví (FEMM) a Výbor pro zaměstnanost a sociální věci (EMPL).

Mohla jste si zaměření vybrat sama?

Ano, vybrala jsem si. Na začátku, tedy v prvním pololetí, jsem neměla na starosti zaměstnanost, ale měla jsem Výbor pro životní prostředí, veřejné zdraví a bezpečnost potravin jako takzvaná náhradnice. Měla jsem tento výbor proto, že má hodně legislativy. Když se dělají žebříčky práce poslanců, body se počítají právě za legislativní zprávy. Ale nedalo se to vůbec propojit s tématem vzdělávání, které je pro mne prioritou. Takže jsem si vyměnila výbor pro životní prostředí za zaměstnanost a udělala jsem dobře.

O KOMBINACI RODINNÉHO A POLITICKÉHO ŽIVOTA:
JEDEN ŽIVOT, DVĚ PROSTŘEDÍ

Povězte mi o své rodině v časech politických. Jaký jste vedla rodinný život a jak to vidíte dnes?

Považuji za svůj největší úspěch v politice to, že se mi nerozpadla rodina a manželství. Měla jsem velké štěstí, že kluci byli zdraví, měli se k světu, všechno je bavilo, zejména sport, což mě taky bavilo. Já jsem je všechny sporty učila, dodnes jsem fandou fotbalistů, hráli jsme a hrajeme tenis, jezdili jsme spolu na lyže, kluky jsem to naučila. Naučila jsem je hrát tenis tak, že dneska už mě poráží ve všem. Kde jsou ty časy! (směje se) Dokonce i manžel mě už v tenise poráží, přitom když jsem ho učila hrát, musela jsem s ním mít velkou trpělivost. Všechny jsem je to naučila a dneska mě všichni porázejí. A to jsem hrála tenis chvíli i závodně. Na začátku sezóny občas vyhrávám, na závěr už ne. Je to tím, že hraji málo, není čas.

Čemu se manžel věnuje? Jakou má profesi?

Manžel je stavební technik, stavař, inženýr, má realitní kancelář a zároveň pracuje jako znalec.

Kde je dnes váš domov?

Můj domov je Kroměříž a nikdy bych jinde nechtěla bydlet. Mám to tam velmi ráda. Je mi trochu líto, že si Kroměříž dost neužívám, protože je to krásné město. Podílela jsem se tam na projektu vzniku Národního centra zahradní kultury.

Jak jste zvládala ta léta v politice, kdy byly děti malé? Jezdila jste do Parlamentu, angažovala se ve stranických strukturách, k tomu jste měla doma malé děti a jednu babičku v politice...

Nepochybně se to všechno zvládnout nedalo. Měla jsem ale výbornou babičku ze strany manžela, která se hodně starala, a musel se hodně starat i manžel. Měla jsem výhodu, že jsem měla kluky. Kdyby to byly holky, bylo by to obtížnější.

Skutečně? Spíše se setkávám s opačným tvrzením.

Mně by to připadalo složitější, měla bych pocit, že dcery potřebují přednostně mne. Nicméně pomáhali všichni – manžel, babičky, dědeček, můj bratr, přátelé. Moje maminka byla dost zaměstnaná. Byla místostarostkou města, ale i tak pomáhala, a dědeček, můj tatínek, se klukům hodně věnoval.

Já se snažila rodině vše vynahradiť o víkendech. Nebylo to vůbec jednoduché. Ale na počátku toho všeho jsme s manželem absolvovali takové manželské setkání, kurz pro manžele. To bylo rozhodující, to nastavení a vůle je dodržet. Pro mne bylo důležité, že jsem si uvědomila, že když budu intenzivně pracovat, ponese to obrovská rizika pro soudržnost mé rodiny. Věděla jsem, kde jsou hranice, a byla jsem rozhodnuta, že ve chvíli, kdy by se to jakkoli negativně odráželo na mé rodině, půjdu z politiky. Proto jsem si taky vymínila u svých kolegů, že se nebudu účastnit víkendových politických akcí. Nejezdila jsem na svěcení praporů a nejrůznější slavnostní zahajování... Zhruba do roku 2000 jsem se těmto věcem vyhýbala.

Jak to řeší vaše kolegyně z Evropského parlamentu, které mají malé děti? Jezdí za dětmi a rodinou, nebo je mají u sebe?

Je tam jedna, myslím, že je to Britka. Dítě má s sebou, dokonce ho tam kojí. Musím říct, že nejsem příznivcem tohoto modelu. Myslím si, že všechno má svoji mez. Zvládnout se to teoreticky dá, ale vždycky je to něco za něco a toto je příliš velká daň. Dokud je dítě malinké, dokud nechodí do školy, vůbec bych nedoporučovala jít do nejvyšší politiky. Na úrovni komunální to určitě možné je. Ale když kolegyně vystupuje a má dítě u sebe v takovém tom vaku, to se mi moc nezdá. Na posledním plenárním zasedání ve Štrasburku mluvila velmi hlasitě a rázně, rozčílovala se. Co její dítě asi vnímá a jak se cítí? Všechno má svůj čas, rané dětství svých dětí by si rodiče měli užít, být s nimi a pak se teprve věnovat politické kariéře. Život není tak krátký, aby to i ženy nezvládly.

Ještě k jedné důležité stránce rodinného života. Co praktický chod domácnosti? Měla jste někoho na výpomoc?

Měla jsem a dodnes mám. Vždycky jsem měla někoho, kdo mi zajistil základní úklid. Naučila jsem se jednu věc. Na všem zlém si lze najít něco pozitivního. To pozitivní je, že když jsem přijela z Prahy domů, byla jsem zkrátka doma, nechala

jsem práci v Praze a věnovala jsem se přednostně dětem a domácnosti. Postupně jsem si ale práce vozila domů víc. Dneska není problém pracovat přes internet, takže i to se občas děje. Snažím se to ale oddělovat a víkend si uhájit, a protože jsem s manželem, s rodiči a s dětmi, chci se věnovat především jim.

O POLITIKÁCH ROVNOSTI A EVROPSKÝCH HODNOTÁCH

Jaké je to být političkou, ženou v evropské politice? Jak vás berou muži, například spolustraníci? Je to v Bruselu jiné než u nás?

Je to jiné. A ten rozdíl je velký. V České republice je těžší být ženou v politice. Je to tady stále ještě méně zvykem a převažují muži. V naší Poslanecké sněmovně je necelých 20 % žen, v Bruselu je jich 34 %. Když se volili místopředsedové v poslaneckém klubu Evropské lidové strany, muselo to být 50 % žen. Říkalo se: „To se nezvolí tajnou volbou, to bude kol, to nepůjde.“ V prvním kole bylo zvoleno půl na půl – tři ženy, tři muži. To je velký pokrok. Na první pokus, v tajné volbě! Musím říct, že jsme zvolili dobře. Je fakt, že ženy jsou tam na dobré úrovni a že se umí prezentovat.

V čem je to jiné? Jak vás tam berou?

Musím říct, že daleko víc rovnoprávně. Nikdo se nepozastavuje nad tím, že jsem žena, člověk se tam nesetká s žádnými nemístnými poznámkami. A už tím, že žen je tam tolik, cítím se dobře, vše je samozřejmé. Vždycky jsem komunikovala s poslanci, ale u nás byla všude většina mužů, takže jsem musela komunikovat především s nimi. Pro mě je nové to, že teď komunikuji možná více se ženami než s muži, protože v některých výborech je žen dokonce více. Zkrátka ženy v Evropském parlamentu hrají najednou úplně stejnou roli jako muži a musím říct, že s nimi ráda spolupracuji.

Mají ženy v Evropě společná témata? Je to vzdělání, kultura? Ptám se proto, že u nás to tak stále je, ženy tíhnou k sociální politice, k péči.

Mění se to. Uvedu příklad: zvolili jsme za předsedkyni pracovní skupiny pro ekonomiku a rozpočet Francoise Grossetete. Nikdo neměl problém ji do této funkce zvolit, je v ní velmi dobrá, a přitom jde o téma ekonomické, rozpočtové. Umí výbor velmi dobře řídit. Ženy se v Bruselu už prosazují i v jiných tématech.

Jak se podporují ženy v prostředí Evropského parlamentu?

Určitě se podporují a mechanismy jsou transparentní. Vráťím se k té volbě. Všem bylo zřejmé, že musíme zvolit 50 % žen. Ale nikdo se nepozastavoval nad slovem „musíme“, všichni věděli, že je to tak správné. Otázky „proč“ se v tomto případě nekladou, mechanismus parity považují všichni za přirozený. Ženy řídí Parlament i výbory, samozřejmě jsou předsedkyněmi i místopředsedkyněmi – žádný problém v tom není.

Žen v politice se často ptají na jejich názory na postavení žen v české společnosti. Jak to vidíte vy?

Máme rovná práva, ale něco jiného je, zda můžeme ta práva naplňovat. Volit mohou všichni, ale být zvolen znamená angažovat se, chodit na schůze, prosadit se na kandidátku a spolurozhodovat. Tam mají ženy hendikep, protože mají rodinu. Pro nás ženy je rodina prioritou, protože kdo jiný o ni má pečovat než my? V tu chvíli se dostáváme do problémů, protože naše šance se tím snižují. Mezi rovnými právy a rovnými šancemi je rozdíl. V České republice jsou ženy oceňovány, ale přístup k nim je hodně konzervativní. Pořád nenastala doba, kdy by společnost pochopila, že promarňuje kapitál, který v ženách je, a jestli jej nechce promarňovat, musí ženy více podpořit. Tam, kde je žena ve vedoucí funkci, to funguje. Ne vždycky líp, ale může to fungovat stejně dobře a někdy, v určitých pozicích, je žena i lepší, ale to podstatné a důležité je, že je to obohacující – ženy mají jiný názor, jinou zkušenost.

Jaký je váš názor na prosazování evropských politik rovnosti? Spolupracujete s nějakými občanskými ženskými skupinami?

Spolupracuji především se Sdružením žen KDU-ČSL, protože má své aktivity nejen v této oblasti, ale i v širším pojetí politik rovnosti. Není to vždy jen o ženách. Politiky rovnosti se týkají všech znevýhodněných skupin – hendikepovaných, minorit apod. Já se velmi angažuji právě v oblasti rovnosti ve vzdělávání. Dnes ženy vzdělanostní kapitál mají a zbývá ještě rozhodnout, co s ním individuálně i celospolečensky udělají. Co se týká evropské politiky, rovnost žen a mužů je tam velmi zdůrazňována a její vývoj v různých zemích je sledován, protože v zemích Evropy je vývoj těchto politik různý. Já jsem konzervativní, myslím si, že je dobré sledovat a porovnávat, udělat určitá doporučení, ale pak už je třeba nechat to na jednotlivých zemích. Oceňuji také Fórum 50 %, které se o vyšší zastoupení žen v politice zasazuje.

Jaká témata pokládáte za evropská, tedy důležitá pro vývoj Evropy, a jak je to v Česku?

Čerpám ze své životní zkušenosti a soudím, že nejlepší investice je investice do vzdělání. Vzdělaný člověk, který je vychovaný, má dovednosti a kompetence, je tím, o co má společnost usilovat. Kvalita vzdělávání a výchovy, to je pro mě nejlepší investice. Pro podporu předškolního vzdělávání jsou kapacity důležité, ale nesmíme zapomínat na kvalitu výchovy.

Sdílíme s Evropou společné hodnoty?

Svoboda, solidarita, demokracie, to jsou hodnoty, na kterých se shodneme. Jako příklad vám uvedu poslední zajímavé hlasování, na kterém jsme se shodli: šlo o řešení migrační vlny.

O MÉDIÍCH A PLÁNECH DO BUDOUCNA

Jak vycházíte s médii?

O mě bulvár nemá moc zájem. Mediální vliv je ovšem zásadní a jen tak jej pominout nelze. Bulvár mne jednou napadl, protože jsem svému synovi veřejně ubalila facku. Bylo to na hokeji. Synovi bylo tak čtrnáct, odhaduji. Bylo to ve Vsetíně, rozhodčí pískl nějaký špatný faul a my jsme pískali na něj. Mnozí ovšem házeli na hřiště flašky, můj syn taky hodil prázdnou PETku a v ten moment dostal facku – a oni si ji vyfotili. A bylo to komentované: „Poslankyně nezvládá výchovu svého syna.“

Jaké máte plány a cíle do budoucna? Co vás ještě v politice čeká?

Mým cílem je dělat v Evropském parlamentu dobrou práci, práci, která má smysl, abych naplnila očekávání svá i svých voličů. Evropští poslanci jsou velmi dobře placení a za to musíme odvádět špičkovou práci. Takže to je moje vize. Konkrétně pak chci udělat kus práce v programu Erasmus+, který je nejvýznamnějším programem podporujícím cíle EU v oblasti vzdělávání. Jeho konkrétní výsledky nejsou zatím zcela přesvědčivé. Proto spolupracuji s MŠMT ČR. Chci se také věnovat podpoře rodinné politiky i na evropské úrovni, aby se vyjasnila role

Evropské unie a členských států. Tady se vidím v příštích letech. Také usiluji o větší zapojení žen do politiky a o podporu zaměstnanosti, programy věnující se zaměstnanosti by měly být skutečně efektivně využívány.

Jsou v plánech také vaše osobní zájmy?

Zahrada, tenis, hory, příroda, umění. To chce trochu času. Já moc času nemám, ale je životně nutné také odpočívat a mít nějaké koníčky. Mé štěstí je, že je mám s kým sdílet.

Rozhovor proběhl v červenci 2015.

Rozhovor připravila Marie Čermáková.

Kateřina Valachov

„Každ racionln smyřlej člověk se musí zamyslet: ‚Aha! Znm spoustu skvělých muř, ale také žen, kter by tady mohly být. Proč tady nejsou? Co jim v tom brání?‘“

Vystudovala Právnickou fakultu Masarykovy univerzity, kde v roce 2007 obhájila také svoji disertační práci. Pracovní dráhu zapocala na Magistrátu města Brna, kde pracovala rok jako právnička. Mezi lety 2003 a 2004 vedla analytick odbor kanceláře veřejného ochránce práv, v letech 2004–2012 pak prvn odbor. Z kanceláře ombudsmana se přesunula do kanceláře Senátu PR, kde mezi lety 2013 a 2014 působila jako ředitelka legislativního odboru. V letech 2014–2015 byla nmstkyn ministra pro lidsk práva Jiřího Dient-sbiera a působila také na pozici ředitelky Sekce Legislativn rady vlády. Mezi lety 2014 a 2015 byla mstopředsedkyn legislativn rady vlády. 17. 6. 2015 byla jmenována ministryn školství, mládeže a tělovýchovy. V letech 2004–2014 byla navíc členkou Rady vlády pro lidsk práva a mezi lety 2006 a 2014 extern vyučovala na Prvnick fakultě MU v Brně. Mgr. Kateřina Valachov, Ph.D., je vdaná a s manřelem vychovávají dvě mal dcerky.

O VZDĚLÁNÍ A KLÍČOVÝCH MOMENTECH PRACOVNÍ DRÁHY

Paní ministryně, vystudovala jste právnickou fakultu, kde jste získala také doktorát. Zajímalo by mě, jaké byly vaše motivace. Proč jste si vybrala právě tento obor?

Na střední škole jsem studovala zahraniční obchod, což není úplně obvyklý start pro právnickou profesi. Zvažovala jsem dvě varianty – buď pokračovat ve studiu zahraničního obchodu, nebo práv. Právo u mě zvítězilo z toho důvodu, že jsem ho vnímala jako možnost spravedlivého uspořádání věcí. Chtěla jsem získat právnické vzdělání a působit v rámci veřejného sektoru.

Zaujal mě váš doktorát. Co vás motivovalo k doktorskému studiu?

Asi po roce a půl, kdy jsem začínala na Magistrátu města Brna jako majetkový právník, jsem změnila působiště a měla jsem tu čest asi osm let spolupracovat s doktorem Otakarem Motejlem. Jeho osobnost byla taky hlavním důvodem, proč jsem se ucházela o místo v kanceláři ombudsmana. Osud tomu chtěl, že jsem se později stala jeho blízkou spolupracovnicí, šéfkou právníků kanceláře ombudsmana. Zde jsem nabyla přesvědčení, že aby právo sloužilo skutečně ke spravedlivému uspořádání věcí, je třeba vnímat jeho širší kontext. To znamená, že nejde jenom o paragrafy, ale o vnímání toho, z čeho právo vychází, z jakých hodnot a hodnotové orientace. Proto mě začala zajímat filozofie nebo sociologie a z tohoto důvodu byl pro mě doktorát přirozená možnost, jak si rozšířit vzdělání. Musím říct, že teorie právních věd mně z hlediska přípravy na právnické řemeslo přišla velmi vhod, protože pokud jsem se později dostala k nějakému složitému právnímu případu, zkušenosti z postgraduálního studia vedly k tomu, že jsem byla schopná dívat se na věci nikoli z běžných úhlů, ale inovativním způsobem. Myslím si, že to je jeden z důvodů, proč věřím, že jako právník nemám úplně nejhorší pověst.

Poměrně záhy po vysoké škole jste nastoupila do vedoucí pozice v kanceláři veřejného ochránce práv, tedy do odborné funkce. Jaké byly z vaší perspektivy klíčové momenty, které nasměrovaly vaši pracovní dráhu?

Skutečně zcela klíčová pro mne byla zkušenost v kanceláři ombudsmana, zvláště pak právě možnost spolupracovat s Otakarem Motejlem, který byl významným

právníkem. To, co mě nejvíc obohacovalo, byla různorodost stížností a podnětů, se kterými se lidé na doktora Motejla obraceli. Možnost nespécializovat se úzce na konkrétní oblast práva mi dala nesmírně moc. Měla jsem příležitost věnovat se nejrůznějším oblastem, které si představíte – od toho, jak lidé vnímají spravedlnost nastavení důchodů, přes otázku práva na vzdělání dětí až například po problém funkčnosti stavebních úřadů. Díky tomu jsem mohla právo vnímat jako nástroj uspořádání věcí napříč všemi možnými společenskými vztahy. To je věc, která mě hodně obohatila nejen profesně, ale i lidsky. Moje další profesní dráha se proto začala přibližovat k tomu, abych měla možnost ovlivnit nastavení jednotlivých řídicích struktur státu nebo legislativu. Moje zjištění bylo totiž často takové, že sice můžeme pomoci jednomu konkrétnímu člověku, který se na ombudsmana obrací, ale nemáme žádnou záruku, že tisíce dalších, kteří se dostali do podobné situace nebo na které dopadl stejný zákon, v tom nezůstaly samy. Vedlo mě k tomu také poznání, že právo má být nastaveno tak, aby fungovalo, aby uspořádávalo věci spravedlivě a férově, protože proto si ho také lidé vymysleli. Z toho důvodu mě zajímala činnost Parlamentu, ministerstev. U doktora Motejla jsme se zabývali například tím, jak jednotlivá ministerstva přistupují k dobré správě. Začala jsem vnímat, že nejde jenom o individuální obranu práv konkrétního člověka, ale i o nastavení samotného systému tak, aby si na něj co možná nejméně lidí mohlo oprávněně stěžovat.

Velmi často jsem měla možnost zastupovat doktora Motejla a později i doktora Varvařovského na různých jednáních výborů Poslanecké sněmovny nebo Senátu, prezentovat tam stanoviska ombudsmana a vysvětlovat, proč nějaký zákon nefunguje tak, jak si třeba zákonodárci při jeho schvalování představovali. Odtud už byla poměrně krátká cesta k tomu, že jsem se po skončení práce v kanceláři ombudsmana stala ředitelkou legislativy Kanceláře Senátu a později jsem byla oslovena ministrem Jiřím Dienstbierem a premiérem Bohuslavem Sobotkou s nabídkou místa legislativní náměstkyně Úřadu vlády. S ohledem na moje předchozí profesní zkušenosti byla tedy práce pro pana ministra Dienstbiera přirozeným propojením mého zájmu o téma lidských práv a legislativu a znalosti těchto procesů. V pracovních komisích Legislativní rady vlády jsem jako zástupkyně kanceláře ombudsmana působila už od roku 2009. Byla jsem také místopředsdkyní Legislativní rady vlády. Měla jsem možnost pracovně a právně doprovázet vládu první dva roky a byla jsem velmi přesně informována o tom, jakým způsobem se naplňuje vládní programové prohlášení. Měla jsem samozřejmě přístup také k informacím, jež se týkaly obsahu a chodu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, přičemž školské problematice jsem se věnovala i v rámci své práce v kanceláři ombudsmana.

Mluvila jste o tom, s jakými ideály jste na ministerstvo šla. Zajímá mě, jak tuto pozici ale každodenně zažíváte. Odpovídá tomu, jaké jste o ní měla představy? Máte skutečně možnost něco měnit?

Samozřejmě jsem věděla, že na MŠMT je už několik let velmi složitá situace. Také jsem věděla velmi přesně, v jaké kondici je ministerstvo školství z hlediska možností ovlivňování jednání jednotlivých aktérů, kteří pod něj spadají. Například školy mají plnou právní subjektivitu, mezi ministerstvo a školy pak samozřejmě vstupují v různých úlohách další aktéři, jako jsou obce a kraje. Z analýzy, které jsme se věnovali v kanceláři ombudsmana, jsem ale také věděla, že z hlediska fungování dobré státní správy patří MŠMT mezi ty nejhorší. Chtěla jsem se pokusit podle svého nejlepšího vědomí a svědomí věci posunout. Domnívám se, že se nám to s mými spolupracovníky může podařit. Mám také pozitivní pocit z učitelů a z ředitelů škol – z hlediska regionálního školství jsou to pro mě pořád hlavní aktéři, byť samozřejmě nepodceňuji komunikaci s obcemi a kraji. Myslím, že jako ministryně školství se na ně mohu spolehnout. A pozitivní pocit jsem měla také z fungování České školní inspekce, která podle mě představuje skutečně funkční mechanismus.

Co je samozřejmě složitější, je fakt, že ministerstvo školství má poměrně rozmanité agendy a řada z nich se hlásí o slovo s pocitem, že byly dlouhé roky opomíjeny. Je pro mě velmi složité svou pozornost rozumně rozložit mezi všechny důležité oblasti. Víme, v jakém stavu je regionální školství, čekáme už dlouhé roky na skutečný start kariéerního systému učitelů, na změny financování regionálního školství. Stojíme před velmi vážným úkolem, který nemůžeme podceňovat, a tím je implementace společného vzdělávání. Kromě toho jsou tady vysoké školy, které zcela nezbytně potřebují změnu financování, a je třeba také dotáhnout debaty o oblastech vzdělávání. Dalším velkým tématem je věda a výzkum, kde se aktuálně potkávají dva operační programy a řešíme zde financování velkých vědeckých infrastruktur. Řešíme ale také, jakým směrem se bude ubírat česká věda. A je tady i sportovní oblast, která se zásadně liší od ostatních oblastí. Patří sem pohybová příprava a podpora sportování dětí a mládeže, spadá sem i velká část amatérského a profesionálního sportu, která také zasluhuje zcela speciální pozornost. Ačkoli chápu, že všichni mají plné právo chtít, aby řada z těchto problémů byla už dávno vyřešena, není v mých silách tak rychle zareagovat na všechny oprávněné požadavky.

O ZKUŠENOSTI ŽENY V POLITICE

Ve vládě jste tři ministryně, podobná situace je v Parlamentu a v Senátu. Česká politika je přece jenom stále výsostně mužským prostorem. Jak svoji pozici vnímáte vy? Setkala jste se třeba někdy s nepřátelskými reakcemi kvůli tomu, že jste žena, nebo dokonce s projevy sexismu?

Je pravda, že ve vládě jsme tři ministryně. Na druhé straně bych při pohledu na různé předchozí vlády optimisticky konstatovala, že už bylo i hůř. Jsem ráda za to, že jsme aspoň tři. A určitě pořád platí, že žena ve vysoké ústavní pozici (nebo bych skoro řekla, že ve většině vysokých pozic v různých oblastech společenského života) ještě stále není úplně obvyklá. Rozhodně v tom není rovnováha. Mám-li být ale optimistická, české školství a vzdělávání si nemůže stěžovat na nedostatek žen. Proto ráda říkám, že ženy jsou hrdinky, zdá se mi totiž, že když je někde zvláště složitý terén, objeví se tam žena. Pro ženy je dobrá zpráva, že i v takhle složitém terénu dostávají příležitost. V tomto ohledu jsem ráda i za nabídku pana předsedy vlády stát se ministryní školství.

Samozřejmě cítím (i když nevím, jestli to tak intenzivně cítí i kolegové-muži ve vládě, ale věřím, že ano), že pokud vykonává vysokou státní pozici žena, je sledováno nejenom to, zda obstojí profesně, odborně, lidsky, ale zároveň je tu určitá tendence posuzovat její kvalitu a výkon i z hlediska toho, že je žena. Objevují se otázky, jestli to vlastně nemá tak trochu vliv na to, co si myslí, a podobně. S určitou nadsázkou mohu říct, že třeba v oblasti sportu, která je dost specifická, není přítomnost ženy stále úplně obvyklá. Teď si dovolím to trošku odlehčit, ale stalo se, že když měl jeden z představitelů sportu hodnotit změnu na pozici ministra školství, lapidárně konstatoval: „Zatím famózní – na ženu!“ (směje se) Beru to, jak to je. Ale podle mého soudu lze konstatovat, že pokud je na nějaké vysoké státní pozici žena, část lidí sleduje, jestli chyby, které bezpochyby dělá každý, nesouvisí právě s tím, že se jedná o ženu.

O KVÓTÁCH, ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTECH A KOMBINACI PRACOVNÍHO A SOUKROMÉHO ŽIVOTA

ČSSD je jednou z mála stran, která má nastaveny vnitřní aktivní nástroje podporující vstup žen do nejvyšších stranických funkcí. Vláda se nedávno

zabývala zipovým zákonem, který odmítla. Zajímá by mě váš názor na kvóty, byť by měly být třeba jen dočasným řešením.

Měla jsem možnost opakovaně se vyjádřit k provedení evropské směrnice, která by garantovala poměrné zastoupení žen ve vedení společností kotovaných na burze. Mnohokrát jsem řekla, že v tomto pohledu podporuji Věru Jourovou. Sice se nedomnívám, že by kvóty samotné zaručily spravedlivé uspořádání věcí, na druhou stranu se ale ukazuje, že i v jiných zemích, kde byla tato rovnováha v rozhodování vychýlena, se to osvědčilo jako jeden z účinných nástrojů. To znamená, že každý racionálně smýšlející člověk se musí zamyslet: „Aha! Znáám spoustu skvělých mužů, ale také žen, které by tady mohly být. Proč tady nejsou? Co jim v tom brání?“ Kvóty dokážou do určité míry zachovat rovnost šancí, většina jich funguje tak, že máte-li dva zcela srovnatelné kandidáty, upřednostníte toho, který je reprezentantem menšiny. To znamená, že to samozřejmě může fungovat i opačně. Vždy zdůrazňuji, že právním principem a cílem kvót je rovnováha, nikoliv pozitivní diskriminace. Většina takových systémů v zahraničí fungovala tak, že jakmile se dosáhlo rovnováhy, země tato opatření opustily. Je zajímavé, že následně se vyrovnaný poměr udržel zcela přirozeným způsobem. Z tohoto pohledu nejsem jako právnička proti kvótám. Samozřejmě je velmi důležité, jak se to politicky komunikuje, jak se vede veřejná debata, zásadní je z mého pohledu vnímat to tak, jak jsem popsala. Lidé jsou samozřejmě vždycky citliví na to, když je někdo neprávem zvýhodněn. Ale o tom debata není.

Domnívám se, že ruku v ruce s kvótami musí jít opravdu reálná debata o sladování pracovního a rodinného života. Sama jsem v generaci lidí, kteří mají malé děti, a vidím, že situace u nás zdaleka není vyřešená. Byla bych velmi ráda, kdybych jako politička mohla přispět k tomu, aby zaměstnavatelé začali brát vážně to, že jsou potřeba zkrácené pracovní úvazky. Že je to něco, co je výhodné jak pro zaměstnance, tak pro zaměstnavatele, třeba z hlediska udržení klíčových zaměstnanců, z hlediska toho, jak se vyvíjí jejich život. A nemusí jít jen o mladé rodiče, týká se to i starších generací, lidí padesát plus, kteří jsou v našich podmínkách čím dál tím víc vytěžováni péčí o vlastní rodiče; i tito lidé by uvítali větší vstřícnost zaměstnavatelů. Jsou samozřejmě zaměstnavatelé, kteří tomu porozuměli a dokážou si představit, že i ve zkrácené pracovní době (ale s dobrou motivací) člověk odvede spoustu práce. Je motivován, souzní do jisté míry s firmou, což je velká hodnota z hlediska loajality a dalšího profesního vývoje. Doufám, že jich do budoucna bude co nejvíce. Pokud budou možnosti to ovlivnit, rozhodně to budu vždy podporovat.

Dočetla jsem se o vás, že máte děti. Můžu se zeptat, kolik jim je let?

Jsou to holčičky, dva roky a pět let. Manžel je na rodičovské dovolené. V případě obou rodičovských jsme se s manželem prostřídali. Musím říct, že je to velmi, velmi náročné. Pokud někdo tvrdí, že to je úplně v pohodě, tak... nechci říct, že nemá pravdu, ale skoro bych ho podezřívala, že vědomě lže. (směje se)

Rozhovor proběhl v listopadu 2015.

Rozhovor připravila Marta Vohlídalová.

Helena Válková

„Pomoci ženám v politickém zastoupení je třeba. Co mají znamenat ty historické průpovídky typu ‚postel, kostel, kuchyně‘ v 21. století? Vždyť je to šílené!“

Prof. JUDr. Helena Válková, CSc., je od roku 2013 poslankyní Poslanecké sněmovny. Do PS úspěšně kandidovala jako nestraníka za hnutí ANO 2011 na pražské kandidátce. Od ledna 2014 zastává pozici ministryně spravedlnosti. V současné době je členkou Ústavně-právního výboru a Výboru pro bezpečnost. Je předsedkyní Podvýboru pro justici a soudní samosprávu a členkou dvou dalších podvýborů: Finančního podvýboru a Podvýboru pro vězeňství. Vystudovala Právnickou fakultu UK v Praze, kde v oboru trestní právo získala kandidaturu věd. V letech 1975–1988 působila jako vědecká pracovnice Výzkumného ústavu kriminologického a poté, až do roku 1993, působila v Ústavu státu a práva ČSAV. Od roku 1991 dosud vyučuje na Filozofické fakultě UK, kde položila základy sociální práce v trestní justici. Od roku 1993 vyučovala na Fakultě právnické ZČU v Plzni a tamtéž se stala roku 1998 vedoucí katedry trestního práva. Profesuru trestního práva získala roku 2006 na Trnavské univerzitě. Po kritice poměrů ve vedení a kauze tzv. „rychlostudentů“ byla v roce 2009 z funkce vedoucí katedry na přechodnou dobu odvolána. Z fakulty nakonec v polovině roku 2011 společně s řadou dalších vyučujících pro přetrvávající rozdílné názory s vedením odešla. V roce 1993 založila v Praze českou pobočku německého prestižního právnického nakladatelství Verlag C. H. Beck, kterou jako ředitelka a šéfredaktorka Nakladatelství C. H. Beck vedla až do roku 2011. V roce 2015 se stala členkou hnutí ANO 2011. Na ministerský post k 1. březnu 2015 rezignovala. Helena Válková je vdaná a má jednoho syna.

Na úvod vás chci požádat, abyste mi krátce řekla něco o sobě – odkud pocházíte, jak probíhalo vaše studium a proč jste si své studium a pracovní zaměření vybrala?

Pocházím z Chlumce nad Cidlinou, ale mnohem víc mé dětství a dospívání ovlivnilo městečko Bečov nad Teplou, kde jsem chodila do školy a žila do odchodu na vysokou. Velmi mne ovlivnilo rodinné zázemí. Můj otec obdivoval kulturu a klasiky a uvedl mne nejen do kulturního světa českého, ale i německého. Navíc v prostředí takzvaných Sudet jsem měla kamarádky a přátele z rodin, které byly napůl německé, jezdila jsem do východního Německa už od svých třinácti let a toto zázemí mne, v tom nejlepší smyslu slova, poznamenalo. Studovala jsem na gymnáziu v Karlových Varech (tenkrát to byla střední všeobecně vzdělávací škola), měla jsem výborného učitele němčiny, který zprostředkoval i výměnný pobyt v Bad Nauheimu. Psaly se roky 1968–69 a já jsem váhala, jak zaměřím své další studium. Otec mě přesvědčil, že nejlepší budou práva, protože jsem dovedla všechno vysvětlit a argumentovat. On sám byl lékař, chtěl také studovat právnickou fakultu, začal ji studovat, ale po roce 1948 byl vyhozen. Naštěstí medicínu mu dovolili dostudovat. Moje mladší sestra vystudovala medicínu jako on.

Jakou fakultu jste vystudovala a kde jste začala pracovat?

Šla jsem na právnickou fakultu a promovala jsem v roce 1973. Už během studia jsem zjistila, že mě víc než konkrétní kauzy zajímají odborné práce. Během studia jsem pracovala jako pomocná vědecká síla a pomocná asistentka na katedře trestního práva a trestní právo mne začalo přitahovat. Na pražské právnické fakultě jsem měla takové učitele, jako byli například pan profesor Růžek nebo pan profesor Musil. Zajímala jsem se o práci na katedře kriminalistiky a také na katedře trestního práva a chtěla jsem tam po promoci zůstat. Profesor Růžek mne ujišťoval, že splňuji veškeré předpoklady, nicméně tam nakonec zůstaly jiné absolventky, které je splňovaly ještě více. Shodou okolností to byla Eva Štrougalová (dcera tehdejšího předsedy vlády) a Taťána Pješčaková (dcera tehdejšího ministra vnitra a posléze generálního prokurátora ČR).

Nejdříve jsem zamířila do advokacie, myslela jsem si, že tam budu nejsvobodnější, ale tam mě nepřijali z důvodu, který dodnes neznám. Stále jsem inklinovala k trestnímu právu a chtěla jsem se seznámit i s vyšetřováním, s policií, takže

jsem nakonec šla k prokuratuře, stala jsem se tam čekatelkou a udělala jsem si justiční zkoušky. Ale když jsem končila, psal se rok 1975 a masově se stíhali lidé za trestný čin nedovoleného opuštění republiky. A čekalo se, že právě mladí prokurátoři budou tyto obžaloby připravovat. Já jsem si řekla, že tohle dělat nebudu. Odešla jsem a nikdy jsem toho nelitovala. Tenkrát se jednalo o desetitisíce případů, na kterých se skutečně „nedalo nic pokazit“, protože soudy se konaly v nepřítomnosti obžalovaných a tresty byly ukládány nepodmíněně spolu s propadnutím majetku. Na tom jsem se zcela logicky podílet nechtěla.

Kde jste se uplatnila v normalizační době?

Měla jsem štěstí, že byla volná místa ve Výzkumném ústavu kriminologickém při Generální prokuratuře České republiky a já jsem se tam tehdy přihlásila a byla jsem přijata. Pracovala jsem tam až do roku 1988. Mou specializací byla tři velká témata – zacházení s recidivisty, mládež a mladiství a drogové závislosti a kriminalita. A zůstala bych tam zřejmě pořád a moje kariéra by vypadala jinak, kdyby nenastoupil jako generální prokurátor Pješčak a nezačali jsme na sebe od prvního okamžiku velmi „narážet“. Nebyl můj přímý nadřízený, ale pracovali jsme ve stejné budově, a protože jsem uměla němčinu, občas si mě pozval, když tam byly delegace, abych mu překládala. Někdy jsem to, co říkal, překládala volně a netušila jsem přitom, že umí taky dobře německy. Dostali jsme se do konfliktu. Vytýkal mi, že nepřekládám doslovně, a já se bránila, že údaje, které mi dává k překladu, jsou nepřesné. Nicméně odejít jsem musela kvůli něčemu jinému – byl tam velmi přísný režim a já jsem udržovala předem nenahlášené kontakty s Poláky a západními Němci, kteří mi posílali odbornou kriminologickou literaturu. Bylo to kvalifikováno jako udržování nedovolených kontaktů a nenahlášení styku s kapitalistickou cizinou, konkrétně například s univerzitou v Kolíně nad Rýnem. Vyhrožovali mi, že vědí, jak si koresponduji za zády generální prokuratury se západními Němci, a že tam tedy nemám co dělat. A že v případě, když neodejdu sama na dohodu, generální prokurátor Pješčak se postará, abych už nikde v České republice nenašla slušné pracovní uplatnění... Takže jsem samozřejmě dohodu nakonec, byť nerada, podepsala.

Co jste dělala v této nelehké situaci?

Ještě než jsem stačila odejít, přišla nečekaná nabídka. Zavolal mi ředitel Ústavu státu a práva Akademie věd docent Blahož, že slyšel o mém odchodu a že mne

zná z odborných seminářů a sleduje mou publikační činnost a byl by rád, kdybych u něj nastoupila. Zabývat jsem se kromě jiného měla pro mne novou, zajímavou problematikou základních lidských práv. Možná že mi tenkrát pomohlo i členství v KSČ. Víím, že to teď nezní dobře, ale když jsem končila svá studia na právnické fakultě, bylo mi jasně řečeno, že pokud zde chci zůstat a pracovat na katedře trestního práva, nemám bez legitimace žádnou šanci. Jak jsem řekla, stejně mne na fakultu pak nevzali. Brala jsem to již tenkrát jako zasloužený trest za svou tehdejší naivitu. Do Ústavu státu a práva jsem však v roce 1988 nastoupila, práce zde mne od začátku zaujala. Pak přišel listopad 1989. Moje životní dráha nabrala nový směr.

Jaká pro vás byla devadesátá léta?

Z německého Institutu Maxe Plancka pro zahraniční a mezinárodní trestní právo ve Freiburgu jsem dostala pozvání a malé stipendium na studijní měsíční stáž. Pak jsem tam napsala projekt, získala na něj od Nadace Humboldt Stiftung velmi dobré stipendium a zůstala ve Freiburgu na MPI, jak se ve zkratce říká tomuto vědeckému ústavu, téměř dva roky. Bylo to právě v letech 1992–93, kdy se dělila republika. Moji kolegové právníci mi tenkrát radili, abych neodcházela, že se mají rozdělovat obrovské majetky a my bychom u toho měli být. Pro mě ale bylo mnohem důležitější, že mám šanci si kompenzovat to, na co jsem čekala celou dobu. Bylo mi čtyřicet let a chtěla jsem konečně dělat vědu. Když jsem se vracela z Německa, zjistila jsem, že v mezidobí zrušili moje místo na Ústavu státu a práva a já prakticky nemám kam nastoupit... V té době však již vznikala právnická fakulta v Plzni, kam jsem později nastoupila a podílela jsem se na vybudování její katedry trestního práva. V roce 1997 jsem přebírala vedení této katedry a začala ji s velkým entusiasmem rozvíjet, dala jsem do toho vše, co jsem se do té doby naučila. Zároveň jsem v roce 1993 založila českou pobočku německého právnického nakladatelství C. H. Beck, jehož jsem se stala ředitelkou i šéfredaktorkou. Na začátku jsem to byla pouze já a moje sekretářka, ale když jsem dobrovolně sama odcházela v roce 2011 a předávala nakladatelství svému nástupci, zaměstnávala jsem již 53 kolegyň a kolegů. I dnes jsem hrdá na to, co se mi podařilo tehdy od roku 1993 do roku 2011 postupně vybudovat, jak pokud jde o Nakladatelství C. H. Beck, které stále patří k nejlepším právnickým nakladatelským domům v České republice, tak pokud jde o katedru trestního práva na tehdejších plzeňských právech, byť jsem ji nakonec sama opustila.

Jak jste řešila tento další životní zlom?

Po roce 2011 jsem měla možnost pokračovat ve výuce na Filozofické fakultě v Praze. To byla odjakživa taková moje srdeční záležitost. Jiřinka Šiklová v roce 1990 založila katedru sociální práce a já jsem na ní založila specializaci sociální práce v trestní justici. Zařídila jsem v Německu za pomoci spolkového ministerstva spravedlnosti semestrální stáže pro studenty. Tito studenti se mnou po návratu založili občanské Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici. Psali jsme pilotní projekty, podíleli jsme se na přípravě zákona o Probační a mediační službě, který byl pak v roce 2000 přijat a vznikla Probační a mediační služba České republiky. Jejimi prvními probačními úředníky byli právě absolventi sociální práce se specializací na trestní justici. Z toho jsem vždy měla a stále mám obrovskou radost.

Ale ne vše se podařilo tak, jak bych si to přála. Spolu s dalšími kolegyněmi a kolegy, kteří stejně jako já v roce 2011 odešli z plzeňských práv, jsem dostala nabídku založit prvou soukromou právnickou školu – konkrétně magisterský studijní obor právo – v České republice. Pokusili jsme se o to na tehdejší Vysoké škole manažerské informatiky a ekonomiky. Akreditovat magisterské studium práva se nám však nepodařilo, i když jsme pro to udělali maximum a myslím, že jsme byli tenkrát skvěle sebraný a dobře odborně sestavený tým – profesori, docenti a odborní asistenti, povětšinou ti, co odešli z plzeňských práv. Akreditační komisi to bohužel nestačilo. Ta vysoká škola, kde jsme chtěli magisterský studijní program právo realizovat, údajně nesplňovala požadavek odpovídající vědecké činnosti. Moc nás to tenkrát zklamalo, věnovali jsme tomu více než rok intenzivní přípravy. Zřejmě nebyl a ani nyní není zájem o to vytvářet pro veřejné vysoké školy konkurenci v podobě vysokoškolského právnického studia na soukromé škole. Vzali jsme to na vědomí a naše cesty se rozešly. Já jsem pak například vstoupila i do politiky.

O POLITICKÉM STARTU

Jak jste se dostala k politice? Jak se prolнула politika s vaší životní dráhou?

Start byl velmi prozaický a nenápadný. Někdy na jaře roku 2013 se ozvali ze sociální demokracie, že potřebují materiál k trestní politice. Tak jsem jej zpracovávala. Údajně byl dobrý, ale nikde jej neuplatnili. Já jsem si však v této souvislosti uvědomila, že jsem schopná napsat odborný text tak, aby mu porozuměli

i politici. A pak, to bylo někdy koncem května 2013, jsem jela právě po dálnici a volal mi někdo od pana Babiše s tím, zda bych byla ochotná se podílet na přípravě jejich programu pro oblast práva a spravedlnosti. Poslali mi původní text a já jsem po jeho přečtení došla k závěru, že je nepoužitelný a musí se od začátku až do konce přepsat. Požádali mne, zda bych tedy text nepřepočítala, a já jsem s tím souhlasila. O pomoc a konzultaci jsem tehdy požádala Hanku Marvanovou, se kterou jsem se znala řadu let z mnoha iniciativ a považovala ji za zkušenou političku. Napsala jsem pak program, který ona revidovala a poradila, co doplnit. Zanedlouho poté mně zavolal pan Babiš, dal si se mnou schůzku a nabídl mi, abych za hnutí ANO kandidovala. Původně jsem si to chtěla pořádně promyslet, ale pak padla Nečasova vláda a vše se dalo do pohybu. Připravovali se volby do Poslanecké sněmovny. Vzala jsem si na rozmyšlenou několik dní a pak jsem panu Babišovi zavolala, že jeho nabídku přijímám. Pochopitelně jsem si mezitím zjišťovala, jaká je pravděpodobnost, že se vůbec hnutí ANO dostane do Parlamentu. Všichni mí známí, včetně Hanky Marvanové a Jiřinky Šiklové, tipovali, že bude mít hnutí ANO maximálně mezi třemi a pěti procenty.

Jak to bylo před volbami a potom?

Před volbami jsem stála na náměstích a spolu s ostatními rozdávala koblihy. Bylo to zajímavé, komunikovala jsem s neznámými lidmi a zjišťovala, že komunikace mi nejen jde, ale i funguje a baví mne. Pak si jako silný zážitek vybavuji, jak stojím před tabulí průběžných volebních výsledků, a když se to přehouplo přes deset procent, jak jsem začala mít strach. Došlo mi, že se do Parlamentu nejen dostaneme, ale že možná budeme i ve vládě. Tedy žádná kritická opozice, ale konstruktivně zacílená koalice. A když výsledky stoupaly k osmnácti procentům, uvědomila jsem si, že na tak vysokou politiku nejsem vůbec připravená. A jak se později ukázalo, bylo to správné tušení...

O ZAČÁTCÍCH POLITICKÉHO PŮSOBENÍ A POLITICKÝCH POZICÍCH

Jak jste se stala ministryní?

V říjnu 2013 jsem složila poslanecký slib. Stala jsem se poslankyní a pan Babiš mne tehdy poprvé oslovil, zda bych nechtěla být ministryní spravedlnosti. Já jsem to hned odmítla, bez zaváhání. Pak v polovině prosince přišel znovu. Stále

jsem nechtěla, byla jsem v té době místopředsedkyní prestižního Ústavně-právního výboru a práce v Parlamentu mne zaujala. Nechtěla jsem být v exekutivě. Řekl, že to dobře chápe, ale pak mne ještě jednou, před Vánoci, zavolał: „To je do třetice a naposledy, potřebuji to vědět co nejdříve, protože mám i další kandidáty...“ Dala jsem si tenkrát tři podmínky: že mi nikdo nebude mluvit do mé personální politiky, že jako svou prvou náměstkyni chci Hanku Marvanovou a že nechci být často v médiích. Souhlasil s tím, s výjimkou té medializace, kde se zasmál a řekl, že to bude záležet více na mně než na něm. A tak jsem řekla napotřetí „ano, přijímám“. Nakonec to dopadlo s tím třetím přáním přesně naopak. Stala jsem se jednou z nejmedializovanějších ministryní vůbec, bohužel většina mých rozhodnutí a postupů byla kritizována a napadána. Až v okamžiku, kdy jsem o svou funkci přišla, jsem zaznamenala pozitivní obrát, média se mnou začala – pozdě, ale přece – sympatizovat...

O jaké střety a prohry šlo? Jaká byla politická praxe?

Předně je třeba říci, že jsem nečekala tak tvrdý střet zájmů nejrůznějších lobbistických skupin, a to na mnoha frontách zároveň. Střety zájmů se týkaly Vězeňské služby, advokátů, exekutorů, neziskovek, státních zástupců, soudců a dalších profesních skupin, které legitimně hájily své zájmy a já musela stanovovat priority, určovat postupy a hledat nejlepší možná řešení. Byla to vyčerpávající, nevděčná, a často se mi zdálo, že i zbytečná práce, protože systém výhod, známostí a protekcí byl hluboce zakořeněn, bylo to jako boj s větrnými mlýny. Přesto se pomalinku dařilo tento pokřivený systém narovnávat – cena, kterou jsem za to zaplatila, však byla vysoká. Atmosféra i v mém bezprostředním okolí houstla, někteří z mých blízkých spolupracovníků mě začali před panem Babišem pomlouvat a vyrábět dezinformace o mé práci na ministerstvu.

Koncem roku 2014 vše nabralo rychlý spád, bohužel jsem si toho všimla až v okamžiku, když už bylo pozdě tento vývoj zvrátit. Byla jsem tehdy naprosto pohlcená dojednáváním dohody mezi soudci, státními zástupci a státem o narovnání jejich platů, aby nežalovali stát a nevznikly zbytečné náklady. Dohodu se mi ještě podařilo uzavřít a podepsat. Státnímu rozpočtu jsem tak ušetřila více než čtyři miliardy. Mylně jsem se tehdy domnívala, že to je moje velké vítězství. Opak byl však pravdou. Pan Babiš mi řekl, že jsem si prosadila v této věci svou, že za mnou tedy zůstane kus práce, ale že mám nyní odejít, protože s mou prací celkově spokojen není – jsem příliš pomalá, dlouho vyjednávám, hledám kompromisy a ustupuji justici tam, kde bych neměla. S tím jsem samozřejmě nesouhlasila, nechtěla jsem odejít od rozdělané práce

v okamžiku, kdy se mi konečně začalo dařit s některými reformami pohnout: nadějně to vypadalo s přípravou nového trestního řádu, vězeňské reformy i reformy v oblasti justice.

Ale pak začaly vycházet články, které mne měly zdiskreditovat po stránce odborné i morální: osudové chyby ministryně Válkové, podivný advokát na ministerstvu spravedlnosti, otazníky nad veřejnými zakázkami, chaos v justici apod. Tenkrát jsem si uvědomila, že za jeden, dva měsíce si bude každý myslet přinejmenším to, že svou práci neumím, v horším případě, že jsem zkorumpovaná, kdo ví s kým a na čem se domlouvám a kdo má na mne vliv. Proto jsem nakonec svou rezignaci, ač nerada, podepsala a nechala doručit panu prezidentovi, který tím tenkrát vůbec nebyl nadšený. Jeden redaktor z Lidových novin se pak měl vyjádřit v tom smyslu, že mě tzv. udělal, když na mne cíleně napsal sedmdesát dehonestujících článků. Pokud to byla pravda, a nemám důvod o tom pochybovat, pak se mu to skutečně „povedlo“. Stálo mě to kus zdraví a života, ale nelituji toho a mohu se i nyní za svou práci na ministerstvu ohlídnout, aniž bych se za ni styděla. A to není tak málo, myslím. Škoda jen, že jsem nestihla skoro nic dovést do konce – většina projektů a reforem se pozastavila, některé byly zrušeny, jiné nepokračují tak, jak by měly. Ale to je již odborná i politická odpovědnost mého nástupce, nikoli moje. A já mohu alespoň zase klidně spát...

Vrátila jsem se do Parlamentu a pracuji zde v Ústavně-právním výboru, kde jsem i předsedkyní Podvýboru pro justici a soudní samosprávu. Takže úzký kontakt s justicí jsem neztratila a mohu ji ovlivňovat způsobem, který je mi bližší než moje dřívější ministerské kompetence. Kromě toho pracuji ve Výboru pro bezpečnost. Práce mám hodně, což mi vyhovuje.

ŽIVOTNÍ DRÁHA A RODINNÝ ŽIVOT

Řeknete mi něco o tom, jakou máte rodinu a soukromý život? Jak jste si udržela soukromí?

Velmi jsem se snažila okruh soukromí uchránit, protože si myslím, že soukromí je moje záležitost. Byla jsem vdaná třináct let. Manžel se pak seznámil s ženou asi o deset roků mladší, sice se později pokusil vrátit, ale pro mne už bylo pozdě, rozvedla jsem se s ním. Mám syna, je adoptovaný, ale to pro mě nehraje žádnou roli. Jednou mi zavolala Marie Vodičková, má spolužačka, která založila Fond

ohrožených dětí. Řekla mi, že má obavy o osud jednoho opuštěného malého chlapečka, kterému je čtyři a půl roku, ať se na něj přijdu podívat do diagnostického ústavu, že by potřeboval vzít domů a pomoci, protože přišel tragicky o svou maminku a jeho otec se o něj nedovede postarat. Já jsem se tehdy sice trochu bála, ale potom jsem tam šla a uviděla „svého“ Vašíka, vyhodnotila jeho zoufalou rodinnou situaci a viditelnou citovou deprivaci. A tak jsem si jej přivedla domů a posléze i nezrušitelně adoptovala. Rok jsme byli úplnou rodinou, ten rok jsem se mu v rámci svých možností a s pomocí svých skvělých rodičů naplno věnovala. Mezitím odešel manžel a my jsme zůstali s Vašíkem sami. Tenkrát jsem mu slíbila, že já jej nikdy neopustím, a to jsem také dodržela. Myslím, že naše citové pouto je silnější, než kdyby byl můj biologický syn. Nikdy mne nezklamal a já doufám, že totéž platí i o mně.

A když se v roce 2012 ženil, dojal mě k slzám svým vyjádřením respektu a poděkováním před svatebními hosty. Mám vnuka, kterému je nyní čtrnáct měsíců. S rodinou jsem tedy nakonec měla štěstí. Jsem podruhé vdaná a mám skvělé přátele – to vůbec není málo a já si toho velmi vážím.

O ŽENÁCH V POLITICE A POLITIKÁCH ROVNOSTI

Jaké to je být ženou v politice? Setkala jste se s diskriminací?

S diskriminací jsem se kupodivu ani ve své univerzitní kariéře ani v politice osobně nikdy nesetkala. Může to být i tím, že je o mně všeobecně známo, že se dovedu poměrně dobře a rázně bránit, když se cítím nespravedlivě napadená. S tímto tedy nemám problém, ale nezapomínejme na to, že jsem už zralá žena a profesorka k tomu, možná si lidé podvědomě dávají pozor. Taky si dovedu zachovat odstup, vynutit si určitou úctu a respekt. Nepřipustím, aby se ke mně někdo choval nedůstojně nebo aby mě urazil. Nebo se o to – zatím vcelku úspěšně – alespoň vždy snažím...

Jste velice zajímavý vzor ženy v politice, ne úplně běžný...

Snad chápu, jak to myslíte, především muži si takto političky ve straně, natožpak ve své straně, nepředstavují. Hnutí ANO ale bylo výjimečné na začátku i tím, že umožnilo, aby do politiky vstoupily odborně kompetentní ženy. Nebylo nás moc, ale stačilo to k tomu, aby se u nás ženy prosadily na relativně významných

pozicích a nezůstalo u výjimek, jak tomu je nebo ještě nedávno bylo u jiných politických stran. A pokud jde o formální dodržování zdvořilosti například panem Babišem vůči nám ženám, ani zde si nemohu stěžovat. V emocionálně vypjaté situaci někdy sice došlo na výrazy, které by v přítomnosti dámy padnout neměly, nikdy ale nebyly určeny konkrétní ženě, a jakmile si uvědomil, že některá z nás je přítomná, omluvil se a začal se chovat opět zdvořile. Jsem ráda, že se ke mně nejen on, ale i ostatní kolegové chovali vždy s respektem. A tak je tomu dodnes.

Jaký je váš odborný i osobní názor na politiky rovnosti a na uplatňování evropských politik?

Mně to připadá samozřejmě nesmyslně přepjaté v tom smyslu, že pozitivní diskriminace nám ženám spíše škodí, než že by přinášela pozitivní efekty. Jsem přesvědčena o tom, že jsme dostatečně dobré a nemusíme usilovat o nějaké zvýhodnění, a to nejen v práci, ale i v politice.

Na druhé straně je třeba určitý tlak na muže vyvíjet. Muži se v politice velmi rádi předvádějí a uplatňují a ženy upozadují, s velkou chutí říkají, že ženy politiku stejně nechtějí dělat. To slyším stále. A není to tak úplně pravda – hlavně mladší ženy o politiku i o politickou kariéru stojí. Proto jsem pro pomoc ženám v jejich politickém uplatnění, ale ne pro pozitivní diskriminaci. Co mají znamenat ty historické průpovědky typu „postel, kostel, kuchyně“ v 21. století? To je naprosto šílené a občas to uslyšíte jako rádoby duchaplný bonmot i od jinak rozumného muže.

Jaká témata v české společnosti vidíte jako klíčová, nezbytná, alarmující?

Jako společnost máme největší deficit v oblasti hodnotového systému a jeho uplatňování v každodenním životě. Postrádám i vzory, ke kterým by se upínali mladší nebo nezkušení lidé v nejistých dobách, jako je ta naše, nyní aktuálně poznamenaná „stěhováním národů“, kterému nezabrání ani sebelépe míněná ochránářská politika. Je třeba více se věnovat kultivaci české společnosti, tedy časově, ale hlavně obsahově do ní více investovat, zejména pokud jde o důvěru ve smysl etických hodnot, které vyvěrají z židovsko-křesťanských kontextů a jsou pro Evropu charakteristické, jako je pomoc bližnímu, solidarita, respekt vůči slabším, aniž bychom se současně tolik báli o to, že tím přijdeme o svou životní úroveň a pocit bezpečí a jistoty. Víím, že je to dlouhodobá záležitost

a bezprostředně nevidíme konkrétní výsledky. Nadto většina politiků usiluje pouze o politické body, které bezpečně přinesou populistické přitakávání názorům většiny. To je velmi dobře patrné v oblasti migrační politiky. Na jedné straně jsme všichni rádi, že naše vláda usiluje o zajištění maximální ochrany našich vnitřních hranic v rámci EU, na straně druhé ji často a rádi kritizujeme, pokud máme pocit, že jde příliš daleko ve své vstřícnosti vůči imigrantům. Přitom jich zde máme zatím poskrovnu, asi i proto, že dobře vědí, jak obtížný je náš jazyk a jak nevlídné jsou vůči nim postoje většiny našich spoluobčanů. Já mám samozřejmě z odlišné kultury většiny těchto imigrantů také obavy a s tím související pochybnosti o možnostech jejich úspěšné integrace, na straně druhé je třeba hledat schůdná politická řešení. Ta nevidím v tom, že se budeme vzájemně ujišťovat, jak nebezpečná je to situace a jak je namístě se strachovat o další osud Evropy, aniž bychom jednali strategicky a jako součást právě této Evropy, o kterou máme takový strach... Ať chceme nebo ne, jsme její nedílnou součástí a měli bychom proto postupovat ve shodě s ostatními evropskými zeměmi, tuto shodu hledat a podporovat – ne naopak, jak se u nás často v poslední době stává. To by byla, podle mého názoru, cesta do pekla, tedy do izolace končící dříve či později v nesvobodě. Toho bych se opravdu již dožít nechtěla.

Rozhovor proběhl v srpnu 2015.

Rozhovor připravila Marie Čermáková.

LITERATURA

Armingeon, K. 2007. „Political Participation and Associational Involvement.“ Pp. 358–384 in J. W. van Deth, J. R. Montero, A. Westholm (eds.). *Citizenship and Involvement in European Democracies. A Comparative Analysis*. London, New York: Routledge.

Barnes, S. H. 2006. „The Changing Political Participation of Postcommunist Citizens.“ *International Journal of Sociology* 36 (2): 76–88.

Baxter, J., E. O. Wright. 2000. „The Glass Ceiling Hypothesis a Comparative Study of the United States, Sweden, and Australia.“ *Gender & Society* 14 (2): 275–294.

Beckwith, K., K. Cowell-Meyers. 2007. „Sheer Numbers: Critical Representation Thresholds and Women's Political Representation.“ *Perspectives on Politics* 5 (3): 553–565.

Bourdieu, P. 1972. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Box-Steffensmeier, J., S. De Boef, T. Lin. 2004. „The dynamics of the partisan gender gap.“ *American Political Science Review* 98 (3): 515–528.

Brady, H. E., S. Verba, K. L. Schlozman. 1995. „Beyond SES: A Resource Model of Political Participation.“ *The American Political Science Review* 89 (2): 271–294.

Bratton, M. 1999. „Political Participation in a New Democracy. Institutional Considerations from Zambia.“ *Comparative Political Studies* 32 (5): 549–588.

Burrell, B. 1994. *A Woman's Place Is in the House: Campaigning for Congress in the Feminist Era*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Caul, M. 1999. „Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties.“ *Party Politics* 5 (1): 79–98.

Celis, K., S. Childs, J. Kantola, M. L. Krook. 2008. „Rethinking Women's Substantive Representation.“ *Representation. Special Issue: The Substantive Representation of Women* 44 (2): 99–110.

Celis, K., S. Childs. 2012. „The Substantive Representation of Women: What to Do with Conservative Claims?“ *Political Studies* 60 (1): 213–225.

Connell, R. W. 1995. *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.

Connell, R. W., J. W. Messerschmidt. 2005. „Hegemonic masculinity: Rethinking the Concept.“ *Gender & Society* 19 (6): 829–859.

Crompton, R., F. Harris. 1998. „Explaining Women's Employment Patterns: 'Orientations to Work' Revisited.“ *The British Journal of Sociology* 49 (1): 118–136.

CVVM (Kunštát, D.). 2006. *Postavení žen v politice očima české veřejnosti* (II. vlna). Praha: Sociologický ústav AV ČR.

CVVM (Kunštát, D.). 2009. *Postavení žen v politice očima české veřejnosti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Čermáková, M., H. Navarová. 1990. *Ženy a volby '90*. Praha: Sociologický ústav ČSAV.

Červenka, J. 2011. „Stranický systém v restrukturalizaci? Volby 2010 v kontextu percepce politiky a politických stran českou veřejností.“ *Naše společnost* 9 (2): 44–59.

D'Amico, F., P. R. Beckman (eds.). 1993. *Women in World Politics*. London: Bergin and Garvey.

Dahlerup, D. 1988. „From a Small to a Large Minority: Women in Scandinavian Politics.“ *Scandinavian Political Studies* 11 (4): 275–279.

Dahlerup, D. 1992. „Od malé k velké menšině: Ženy ve skandinávské politice.“ In M. Čermáková (ed.). *Sborník překladů z evropské a americké feministické sociologie*. Praha: Sociologický ústav ČSAV.

Dahlerup, D. 1993. „Nehotová demokracie.“ In M. Čermáková (ed.). *Sborník překladů z evropské a americké feministické sociologie II*. Praha: Sociologický ústav ČSAV.

Dahlerup, D. 2006. „The Story of the Theory of Critical Mass.“ *Politics & Gender* 2 (4): 511–522.

Dolan, K. 2006. „Symbolic Mobilization? The Impact of Candidate Sex in American Elections.“ *American Politics Research* 34 (6): 687–704.

Dolan, K. 2010. „The Impact of Gender Stereotyped Evaluations on Support for Women Candidates.“ *Political Behavior* 32 (1): 69–88.

Dolan, K., K. Sanbonmatsu. 2009. „Gender Stereotypes and Attitudes Toward Gender Balance in Government.“ *American Politics Research Volume* 37 (3): 409–428.

Duch, R. 1998. „Participation in the New Democracies of Central and Eastern Europe: Cultural versus Rational Choice Explanations.“ Pp. 195–229 in S. H. Barnes, J. Simon (eds.). *The Postcommunist Citizen*. Budapest: Erasmus Foundation.

Ekman, J., E. Amná. 2012. „Political Participation and Civic Engagement: Towards a New Typology.“ *Human Affairs* 22 (3): 283–300.

Erel, U. 2007. „Constructing Meaningful Lives: Biographical Methods in Research on Migrant Women.“ *Sociological Research Online* 12 (4). [cit. 12. 2. 2016]. Dostupné z: www.socresonline.org.uk/12/4/5.html/5.html.

Gelnarová, J. 2010. „Reprezentace žen v politice z pohledu politické teorie aneb Co všechno znamená, když se řekne, že ženy jsou v politice podreprezentovány?“ *Acta Politologica* 2 (2): 120–135.

Hakim, C. 2000. *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century – Preference Theory*. New York: Oxford University.

Havelková, H. 1996. „Ženy v politice a ženská politika.“ Pp. 19–31 in M. Vodrážka (ed.). *Feministické rozhovory o „tajných službách“*. Praha: Nadace Gender Studies.

Havelková, H. 2002. „Politická reprezentace žen v České republice.“ Pp. 82–100 in J. Cviková, J. Juraňová (eds.). *Hlasy žen. Aspekty ženské politiky*. Bratislava: Aspekt.

Havelková, H. 2006. „Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989.“ Pp. 25–42 in H. Hašková, A. Křížková, M. Linková (eds.). *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Havelková, H. 2008. „Cesta do hlubin genderové politické kultury: Příklad kritické analýzy ideologie.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 9 (1): 1–7.

Heinz, W., R., H. Krüger. 2007. „Životní běh: Inovace a úkoly sociálního výzkumu (Life Course: Innovations and Challenges for Social Research)“ *Sociální studia* 4 (1-2):157-177.

Huddy, L., N. Terkildsen. 1993. „Gender Stereotypes and the Perception of Male and Female Candidates.“ *American Journal of Political Science* 37: 119–147.

Chapman, J. 1993. *Politics, Feminism and the Reformation of Gender*. London, New York: Routledge.

Childs, S. 2004. *New Labour's Women MPs*. London: Routledge.

Childs, S., M. L. Krook. 2008. „Critical Mass Theory and Women's Political Representation.“ *Political Studies* 56 (3): 725–736.

Childs, S., P. Webb. 2011. *Gender and the Conservative Party*. Basingstoke: Palgrave.

Inglehart, R. 1977. *The Silent Revolution*. Princeton: Princeton University Press.

Inglehart, R. 1997. *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.

Inglehart, R., Norris, P. 2004. *Rising Tide: Gender Equality and Cultural Change around the World*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ishiyama, J. T. 2003. „Women's Parties in Post-Communist Politics.“ *East European Politics and Societies* 17 (2): 266–304.

Jelen, T. D., S. Thomas, C. Wilcox. 1994. „The Gender Gap in Comparative Perspective. Gender Differences in Abstract Ideology and Concrete Issues in Western Europe.“ *European Journal of Political Research* 25 (2): 171–186.

Kahn, K. F. 1996. *The Political Consequences of Being a Woman: How Stereotypes Influence the Conduct and Consequences of Political Campaigns*. New York: Columbia University Press.

Kanter, R. M. 1977. „Some Effects of Proportions on Group Life: Skewed Sex Ratios and Responses to Token Women.“ *American Journal of Sociology* 82 (5): 965–990.

Karp, J. A., S. A. Banducci. 2008. „When Politics Is Not Just a Man's Game: Women's Representation and Political Engagement.“ *Electoral Studies* 27 (1): 105–115.

Kimmel, M. S. 2001. „Masculinity as Homophobia: Fear Shame, And Silence in the Construction of Gender Identity.“ Pp. 266–288 in S. M. Whitehead, F. J. Barrett (eds.). *The Masculinities Reader*. Cambridge: Polity Press.

Koch, J. 1999. „Candidate gender and assessments of senate candidates.“ *Social Science Quarterly* 80 (1): 84–96.

Krüger, H., R. Lévy. 2001. „Linking Life Courses, Work, and the Family: Theorizing a Not So Visible Nexus between Women and Men.“ *Canadian Journal of Sociology* 26 (2): 145–166.

Křížková, A., H. Maříková, H. Hašková, L. Formánková. 2011. *Pracovní dráhy žen v České republice*. Praha: SLON.

Letki, N. 2003. „Explaining Political Participation in East-Central Europe: Social Capital, Democracy and the Communist Past.“ *Nuffield College Politics Working Paper 2003-W2*. Oxford: University of Oxford.

Liddle, J., E. Michielsens. 2007. „NQOC: Social Identity and Representation in British Politics.“ *The British Journal of Politics and International Relations* 9 (4): 670–695.

Lovenduski, J. 1993. „The Dynamics of Gender and Party.“ Pp. 1–15 in J. Lovenduski, P. Norris (eds.). *Gender and Party Politics*. London: Sage.

Lovenduski, J. 2005. *Feminizing Politics*. Cambridge: Polity Press.

Mansbridge, J. 1999. „Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent 'Yes'.“ *Journal of Politics* 61 (3): 628–657.

Maříková, H. 1997. „Ženy ve vrcholových politických pozicích.“ *Sociologický časopis* 33 (4): 435–443.

Maříková, H. 2003. „Ženy v české polistopadové politice.“ Pp. 208–215 in A. Vodáková, O. Vodáková. *Rod ženský: Kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* Praha: SLON.

Maříková, H., A. Křížková, M. Vohlídalová. 2012. *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. Praha: SLON.

Matland, R. E. 1998. „Women's Representation in National Legislatures: Developed and Developing Countries.“ *Legislative Studies Quarterly* 23 (1): 109–125.

Mayer, K. U. 2009. „New Directions in Life Course Research.“ *Annual Review of Sociology* (35): 413–433.

Moen, P., S. Sweet. 2002. „Two Careers, One Employer: Couples Working for the Same Corporation.“ *Journal of Vocational Behavior* 61 (3): 466–483.

Norris, P. 1985. „Women in European Legislative Elites.“ *West European Politics* 8 (4): 90–101.

Norris, P. 2002. *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*. New York: Cambridge University Press.

Norris, P. 2004. *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Pattie, C., P. Seyd, P. Whiteley. 2003. „Citizenship and Civic Engagement: Attitudes and Behavior in Britain.“ *Political Studies* 51 (3): 443–468.

Phillips, A. 1994. „Democracy and Representation. Or, Why Should It Matter Who Our Representatives Are?“ *Frauen und Politik. Schweizerisches Jahrbuch für Politische Wissenschaft* 34: 63–76.

Phillips, A. 1995. *The Politics of Presence*. Oxford: Clarendon Press.

Putnam, R. D. 1995. „Bowling Alone: America's Declining Social Capital.“ *Journal of Democracy* 6 (1): 65–78.

Putnam, R. D. 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Rai, S. M. 2012. „The Politics of Access: Narratives of Women MPs in the Indian Parliament.“ *Political Studies* 60 (1): 195–212.

Rakušanová, P. 2005. „Mechanismy inkluze a exkluze žen v politice v České republice.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 6 (2): 25–30.

Rakušanová, P. 2006a. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?* Praha: Fórum 50 %. [cit. 20. 3. 2016]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/docs/zeny-labyrint-muzu.pdf>.

Rakušanová, P. 2006b. *Zastoupení žen v české politice v kontextu voleb do Poslanecké sněmovny 2006: Trendy a výzvy*. Praha: Fórum 50 % [cit. 20. 3. 2016]. Dostupné z: http://padesatprocent.cz/docs/PR_analyza_volby_2006.pdf.

Rakušanová, P. et al. 2004. *Analýza nízkého počtu žen v politických a rozhodovacích funkcích. Výzkumná zpráva*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupné z: www.mpsv.cz/files/clanky/12446/-Nizky-po-cet-zen-v-politice.pdf.

Rakušanová, P., L. Václavíková Helšusová. 2006. „Ženy v mužské politice.“ Pp. 43–59 in H. Hašková, A. Křížková, M. Linková (eds.). *Mnohohlasem. Mapování prožensky orientovaných aktivit po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Rakušanová, P., L. Václavíková Helšusová. 2008. „Odcházení: Politicky odcházející z politické scény a jejich zkušenosti.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 9 (1): 16–25.

Ring, J. 1999. „Feminist Theory As Seeing.“ Pp. 1–16 in D. L. Whitaker (ed.). *Women in politics: outsider or insider? A collection of readings*. New Jersey: Prentice Hall.

Rosenthal, C. S. 1995. „The Role of Gender in Descriptive Representation.“ *Political Research Quarterly* 48 (3): 599–611.

Rossi, A. S. 1983. „Beyond the Gender Gap: Women's Bid for Political Power.“ *Social Science Quarterly* 64 (4): 718–733.

Ryan, M. K., S. A. Haslam. 2005. „The Glass Cliff: Evidence that Women Are Over-represented in Precarious Leadership Positions.“ *British Journal of Management* 16 (2): 81–90.

Sanbonmatsu, K. 2002. „Gender Stereotypes and Vote Choice.“ *American Journal of Political Science* 46 (1): 20–34.

Simmons, W. 2001. „A Majority of Americans Say More Women in Political Office Would Be Positive for the Country.“ *The Gallup Poll Monthly* 6–9.

Skard, T., E. Haavio-Mannila. 1985. „Women in Parliament.“ Pp. 51–80 in E. Haavio-Mannila (ed.), *Unfinished Democracy: Women in Nordic Politics*. Oxford and New York: Pergamon Press.

Stolle, D. 2007. „Social Capital.“ Pp. 655–675 in R. J. Dalton, H. D. Klingemann (eds.), *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford University Press: Oxford.

Stromquist, N. P. 1990. „Gender Inequality in Education: Accounting for Women’s Subordination.“ *British Journal of Sociology of Education* 11 (2): 137–153.

Šprincová, V., M. Adamusová. 2013. *Politická angažovanost žen v České republice*. Přehledová studie (1993–2013). Praha: Fórum 50 %, o.p.s.

Šmídová, I. 1999. „Men in the Czech Republic. A Few Questions and Thoughts on Studying (Some) Men.“ *Czech Sociological Review* 7 (2): 215–222.

Tenglerová, H. 2015. *Postavení žen v české vědě. Monitorovací zpráva za rok 2014*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Teorell, J. 2003. „Linking Social Capital to Political Participation: Voluntary Associations and Network of Recruitment in Sweden.“ *Scandinavian Political Studies* 26 (1): 49–66.

Teorell, J. 2006. „Political Participation and Three Theories of Democracy: A Research Inventory and Agenda.“ *European Journal of Political Research* 45 (5): 787–810.

Thomas, S. 1991. „The Impact of Women on State Legislative Policies.“ *Journal of Politics* 53 (4): 958–976.

Thomas, S., S. Welch. 1991. „The Impact of Gender on Activities and Priorities of State Legislators.“ *Western Political Quarterly* 44 (2): 445–56.

Thomassen, J., J. van Deth. 1998. „Political Involvement and Democratic Attitudes.“ Pp. 139–164 in S. H. Barnes, J. Simon (eds.), *The Postcommunist Citizen*. Budapest: Erasmus Foundation.

Transparency International ČR. 2015. *Neúplatné ženy? Genderová dimenze korupce*. Praha: Transparency International. Dostupné z: www.transparency.cz/wp-content/uploads/Ne%C3%BA-platn%C3%A9-%C5%BEeny-Genderov%C3%A1-dimenze-korupce-2016.pdf.

Tremblay, M., R. Pelletier. 2000. „More Feminists or More Women? Descriptive and Substantive Representation of Women in the 1997 Canadian Federal Elections.“ *International Political Science Review* 21 (4): 381–340.

Uhde, Z. 2012. „Od sociálních konfliktů k společnosti péče.“ Pp. 10–22 in M. Hornová. *Pečuj a vypečeje tě: zpráva o neplacené práci v ČR*. Praha: Gender Studies, o.p.s.

Václavíková, L. 2004. „Osobní zkušenosti žen v regionální politice a co z nich vyplývá.“ Pp. 29–47 in P. Rakušanová et al. *Analýza nízkého počtu žen v politických rozhodovacích funkcích. Výzkumná zpráva*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Verba, S., K. Schlozman, H. Brady 1995. *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press.

Verba, S., N. Burns, K. L. Schlozman. 1997. „Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement.“ *The Journal of Politics* 59 (04): 1051–1072.

Vodrážka, M. (ed.). 1996. *Feministické rozhovory o „tajných službách“*. Praha: Nadace Gender Studies.

Vohlídalová, M., H. Maříková, R. Volejníčková. 2016. *Postoje české veřejnosti k politice, politické angažovanosti a ženám v politice*. Výzkumná zpráva z focus groups. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Vohlídalová, M. 2015. *Výzkumná zpráva z dotazníkového šetření „Ženy a muži v rovnováze“*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Dostupné z: www.soc.cas.cz/sites/default/files/soubory/zprava_rovnovaha_dotazniky_final.pdf.

Vráblíková, K. 2008. „Politická participace – teorie a koncepty.“ *Politologický časopis* 15 (4): 366–388.

Vráblíková, K. 2009. „Politická participace a její determinanty v postkomunistických zemích.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 45 (5): 867–897.

Weldon, S. L. 2002. „Beyond Bodies. Institutional Sources of Representation for Women in Democratic Policymaking.“ *The Journal of Politics* 64 (4): 1153–1174.

Yoder, J. D. 1991. „Rethinking Tokenism: Looking beyond Numbers.“ *Gender & Society* 5 (2): 178–192.

Young, I. M. 2008. „Serialita genderu: úvahy nad ženami jako sociálním kolektivem.“ *Sociální studia* 5 (1): 121–142.

Elektronické a datové zdroje:

Webové stránky KSČM: www.kscm.cz/uvodni-stranka/aktuality/98639/kscm-prostor-zna-dava-me-i-bez-kvot

Webové stránky Fóra 50 % a statistiky zastoupení žen na různých úrovních politiky: <http://padesatprocent.cz>

Webové stránky Vlády ČR: www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/historie-18014

Webové stránky World Economic Forum zaměřené na The Global Gender Gap Index 2014: <http://re-ports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/>

Webové stránky EIGE zaměřené na Gender Equality Index: <http://eige.europa.eu/gender-statistics/gender-equality-index>

SUMMARY

This monograph focuses on the position of women in politics in the Czech Republic (CR), the barriers to their greater participation in politics and the biographies of women who have succeeded in this field. The book contains an analytical section based on primary qualitative and quantitative data and a section that presents authentic testimony in the form of authorised interviews with women in top political offices in the CR. The book contributes to the debate on the conditions and factors that affect women's political participation in the CR. It presents the opinions and attitudes of the Czech public and the real life stories of top female politicians, which shed light on what it means to be a woman in the male world of Czech politics.

The introductory chapter by Marta Vohlídalová presents basic statistics on the representation of women in the CR and points to how these indicators are reflected in the overall position of the CR in various indexes of gender equality. The CR tends to rank on the lower ranks of such ladders owing to the small share of women in positions of political (and economic) power in the country. The representation of women in Czech politics continues to be very low and it is clear that little will change in the situation if it is left to evolve naturally. The share of women in the Chamber of Deputies decreased in the latest from the previous electoral period (2010) by 2.5 percentage points (from 22% to 19.5% in 2013). The share of women in the Senate is the same as it was in 2010; women

make up 18.5% of the Senate, which is a third lower than the share in 1996. Just 23.8% of Members of the European Parliament for the Czech Republic are women, a figure that ranks the CR among those countries with smallest shares of women in the European Parliament. There has been just a slight improvement in the share of women in the Government of the Czech Republic, where there are currently three women ministers in the Government, and in the share of women elected to the representative bodies of towns and municipalities, where the share of women grew between 2010 and 2014 from 26.3% to 27.1%. In the case of elections to regional assemblies the share of women increased between 2008 and 2012 from 17.6% to 19.9%. The large gap between the percentage of women who run as candidates in elections and the percentage of women who are in the end elected to office (especially in the parliamentary and regional elections) indicates that when women get themselves on to the ballot they are often put in unelectable positions.

Nor does the CR fare particularly well compared to other European countries. Comparing the percentage of women in Parliament (the upper and lower chambers together) in the 28 EU countries, the CR, with just under 20%, ranks 20th to 24th together with Bulgaria, Ireland, Greece, and Slovakia. The average percentage in the EU is 28%, and, with the exception of Greece, the share of women in the Parliaments of the older EU Member States (EU-15) ranges from 26% (France) to 44% (Sweden). Scandinavian countries (Sweden, Finland, Denmark) traditionally have a large share of women in their parliaments, but surprisingly so too does Spain, a country that in past used a form of quotas to promote the equal representation of women and men on the electoral ballot. However, Czech political representatives are not very supportive of the idea of using quotas to secure equal representation of men and women on the ballot – the most recent proposal, known as the ‘zip law’, was rejected by the Government last year. The research results discussed in this publication moreover indicate that the Czech public and men especially do not like quotas very much either.

The next chapter, by Hana Maříková, outlines the theoretical approaches to examining the position of women in politics and sums up the main findings of research conducted abroad. It provides an in-depth discussion of the theoretical approaches to understanding the political participation of women in politics, and presents an analysis of critical mass theory and the parity theory of female representation in politics and basic concepts relating to the political representation of women, along with the criticisms of these concepts. The second part of the chapter focuses on theories designed to identify the factors and describe the mechanisms that influence the share of female representatives in politics and the low level of female political participation, concentrating particularly on structural, cultural, and personal barriers and factors.

The following chapter by Hana Maříková sums up the main findings of research conducted in the CR and analyses in greater depth how the position of women in politics has evolved on various levels of the political system since 1990 in the Czech Republic.

The chapter by Marta Vohlídalová looks at the dimension of culture and how it affects the position of women in politics and examines in particular the opinions of the Czech public on the place of women in politics. The public's opinion on women in politics is an important cultural context that shapes the conditions for women's political participation and thereby also affects the position of women in politics. The chapter draws on the results of a questionnaire survey carried out as part of a research project called 'Equilibrium between Women and Men' in late 2014. The survey took the form of personal interviews and was conducted among a representative sample of 1068 inhabitants of the CR over the age of 18. The chapter also looks at the opinions of the Czech public on the descriptive representation of women in Czech politics and at how opinions have changed over time, and it asks what expectations people have of women in politics and what their views are on the obstacles preventing women from greater involvement in politics. Such views closely relate to opinions on the use of active measures in support of women in politics.

The analysis showed that in general people agree that women are not sufficiently represented in Czech politics and that women have less of a chance than men of succeeding in politics. However, when this finding is examined in reference to data from past surveys conducted up to the year 2009, it is apparent that Czech public opinion is becoming much more accepting of the small share of women in politics than it was in the past. The small number of women in politics is less and less seen to be a problem that needs to be fixed. A disturbing finding is that the number of people who believe that active support should be given to getting women into politics has substantially decreased. There are also a number of gender stereotypes about men's and women's abilities, attributes, and areas of expertise. The policy of care in particular is considered to be an area of expertise and interest to women in politics. Women politicians are moreover expected to possess attributes that can be described as typically female, but are ones that may not be helpful for succeeding in high-level politics.

The analysis showed that there are big differences between men's and women's opinions on the position of women in politics, how much of a disadvantage they suffer from, and the measures that can or should be taken to achieve a more equal representation of men and women in politics. Men and women have fundamentally different opinions as to what the cause of unequal representation is, whether the situation needs to be solved at all, and what measures

seeking to change the state of affairs are acceptable. Men are much less supportive than women of women entering politics, are more sceptical of what women can contribute to politics, and are very critical of taking any measures to achieve an equal representation of men and women in politics. Men are often distrustful of women and their ability to devote themselves to politics and they favour men in politics. When considering the potential obstacles that may exist to women's participation in politics, men tend to point to family duties and tradition, but they also talk about women's lack of interest in politics, the fact that politics are tough and are no place for women, and that women don't know how to assert themselves in politics. In short, they see the problem of unequal representation as coming from women themselves, rather than as the result of any obstacles or barriers faced by women, in contrast to how women view this matter. Women are much more open than men to every type of measure designed to achieve equal representation of men and women in politics, including quotas for women on the ballot.

The fourth chapter, by Marie Čermáková, provides an introduction to the interviews with selected women politicians in top positions in Czech politics that make up the last section of the publication. The chapter provides a frame for and a wider context in which to situate the interviews and highlights similar trends and points in common observed in the narratives. The analysis is based on 20 interviews carried out in 2015 with women politicians in high-ranking positions of power – women MPs, deputy leaders of political parties, members of the European parliament, and ministers. The analysis focuses on a selection of themes that provide a good characterisation of the position of women in Czech politics, the obstacles they encounter in their work, and important moments shaping their political careers. These include the role of the wider family and personal background, a person's educational path and professional career, political beginnings, life in male coalitions and networks, and women's solidarity and support and opinions on the promotion of women's rights.

The analysis is followed by thirteen interviews that offer an unusually open statement about the lives of women in Czech politics and what it takes to succeed in this field. The interviews were conducted with women politicians in different political parties, of different ideological outlooks, and at different stages in the life course. The aim of publishing these authorised interviews is to give a voice to real women who have personal experience in top politics and to present their opinions, thoughts, and life stories in all their complexity. The interviews can serve as a source of inspiration for other women who may still be in a stage of considering entering politics. They can also be read as a genre of journalism. Finally, they can also be interpreted as a form of 'structural reading' (Erel 2007), in which it is possible to trace how the narratives reflect the effects

of various structural limitations and barriers, how these barriers impact the life stories of the politicians and the choices they have made, and how the women themselves think about and experience these barriers and limitations. Tying the individual choices and decisions the life stories of these women politicians reveal to the wider structures of society and to the barriers the women faced serves to undermine the widely held view that the reasons for the small share of women in politics are of an individual nature, such as a lack of individual motivation or interest or different preference in life. Data from the questionnaire survey conducted as part of work on the aforementioned research project confirmed that this opinion is very widespread. The interviews make it possible to identify the deeper sources of these individual factors and thereby the deeper sources of inequality in politics, and therefore represent an extremely valuable empirical resource with which to understand the barriers, problems, and challenges that women in Czech politics must contend with.

O AUTORKÁCH

PhDr. Marta Vohlídalová, Ph.D., působí v oddělení Národní kontaktní centrum – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Zabývá se genderovými aspekty vědeckých kariér a akademické mobility, sexuálním obtěžováním v akademickém prostředí, sociologií rodiny a soukromého života, genderovými nerovnostmi na trhu práce a v rozhodování a rodinnou politikou. Je autorkou a spoluautorkou řady odborných článků a monografií, mezi nimi např. publikací *Vlastní cestou: Životní dráhy v pozdně moderní společnosti* (2014), *Nejisté vyhlídky: Proměny vědecké profese z genderové perspektivy* (2013), *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe* (2012) nebo *Akademické duety: o profesním a soukromém životě ve vědě* (2010).

PhDr. Hana Maříková, Ph.D., pracuje v oddělení Gender a sociologie Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Věnuje se sociologii rodiny a soukromého života, genderovým nerovnostem na trhu práce, v politice i v oblasti ekonomického rozhodování. Zabývá se rovněž rodinnou a sociální politikou a politikami genderové rovnosti. Je autorkou a spoluautorkou řady odborných článků a monografií, mezi nimi např. publikací *Women in Management of Small Enterprises* (2016), *Vlastní cestou: Životní dráhy v pozdně moderní společnosti* (2014), *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe* (2012), *Pracovní dráhy žen* (2011), *Jaká je naše společnost? Otázky, které si často klademe* (2010). Je členkou redakční rady Sociologického časopisu / Czech Sociological Review a zástupkyně šéfredaktorky časopisu Gender, rovné příležitosti, výzkum / Gender and Research.

PhDr. Marie Čermáková působí v Sociologickém ústavu AV ČR, v.v.i. V roce 1990 založila a rozvíjí vědní obor genderových studií se zaměřením na sociologii. Zabývá se výzkumem genderových, sociálních a kulturních nerovností v oblasti lidských zdrojů, postavením žen v české společnosti, sociální politikou ve vazbě na rodinu, problematikou ženského potenciálu na trhu práce a politikami rovných příležitostí mužů a žen. V letech 2001 až 2012 byla ředitelkou SOÚ AV ČR, v.v.i., a předsedkyní Rady instituce (2007–2012). Od roku 2001 je členkou Rady vlády ČR pro rovné příležitosti žen a mužů. Od roku 2015 je předsedkyní Komise pro rodinnou politiku MPSV.

Mgr. Romana Volejníčková působí v oddělení Gender a sociologie Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Věnuje se především sociologii rodiny a soukromého života, analýze rodinných a sociálních politik a analýze diskurzů a praxí mateřství v historické perspektivě. Je spoluautorkou několika odborných článků. V současné době studuje doktorské studium na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Její disertační práce se věnuje sociální a kulturní podmíněnosti mateřství v české společnosti od padesátých let po současnost.

SÓLO PRO SOPRÁN: O ŽENÁCH V ČESKÉ POLITICE

Marta Vohlídalová
Hana Maříková
Marie Čermáková
Romana Volejníčková

Fotografie: Tomáš Princ (www.tomasprinc.com), fotografi K. Valachové poskytl MŠMT ČR
(autor Stanislav Pecháček)

Jazyková korektura: Veronika Hesounová

Návrh obálky, grafická úprava a sazba: Eva Chmelová / evachmelova.cz

Tisk: Tiskárna Libertas a.s., Drtinova 10, 150 00 Praha 5

Vydal: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1

Vydání první

Praha 2016

ISBN 978-80-7330-293-1

